

*Қазақстан Республикасы Ғылыми және жоғары білім министрлігі
М.Әтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті*

ПЕДАГОГТИҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІ

Қазақстан Республикасының
білім беру ұйымдарының арасында
откізілген республикалық байқаудың
жинағы

Орал, 2024 ж.

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті

«Педагогтің кәсіби шеберлігі»
Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарының арасында
өткізілген республикалық байқаудың
жинағы

Орал қ., 2024 ж.

ӘОЖ 37.0
КБЖ 74.00
II 23

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті 18.11.2024 ж. Академиялық кеңесінің №3 хаттамасы шешімі негізінде басылымға ұсынылды.

Редакция алқасы

Бас редактор:

Д.Т. Утеулиева, әдістемелік жұмыс және білім беру технологиялары бөлімінің жетекшісі.

Редакция алқасының мүшелері:

Әдістемелік жұмыс және білім беру технологиялары бөлімі:

Ш.Б. Абишева, аға сарапшы.

А.Ж. Тулегенова, әдіскер.

Л.Д. Ермекбаева, әдіскер.

Жинақ авторлар ұсынған мақалалар негізінде әзірленді.

II 23 Педагогтің кәсіби шеберлігі = Профессиональное мастерство педагога: Мат.жинағы. = Сб. материалов. – Орал: М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2024. – 205 б.

ISBN 978-601-266-704-2

Осы материалдар жинағы Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдары арасында өткізілген «Педагогтің кәсіби шеберлігі» атты республикалық онлайн байқауының нәтижелерін қамтиды.

Жинақ педагогтердің білім беру қызметінің сапасын, кәсіби деңгейін арттыруда, кәсіби қызметінде жоғары нәтижеге қол жеткізген талантты педагогтердің жетістіктері негізінде құрастырылды.

ISBN 978-601-266-704-2

© М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2024

АЛҒЫСӨЗ

*Г.С. Кайсағалиева,
Академиялық мәселелер бойынша
Басқарма мүшесі – проректор, б.ғ.к.*

Білім беру сапасын арттыру үшін ең алдымен педагогтардың біліктілігі жеткілікті дәрежеде өсіп, кәсіби шеберлік шыңына талпынған тұлға иесі болуы тиіс.

Педагогикалық шеберлік – бұл оқу-тәрбие іс-әрекетінің барлық түрлерін оңтайландыратын, оларды жеке тұлғаны жан-жақты дамыту мен жетілдіруге, оның дүниетанымдық қабілеттерін қалыптастыруға, әлеуметтік маңызды іс-әрекетке деген қажеттілікке бағыттайтын кәсіби шеберлік. Педагог – өз кәсібіне керекті қасиеттерді дамытуға жалықпайтын, өз ісіне сын көзбен қарайтын, жеткен жетістігінде тоқтап қалмай, алға жылжып, шығармашылықпен жұмыс жасайтын адам.

Заман ағымына сай біліммен қаруланған ой-өрісі жоғары, зерделі жан-жақты дамыған маман-уақыт талабы. Педагогикалық шеберлік негізі білім алушылардың дамуына жол ашу, оқу-тәрбие үдерісінде білім алушылармен педагогикалық ынтымақтастық жұмыс атқарудың формаларын, әдістерін дамыту, шәкіртке дейін камқорлық пен сүйіспеншілікті арттыру педагогикалық шеберліктің басты сипаты болады. Өзінің кәсіби, мәдени және басқа құндылықтардың иесі екенін саналы сезінетін адам ғана өз қызметінің ғаламдық мақсаттарын дұрыс таңдай алады және оларды жүзеге асырудың жолдарын барлық мүмкіндіктерді пайдалана отырып жүзеге асырады.

Қазіргі оқытудың жаңаша технологиясын меңгерудің өзі ұстаздан шығармашылықты талап етеді. Ал шығармашылықпен жұмыс жасау үшін педагог өзінің кәсіби біліктілігін арттырып отыруы қажет. Біліктілігін арттырушы педагог өзінің білімін, жалпы дүниетанымын кәсіби және әдіснамалық деңгейін жоғарылатады, психологиялық – педагогикалық сонымен қатар әдістемелік сауаттылығын жетілдіреді. Ең бастысы бұл білімдер мен білік дағдыларды құзырлылық ұстанымдарының талаптарына сәйкес өздерінің меңгеруі және сол жолдар арқылы өздерінің ойлау жүйесін, шығармашылығын, өнертапқыштығын, рефлексиялық машығының дамуына жол ашады. Әрбір педагогтің кәсіби шеберлік сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімі мен практикалық біліктілігі – құзыреттілік пен кәсіби шеберлігінің сапасы ретінде қаралады. Осыған сәйкес «Педагогтің кәсіби шеберлігі» республикалық онлайн байқауы білім беру ұйымдарының педагогтері арасында өткізіліп, байқауға қатысушылардың мақалалар жинағы құрастырылды. Байқаудың мақсаты педагогикалық қызметкерлердің ақпараттық мәдениетін, олардың кәсіби деңгейін, педагогикалық және компьютерлік ақпараттық технологияларын пайдалану дағдыларын арттыру, педагогтердің белсенділігін, дербестігін, креативтілігін және шығармашылық ізденісін ынталандыру.

Байқау міндеттері:

- педагогтердің білім беру қызметінің сапасын арттыру;
- педагог қызметкерлердің кәсіби деңгейін және педагогикалық дағдыларын арттыруға үлес қосу;
- педагогикалық мамандықтың беделін арттыру;
- шығармашылықпен жұмыс істейтін, ғылыми-әдістемелік, ақпараттық және рухани-адамгершілік мәдениеті жоғары, заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгерген, кәсіби қызметінде жоғары нәтижелерге қол жеткізген талантты педагогтерді анықтау;
- педагогикалық тәжірибені насихаттау және тарату.

Байқауға қатысушылардың материалдары жинақталып, мақалалар жинағы ретінде шығарылды.

«Педагогтің кәсіби шеберлігі» материалдар жинағына байқауға қатысушылардың оқу үрдісіне инновациялық технологияларды енгізу жөніндегі жұмыстары енді.

І БӨЛІМ
БАЛАБАҚША – ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМНІҢ ЕҢ АЛҒАШҚЫ
БАСПАЛДАҒЫ

УДК 1174

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ
ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Билялова Бакытгуль Кайдаровна,
педагог казахского языка,
КГКП «Детский сад №15 «Золотая рыбка»,
отдел образования г.Риддер УО ВКО,
Восточно-Казахстанская область

***Аннотация:** В данной статье рассматриваются вопросы о внедрение новых педагогических технологий в дошкольное образование, а также примеры этих новых педагогических технологий уже внедренных в образовательные учреждения.*

***Ключевые слова:** педагогическая технология, дошкольное образование, методика, инновации в образовании.*

План

1. Требования основных технологий
 2. Виды педагогических технологий.
- Обучающийся при прохождении темы должен усвоить
1. Понятие педагогической технологии.
 2. Научные аспекты педагогических технологий.
 3. Структуру педагогической технологии.
 4. Критерии педагогической технологии.
 5. Проблему классификации современных педагогических технологий.

Основные понятия: технология, педагогическая технология, метод, методика, форма, технология исследовательской деятельности, технология игровой деятельности, технология проектной деятельности, информационно-коммуникационная технология, здоровьесберегающая технология, лично-ориентированная технология, технология портфолио дошкольника, портфолио педагога, коррекционно-развивающие технологии, предметно-развивающая среда

Отличия от методики:

Технология не носит предметный характер, она может реализовываться на любом предмете вне зависимости от содержания. Технология может быть реализована любым педагогом. Технология включает в себя комплекс методов, форм, средств и приёмов.

Среди основных причин возникновения новых психолого-педагогических технологий можно выделить следующие:

- необходимость более глубокого учета и использования психофизиологических и личностных особенностей обучаемых;
- осознание настоящей необходимости замены малоэффективного вербального (словесного) способа передачи знаний системно – деятельностным подходом;

- возможность проектирования учебного процесса, организационных форм взаимодействия педагога и ребёнка, обеспечивающих гарантированные результаты обучения.

В настоящее время использование современных образовательных технологий, обеспечивающих личностное развитие ребенка за счет уменьшения доли репродуктивной деятельности (воспроизведение оставшегося в памяти) в учебном процессе, можно рассматривать как ключевое условие повышения качества образования, снижения нагрузки детей, более эффективного использования времени.

Требования к педагогу.

Сегодня педагогу недостаточно знаний об уже существующих технологиях, необходимо ещё и умение применять их в практической деятельности. Спрос на мастеров обучения всегда высок. Чтобы чувствовать себя уверенно, педагог должен владеть как минимум тремя принципиально – различающимися технологиями: продуктивной (предметно - ориентированной), щадящей (лично ориентированной), технологии сотрудничества.

Одна и та же технология может осуществляться различными исполнителями более или менее добросовестно, точно по инструкции или творчески. Результаты будут различными, однако, близкими к некоторому среднему статистическому значению, характерному для данной технологии.

Каждый педагог – творец технологии, даже если имеет дело с заимствованиями. Создание технологии невозможно без творчества. Для педагога, научившегося работать на технологическом уровне, всегда будет главным ориентиром познавательный процесс в его развивающемся состоянии.

Использование технологий на практике.

Современная образовательная деятельность – это в первую очередь мастерство педагога. Использование в практике преподавания предмета элементов разных технологических подходов, их критический анализ может стать основой становления собственного педагогического стиля. Любая педагогическая технология должна быть воспроизводима и быть здоровьесберегающей.

Сегодня мы поговорим о педагогических **технологиях** и их эффективном использовании в дошкольном учреждении. Сам термин «*технология*» – от греческого это искусство, мастерство, умение, совокупность приёмов и способов получения, **обработки и переработки сырья**, материалов. В настоящее время в педагогический лексикон прочно вошло понятие «*педагогическая технология*».

УСТНО. На сегодняшний день коллективы педагогов, трудящихся в дошкольных образовательных учреждениях (ДОУ), направляют все свои усилия на внедрение в работу различных инновационных технологий.

Любая инновация представляет собой не что иное, как создание и последующее внедрение принципиально нового компонента, вследствие чего происходят качественные изменения среды.

Таким образом, инновационные технологии в ДОУ направлены на создание современных компонентов и приемов, основной целью которых является модернизация образовательного процесса.

В своей профессиональной деятельности воспитатели используют методический инструментарий, способы и приемы обучения, полностью соответствующие принятой модели.

Основная задача педагогов ДОУ – выбрать методы и формы организации работы с детьми, инновационные педагогические технологии, которые оптимально соответствуют поставленной цели развития личности.

Современные педагогические технологии в ДО направлены на реализацию государственных стандартов ДО

Педагогическая технология – совокупность психолого-педагогических установок, определяющих специальный набор и разнообразных форм, методов, способов, приемов обучения и воспитательных средств.

Виды современных образовательных технологий можно отнести:

- здоровьесберегающие технологии;
- технологии проектной деятельности
- технология исследовательской деятельности
- информационно-коммуникационные технологии;
- личностно-ориентированные технологии;
- технология портфолио дошкольника и воспитателя
- игровая технология
- технология «ТРИЗ» и др.

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ

Обеспечение ребенку возможность сохранения здоровья, формирование ЗУНов по ЗОЖ

Целью – являются обеспечение ребенку возможности сохранения здоровья, формирование у него необходимых знаний, умений, навыков по здоровому образу жизни.

ЗАДАЧА

1. Овладение набором простейших форм и способов поведения, способствующих сохранению и укреплению здоровья
2. Увеличение резервов здоровья

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ

1. Пальчиковая гимнастика
2. Гимнастика для глаз
3. Дыхательная
4. Артикуляционная
5. Музыкально-дыхательные тренинги
6. Динамические паузы
7. Релаксация
8. Арттерапия, сказкотерапия
9. Двигательная терапия, музыкотерапия
10. Цвето-, звукотерапия, песочная терапия.

Технология проектной деятельности

ЗАДАЧА

1. Развитие и обогащение социально-личностного опыта через вовлечение детей в сферу межличностного взаимодействия

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ

1. Работа в группах, парах
2. Беседы, дискуссии
3. Социально-активные приемы: метод взаимодействия, метод экспериментирования, метод сравнения, наблюдения

Цель: развитие и обогащение социально-личностного опыта посредством включения детей в сферу межличностного общения.

Педагоги активно использующие проектную технологию в воспитании и обучении дошкольников, единодушно отмечают, что организованная по ней жизнедеятельность в детском саду позволяет лучше узнать воспитанников, проникнуть во внутренний мир ребенка.

Классификация учебных процессов:

1. Игровые - детские занятия, участие в групповой деятельности(игры, народные танцы и т.д)

2. экскурсионные – направлены на изучение проблем, связанных с окружающей природой и общественной жизнью

3. повествовательные – при их разработке дети учатся передавать свои впечатления и чувства в устной, письменной, вокальной, художественной (картина), музыкальной формах

4. конструктивные – нацелены на создание конкретного полезного продукта: сколачивание скворечника, устройство клумб

Технология исследовательской деятельности

ЗАДАЧА

Сформировать у дошкольников основные ключевые компетенции, способность к исследовательскому типу мышления.

ФОРМЫ РАБОТЫ

- эвристические беседы;
- постановка и решение вопросов проблемного характера;
- наблюдения;
- моделирование (создание моделей об изменениях в неживой природе);
- опыты;
- фиксация результатов: наблюдений, опытов, экспериментов, трудовой деятельности;
- «погружение» в краски, звуки, запахи и образы природы;
- подражание голосам и звукам природы;
- использование художественного слова;
- дидактические игры, игровые обучающие и творчески развивающие ситуации;
- трудовые поручения, действия.

Цель: сформировать у дошкольников основные компетенции, способствовать к исследовательскому типу мышления.

Методы организации исследовательской деятельности:

Наблюдение

Экспериментирование

Моделирование

Эвристические беседы

Дидактические игры

Наблюдение заключается в том, что дошкольник наблюдает и анализирует происходящие вокруг события, изменения и явления

Экспериментирование – подразумевает собой не только наблюдение и анализ происходящих явлений, но и полноценное участие дошкольника в процессе изменения (н-р, опускание в воду разных по весу предметов, изменение вкуса воды.)

Детское моделирование – отлично способствует творческому развитию, помогает в познании нашего мира и в развитии малышей. В обучении малышей используют различные виды моделей (графические модели – это схемы или же графики. Отличным примером графической модели является календарь погоды- дети его заполняют при помощи различных значков.

Эвристическая беседа – вопросно- ответная форма обучения, при которой воспитатель не сообщает детям готовых знаний , а умело поставленными вопросами, иногда наводящими, но не содержащими прямого ответа, заставляет их самих, на основе уже имеющихся знаний, запаса представлений, наблюдений, личного жизненного опыта придти к новым понятиям, вывода и правилам.

Дидактические игры занимают важнейшее место в жизни ребенка. Они расширяют представление малыша об окружающем мире, обучают ребенка наблюдать и выделять характерные признаки предметов (величину, форму, цвет), различать их, устанавливать простейшие взаимосвязи.

Технология портфолио

ЗАДАЧИ

1. Учитывать результаты, достигнутые педагогом в разнообразных видах деятельности

2. Является альтернативной формой оценки профессионализма и результативности работы педагога

Для создания комплексного портфолио целесообразно ввести следующие разделы:

I. ОБЩИЕ СВЕДЕНИЯ О ПЕДАГОГЕ

II. РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

III. НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

IV. ПРЕДМЕТНО-РАЗВИВАЮЩАЯ СРЕДА

V. РАБОТА С РОДИТЕЛЯМИ

Портфолио - это копилка личных достижений ребенка в разнообразных видах деятельности, его успехов, положительных эмоций, возможность еще раз пережить приятные моменты своей жизни, это своеобразный маршрут развития ребенка.

Цель: копилка личных достижений воспитанника, педагога.

Существует ряд функций портфолио:

Диагностическая- фиксирует изменения и рост за определенные периоды времени

Содержательная – раскрывает весь спектр выполняемых работ

Рейтинговая – показывает диапазон умений и знаний ребенка

Технология ТРИЗ

Эта теория создана ученым – изобретателем Т.С. Альтшуллером

Цель: раскрытие творческого потенциала каждого ребенка, развитие поисковой активности, стремление к новизне, речи и творческого воображения.

Основная задача использования ТРИЗ – технологии в ДОВ – это привить ребенку радость творческих открытий.

Разработана схема с применением метода выявления противоречий:

1 первый этап - определение положительных и отрицательных свойств качества какого-либо предмета или явления, не вызывающих стойких ассоциаций у детей

2 второй этап - определение положительных и отрицательных свойств предмета или явления в целом.

3 лишь после того, как ребенок поймет, чего от него хотят взрослые, следует переходить к рассмотрению предметов и явлений, вызывающих стойкие ассоциации.

Информационно-коммуникационные технологии

ЗАДАЧИ

1. Стать для ребенка проводником в мир новых технологий, наставником в выборе компьютерных программ;

2. Сформировать основы информационной культуры его личности, повысить профессиональный уровень педагогов и компетентность родителей.

Особенности использования ИКТ

Требования к компьютерным программам ДОУ:

Исследовательский характер

Легкость для самостоятельных занятий детей

Развитие широкого спектра навыков и представлений

Возрастное соответствие

Занимательность

Классификация программ:

Развитие воображения, мышления, памяти

Говорящие словари иностранных языков

Простейшие графические редакторы

Игры-путешествия

Обучение чтению, математике

Использование мультимедийных презентаций

Преимущества компьютера:

Предъявление информации на экране компьютера в игровой форме вызывает у детей огромный интерес;

Несет в себе образный тип информации, понятный дошкольникам;

движения, звук, мультипликация надолго привлекает внимание ребенка;

Обладает стимулом познавательной активности детей;

предоставляет возможность индивидуализации обучения;

В процессе своей деятельности за компьютером дошкольник приобретает уверенность в себе;

Позволяет моделировать жизненные ситуации, которые нельзя увидеть в повседневной жизни.

Ошибки при использовании информационно-коммуникационных технологий:

- Недостаточная методическая подготовленность педагога

- Неправильное определение дидактической роли и места ИКТ на занятиях

- Бесплановость, случайность применения ИКТ

- Перегруженность занятия демонстрацией.

ИКТ в работе современного педагога:

- Подбор иллюстративного материала к занятиям и для оформления стендов, группы, кабинетов (сканирование, интернет, принтер, презентация).

- Подбор дополнительного познавательного материала к занятиям, знакомство со сценариями праздников и других мероприятий.

- Обмен опытом, знакомство с периодикой, наработками других педагогов России и зарубежья.

- Оформление групповой документации, отчетов. Компьютер позволит не писать отчеты и анализы каждый раз, а достаточно набрать один раз схему и в дальнейшем только вносить необходимые изменения.

- Создание презентаций в программе Power Point для повышения эффективности образовательных занятий с детьми и педагогической компетенции у родителей в процессе проведения родительских собраний.

Личностно ориентированные технологии

ЗАДАЧИ

1. Гуманистическая направленность содержания деятельности ДОУ

2. Обеспечение комфортных, бесконфликтных и безопасных условий развития личности ребенка, реализация ее природных потенциалов, индивидуальный подход к воспитанникам.

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ

1. Игры, спортивные досуги, НОД

2. Упражнения, наблюдения, экспериментальная деятельность

3. Гимнастика, массаж, тренинг, образно-ролевые игры, этюды

Вопросы:

«Понятие «педагогическая технология» в современной науке»

«Структура и критерии педагогической технологии»

«Классификация педагогических технологий»

«Содержание современных педагогических технологий»

Список использованной литературы:

1. Белая К.Ю. Методическая работа в дошкольном учреждении. М., 2011.
2. Белая К.Ю. О нетрадиционных формах работы // Дошкольное воспитание. - 2009, - №12. - с. 27.
3. Дуброва В.П., Милашевич Е.П. Организация методической работы в дошкольном учреждении. - М., 2010.

4. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы. - М., 2013.
5. Моисеев А.М. Содержание, формы и организация методической работы. - М., 2012.

Список используемой литературы:

1. Сластенин В.А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов. - М.: Академия, 2012. - 576 с.
2. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. - М., 2013.
3. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогических инноваций: Опыт разработки теории инновационного процесса в образовании. - М., 2011.

ӨОЖ 373.1.02

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ АКТ-НЫҢ ТИІМДІ ҚОЛДАНЫЛУЫ

*Дуйсенова Жанна Рысқалиқызы,
тәрбиеші, педагог-модератор,
«Алтын-ай» бөбекжай бақшасы,
Махамбет ауданы, Атырау қ.*

Аннотация: *Технологияларды қолданудың өзектілігі: мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту, тәрбиелеу сапасын арттырудың әлеуметтік қажеттілігіне, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде заманауи компьютерлік бағдарламаларды қолданудың практикалық қажеттілігіне байланысты.*

Кілт сөздер: *АКТ көмегімен оқу іс әрекеттерінің 2 түрі бар.*

Білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялар – бұл оқу-әдістемелік материалдар кешені, оқу процесінде есептеу техникасының техникалық және аспаптық құралдары, оларды білім беру мекемелері мамандарының (әкімшілік, тәрбиешілер, мамандар) қызметін жетілдіру үшін, сондай-ақ балаларды оқыту (дамыту, диагностикалау, түзету) үшін қолдану нысандары мен әдістері.

Білім беруді ақпараттандыру педагогтарға тәрбие, білім беру және түзету процестерінің инновациялық идеяларын іске асыруға бағытталған жаңа әдістемелік әзірлемелерді практикаға кеңінен енгізу үшін жаңа мүмкіндіктер ашады; күнделікті қол жұмысынан босатады; баланы көптеген дайын, қатаң іріктелген, тиісті түрде ұйымдастырылған біліммен қанықтыруға ғана емес, сонымен қатар зияткерлік, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды енгізу тұжырымдамасына сәйкес компьютер балабақшада дамушы ортаның өзегі болуы керек. Ол жеке оқу ойын құрылғысы ретінде емес, білім беру процесінің әртүрлі бағыттарымен байланысуға, оларды байытуға және жалпы балабақшаның даму ортасын түбегейлі өзгертуге қабілетті кең таралған әмбебап ақпараттық жүйе ретінде қарастырылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы АКТ-ның тиімді қолданылуы. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің қызмет жүйесінде ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану бағыттары бойынша бөлуге болады:

- балалармен білім беру процесін ұйымдастыруда АКТ қолдану;

- мектепке дейінгі білім беру мекемесінің (педагогтың) ата-аналармен өзара әрекеттесу процесінде АКТ қолдану;
- педагогикалық кадрлармен әдістемелік жұмысты ұйымдастыру және ұйымдастыру процесінде АКТ қолдану.

Балабақшадағы оқу іс-әрекеттерінің өзіндік ерекшеліктері бар, олар эмоционалды, жарқын, үлкен иллюстрациялық материалды тарта отырып, дыбыстық және бейне жазбаларды қолдана отырып болуы керек. Мұның бәрін бізге мультимедиялық мүмкіндіктері бар компьютерлік техника қамтамасыз ете алады. Бұл жағдайда компьютер тек педагогты толықтырып, оны алмастырмауы керек. Қазіргі уақытта мектепке дейінгі ұйым тәжірибесінде қолдану негізінен келесідей:

- оқу іс-әрекет және стендтерді, топтарды, ресімдеу үшін иллюстрациялық материалды таңдау (сканерлеу, интернет, принтер, презентациялар);
- оқу іс-әрекеттерге әр түрлі көздерден қосымша материалдарды таңдау, мерекелер мен басқа да іс шаралардың сценарийлерімен танысу; тәжірибе алмасу, мерзімді басылымдармен, басқа тәрбиешілердің жұмысымен танысу; балалармен білім беру оқу іс әрекеттерінің тиімділігін арттыру үшін Power презентациялар жасау;
- Point бағдарламасында сандық фотокамералар мен фотосуреттерді өңдеу бағдарламаларын пайдалану фотосуреттерді түсіру сияқты қарапайым, дұрыс суреттерді табу, өңдеу және көрсету оңай; бейнекамераны және оған қатысты бағдарламаларды пайдалану (барлық бейнелерді көрудің, сақтаудың және бөлісудің түбегейлі жаңа тәсілі, бейнелерге кредиттер, көріністер арасындағы ауысулар, фондық музыка немесе дауыстық қабаттасу қосу арқылы қарапайым фильмдер жасауға болады);
- мектепке дейінгі мекемедегі білім беру үдерісін ақпараттық және ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу мақсатында педагогикалық қызметте ғаламторды және қосымша ақпарат іздеу, балалардың ой-өрісін кеңейту мақсатында пайдалану. Әр түрлі қызмет бағыттары бойынша буклеттерді, мекемелердің визит карточкаларын, материалдарды ресімдеу. Тәрбиешілерді ғана емес, қызықтыратын кітапханалар құру, ата-аналарды да мектепке дейінгі ұйым іс қағаздарын жүргізуде, әртүрлі мәліметтер базасын құруда пайдалану, электрондық поштаны құру, мектепке дейінгі ұйым веб-сайтын жүргізу. компьютерді Бейнежазбаларды қарау іс-шараларды заманауи, сапалы, жан-жақты талдауға педагогикалық мүмкіндік процестің көмектеседі. сапасын береді, бұл арттыруға Мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыста АКТ қолдану тиімділігі мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ақпараттық технологияларды қолдану балалардың оқу іс әрекетінде интеллектуалды пассивтілігін жеңуге, педагогтің білім беру қызметінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

1. Мультимедиялық қолдау оқу іс әрекеттері.

Мұндай тек бір компьютер "электронды тақта" ретінде қолданылады. Дайындық кезеңінде электрондық және ақпараттық ресурстар талданады, оқу іс -әрекетіне қажетті материалдар таңдалады. Кейде оқу іс әрекетінің тақырыбын түсіндіру үшін қажетті материалдарды таңдау өте қиын болуы мүмкін, сондықтан Power Point немесе басқа мультимедиялық бағдарламалардың көмегімен презентация материалдары жасалады.

Мұндай оқу іс-әрекеттерін өткізу үшін сізге бір дербес компьютер қажет (ноутбук, мультимедиялық проектор, динамиктер, экран. Мультимедиялық презентацияларды қолдану оқу іс-әрекеттері эмоционалды түрде боялған, қызықты етуге мүмкіндік береді, бұл сабақтың жақсы нәтижелілігіне ықпал ететін керемет демонстрациялық материал. Мультимедиялық көрнекі презентациялардың құрал және көмегімен балалармен көрнекі гимнастика кешендері, визуалды шаршауды жеңілдетуге арналған жаттығулар үйренеді. Мультимедиялық презентациялар оқу және дамыту материалдарын алгоритмдік тәртіпте толық құрылымдық ақпаратпен толтырылған жарқын тірек кескіндер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қабылдаудың әртүрлі арналары қатысады, бұл ақпаратты тек фактографиялық емес,

сонымен қатар балалардың жадына ассоциативті түрде енгізуге мүмкіндік береді. Балаларды оқыту процесінде компьютерлік слайд презентацияларын қолданудың келесі артықшылықтары бар:

- Материалды полисенсорлық қабылдауды жүзеге асыру;
- Мультимедиялық проектор мен проекциялық экранды бірнеше рет үлкейту арқылы әртүрлі нысандарды көрсету мүмкіндігі;
- Аудио, бейне және анимациялық эффектілерді бір презентацияға біріктіру балалардың оқу әдебиеттерінен алатын ақпарат көлемін өтеуге ықпал етеді;
- Баланың көру функцияларын, көз мүмкіндіктерін белсендіру;
- Компьютерлік презентация слайд-фильмдерін мектеп жасына дейінгі балалармен оқу іс-әрекеттерінде үлестірме материал ретінде принтерде үлкен қаріппен басып шығару түрінде ақпаратты шығару үшін пайдалану.

Интерактивті тақтамен жұмыс білім беру қызметінде дидактикалық ойындар мен жаттығуларды, коммуникативті ойындарды, проблемалық жағдайларды, шығармашылық тапсырмаларды жаңа тәсілдермен пайдалануға мүмкіндік береді. Мультимедиялық технологияларды (графика, түс, дыбыс, бейнематериалдар) қолдана отырып, интерактивті тақтаны қолдану оқу іс әрекеттерінде әртүрлі жағдайлар мен орталарды модельдеуге мүмкіндік береді. Осылайша, мультимедиялық қолдау оқу іс әрекеттері балаларға ақпарат беру жылдамдығын арттырады, оны түсіну деңгейін жақсартады, бұл ойлаудың барлық түрлерін дамытуға ықпал етеді.

2. Компьютерлік қолдау оқу іс әрекеттері.

Көбінесе мұнда ойын оқу бағдарламаларын қолдану арқылы жүзеге асырылады. Мұнда бірнеше компьютерлер, планшеттер қолданылады, олардың артында бір уақытта бірнеше тәрбиеленуші жұмыс істейді. Электрондық оқулықпен, планшетпен жұмыс жасай отырып, бала материалды өз бетінше оқиды, қажетті тапсырмаларды орындайды, содан кейін осы тақырып бойынша құзыреттілігін тексереді. Компьютердің мүмкіндіктері танысу үшін ұсынылған материалдың көлемін арттыруға мүмкіндік береді. Жарқын жарқыраған экранға назар аударады, балалардың аудио қабылдауын визуалды қабылдауға ауыстыруға мүмкіндік береді, анимациялық кейіпкерлер қызығушылық тудырады, нәтижесінде шиеленіс жойылады. Бірақ бүгінде, өкінішке орай, осы жастағы балаларға арналған жақсы компьютерлік бағдарламалар жеткіліксіз.

Мамандар балаларға арналған білім беру бағдарламалары қанағаттандыруы керек бірқатар талаптарды анықтайды: зерттеу сипаты, баланың тәуелсіз іс-әрекеттері үшін жеңілдік, дағдылар мен түсініктердің кең спектрін дамыту, жоғары техникалық деңгей, жас сәйкестігі, ойын-сауық. Осы жасқа арналған нарықтағы оқыту бағдарламаларын келесідей жіктеуге болады:

1. Есте сақтау, қиял, ойлау және т.б. дамытуға арналған ойындар.

2. Жақсы анимациясы бар шет тілдерінің " сөйлейтін " сөздіктері.

3. Өнер студиялары, сурет кітапханалары бар қарапайым графикалық редакторлар.

4. Саяхат ойындары.

5. Оқу, математика және т.б. бойынша қарапайым бағдарламалар.

Мұндай бағдарламаларды қолдану білімді байытып қана қоймай, баланың өз тәжірибесінен тыс заттар мен құбылыстармен толық танысу үшін компьютерді қолдануға, сонымен қатар баланың шығармашылығын арттыруға мүмкіндік береді; монитор экранында символдармен жұмыс істей білу көрнекі бейнеден дерексіз ойлауға көшуді оңтайландыруға ықпал етеді; шығармашылық және режиссерлік ойындарды қолдану баланың қалыптасуында қосымша мотивация тудырады компьютермен жеке жұмыс баланың өз бетінше шеше алатын жағдайларының санын көбейтеді.

Осы типтегі оқу іс әрекеттерін ұйымдастырған кезде САНПиН нормаларына сәйкес келетін стационарлық немесе мобильді компьютерлік сынып, лицензиялық бағдарламалық жасақтама болуы керек.

АКТ тиімді техникалық құрал деп айтуға болады, оның көмегімен мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі әдістемелік жұмысты айтарлықтай әртараптандыруға болады. Қазіргі білім беруде компьютер барлық мәселелерді шеше алмайтыны даусыз, ол тек көпфункционалды техникалық оқыту құралы болып қала береді. Оқу процесінде заманауи педагогикалық технологиялар мен инновациялар бірдей маңызды, бұл әр балаға белгілі бір білім қорын "инвестициялауға" ғана емес, ең алдымен оның танымдық белсенділігінің көрінісі үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологиялар дұрыс таңдалған оқыту технологияларымен бірге оқыту мен тәрбиенің сапасының, өзгергіштігінің, саралануының және даралануының қажетті деңгейін жасайды. Осылайша, білім беруде ақпараттық технологияларды қолдану мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі білім беру процесін едәуір байытуға, сапалы жаңартуға және оның тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Білім беруді ақпараттандыру - бұл балалармен өзара әрекеттесудің жаңа, дәстүрлі емес формалары мен әдістерін іздеуге итермелейтін педагогтердің шығармашылығының көрінісі үшін үлкен кеңістік; бұл балалардың оқуға деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді, танымдық белсенділікті белсендіреді, баланы жан-жақты дамытады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі Инновациялық процестерді басқару. – М., Сфера, 2008.
2. Езопова С.А. мектепалды білім, немесе үлкен мектеп жасына дейінгі балаларға білім беру: инновациялар мен дәстүрлер // Мектепке дейінгі педагогика.- 2007.-№6
3. Захарова И.Г. білім берудегі ақпараттық технологиялар: оқу.студенттерге арналған нұсқаулық жоғары. пед. оқу. мекемелер. – М., 2003
4. Ксензова Г.Ю. перспективалы мектеп технологиялары: оқу құралы. - М.: Ресейдің педагогикалық қоғамы, 2000.
5. Моторин В. "Компьютерлік ойындардың тәрбиелік мүмкіндіктері". Мектепке дейінгі тәрбие, 20 00 ж., № 11.

ӘОЖ 373.2.24

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС- ӘРЕКЕТІН СУҒА ТӘЖІРИБЕ ЖАСАУ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Сахметова Айгуль Уаповна
тәрбиеші,

*«Атырау облысы Білім беру басқармасы,
Құрманғазы ауданы білім бөлімі,
«Айсамал»бөбекжай-балабақшасы КМҚК*

***Аннотация:** Балабақшаға арналған су тәжірибелерін тарату: 4- жастағы балаларға арналған әдістер мен тәсілдер. Мектеп жасына дейінгі балаларды ғылым ғажайыптарымен таныстыру, әсіресе су эксперименттері сияқты практикалық әрекеттер арқылы қызықты саяхат жасау. 4- жастағы балалар үшін басты назар зерттеуге, сенсорлық тәжірибеге және ойынға негізделген оқытуға аударылуы керек. Мұнда мектеп жасына дейінгі балалармен су тәжірибесін жүргізу, оқуды қызықты және мазмұнды ету әдістері мен тәсілдері туралы нұсқаулық берілген.*

***Кілт сөздер:** тәжірибе, мектепке дейінгі жас, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту*

Су тәжірибелерінің мақсаттары 1. Сенсорлық барлау: Су әрекеттері балаларға сабын немесе иіс сияқты элементтерді енгізген кезде сезу, көру, дыбыс және тіпті иіс сезу мүмкіндіктерін береді. 2. Ғылыми ізденіс: Судың ағу, пішінін өзгерту және басқа материалдармен әрекеттесу қабілеті сияқты қасиеттеріне қызығушылықты ояту. 3. Қозғалыс дағдыларын дамыту: Әрекеттер заттарды құю, сығу және манипуляциялау арқылы ұсақ және жалпы моториканы жетілдіре алады. 4. Тілді дамыту: Тәжірибелер барысында жасалған ұғымдар, әрекеттер және жаңалықтар төңірегінде пікірталас пен тілді қолдануды жеңілдету.

Мен қолданған су тәжірибелерін жүргізу әдістері

1. Дайындық және орнату - Материалдар: шыныаяқтар, контейнерлер, су, әртүрлі заттар (мысалы, тастар, ойыншықтар, жапырақтар), өлшеуіш қасықтар және тамақ бояуы сияқты қарапайым материалдарды жинадым. Әрқашан барлық материалдар қауіпсіз және осы жас тобына сәйкес келетініне көз жеткіздім.

- Орналасқан жер: су алуы мүмкін ашық ауада немесе балабақша ішінде су үстелін немесе арнайы аумақты таңдадым. Суды ұстау және тазалауды жеңілдету үшін су өткізбейтін төсеніштерді немесе науаларды пайдаландым.

2. Көрсету және қатысу

- Мысал бойынша жетекші: Демонстрациядан бастадым. Балаларға суды қалай құю керектігін, әртүрлі заттардың суда қалай әрекет ететінін немесе түстерді қалай араластыру керектігін көрсеттім. Көбінесе балалар алдымен ересектерге қарап үйренеді.

-Қатысуды ынталандыру: Балаларға көргендері және не болатыны туралы сұрақтар қойдым. Қызығушылығын арттыру үшін ашық сұрақтарды қолдандым, мысалы: «Сіздің ойыңызша, бұл тасты суға қоссақ не болады?» 3. Зерттеу ойыны: - Ашық әрекеттер: балаларға қатаң нұсқауларсыз суды еркін зерттеуге мүмкіндік бердім. Оларды құюға, араластыруға және өлшеуге талпындырдым. Әртүрлі құралдар мен материалдармен қамтамасыз еттім және оларға өз бетінше тәжірибе жасауға мүмкіндік бердім

- Құрылымдық әрекеттер: «Сіз бұл ойыншық қайықты жүздіре аласыз ба?» сияқты арнайы тапсырмаларды енгіздім, немесе «Қызыл мен көк суды араластырғанда не болады?» Бұл ойын атмосферасын сақтай отырып, сыни ойлауды ынталандырады.

4. Құжаттама және рефлексия - Бақылау: балалардың әрекеттерін және олардың өзара әрекеттесуін жазып алдым, фотосуретке түсірдім. Бұл уақыт өте келе олардың үлгерімі мен түсінігін бақылауға көмектеседі.

Талқылау: Әрекеттерден кейін балаларды рефлексияға тарттым.. Оларға не байқағандары, қалай сезінгендері және не үйренгендері туралы сұрақтар қойдым. Бұл олардың оқуын нығайтады және өз ойларын айтуға көмектеседі. 5. Өнер мен ғылым интеграциясы - Түстерді араластыру: түстердің қалай өзгеретінін көру үшін балаларға тамақ бояуын сумен араластыруға рұқсат еттім. Бұл оларды түс теориясымен ғана емес, сонымен қатар араластыру және реакциялар туралы түсініктермен таныстырады.

Өнер жасау: Су тәжірибелерінен кейін балаларға өздері жасаған түстерді пайдаланып немесе дымқыл заттармен басып шығару арқылы су тақырыбына өнер жасау үшін қағаз бердім. Қауіпсіздік ережелері - Балалар тайғанақ немесе басқа да жазатайым оқиғаларды болдырмау үшін сумен байланысқан кезде оларды әрқашан мұқият қадағалап тұрдым.Қолданылатын материалдардың барлығы улы емес және балаларға жарамды екеніне көз жеткіздім. Ойын алаңын қауіпсіз және кез келген қауіптерден аулақ ұстауға тырыстым.

Балабақшада 4 жасар балалармен су тәжірибесін жүргізу ғылымға деген сүйіспеншілікті және әлемге деген қызығушылықты арттырады. Зерттеуге, сенсорлық белсенділікке және ойынға ерекше мән беретін әдістерді қолдану арқылы тәрбиешілер оқуға қолайлы ортаны қалыптастыра алады. Мақсаты – ғылымды қызықты ету, балаларды өз тәжірибелері мен шығармашылықтары арқылы сұрақтар қоюға және

жауаптарды табуға ынталандыру. Осылайша, су тек ойын құралы ғана емес, сонымен қатар ерте тәрбие берудің күшті құралы болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Тәрбие теориясы мен әдістемесі» С. Әбенбаев. Алматы 2004.
2. Бітібаева Қ., Құдайбергенова Г., Мұқашева М. Оқытудың инновациялық технологиясы. – Өскемен, 2002.
3. «Отбасы және балабақша» журналдары. 2012 жыл, 2013 жыл.

ӘОЖ 376.112.4

МНЕМОТЕХНИКА АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУ

*Тасимова Айгерим Талғатовна,
тәрбиеші, педагог-сарапшы,
Талғайран негізгі мектебі, шағын орталық,
Талғайран ауылы,
Атырау облысы, Атырау қ.*

Аннотациясы: "Мнемотехника арқылы бала тілін дамыту"

Мақалада мнемотехниканың бала тілін дамытудағы рөлі мен тиімділігі қарастырылады. Мнемотехника – есте сақтау қабілетін жақсартуға арналған әдістер жиынтығы, ол визуалдық, есту және моторлық компоненттерді қолдану арқылы баланың сөздік қорын, ойлау қабілетін және тіл байлығын арттыруға бағытталған. Мақалада мнемотехниканың негізгі әдістері, оның ішінде бейнелерді қолдану, ассоциацияларды құру, рифмаларды пайдалану сияқты тәсілдер талқыланады. Әдістің тиімділігі, әсіресе, мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін көрсетіледі. Авторлар мнемотехниканы қолдану арқылы баланың есте сақтау және сөз байлығын дамытуды жандандыруға болатындығын атап көрсетеді.

Кілт сөздері: мнемотехника, бала тілін дамыту, есте сақтау қабілетін дамыту, тіл байлығын арттыру, мектепке дейінгі білім, ассоциациялар, рифмалар, ойлау қабілеті, сөйлеу дағдылары.

Мнемотехника әдісі – есте сақтауды жеңілдететін және мнемокестелер мен графикалық суреттерді қолдану арқылы сөйлеуді дамытудың қарапайым әдісі. Қазіргі кезде мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытуда мнемотехниканы қолдану өзекті.

Мнемотехника мыналарды дамытуға көмектеседі:

- ассоциативті ойлау;
- көру және есту жады;
- көру және есту зейіні;
- қиял;
- жүйелі сөйлеу;
- қолдың ұсақ моторикасы.

Мектепке дейінгі жастағы балаларға түрлі-түсті мнемокесте беріледі, өйткені балалардың есінде тек бөлшек бейнелер ғана есте қалады, мысалы: шырша-жасыл, жидек-қызыл. Кейін бұл суретті қиындатып немесе басқа суретпен ауыстыруға болады. Балаға мнемоместелердің көмегімен тақпақтарды, жұмбақтарды жаттап, ертегілерді әңгімелеп беру жеңіл әрі қолайлы. Құрылған кесте балаларға өз бетінше заттың

ерекшеліктерің байқауға, олардың айтылу кезегін белгілеуге көмектесіп, сөздік қорын байытады. Мнемотехника бойынша оқыту кезең-кезеңмен жүргізілгенде ғана нәтиже береді. Балаларды жан-жақты дамыту, олардың барлық кемістіктерін жөндеу, мектепке дайындаудағы балабақша алдындағы басты мақсат. Сөйлеу - бас мидың бірнеше бөлігінің бірігіп жұмыс істеу нәтижесі. Артикуляция мүшелері тек мидан келген бұйрықты орындаушылар. Балалардың тілін дамытуда келесі кедергілердің бары ешкімге де кұпия емес,

- сөздік қорының кемдігі;
- сөйлемдегі сөз тіркестерін дұрыс таба алмауы;
- дыбыстау кемшілігі;
- берілген тақырыпқа сюжеттік немесе сипаттау әңгіме құра алмауы;
- өз ойын дұрыс жеткізе алмауы.

Бұл себепте балаға қалай көмек беруге болады? Өз ойын жеткілікті айтуға, байланысты, ретімен, грамматикалық дұрыс сөйлеуге қалай көмек береміз?

Мнемотехника – дегеніміз не? Мнемотехника - тіл дамытуда тиімді есте сақтау,оны дұрыс жеткізе білудегі әдіс пен тәсілдер жүйесі. Қазіргі кезде мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытуда мнемотехниканы қолдану өзекті болып тұр. Бұл мақсатты іске асыру үшін, баланың тілін дамытуға әртүрлі тәсілдер мен әдістерді қолдану қажет. Қойылған мақсатты нәтижелі етуге қолданылатын тәсілдер:

- Көрнекіліктер, дидактикалық ойындар; суреттер; буындық кестелер; тірек-сызба; үлгілер т.б/
- «ЖИНАҚТАУШЫ» - сөйлеу материалдарын безендіру.
- жаңылтпаштар, тақпақтар, жұмбақтар, саусақ гимнастикасы, тыныс алу жаттығулары, т.б/-.

Балабақша жасында көрнекілік-бейнелік есте сақтау және есту, суретін көру арқылы баланың есінде нақты қалады. Соның бірі мнемотехника. Мнемотехника - балалардың қоршаған орта, табиғат туралы білімін кеңейтуге, әңгіменің барысын тиімді есте сақтауға, әңгімені айтып беруге және тіл дамытудағы іс-әрекеттерінің жүйесі. Мнемотехника - оңай жолдан қиынына қарай құрылады. Жұмысты ең оңай мнемоквадраттан бастап, жай ғана мнеможолдарға өтіп, сосын мнемокестеге өту қажет. Мнемокестенің мазмұны - ол графикалық немесе жартылай графикалық ертегі кейіпкерінің бейнесінің, табиғат құбылысының кейбір іс-әрекетінің, басты мазмұнды әңгіменің сюжеті. Ең бастысы – көрнекілік, тірек-сызба, бейнелеген суретіміз балаға түсінікті болуды жеткізу. Схема - мнемокесте балалардың тілін дамытудағы дидактикалық құрал болып табылады. Оны біз қолданатын кезіміз: Сөздік қорын байыту үшін; әңгіме құруға үйретуге; көркем әдебиетті мазмұндауда; жұмбақ жасыру және шешуде; өлең жаттауда. Құрылған схема балаларға өз бетінше заттың ерекшеліктерің байқауға, олардың айтылу кезегін белгілеуге көмектеседі. Балалардың сөздік қорын байытады. Мнемокестені қолдану 3 этаптан тұрады:

1. Кестені қарап, онда не бейнеленгенін бақылау.
2. Мәліметтерді кодтандыру, белгі /символды/бір бейнемен сәйкестендіру.
3. Колдандырылғаннан кейін әңгіме немесе ертегіні әңгімелеуге көшеді.

Бұл суреттерді салу үшін суретші қабілетін білу керек емес: әрбір тәрбиеші символдық бейнелеуді жасай алады. Өз тәжірибем бойынша көп қиындыққа кезіктім. Әңгіме мазмұны көбінде бірдей болатын. Айырмашылығы тек сөйлем санында немесе толықтығында. Бірінші әңгімелер тек қана сөз тіркестерден тұратын: бастауыш-баяндауыш болып. /мысық жатыр,басқасы ұйықтап жатыр/,қайталау сөздерден /сосын, кейін/, сөйлем арасындағы ұзақ үзілістерден. Бастысы - бала өзі әңгіме құрамайды, алдындағы әңгімені қайталайды. Жалығып отырған балаларға жиі ескерту беріп отырдым. Ол тек 30-40 секундқа жететін. 4-5 баланы ғана сұрап үлгеретінмін, қалғандары немқұрайлы тыңдаушы болатын. Айтарым, бұданда қызықсыз сабақ менде болмаған. Бірақ, осындай сабақ жүргізілуі және оң нәтиже беруі тиіс. Өйткені, бала

мектепте сурет бойынша әңгімелей алу керек. Сурет бойынша әңгіме құру үшін сөз байлығын кеңейту керек. Жұмысты бірінші мнемоквадраттан құраймыз, сосын мнеможолға көшеміз, мнемокестеде не бейнелеуге болады? Негізі, мнемокесте - ол графикалық немесе жартылай графикалық ертегі кейіпкерлерінің немесе табиғат құбылысының суреті, болмаса өзіне белгілі заттың бейнесі. Кіші және орта балабақша жасындағы балаларға түрлі-түсті мнемокесте беру керек, өйткені балалардың есінде тек бөлшек бейнелер ғана есте қалады: шырша-жасыл, жидек- қызыл. Кейіннен суретті кішкене қиындатып немесе басқа суретпен ауыстырылады. Мысалы: түлкі-тоқсары геометриялық пішіннен тұрады. (үшбұрыш, шеңбер) аю - үлкен қоңыр шеңбер, т.б. Мнемотехника – ақпаратты есте сақтауды жеңілдетуге көмектесетін әдістер жүйесі. Бұл әдіс есте сақтау мен сөйлеу дағдыларын дамытуға үлкен үлес қосады. Балаларға жаңа сөздерді үйренуде мнемотехниканы пайдалану олардың сөздік қорын молайтып, сөйлеу қабілеттерін жақсартуға көмектеседі. Төменде мнемотехниканы бала тілін дамытуда қалай тиімді қолдануға болатыны туралы бірнеше идеялар берілген.

1. Визуалды ассоциациялар арқылы есте сақтау

Кішкентай балалар заттарды есте сақтағанда олардың суреттерін елестетеді. Мысалы, сөздерді суреттермен, рендермен немесе қарапайым белгілермен байланыстырса, олар жаңа сөздерді тезірек ұғады. Мысалы, «мысық» сөзін үйреніп жатқанда, мысықтың суретін көрсету арқылы балаға бұл сөздің мағынасын түсіндіруге болады.

2. Қысқаша әңгімелер мен ертегілер

Әңгіме немесе ертегілер құрастырып, онда балаларға таныс және жаңа сөздерді қолдану – сөздік қорды кеңейтудің тиімді жолы. Балалар қызықты оқиғаларды есте сақтауға бейім болғандықтан, олар оқиғаны есте сақтап, сол арқылы жаңа сөздерді де үйренеді.

3. Рифмалар мен ырғақтар

Рифмаларды қолдану мнемотехниканың классикалық әдістерінің бірі болып табылады. Балалар өлеңдер мен рифмаларды оңай есте сақтайды, өйткені бұл әдіс ырғақ пен қайталауды қамтиды. Мысалы, жаңа сөздерді жаттауда қысқа рифмалы өлеңдер құрастыруға болады. Бұл әдіс балаға сөздің дыбыстық ерекшеліктерін ұғынуға да көмектеседі.

4. Қарапайым суреттерді қолдану

Мнемокесте – бұл сөздерді, суреттерді және қысқаша сипаттамаларды қамтитын қарапайым визуалды схема. Сөздерді жеңіл суреттермен байланыстыру арқылы балаға оны түсіну және есте сақтау оңайырақ болады. Мысалы, «жаз» деген ұғымды күннің суретімен, «қыс» дегенді қармен белгілеп, оны балаға көрсетуге болады.

5. Ассоциацияларды құру және жаттау

Ассоциация – екі немесе одан да көп нәрсені бір-бірімен байланыстыру арқылы есте сақтау әдісі. Балалар жаңа сөздерді бұрын білетін нәрселермен байланыстырса, оларды тезірек ұғынады. Мысалы, «алма» деген сөзді үйренгенде оны дәмді және тәтті нәрсе деп елестетуге болады.

6. Ойындар мен жаттығулар

Ойын арқылы мнемотехникалық әдістерді қолдану өте тиімді. Балалар ойнап жүріп, жаңа сөздер мен ұғымдарды тезірек меңгереді. Мысалы, карточкалар арқылы ойындар ұйымдастыруға болады: бір карточкада заттың суреті болса, екіншісінде оның атауы жазылған.

Мнемотехника баланың тілін дамытудың ерекше тәсілі ретінде көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Әр түрлі әдістерді қолданып, оларды ойынмен және қызықты тапсырмалармен үйлестіру балаға сөздік қорын байытуға және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тони Бьюзен - «Запомнить всё. Ускоренное обучение и развитие памяти»;
2. Тони Бьюзен - «Супермышление»;
3. Доминик О'Брайен - «Как развить феноменальную память»;
4. Люсиев М.А. - «Развитие памяти и интеллекта»;
5. Г. Лозанов - «Суггестология»

ӘОЖ 372.3

КІШКЕНТАЙ ҚОЛДАРМЕН ҮЛКЕН ӨНЕР ӘЛЕМІНЕ

Хабадашева Гулжазира Қуанышевна
тәрбиеші,
№37 «Жұлдыз-ай» бөбекжайы МКҚК,
Орал қ.

Аннотация: “Кішкентай қолдармен үлкен өнер әлеміне” атты мақалада балалардың шығармашылық әлеуетін дамыту жолдары қарастырылады. Мақалада мектепке дейінгі және бастауыш жастағы балалардың бейнелеу өнері арқылы өзін-өзі көрсету мүмкіндіктері зерттелген. Автор балалардың көркемдік қабілеттерін дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдерді ұсынады және олардың шығармашылық процеске қызығушылығын арттырудың тиімді жолдарын талдайды.

Кілт сөздер: Балалар шығармашылығы, өнер әлемі, бейнелеу өнері, шығармашылық қабілеттер, эстетикалық тәрбие, балалардың дамуы, өнерге баулу.

Балабақша – баланың дамуының маңызды кезеңі. Осы кезеңде шығармашылық ойындар балалардың қиялын, моторикасын, зейінін және ұжыммен жұмыс істеу қабілеттерін дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады. Шығармашылық ойындар тек көңіл көтеру үшін ғана емес, сонымен қатар бала тұлғасын жан-жақты дамытуға бағытталған.

Өнер – бұл шексіз қиялдың, шығармашылықтың, әрі рухани байлықтың бастауы. Балалар үшін бұл әлем әсіресе ерекше, себебі олардың көзқарасы мен қолдары арқылы өнер ерекше шынайылықпен көрініс табады. Кішкентай қолдармен жасалған әрбір сурет, мүсін немесе қолөнер заты үлкен сезім мен шынайылықты жеткізеді.

Балалар үшін өнер тек сурет салу немесе бояу емес, бұл – олардың эмоцияларын, армандарын және ішкі әлемін жеткізу тәсілі. Олар қиялдары арқылы шекарасыз әлем құра алады, ол әлемде ғажайыптар мен ертегілер, кейде шынайы өмірдің қарапайым суреттері кездеседі.

Кішкентай балалардың өнерінде ережелер мен шектеулер болмайды. Олар заттардың шынайы пішінін немесе түсін сақтау қажет деп ойламайды. Ағаш көк, күн жасыл, ал аспан қызғылт болуы мүмкін. Бұл олардың қиялының байлығын көрсетеді және өнерге еркіндік береді.

Баланың шығармашылықпен айналысуы оның когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді:

1. Қиял мен логикалық ойлау: Балалар өнер арқылы өз қиялын дамытуға мүмкіндік алады. Бұл болашақта жаңа идеялар ұсынуға көмектеседі.

2. Ұсақ моторика: Қылқаламды ұстау, қағаз қиып жапсыру сияқты әрекеттер баланың қолының бұлшық еттерін нығайтады және оның жазу қабілетін жақсартады.

3. Өз-өзін білдіру: Кейде бала өз ойы мен сезімін сөзбен жеткізе алмайды. Өнер осы кезде көмекке келеді.

4. Сабырлық пен зейін: Қолөнермен немесе сурет салумен айналысу баланы шоғырлануға, төзімді болуға үйретеді.

Тақырыбы: «Бояулар құпиясы»

Мақсаты: Балалардың коммуникативтік-ақпараттық күзiреттiлiгiн молайтып, балалардың ой-түйсiгiн, қиялын дамыту. Балалардың танымдық қабiлеттерiн, зейiнiн, ойлау қабiлеттерi, ұсақ қол матрикасы дамиды.

Балаларға негiзгi төрт түстердi топтастыруға бiлуге меңгерту, қызыл, сары, көк, жасыл.

Күтілетін нәтиже: Заттардың көлемiн, түсiн және пішiнiн бiледi. Көлемi, пішiнi, түстерi бойынша сәйкестендiре алады.

Әдiс-тәсiл: сұрақ-жауап, түсiндiру, көрсету

Көрнекiлiктер: мақта диск, мақта таяқшасы, жемiстер мен көкөнiстер, түрлi-түстi қағаздар, гуашь, краска, трафарет, маркер.

Шаттық шеңберi:

Ауадан қуат алайық

Алақанға салайық

Күннен жылу алайық

Жүрегiмiзге салайық

Жүректегi жылуды

Бiр-бiрiмiзге сыйлайық

Ғажайып сәт: Балалар бiзге түстер әлемiнен түрлi ойындар келдi.

Ал ендеше түрлi ойындарды ойнап көреміз бе?

Балалар: Қуана келiседi.

-Балалар бiз қандай түстердi бiлемiз?

Балалар: Қызыл, сары, жасыл, көк.

-Балалар бiз қандай жемiстер мен көкнiстердi бiлемiз?

Балалардың жауаптары

1-ойын: «Топтық жұмыстар» Балалар келесi ойындарды топ болып орындаймыз

Балалар: Ол үшiн мына түрлi- түстi пішiндi таңдайды, үстелге барып орналасады.

1-топ: Ақ қағаз бетiне орналасқан (алма, алмұрт, лимон, апельсин) жемiстердiң үстiне ватный мақта дискiсiн қойып, түрлi – түстi бояуларды шприц арқылы құйып жемiстердiң түстерiн шығару.

2-топ: Түрлi жемiстер бейнеленген трафареттi, гуашь краскасын арқылы файлға салып үстiнен жағып бояу.

3-топ: Картон қағазға (алма, алмұрт, банан, жүзiм, апельсин) жемiстердi мақта таяқшасы арқылы бекiтеміз.

4- топ: Қағаз майлық салфеткасын суға салып езiп, гуашь краскасын сосын клейдi қосып араластыру арқылы жемiстерлiң бейнесiн жасау.

5-топ: Ватный дискке түрлi-түстi маркермен бояу, тарелкеге сүтке саламыз.

Сергiту сәтi: Пішiндердi құрастыр

Балалар музыка әуенiмен сергiту сәтiн жасайды.

2-ойын:

1-топ: Жемiстер мен көкөнiстердi трафарет арқылы түрлi- түстi қағаз бетiне орналастыру

Балалар: Жемістер мен көкөністерді қойып, атайды

2-топ: Ақ қағаз бетіне орналасқан түрлі пішіндерді файл арқылы жылжытып жемістердің бейнесін шығарады

3-топ: Түрлі жемістер мен көкөністерді орналастырып, оның үстіне көпіршігі бар ыдыспен суды қойып, үстінен қозғау арқылы жемістерді байқау.

4-топ: Ватман қағазына балалар түрлі-түсті шығарады, екі қолдарын бояуларға батырып түстерді шығарады.

Балалар іс-әрекетінің нәтижелерін талдау: Қане балалар бүгін біз ойындар ойнау арқылы не үйрендік, не білдік?

Бізге қонаққа нелер келді?

Сендерге бүгінгі ойындар ұнады ма?

Түстерді ажырата білдік.

Бізге қонаққа түстер әлемінен ойындар келді.

-Иә бізге ойындар ұнады.

-Жарайсындар балалар!.

Қорытына келе кішкентай қолдардан шыққан үлкен өнер – бұл баланың ішкі әлемінің көрінісі. Әрбір сызылған сызық, таңдалған түс немесе жасалған фигура – оның жеке ерекшелігі мен талантының белгісі. Балалық шақтағы өнер үлкен шығармашылық әлеміне есік ашады, ал ата-аналар мен тәрбиешілер сол есікті ашуға көмектесетін маңызды тұлғалар болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қасымбекова, Ж. Балалар шығармашылығын дамыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2020. – 150 б.
2. Серікбаева, А. Балалар өнеріндегі креативтілік мәселелері. // Педагогика және психология. – 2022. – №3. – Б. 45-50.
3. Исаева, Г. Қазіргі заманғы өнерді оқыту әдістемесі [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: <http://www.artmethod.kz>, 01.12.2024.

II БӨЛІМ ЖАҢАШЫЛ МҰҒАЛІМ –ЗАМАН ТАЛАБЫ

ӘОЖ 574.577

БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

*Атишыбаева Гулнур Кадировна,
Биология пәні мұғалімі,
№10 ЖОББМ КММ,
Орал қ.*

Аннотация: Бұл мақалада биология пәнінде заманауи технологияларды тиімді пайдалану мәселелері қарастырылған. Заманауи білім беру жүйесінде технологияларды қолдану тек оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың пәнге деген қызығушылығын, зерттеушілік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мақалада технологиялық бағыттар (виртуалды зертханалар, VR және AR технологиялары, генетика симуляторлары) мен оларды сабақтарға енгізу жолдары талданады. Сонымен қатар, технологияларды қолдану барысында туындайтын қаржылық, инфрақұрылымдық және педагогикалық қиындықтар мен олардың шешімдері көрсетілген. Қорытындысында технологияларды биология сабақтарына енгізудің оқушыларға беретін мүмкіндіктері мен болашақтағы маңыздылығы айқындалады.

Кілт сөздер: биологияны оқыту, заманауи технологиялар, виртуалды зертханалар, білім берудегі инновациялар, VR және AR технологиялары, генетика симуляциялары, интерактивті оқыту, оқушылардың зерттеушілік қабілеттері, білім берудегі цифрландыру, оқыту әдістемесі.

Бүгінгі заманауи қоғамда ғылым мен білім саласында технологиялардың қарқынды дамуы байқалады, және бұл өзгерістер биология пәніне де үлкен әсерін тигізуде. Қазіргі білім беру жүйесінде биологияны оқыту тек теориялық білім берумен шектелмей, оқушылардың пәнді терең және қызықты түрде меңгеруі үшін заманауи технологиялар мен интерактивті әдіс-тәсілдерді қолданудың маңыздылығы артып келеді.

Заманауи технологиялар, мысалы, виртуалды шындық (VR), толықтырылған шындық (AR), дербес оқыту платформалары, мобильді қосымшалар және интерактивті мультимедиялық құралдар биология пәнін тереңірек түсінуге көмектесіп қана қоймай, оқушылардың қызығушылығын арттыруға да ықпал етеді. Сонымен қатар, биология саласындағы зерттеулерді жүзеге асыруда қолданылатын технологиялар, мысалы, гендік инженерия симуляциялары немесе экологиялық зерттеулерде қолданылатын дрондар, оқушыларға ғылыми процестерді нақты түсінуге мүмкіндік береді.

Мақалада биология пәнінде заманауи технологияларды тиімді пайдалану әдіс-тәсілдері, олардың сабақ беру процесіндегі орны, оқушылардың білім сапасын арттырудағы артықшылықтары қарастырылады. Сондай-ақ, технологияларды оқыту процесіне енгізудегі мүмкін болатын қиындықтар мен олардың шешу жолдары талданады [1, 35-376.].

1. Заманауи технологиялардың негізгі бағыттары

Биология ғылымында заманауи технологияларды қолдану білім беру жүйесінің

сапасын арттырып қана қоймай, ғылымды оқушыларға қызықты әрі қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Бұл бағытта қолданылатын бірнеше негізгі технологиялық шешімдер бар [2-3]:

1.1 Цифрлық білім беру ресурстары

Цифрлық ресурстар білім алушыларға биология пәнін жаңа тәсілдермен оқуға мүмкіндік береді. Онлайн оқулықтар, анимациялар, интерактивті слайдтар мен бейнематериалдар күрделі биологиялық ұғымдарды оңай түсіндіруге көмектеседі. Мысалы, жасуша құрылымы, ДНҚ және РНҚ синтезі сияқты тақырыптарды анимация арқылы көрсету материалды жақсы меңгеруге ықпал етеді.

1.2 Виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR)

VR және AR технологиялары оқушыларға биологиялық процестерді көрнекі түрде, көз алдарына нақты түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Виртуалды шындық арқылы адам ағзасының құрылысын, жасушалардың жұмысын немесе тіпті жануарлардың экожүйедегі орнын зерттеу мүмкін болады. Толықтырылған шындық (AR) мобильді құрылғылар арқылы күрделі процестерді түсіндіруге көмектеседі, мысалы, ұлғайтылған жасушаларды немесе өсімдіктердің анатомиясын көрсету.

1.3 Молекулалық биология мен генетикаға арналған симуляциялар

Биологияда генетика және молекулалық биология күрделі тақырыптардың бірі болып табылады. Арнайы симуляциялық бағдарламалар мен платформалар арқылы гендік мутациялар, ДНҚ репликациясы, белок синтезі процестерін бақылау және зерттеу мүмкіндігі туады. Мысалы, Edvotek, Labster сияқты платформалар зертханалық тәжірибелерді онлайн форматта өткізуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе зертханалық жабдықтар жетіспейтін мектептер үшін маңызды.

1.4 Мобильді қосымшалар мен платформалар

Биологияға арналған арнайы мобильді қосымшалар сабақ процесін жеңілдетеді және оқушылардың қызығушылығын арттырады. Quizlet, Kahoot! сынды тестілеу және викторина құралдары арқылы оқушылардың алған білімдерін тексеруге және оны интерактивті түрде ұйымдастыруға болады. Сондай-ақ, биологияны оқытуға арналған арнайы қосымшалар өсімдіктерді тану, микробтарды зерттеу және басқа да тақырыптарды қамтиды.

1.5 Зерттеу және талдау технологиялары

Биологияны оқыту процесінде зерттеу жұмыстарын жүргізу маңызды. Деректерді жинау, талдау және түсіндіру үшін қолданылатын технологиялар оқушыларға ғылыми жобаларға қатысуға мүмкіндік береді. Big Data технологиялары арқылы үлкен деректерді талдау және оларды биологиялық зерттеулерде қолдану маңызды рөл атқарады. Мысалы, экожүйелерді зерттеу үшін дрондар, спутниктер және сенсорлық құрылғылар қолданылады.

1.6 Робототехника және автоматтандыру

Заманауи биологияда зерттеу процестерін оңтайландыру үшін робототехника мен автоматтандыру жүйелері қолданылады. Мектеп деңгейінде бұл технологиялар қарапайым биологиялық тәжірибелерді автоматты түрде жүргізуге және зерттеу нәтижелерін дәл өлшеуге мүмкіндік береді. Мысалы, роботтар арқылы өсімдіктердің жарыққа әсер етуіне байланысты тәжірибелерді бақылау.

2. Тиімділікке жету әдіс-тәсілдері

Биология пәнінде заманауи технологияларды тиімді пайдалану үшін бірқатар әдіс-тәсілдер қолданылады. Олардың мақсаты – оқушылардың білімін тереңдету, материалды жақсы меңгеруге жағдай жасау және оқу процесін қызықты әрі қолжетімді ету. Төменде осындай әдістердің ең тиімді түрлері қарастырылған [4-5].

2.1 Деректерді жинау және талдау

Big Data және аналитикалық құралдар биологияда көп көлемдегі деректерді өңдеп, тиімді шешім қабылдауға көмектеседі. Мысалы, өсімдіктердің өсу процесін немесе экожүйелердегі өзгерістерді бақылау үшін үлкен деректерді талдау маңызды.

Оқушылар экологиялық зерттеу жобалары арқылы нақты деректерді жинап, оларды талдауды үйрене алады, бұл ғылымды терең түсінуге ықпал етеді.

2.2 Автоматтандыру

Автоматтандыру әдістері арқылы биологиялық процестерді жеңілдетуге және қайталанатын жұмыстарды жылдам орындауға болады. Мысалы, зертханада жасушалар өсіру немесе биологиялық үлгілерді автоматты түрде бақылау жұмыстарын орындауға мүмкіндік беретін автоматтандырылған жүйелерді пайдалану оқушылардың уақытын үнемдеп, тиімділікке жетуге көмектеседі. Осы арқылы олар зерттеу нәтижелерін дәл уақытында алып, оларды талдау мүмкіндігіне ие болады.

2.3 Жасанды интеллект және машиналық оқыту

Жасанды интеллект (AI) биологияда генетикалық кодтарды талдау, мутацияларды анықтау, биологиялық жүйелерді модельдеу үшін кеңінен қолданылады. Сабақ барысында оқушыларға жасанды интеллектті пайдаланып, нақты биологиялық мәселелерді шешуге, өздерінің жобаларын жасауға мүмкіндік беріледі. Мысалы, машиналық оқыту алгоритмдерін қолдана отырып, олар деректерді талдап, болжам жасау әдістерін игереді.

2.4 Коммуникация және онлайн-байланыс құралдары

Қашықтықтан оқытуда маңызды болып табылатын онлайн-платформалар мен байланыс құралдары биология пәнін оқытуда да тиімді. Microsoft Teams, Zoom, Google Classroom сияқты платформалар сабақтар мен зертханалық тәжірибелерді қашықтықтан жүргізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушыларға әртүрлі елдердің ғылыми қауымдастықтарымен байланыс орнатуға, өз зерттеу нәтижелерін бөлісуге және оларды талқылауға жағдай жасалады.

2.5 Интерактивті тестілеу және бағалау жүйелері

Интерактивті тестілеу құралдары (мысалы, Kahoot!, Quizizz) арқылы оқушылардың алған білімдерін бағалауға және тиімді кері байланыс беруге болады. Бұл әдіс биология пәніндегі теориялық білімдерді жүйелеп, маңызды тақырыптарды түсінуге көмектеседі. Сондай-ақ, тестілеу арқылы оқушылардың өз білім деңгейлерін бағалауына, кемшіліктерін анықтауға мүмкіндік туады.

2.6 Ойын технологиялары

Gamification, яғни ойын элементтерін оқу процесіне енгізу, оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді оңай әрі қызықты түрде меңгеруге мүмкіндік береді. Биология сабағында жасуша құрылымдарын құрастыру, биохимиялық реакцияларды зерттеу сияқты процестерді ойын форматында өткізсе, балалар оны жақсы түсінеді әрі есте сақтайды. Мысалы, әртүрлі биологиялық тақырыптар бойынша квесттер мен викториналар ұйымдастыру.

2.7 Дербес оқыту әдістері

Әр оқушының оқу материалын меңгеру жылдамдығы мен қабілеті әртүрлі. Осыған орай, дербес оқыту әдістері арқылы әрбір оқушының жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқу траекториясын құруға болады. Мысалы, оқушыларға биологияның белгілі бір тақырыптарын өз қарқынымен оқуға мүмкіндік беретін адаптивті оқыту платформаларын пайдалану.

3. Технологияларды биология сабақтарына енгізудің қиындықтары мен шешімдері

Биология пәнінде заманауи технологияларды қолдану көптеген артықшылықтар берсе де, бұл процесті іске асыруда бірқатар қиындықтар туындауы мүмкін. Төменде мұндай қиындықтардың негізгі түрлері және оларды шешу жолдары ұсынылған [6].

3.1 Қаржылық шектеулер

Қиындық: Көптеген заманауи технологиялар (мысалы, VR көзілдіріктері, интерактивті экрандар, дрондар) қымбат тұрады, сондықтан әр мектепте оларды толықтай қамтамасыз ету мүмкін емес. Әсіресе, ауылдық аймақтардағы мектептерде бұл құралдарға қолжетімділік төмен болуы мүмкін.

Шешімдер:

- ✓ **Гранттар мен демеушілік бағдарламаларды пайдалану:** Мектептер технологиялық жабдықтарды алу үшін гранттық бағдарламаларға қатысып, демеушілерді тартуға болады.
- ✓ **Технологияларды жалға алу:** Кейбір зертханалық құрылғыларды немесе VR жабдықтарын жалға алып, тек қажетті сабақтарға қолдануға болады.
- ✓ **Білім беру платформалары:** Кейбір платформалар (мысалы, виртуалды зертханалар) тегін немесе арзан бағада қызметтер ұсынады, бұл қаржы тапшылығын азайтуға көмектеседі.

3.2 Инфрақұрылымдық мәселелер

Қиындық: Заманауи технологияларды қолдану үшін сапалы интернет және қажетті құрылғылар керек. Алайда кейбір мектептерде интернет байланысы әлсіз немесе мүлдем жоқ, ал компьютерлік сыныптар жетіспеуі мүмкін.

Шешімдер:

- ✓ **Интернетті жақсарту үшін жергілікті әкімдікпен жұмыс жасау:** Мектептер мен жергілікті билік органдары бірлесе отырып, мектептерге интернет байланысын жақсарту үшін қолдау көрсетуіне болады.
- ✓ **Офлайн платформаларды қолдану:** Интернетсіз де жұмыс істей алатын бағдарламалар мен қосымшаларды пайдалану.
- ✓ **Құрылғыларды ортақ пайдалану:** Технологиялық құралдарды мектеп ішінде әр сынып арасында ортақ пайдалану арқылы қажеттілікті өтеуге болады.

3.3 Мұғалімдердің дайындығы

Қиындық: Жаңа технологияларды меңгеру мұғалімдерден арнайы білім мен дағдыларды талап етеді. Барлық мұғалімдерге технологиялық дағдыларды үйрену оңайға соқпайды және оған уақыт пен күш қажет.

Шешімдер:

- ✓ **Мұғалімдерге арналған оқыту курстары:** Технологияларды меңгеру мақсатында арнайы семинарлар, тренингтер мен вебинарлар ұйымдастыру.
- ✓ **Білім беру ресурстары мен материалдар:** Технологияларды қолдану бойынша әдістемелік құралдар мен нұсқаулықтар беру.
- ✓ **Тәжірибе алмасу:** Тәжірибелі мұғалімдерден технологияларды қолдану туралы кеңес алу және тәжірибе бөлісу мақсатында бірлескен топтар құру.

3.4 Оқушылардың қызығушылығы мен мотивациясы

Қиындық: Барлық оқушылар биология мен ғылыми зерттеулерге қызығушылық танытпауы мүмкін, ал технологияларды қолдану кейде оларға қиын болып көрінуі мүмкін. Оқу процесі қызықты болмаса, оқушылардың ынтасы төмендейді.

Шешімдер:

- ✓ **Интерактивті тәсілдерді пайдалану:** Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін ойын элементтерін (gamification), викториналарды және эксперименттерді көбірек қолдану.
- ✓ **Жеке оқыту траекториялары:** Әр оқушының деңгейіне сай тапсырмалар мен мақсаттар құру, олардың қызығушылығына сәйкес жеке траекториялар жасау.
- ✓ **Жетістікке жету мүмкіндігін арттыру:** Оқушыларды әрбір жетістігі үшін марапаттап, олардың ғылыми жұмыстарын көпшілікке ұсынуға ынталандыру.

3.5 Уақыт тапшылығы

Қиындық: Биология бағдарламасы өте кең, ал оған технологиялық элементтерді қосу көп уақытты қажет етуі мүмкін. Әрбір сабаққа жаңа технологияларды енгізу уақытты басқаруда қиындық туғызуы мүмкін.

Шешімдер:

- **Технологияларды ірі тақырыптарға ғана енгізу:** Әр тақырыпқа емес, негізгі және күрделі тақырыптарға ғана технологияларды қолдану.

- **Технологияларды сабақтан тыс уақытта пайдалану:** Кейбір технологиялық зерттеулер мен тәжірибелерді үй жұмысы ретінде немесе қосымша сабақ ретінде беруге болады.
- **Жеңілдетілген әдіс-тәсілдерді таңдау:** Оқу процесін жеңілдететін қарапайым және уақытты аз талап ететін технологиялық әдістерді таңдау.

Қорытынды:

- ✓ Биология пәнінде заманауи технологияларды пайдалану оқушылардың ғылыми білімін тереңдетіп қана қоймай, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, зерттеушілік қабілеттерін дамытады. Виртуалды зертханалар, VR және AR технологиялары, генетика симуляторлары және интерактивті оқыту құралдары күрделі биологиялық процестерді түсінуді жеңілдетеді. Алайда бұл жаңашылдықтарды енгізуде қаржылық және инфрақұрылымдық мәселелер, мұғалімдердің дайындық деңгейі мен уақыт тапшылығы сияқты қиындықтар кездеседі.
- ✓ Осындай қиындықтарды тиімді шешу үшін қаржыландыру көздерін табу, мұғалімдердің кәсіби дамуына қолдау көрсету және технологияларды мақсатты түрде қолдану қажет. Бұл тәсілдер заманауи білім берудің талаптарына сай болуға және оқушыларды биология әлеміне қызықты әрі сапалы түрде тартуға мүмкіндік береді. Осылайша, технологияларды енгізу – болашақта білім сапасын арттырудың және оқушылардың табиғатқа деген құрметін қалыптастырудың маңызды қадамы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1) Абдраманова Г.Б. Қазіргі білім берудегі инновациялық технологиялардың рөлі // Молодой ученый. — 2016. — № 5.2 (109.2). — С. 35-37.
- 2) Бартенева Т.П., Ремонтов А.П. Использование информационных компьютерных технологий на уроках биологии. Международный конгресс «Информационные технологии в образовании». – Москва, 2003.
- 3) Булычева М.Б. Использование информационных и коммуникативных технологий на уроках биологии // Биология в школе. – 2008. – № 16
- 4) Кенжебаева, Ә.Б. *Білім берудегі цифрландырудың рөлі мен маңызы*. Астана: Нұр Пресс, 2021. – Цифрлық технологияларды қолдану және олардың білім беру саласына тигізетін әсері туралы. Big data. Математика на службе биологии / Хабр
- 5) Ухова Т.С. Урок биологии. Технология развивающего обучения. “Библиотека учителя”. – М.: Вентана-Граф, 2001.
- 6) Жолдасбаев Қ.Ж. Биологияны оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті, 2017. – Биологияны оқыту әдістері мен заманауи технологияларды қолдану жөнінде.

Қосымша әдебиеттер:

- 7) Кеңесбаев С.Р., Оразбекова, М.С. Интерактивті оқыту әдістері. Алматы: Арман-ПВ, 2019. – Интерактивті оқыту әдістерін қолдану және олардың білім сапасына әсері.
- 8) Махатова Ж.Қ. Биология пәнінде зерттеушілік дағдыларды дамыту әдістері. – Биология пәнінде зерттеушілік және жобалық жұмыстарды тиімді ұйымдастыруға арналған зерттеу.
- 9) Соколова Н.Ю. Как активизировать познавательную деятельность учащихся // Педагогика – 2001. – № 7.
- 10) Атутов П.Р. Технология и современное образование / П.Р. Атутов // Педагогика. - 1996. - № 2.
- 11) Применение современных образовательных технологий на уроках биологии | Статья по биологии на тему: | Образовательная социальная сеть

**СУ-ДЖОК ТЕРАПИЯ В РАБОТЕ ПЕДАГОГА-ПСИХОЛОГА,
КАК МЕТОД ПРОФИЛАКТИКИ И УКРЕПЛЕНИЯ
ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО И ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА
(ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)**

Барова Татьяна Андреевна
педагог-психолог,
КГУ «Краснокиевская ОШ»,
Тайыншинский район,
Северо-Казахстанская область

«Чем больше мастерства в детской
руке, тем умнее ребёнок»

В.А. Сухомлинский

***Аннотация:** в данной статье определяется актуальность использования нетрадиционных методов в коррекционно-развивающей работе педагога – психолога с детьми дошкольного возраста, а именно применение новой, безопасной, высокоэффективной терапии «Су-Джок».*

***Ключевые слова:** терапия, речь, мелкая моторика, нетрадиционные методы, Су-Джок.*

Дошкольное воспитание – это первая ступень образования, на которой закладываются основы психологического и психического здоровья. Формирование здорового поколения – это одна из главных стратегических задач развития страны. Проблема психологического и психического здоровья подрастающего поколения в последние годы привлекает внимание специалистов различных сфер общественной деятельности. Актуальной проблемой становится сохранение здоровья ребенка в дошкольном учреждении. Детский сад – это первое общественное заведение в жизни ребенка. Здесь он не только весело проводит время, играет, общается со сверстниками. Дошкольный возраст наиболее ответственный этап в жизни каждого человека. Именно в этом возрастном периоде закладываются основы здоровья. Проблемы детского здоровья нуждаются в новых подходах и технологиях. В последнее время наблюдается рост числа детей, имеющих нарушения общей, мелкой моторики, познавательного, эмоционально-волевого и речевого развития.

Деятельность педагога – психолога с детьми дошкольного возраста, прежде всего, направлена на охрану и укрепление психического здоровья детей. И как показывает практика нашего учреждения, наиболее эффективным средством решения этой важной задачи есть применение здоровьесберегающих технологий. Одной из наиболее интересных, и вызывающих яркий эмоциональный отклик у ребенка, является Су-Джок терапии. Су-Джок терапия известна давно и зарекомендовала себя как одна из самых лучших в системе самооздоровления, где самомассаж биоэнергетически активных точек на кистях рук и ног оказывает лечебных эффект на организм человека. («Су» по-корейски - кисть, «джок» - стопа).

На своих коррекционно-развивающих занятиях мы с детьми используем Су-Джок-стимуляторы в виде шариков разного цвета в комплекте с массажными металлическими колечками. Выполняя игровые упражнения с Су-Джок-

стимуляторами, дети повторяют небольшие стихотворные тексты и контролируют выполнение самомассажа, в соответствии с предложенными картинками. Шариком мы стимулируем точки на ладонях, а массажные колечки надеваем на пальчики, стимулируя точки, труднодоступные для шариков. Сравнение результатов ребят до и после использования на занятиях Су-Джок стимуляторов показывает, что их применение способствует, не только улучшает мелкую моторику пальцев рук, но и повышает работоспособность детей в физическом и умственном плане. Для противопоказаний к использованию Су-Джок-стимуляторов нет, поэтому и навредить себе ребенок, таким образом, не может. Задачи, решаемые педагогом-психологом за счет использования на коррекционно- развивающих занятиях элементов Су-Джок терапии:

- нормализация общего мышечного тонуса пальцев рук, стимулирование речевых областей в коре головного мозга;
- содействие снижению двигательной и эмоциональной расторможенности, нормализация общего тонуса организма;
- совершенствование навыков ориентации в пространстве, развитие памяти, внимания.

Примеры игровых упражнений с Су-Джок стимуляторами:

«Мячик на ладошке» (дети выполняют действия сопровождая их словами).

Я мячом круги катаю,
По руке его гоняю.
Им поглажу я ладошку.
Будто я сметаю крошку,
И сожму его немножко,
Как сжимает лапу кошка,
Каждым пальцем мяч прижму,
И другой рукой начну.

«Волшебное колечко» (дети поочередно надевают массажные кольца на каждый палец, проговаривая стихотворение пальчиковой гимнастики).

Раз – два – три – четыре – пять, (разгибать пальцы по одному)
Вышли пальцы погулять,
Этот пальчик самый сильный, самый смелый и большой.
Этот пальчик для того, чтоб показывать его.
Этот пальчик самый длинный и стоит он в середине.
Этот пальчик безымянный, избалованный он самый. А мизинчик, хоть и мал, очень ловок и удал.

Использование мячей Су-Джок в автоматизации звуков (ребенок поочередно надевает массажное кольцо на каждый палец, одновременно произнося стихотворение для автоматизации произносимого звука). На его правой руке:

Этот пальчик дедушка (на большом пальце)
Этот пальчик бабушка (на указательном пальце)
Этот пальчик папа (на среднем пальце)
Этот пальчик мама (на безымянном пальце)
Этот пальчик я (на мизинце)
Вот и вся моя семья (колечко в ладошке и зажимает)

Использование мячей Су-Джок для развития памяти и внимания. Дети выполняют инструкцию: наденьте колечко на мизинец правой руки, возьмите в правую руку мяч и спрячьте за спину и т. д. Ребенок закрывает глаза, взрослый надевает кольцо на любой из его пальцев, и он должен сказать, на каком пальце какой руки надето кольцо.

Использование мячей в гимнастике. И.П.: ноги на ширине плеч, руки опущены вдоль туловища, в правой руке мяч. 1 - руки в стороны; 2 - поднимите руки и переместите мяч в другую руку; 3 - руки в стороны; 4 - руки вниз.

Использование шаров для звукового разбора слов. Для характеристики звуков используются массажные мячи трех цветов: красного, синего, зеленого. По заданию педагога ребенок показывает мяч, соответствующий звуковому обозначению. Использование шаров для улучшения навыков произношения предлогов. На стол кладут коробку. По указанию воспитателя, ребенок соответственно кладет шарики: красный шарик - в коробку; синий - под коробку; зеленый - около коробки. И, наоборот, ребенок должен описать действие взрослого.

Упражнения для развития общей и мелкой моторики. Прокатывая шарик между ладонями, они массируют мышцы руки, повторяют слова и выполняют действия с мячиком в соответствии с текстом.

Пришел ежик на ладошку
Погулял по ней немножко
Каждый пальчик обошел
На ладошку вновь пришел
В руку правую возьмем
В кулачок его зажмем
Раз сжимаем, два сжимаем
Мячик мы не отпускаем
Кулачок мы разожмем
И следы мы там найдем.

Рассказывание сказок с использованием с шарика. СКАЗКА «Ежик на прогулке». Жил-был в лесу ежик, в домике у него - норка (зажать мячик в ладошке). Ежик выглянул из своей норки (раскрыть ладошки и показать шарик) и увидел солнышко. Ежик улыбнулся солнышку (улыбнись, раскрой веером одну ладонь) и решил пройтись по лесу. Ехать ежиком по прямой дорожке (прямые движения на ладошке катить шарик), катать - катать и бежать на красивую, круглую полянку (руки соединяются в виде круга). Ежик обрадовался и стал бегать и прыгать по полянке (зажать мячик между ладонями). Цветы начали пахнуть (дотронуться шипами шарика до кончика пальца и сделать глубокий вдох). Вдруг вбежали в тучи (в одном кулачке мяч сжать, в другом нахмуриться), и дождь закапал: кап-кап-кап (пальцы в крайнем случае стучат по шипам шарика). Ежик спрятался под большой гриб (ладонью левой руки сделать шляпку и спрятать на них шарик) и укрылся от дождя, а когда дождь кончился, на поляне выросли разные грибы: подосиновики, подберезовики, опята, лисички и даже белый гриб (покажите пальчики). Я хотел, чтобы ёжик порадовал маму, собирал грибы и относил их домой, а их так много... Как же ёжик их понесёт? Да, на спине. Аккуратно посадил ежик грибка на иголки (каждый кончик пальца уколоть шипом шарика) и счастливый побежал домой (прямыми движениями по ладошке катать шарик).

Вся работа по данному методу проводится с помощью су-джок стимуляторов-массажеров. Один представляет собой шарик - две соединенные полусферы, внутри которого находятся два специальных кольца, сделанных из металлической проволоки так, что можно их легко растягивать, свободно проходить ими по пальцу вниз и вверх, создавая приятное покалывание. С помощью специальных шариков су-джок – «ёжиков» детям нравится массировать пальцы и ладони, что оказывает благотворное влияние на весь организм. Таким образом, су - джок терапия - это высокоэффективный, универсальный, доступный и абсолютно безопасный метод путем воздействия на активные точки, расположенные на кистях и стопах, специальными массажными шарами. Известный педагог В.А. Сухомлинский сказал: «Ум ребенка находится на кончиках его пальцев». Су-джок – это метод, проверенный исследованиями и

доказавший свою эффективность и безопасность. Применение су-джок терапии не требует никакого дополнительного оборудования, эта система настолько потенциального энергетического уровня ребенка. Гимнастика с массажными мячиками вызывает у детей приятные ощущения, способствует активизации деятельности у заторможенных детей и, наоборот, успокаивает гиперактивных детей. Кроме того, они помогают организовать занятия интереснее и разнообразнее, создают. Некоторые примеры использования су-джок массажеров, на различных этапах коррекционной работы, позволяют не только привить детям интерес к занятиям, но и нормализовать мышечный тонус, стимулировать речевые области в коре головного мозга, содействовать снижению двигательной и эмоциональной расторможенности, совершенствовать навыки пространственной ориентации, развивать память, внимание. И на практике мы, действительно, в этом убедились. Сравнение результатов детей (3-5 лет) до и после использования на индивидуальных и подгрупповых коррекционно-развивающих занятиях с психологом су-джок стимуляторов массажёров показывает, что их применение развивает мелкую моторику пальцев рук, повышает работоспособность детей в физическом и умственном плане, улучшает показатели положительного эмоционального фона (улучшает настроение, снижает уровень тревожности, агрессивности, гиперактивности). Работа по су-джок терапии в ДОУ предусматривает несколько этапов: работа с педагогами по знакомству с су-джок терапией и приемами работы по его использованию; работа с детьми (организация деятельности на занятиях, в индивидуальной деятельности, в повседневной жизни); работа с родителями (консультации по су-джок терапии); создание развивающей среды (приобретение массажных шариков, колец, составление картотек игр, упражнений). По данным анкеты родители положительно относятся к применению метода су-джок терапии в работе с детьми. Многие из родителей приобрели массажеры для использования этого метода в домашних условиях.

Список использованной литературы:

1. Елсакова А.Н., Лисовская Н.Н., Соколова И.В. Практическое использование Су-Джок терапии в коррекционной работе учителя-логопеда с дошкольниками.
2. Терапия и Практика Серия книг СуДжок Терапия. / Пак Джэ У. Академия Су-Джок, 2019.
3. Лынская, М.И. Формирование речевой деятельности у неговорящих детей с использованием инновационных технологий: [пособие для учителя-дефектолога] / М.И. Лынская. Лынская; изд. С.Н. Шаховской. — М.: ПАРАДИГМА, 2012. — 128.
4. Агеева В.Н. Нетрадиционные подходы к развитию речи детей младшего дошкольного возраста // Сборник материалов Ежегодной международной научно-практической конференции «Воспитание и обучение детей младшего возраста». 2017. № 1. С. 58-89.
5. Лещенко С.Г., Крючкова А.В. Развитие артикуляционной и мелкой моторики старших -дошкольников нетрадиционными средствами суджок и биоэнергопластики // Символ науки. 2016. № 4–2.
6. Бельгибаева Г.К., Казангапова С.О. Развитие мелкой моторики рук детей дошкольного возраста методом проведения су-джок терапии // Международный журнал экспериментального образования. — 2015. — № 2–3. — С. 322–324.
7. Матросова, И.С. Возможности применения су-джок-терапии на логопедических занятиях для старших дошкольных групп / И.С. Матросова. — Текст: непосредственный // Педагогическое мастерство: материалы XIX Междунар. науч. конф. (г. Казань, декабрь 2021 г.). — Казань: Молодой ученый, 2021. — С. 42-46.
8. Нуржанна И., Харияди К. Су Джок как дополнительная терапия для снижения уровня боли: ретроспективное исследование. Дополнение Ther Clin Pract. 2021 Май

ӘОЖ 376.6

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА АТА-АНАЛАРДЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ. ПОЗИТИВТІ ТӘРБИЕ

Батырова Гүлдана Қанатқызы
педагог-психологі, педагог саратшы,
БҚИТУ ІІ курс магистранты
А.Байтұрсынов атындағы №10 ЖОББМ,
Орал қ.

***Аннотация:** Білім беру ұйымдарындағы ата-аналарды педагогикалық қолдау жөнінде ата-аналарға арналған сабақтың әдістемелік тәсілдері сипатталған, отбасы мен мектептің әлеуметтік әріптестігін дамытуға бағытталған практикалық материалдар қамтылған.*

***Кілт сөздер:** Ата-ана, позитив, эмоция.*

Кез-келген елдегі жағдайдың шынайы өлшемі – балаларға қаншалықты қамқорлық жасалуы, олардың денсаулығы мен қорғалуы, материалдық әл-ауқаты, білімі және әлеуметтенуі. 2022 жылы Халықаралық балаларды қорғау күніне орайластырылған сөзінде Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж.Тоқаев мемлекеттік саясаттың балалық шақты қолдауды басты назарда ұстайтынын атап өтті: «... әлемде балалардың бақыты мен күлкісінен маңызды ештеңе жоқ. Өскелең ұрпақтың жан-жақты дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасау әрқашан біздің мемлекетіміздің басты міндеттерінің бірі болды» [zakon.kz, 2022].

Адамның әл-ауқаты қоғам мен мемлекет дамуының әмбебап индикаторы ретінде әртүрлі аспектілерде қарастырылады. Дүниежүзілік Денсаулық сақтау ұйымы денсаулықты адамның физикалық, психологиялық және әлеуметтік әл-ауқатының жағдайы ретінде сипаттайды [Дүниежүзілік Денсаулық сақтау Ұйымының Жарғысы (Конституциясы), 2005].

Қазақстанда балалардың хал-ахуал индексі сияқты ұлттық мониторингтік механизімін енгізу балалардың денсаулығы мен қорғалуының жай-күйі, олардың материалдық әл-ауқаты, білімі мен әлеуметтенуі туралы мемлекеттің қамқорлығының көрінісі болып табылады.

Психологтар мен мұғалімдер өскелең ұрпақтың инфантилизм сияқты ерекшеліктерін; эмоционалды байланыстардың болмауы және ақпараттың көптігі салдарынан жүйке жүйесі дамуындағы бұзылуларды; назардың жетіспеушілігі мен гиперактивтілікті аса алаңдаушылықпен атайды.

Бүкіл әлемде ара-тұра орын алатын мазасыздыққа жауап ретінде қазіргі балаларға кез-келген стресстік жағдайда эмпатия, эмоционалды интеллект, есте сақтау қабілеті, сыни тұрғыдан ойлауы аса қажет. Баланың әл-ауқатының басты факторы тәрбиеленіп жатқан отбасының әл-ауқаты болып табылады. Осыған орай бүгінгі таңда әрбір қазақстандық отбасына өмір сүру сапасын арттыру үшін қолайлы жағдайлар жасау туралы мәселе күн тәртібіне орынды қойылды.

Отбасы бала тәрбиесінің басты факторы ретінде өскелең ұрпаққа толыққанды

өмір сүру жағдайларын қамтамасыз етуге арналған. Әр бала бақыт, махаббат пен түсіністік атмосферасында өсуі керек. Егер бала отбасында сүйіспеншілік пен қолдау көрмесе, онда ол эмоционалды күйзеліске ұшырайды, бұл агрессия, тежелу, қорқыныш, оқшаулану түрінде көрінеді. Зерттеушілердің пікірінше, бұл адам есейгенге дейін бірге жүреді.

Егер, керісінше, ата-аналар баласына сүйіспеншілік пен қолдау көрсетсе, онда ол эмоционалды жайлылық күйіне ие болып: сенімділік пен белсенділік; өзін-өзі бағалау мен бақылау; жетістікке ұмтылу сияқты құзіреттіліктерді меңгереді.

Ата-аналарды педагогикалық қолдау бойынша сабақтар өткізу:

Баланың бас ұстазы – ата-ана	1. Жасөспірімдердің жас және әлеуметтік ерекшеліктері.
Позитивті тәрбие	2. Ата-ананың бала тәрбиелеудегі міндеті – қателіктерді, кемшіліктерді, ауытқуларды түзету емес, жасөспірімге оң әсер ету.
	3. Позитивті ата-ананың ерекшеліктері: жағымсыз көңіл-күйден жағымды эмоциялардың басым болуы; жасөспірімнің бойындағы ізгі қасиеттерге назар аудару, күшті және жағымды мінез-құлық қасиеттерін дамыту.
	4. Позитивті тәрбиенің принциптері мен ережелері. Позитивті тәрбиенің ұлттық бастаулары.
	5. Ата-ананың позитивті тәрбие нәтижесіне қанағаттануы және психологиялық саулық.

ТАҚЫРЫП: Баланың бас ұстазы – ата-ана.

Позитивті ата-ана болу: тыңдау, есту, өзін естірте білу

Сабақтың мақсаты: оң тәрбиенің мәнін, принциптерін және дағдыларын дамыту арқылы ата-аналардың педагогикалық мәдениетін дамыту.

Міндеттері:

1. Ата-аналарды позитивті ата-ана болу құзыреттерін игеруге ынталандыру.
2. Ата-аналарды позитивті ата-ана болудың мәнімен, қағидаттарымен, әдістерімен таныстыру.
3. Ата-аналарға позитивті ата-ана болу дағдыларын игеруге көмектесу.

Ұлттық құндылықтар мен жеке қасиеттер:

- ата-ана борышы, сүйіспеншілік, жеке тұлғаға деген құрметі, сенімі, қамқорлығы, ашықтығы;
- адалдық, мейірімділік, қайырымдылық, оптимизм, позитивті ойлау, эмоционалдық интеллект, ынтымақтастыққа дайын болу, әзіл сезімі

СҰРАҚТАР:

1. «Позитивті ата-ана болу» дегеніміз не?
2. Позитивті ата-ана болудың қағидаттары мен ережелері қандай?
3. Позитивті ата-ана болудағы тәрбие әдістері, тәсілдері қандай?
4. Позитивті болу үшін ата-ана қандай ішкі ресурстарға ие болуы керек?

Хроно-метраж 5-7 мин. Ресурстар А4 парақтары, қаламдар, қарындаш-тар

Құрметті ата-аналар! Біздің сабағымыздың тақырыбы – **позитивті ата-ана болу**. Біз әңгімемізді өте маңызды тақырыптан бастаймыз – қазіргі жасөспірімдер қандай? Біздің балаларымыздың осы қалыптасу кезеңінің жас ерекшеліктері қандай?

Физикалық ерекшеліктері

Бұл жаста өсу тез болса да бәрі тегіс бола бермейді. Сондықтан жасөспірім тез шаршайды, икемсіз болады, өзін ыңғайсыз сезінеді. Жыныстық жетілу белгілері пайда

бола бастайды, қарама-қарсы жынысқа қызығушылық танытады. Ересектер кейде бұл жағдайды жалқаулық деп санаса, ал бұл ағзаны шамадан тыс шиеленістен қорғаудың табиғи тәсілі екен.

Эмоционалдық ерекшеліктері

Жасөспірімге оның физикалық жағдайына сәйкес көңіл-күйдің күрт өзгеруі тән. Жиі шамданғыштық пайда болады. Алайда, қажет болған кезде ұстамдылық танытуы да мүмкін. Өз көзқарастарын қыңырлықпен берік ұстануға, оларды барлық жерде орнатуға бейім.

1 – жаттығу «Бағдаршам» Сіздерге қызыл және жасыл карталар таратылды. Келесі мәлімдемелерге өз бағаңызды беріңіз. Егер сіз мәлімдемені әділ деп санасаңыз – жасыл карталарды көтеріңіз (иә). Егер мәлімдеме қате болса қызылды көтеріңіз (жоқ). Сіздің пікірлеріңіз әрқашан сәйкес келе бермеуі мүмкін. Енді даулы жауаптарды талқылайық.

Мәлімдемелер:

- Жасөспірім немқұрайлылық, тәкаппарлық танытса да, оның көңілі жұқа болып келеді.
- Жасөспірім эмоционалдық түрде салмақты және тұрақты болуы керек.
- Жасөспірім өзін-өзі талдауға бейім.
- Құрдастарымен шамадан тыс қарым-қатынас жасау жасөспірімге зиян болады.

Жасөспірімдік шақ көп жағдайда жанжалдармен, ұрыс-керіспен бірге жүреді.

- Жасөспірімдердің сұлулыққа деген ұмтылысында қисынсыз, күлкілі жағдайлар болуы мүмкін (қыздардың косметиканы асыра пайдалану және
- Егер жасөспірім ата-анасын елемейтін болса, олар оған да солай істеуі керек.

Презентация мәлімдеме-лер бірінен соң бірі пайда болатындай етіп жасалуы керек

Позитивті ата-ана болу дегеніміз не? Талқылауға арналған сұрақтар 7 мин

- Сіз балаларыңыздың пікірін тыңдайсыз ба?
- Жасөспірімге сіздің атыңызға сын айтуға мүмкіндік бересіз бе?
- Бұл сіздің Ұлттық мәдениетіңізге қайшы келмей ме? Өз пікіріңізді білдіріңіз.

Қорытынды: Жақсылыққа назар аударыңыз. Балаңыздың күшті қасиеттерін, оның қабілеттері мен жетістіктерін байқап жүріңіз. Кертартпаға бой алдырмаңыз

Позитивті ата-ана болу үшін не қажет?

Ең алдымен, өз балаларыңызды тыңдауды және естуді үйрену керек. Олармен мүдделі диалогта болу қажет.

Біз сізге баламен байланыс орнатуға және оны жақсы түсінуге көмектесетін бірнеше амалдарды ұсынамыз.

Қабылдау. Әңгімені жалғастыру үшін мақұлдау сөз тіркестерін қолданыңыз және оған қызығушылық танытыңыз. Бұл үшін талқыланатын тақырыпқа эмоционалды көзқарасыңызды көрсететін қысқа фразалар жұмыс істейді, мысалы: «қарай көр!», «қойшы, мүмкін емес!» және т.б. Біз амалдарды айттық.

2 – жаттығу «Белсенді тыңдау»

Белсенді тыңдау диалогқа қосылуды және сұхбаттасушының сөздеріне нақты реакцияларды қамтиды. Жаңа ғана танысқан кейбір амалдарды қолданып көрейік. Жұптарға бөлінеміз. Жұптың бір мүшесі – жасөспірім рөлінде, екіншісі – ата-ана рөлінде. Жұптың бірінші нөмірлері қандай да бір мәселе туралы айтады. Мысалы, «менің жақсы достарым жоқ». Екінші нөмірлердің міндеті – белсенді тыңдау әдістерін қолдана отырып, сұхбаттасушының мәселесін ашып шешу. Талқылау 3 минутқа

созылады, содан кейін қатысушылар рөлдерін ауыстырады. Жұппен жұмыс істеу аяқталғаннан кейін қатысушылар пікірлерден алған әсерімен бөліседі.

Талқылауға арналған сұрақтар 12 мин

1. Сізге не қызығырақ болды – мәселеңіз туралы айту ма немесе сұхбаттасушының өз мәселесі туралы айтқанын тыңдау ма?
2. Тыңдау оңай болды ма? Сөйлеу ше?
3. Диалогта қандай амалдарды қолданып көрдіңіз?
4. Жұппен жұмыс жасау қаншалықты ыңғайлы болды? Әңгімелесушілер арасында байланыс орнатылды ма?
5. Жасөспіріммен диалогта сенімді байланыс орнату үшін ата-ана қандай қасиеттерге ие болуы керек?

Қалай позитивті ата-ана болуға болады? (10 мин А4 парақтары, қаламдар, қарындаштар)

Тәрбие қағидаты – ата-ананың баламен қарым-қатынасына негізделген сенім.

Қағидат **ережелер** арқылы іске асырылады – нақты нормалар, нақты тәрбиелік міндеттерді шешу тәсілдері.

2 тапсырма. 4топқа бөлу. Әр топқа талқылау үшін 1қағидат ұсынылады.

Ұсынылған қағидаттар сіздер үшін басқаша естілуі мүмкін. Осы қағидатты қалай түсінетініңізді тұжырымдаңыз. Осы қағидатты қандай жағдайларда қолданасыз? Сіз түсіндіретін қағидатты іске асыратын бір ереже тұжырымдаңыз. Бүкіл топқа айтып беріңіз.

- 1 – қағидат. Басқалардан ерекшелену қалыпты жағдай.
- 2 – қағидат. Қателіктер жіберу - қалыпты.
- 3 – қағидат. Жағымсыз эмоцияларды көрсету – қалыпты.
- 4 – қағидат. Келіспеушілікті білдіру – қалыпты жағдай.

3 – тапсырма. «Сіздің балаңыздың күшті тұстары»: 5 мин

Балаңыздың табиғатының күшті тұстарын тұжырымдаңыз. Жазыңыз. Қасиеттері білінетін мысалдарды келтіріңіз. Үйде осы тақырып бойынша балаңызбен сөйлесіңіз. Ол өзін қалай бағалайды, ол өзінің күшті тұстары, жақсы қасиеттері деп нені санайды? Өздеріңіздің позицияларыңызды салыстырыңыз, талдаңыз.

Сізге «Позитивті ата-ана болуға апаратын қадамдар» чек-парағын ұсынамыз (чек-парақ тарату)

Оқыңыз, балаңызды тәрбиелеуде не қолданасыз, соны «+» белгісімен белгілеңіз, сіз маңызды емес деп санайтындықтан немесе бұл туралы ойламағандықтан, сіз жасамайтын нәрсені «-» белгісімен белгілеңіз. Бұл материал ұғынуға арналған.

1 – қадам. Күнделік жүргізіңіз немесе кесте жасаңыз

Мұнда сіз позитивті ата-ана болу жолындағы өзіңіздің жетістіктеріңіз бен сәтсіздіктеріңізді жазасыз. Осылайша сіз күнделікті өзіңіздің және балаңыздың жеке мінез-құлқын талдай аласыз, проблемаларды анықтай аласыз және жағдайға динамикада қарай аласыз. Онда балаңызға жеткілікті уақыт бөлдіңіз бе, ұйқы алдында өткен күннен алған әсерлерін талқыладыңыз ба, соны да белгілей аласыз.

2 – қадам. Баланы үдеріске қатыстырыңыз

Балаға маңызды істердің күнтізбесін жасаңыз, оларды орындағаны үшін ол стикерлер алатын болады. Онда сіз сабақтарды, бөлмені тазалауды, тіпті әжесіне барған кезде тәртіпті болуын қоса аласыз.

3 – қадам. Талап етуді және міндет қоюды емес, түсіндіруді және өтінуді үйреніңіз Балаңызға бірдеңеге тыйым салудың орнына – бұл неліктен жаман идея екенін позитивті түрде түсіндіріңіз. Қарсылықтарыңызды дәлелдеуді үйреніңіз. Балаға оның әрекеттері мен олардың салдарының себеп-салдарлық байланысы туралы айтуды ұмытпаңыз.

4 – қадам. Баланы тыңдауды және естуді бастаңыз

Баланы тыңдауды және түсінуді үйреніңіз. Дәріс оқымаңыз немесе үгіт-насихат

жасамаңыз, оның орнына мұқият тыңдап, сіздің көзқарасыңыз неге сәйкес келмейтінін құрметпен түсіндіріңіз. Сөздеріңіз бен әрекеттеріңіз сәйкес келуі үшін дәйекті болыңыз.

5 – қадам. Қателіктерге емес, жетістіктерге назар аударыңыз

Баланың дұрыс әрекеттерін мақұлдаңыз. Мысалы, егер бала математикадан үй тапсырмасын орындаған болса, бірақ бірнеше мысалдарды шешуде қателескен болса, оны бұл үшін ұрысудың қажеті жоқ.

6 – қадам. Алдын ала ойланыңыз

Қиын жағдайларды болжап, алдын-ала шешімін ойластырып қойыңыз. Егер ұзақ сапарға шығу керек болса, бала зерікпес үшін көңілін қалай аулауға болатынын жоспарлаңыз. Бұл ойындар немесе жауапты тапсырма болуы мүмкін – мысалы, жол көрсету (тіпті сіз оны жақсы білсеңіз де).

7 – қадам. Дұрыс сұрақтар қойыңыз

«Мәселе неден тұрады?», «Оны шешу үшін не істеуге болады»,

Тілектер, пайдалы ұсынымдар:

- Ата-ана болу – өнер. Есіңізде болсын, мінсіз ата-ана жоқ. Көмек сұрауға және жетіспейтін ақпаратты іздеуге қымсынбаңыз.

- Жағдайды салқындықпен бағалау және салмақты шешім қабылдау үшін дер кезінде тоқтап, тынышталуды үйреніңіз (тәсілдерді меңгеріңіз).

Көңіл-күйіңіз болмаса, қағаз алып, балаңыз сізді таң қалдырған нәрселердің тізімін жасаңыз

III. Қорытынды: қорытындылау, тілектер.

Күтілетін нәтижелер: Сабақ соңында ата-аналар:

- позитивті ата-ана болу дегеннен хабардар болады,
- оның қағидаттарын, ережелерін түсінетін болады,
- позитивті ата-ана болу рухында баламен қарым-қатынастың кейбір тәсілдерін меңгереді.

Жаһандану жағдайында ұрпақ тәрбиесінде қаперде жүрер ескертулер мен қорқыныштар жоқ деп айта алмаймыз. Олай болса, осы мәселелерді отбасы тәрбиесінде ескеріп кез келген эмоцияны түсіну және сезіну маңызды. Әр көзқарас пен ойдың астарында осы сенімдердің қалыптасуына мүмкіндік берген жеке тәжірибе жатыр. Мысалы, ашулану – бұл жай ғана ашулану емес, қорқыныш – бұл жай қорқыныш емес, ол саған батылдық пен ер жүректіліктің жетіспейтіндігінің белгісі, қайғы мен көз жасы – бұл жай ғана қайғы емес, мүмкін әлсіздіктің белгісі. Бұл көзқарастар бізді қорғамайды, керісінше, біз сезінбеген эмоцияларымыз бен сезімдеріміз мазасыздыққа, депрессияға, дүрбелең шабуылдарына, денсаулықтың физиологиялық проблемаларына айналып, одан да көп зардап шеккізеді.

Содан кейін бірте-бірте өзіңізді осы көзқарастарға сенуге «қайта үйрету» және өзіңізді «қауіпті» эмоциядан «қорғап», қайталауды тоқтату мүмкін болады. Бұл жаттығу сөздік қорын белсендіруге, эмоцияларды топтарға бөлгенде сабаққа қатысушыларға бағыт береді. Кесте сабақ барысында тапсырмаларды орындауға көмектеседі.

Өзіңді алаңдататын ойлармен достық қарым-қатынаста болу мазасыздық деңгейін төмендетіп, өмір сапасын жақсартады. Сезімдерді ажырата білу және олармен күресу өзіңе деген сенімділікті арттыруға және әркімнің өміріндегі іргетас және тірек болып табылатын өзінің этикалық көзқарастары мен моральдық принциптеріне адал болуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Балаларды денсаулығына және дамуына зиян келтіретін ақпараттан қорғау туралы» 2018 жылғы 2 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңына ҚР

2. Н. Башкирова Современный ребёнок и его проблемы. – СПб.: Наука и техника, 2019 ж.
3. М. Шапьян. Тұлға тәрбиелегіңіз келсе. 2020 ж.
4. Е. Ертайұлы. Баланы тәрбиелеме, өзінді тәрбиеле. 2020 ж.
5. Джон Кехо. Түйсігіңмен ойлай біл. 2021 ж.

ӨОЖ 374.3

«LESSON STUDY» - КӘСІБИ ӨСУ АРҚЫЛЫ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

Бекболат Аругұл Бекболатқызы

*Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог- сарапшы,
Шет тілі педагогика ғылымдарының магистрі,
«Мектеп тәжірибесіндегі зерттеу (Lesson Study)» мектеп тренері,
№42 Н.Балғымбаев атындағы жалпы білім беретін мектеп,
Атырау қ.*

Аннотация: *Lesson Study – бұл сыныптағы іс-әрекеттегі зерттеу жұмысының ерекше түрі, ол мұғалімдер топтарының Lesson Study-ді бірлесіп жоспарлауын, оқуын, қадағалауын және талдауын көздейді. Сабаққа қатысушы басқа ұстаздар тек мұғалімнің әрекеттерін бақылап, олардың кем-кетік жерлерін тізбектеп, сабақ талқылауда сол кемшіліктерді тілге тиек етіп, мұғалімге ақыл айтып, нұсқау беретін. Ал бүгінде Lesson Study бойынша сабаққа қатысқандар өздері таңдаған зерттеу проблемасы ауқымында оқушының әрекеттерін бақылап, олардың қалай оқитындықтарына назар аударып, оқушылармен сұхбаттасып, олардың оқудағы жетістіктері мен қиындықтарын айқындап, сабақты талқылағанда осыларды дерек ретінде қолданып, сабақты жақсартуға қолданады.*

Кілт сөздер: *фокус топ, топ модераторы, Lesson Study, зерттеу, транскрипт, тіркегер, нәтиже, кәсіби өсу, тәжірибе, әрекет, талдау, сынышы дос.*

Сабақты зерттеу (Lesson Study) әдісі мұғалімдерді тұрақты түрде, толассыз кәсіби шеберлігін дамытуға ынталандырып, ұжымдағы ынтымақтастықты дамыта түседі.[1] Осы орайда 2023- 2024 оқу жылының желтоқсан- наурыз аралығында 3"Г" сыныбында білім сапасын көтеру, сыныптың тәртібін жақсарту, сонымен қатар пән мұғалімдерінің өзара тәжірибе алмасуын, кәсіби шеберлігін, бақылау дағдыларын дамыту мақсатында "Шабыт" фокус тобы құрылып, фокус топ мүшелері және сынып жетекшісі Миуа Султановнамен бірлескен түрде Lesson Study өткізілді. Мен фокус топ модераторы ретінде зерттеушілер мен сарапшылардан топ құрып, фокус топ тақырыбы, мақсаты, күтілетін нәтиже шығарылып, атқарылатын қызметтері беріліп, әрекет түрлері анықталды.

Неге осы сынып таңдалып алынды? Ол сыныптың тәртібі, сынып үлгерімі, сабақтағы өздерін ұстауы төмен болды. Зерттеу жүргізу үшін мұғалімдерінің бірлесуімен математика, қазақ тілі, ағылшын сабақтарына Lesson Study-ді өткізу жоспары құрылды.

Біз фокус топтағы 6 қатысушы үш А, В, С деңгейіндегі оқушыларды таңдап алдық. (1 кесте) А деңгейіндегі оқушы «Үлгерімі өте жақсы» С. есімді оқушы, В деңгейінде «Үлгерімі жақсы» А. есімді оқушы, С деңгейінде «Үлгерімі орташа» Н. есімді оқушыны таңдап алып, талдау жұмыстарын жүргіздік. Психологпен де бірге

жұмыс жасап, сыныпқа сауалнама, тренингтер жүргізілді. Әр біреуіне мінездеме беріліп, жан-жақты қарастырдық. Зерттеуге қатысушы мұғалімдер бөлінген қызмет бойынша оқушыларды бақылап отырды.

№	ЗЕРТТЕУШІЛЕР	АТҚАРАТЫН ҚЫЗМЕТІ
1	Шаяхметова Алма	«А» оқушысын зерттеуші
2	Түлекешова Гульзинат	«В» оқушысын зерттеуші
3	Қажыбаева Қымбат	«С» оқушысын зерттеуші
4	Аругүл Бекболатқызы	Байланыс картасы
5	Камелова Эльмира	Уақыт белдеуі
6	Горькина Салтанат	Транскрипт

1 кесте. Зерттеу тобы мүшелерінің атқаратын қызметі

Нәтижесінде Lesson Study өткізу үшін «Жаңаша әдіс- тәсілдерді қолдана отырып, білім сапасын арттыру» тақырыбы таңдалып, келесідей күтілетін нәтиже анықталды:

- Пәнге деген қызығушылықтары, топта, жұпта жұмыс жасау белсенділіктері артады;
- Білім сапасы ілгерілейді;
- Берілген мәтіннен негізгі ойды сұрыптай алады.

Lesson Study 3 цикл бойынша өткізілді. 1-циклде алғашқы зерттеу сабағы бірлесіп жоспарланып, өткізілді, сабақ соңынан оқушылармен сұхбат жүргізіліп, олардың пікірлері ескеріле отырып, зерттеу жүргізуші мұғалімдер бірлесе талдау жасап, келесі зерттеу сабағы бірлесе жоспарланып отырды. Осындай іс-әрекет әрбір зерттеу сабағынан кейін қайталанып отырды.(1-4суреттер)

1-4 суреттер. Зерттеу сабағындағы және одан кейінгі талдау сәттері

Алғашқы зерттеу сабағын талдау барысында оқушыларға өз бетімен орындау үшін деңгейлік тапсырмалар дайындау ұсынылды. Екінші зерттеу сабағы алғашқы сабақтың қорытындысындағы ұсыныс ескеріле отырып құрылды және өткізілді. Сабақта оқушылар деңгейлік тапсырмалармен жұмыс атқарды, сабақты талдау нәтижесінде үшінші зерттеу сабағына шығармашылық тапсырмаларды күрделендіріп беруге ұсыныс жасалды. Алдыңғы сабақтан соңғы ұсыныс, оқушымен сұхбат нәтижесі ескеріле отырып, мұғалімдердің бірлесуімен үшінші зерттеу сабағының жоспары құрылып, өткізілді.

3 цикл аяқталған соң мұғалімдердің бірлесуімен Lesson Study қорытындыланды. Нәтижесінде жалпы сыныптағы әр түрлі деңгейдегі оқушылар бойынша өзгерістерді анықтап, төмендегідей қорытынды жасалды:

С деңгейіндегі оқушы:

- Қызығушылығы артты;
- Жеңіл сұрақтарға жауап беріп, өздіктерінен жұмыс жасауға ынталанды.

В деңгейіндегі оқушы:

- Алған білімдерін қолдана алды;
- өздіктерінен білім алуына ынталанды.

А деңгейіндегі оқушы:

- Проблемалық сұрақтарды анықтап, жауап табуға ізденді. Өз білімдерін шығармашылық тапсырмаларды орындай алды.

Зерттеу сабақтарының нәтижесінде біз мынаны білдік. А деңгейіндегі оқушы берілген тапсырманы орындап тастап, қасындағы оқушыларға көмектесе бастағаны, В деңгейіндегі оқушы да топпен жұмыс кезінде оқулықтағы мәтінмен жұмыс жасап, не болғанда да қатарынан асуға тырысты. Ал С деңгейіндегі оқушы басқа оқушыдан көшіріп алуға тырысып, бірақ та ойын сабақтарын өткізген кезде, суреттер салу болған кезде қызығушылық танытып, сабаққа араласқандығын байқадық.

Бұл зерттеу жұмысы тек оқушылардың білім сапасын көтеруге ғана бағытталып қойған жоқ, сонымен қатар, сабақта өздерін ұстап, бір- бірін тыңдап, топтық, жұптық жұмысқа дағдыланып, қызығушылықтарын жетілдіруді мақсат етті. Осыған байланысты, пән мұғалімдеріне төмендегідей ұсыныстар жасалды:

- Тапсырма бар ынтасын салып жұмыс істейтіндей, қызықты етіп әзірленуі керек;

- Тапсырмалар жеңілден күрделіге қарай бағытталуы керек;

- Тапсырмаларды дайындау барысында көп алмау;

- Мұғалімге уақытты үнемдей алу, көп сөйлемей, нақты түсіндіру;

- Оқушылардың берген жауабын мұқият тыңдап, қатесін түзетіп отыру.[2]

3 "Г" сыныбында жүргізілген Lesson Study-ді қорытындылай отырып, сабақтағы өз бетімен жұмысты жетілдіруде оқушылардың деңгейін міндетті түрде ескерілу керек, қалыптастырушы бағалауды түрлендіре отыра, әр сабақта мұғалімге оқушылардың кері байланыс алу міндетті түрде керек деген түйін жасалды. Жеке жұмысты берер алдында, оқушылар тақырыпты топта талдаса жақсы нәтижеге жетуге болады. Сабақта бағалау парағын ұсыну, өздері қол жеткізе алатын нәтиже ғана емес, олардың өз-өздерін реттеп үйренуге, өз бетімен жұмыс жасай білуге дағдыландырады деген қорытынды жасалды. Ең бастысы, осы зерттеу нәтижесінде 3 "Г" сыныбындағы білім сапасында оң өзгеріс болды, оқушылардың сабақта отыру тәртібі, мұғалімді тыңдау, топпен, жұппен жұмыс жасау дағдылары қалыптасты. Сонымен қатар пән мұғалімдерде кәсіби өсу байқалды, тәжірибе алмасу, сыншы дос болу жақсы жолға қойылды. [3]

Қорытындылай келсек, бұл тәсілдің нәтижесінде біз оқушылардың білімдерін жаңашыл әдіс-тәсілдер арқылы кеңейте алдық. Топтық жұмыс арқылы ойларын ортаға салып талқылау, талдау, өз пікірін ашық айтуға дағдыландыра отырып, бір-бірін, өз-өздерін, жұптарын, топтарын бағалауға үйретіп, оқуға деген қызығушылығын арттырдық. Болашақта осындай әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, үлгерімі "С" дәрежесіндегі оқушылармен әлі де жұмыстар жасап "В" дәрежесіне жеткізуге, "В" дәрежесіндегі оқушыларды "А" дәрежесіне жеткізуге тырысамыз. «Сабақты зерттеу» бойынша мектепшілік семинар өткізіліп, бір сабақ беріліп, одан кейін де талданды.(5-7 суреттер)

5-7 суреттер. Мектепшілік семинар кезіндегі сабақ талдау сәттерінен

Жүргізген сабақты зерттеу үдерісінің бізге, яғни *мұғалімдер үшін де берері көп болды:*

1. Зерттеу сабағын қадағалаудан мұғалімдер көп тәжірибе алды. Бұл мұғалімдердің қадағалау дағдыларын шыңдаумен қатар, оларға оқу үдерісін ішінен тануға, оқушылардың санасында жүріп жататын ойлау үдерісін танып білуге мүмкіндік берді.

2. Оқушылардың ненің тиімді болғаны, нені үйренгенін, меңгергенін сезгені туралы пікірін біліп, сонымен қатар оның тиімділігін одан да арттыру үшін сабаққа қандай өзгеріс енгізуге болатынын біліп, өзгертуге мүмкіндік туды.

3. Зерттеу сабағын өткізетін мұғалімнің тәжірибелі мұғалімдерден, әріптестерінен өз тәжірибесін қалай дамытуға болатыны туралы кері байланыс алуға мүмкіндік туды.

4. Сабақты зерттеу (Lesson Study) әдісі мұғалімдерді тұрақты түрде, толассыз кәсіби шеберлігін дамытуға ынталандырып, ұжымдағы ынтымақтастықты дамыта түсті.

5. Жаңашыл әдіс- тәсілдерді үйреніп, тиімді сабақ жоспарын бірлесіп құрып, сәтті, сәтсіз тұстарды саралап, рефлексия жасап, Lesson Study-оқушыларға саналы білім берудің көздеген бір мақсатқа жұмсалған ұстаздар шеберханасы, кәсіби дамудың негізі екеніне көзіміз жетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абдраманова Ж.Б., Биярова С.Б., Зейнолдина Г.Т. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін: әдістемелік ұсыным. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 52 б.

2. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану. – Алматы, 2015. – 180б.

3. «Lesson Study» нұсқаулығы, 2019.

ӘОЖ 811.111

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЖИ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕ ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ

*Бектиярова Жайнагуль Едресовна,
Достық МББК ағылшын тілі пәні мұғалімі,
Достық ауылы, Тасқала ауданы, БҚО*

***Аннотация.** Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектінің ағылшын тілін оқыту процесінде маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект арқылы тіл меңгерту әдістері қарастырылады және оның оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы тиімділігі талданады. Зерттеу барысында цифрлық технологиялар мен ЖИ көмегімен ағылшын тілін үйренудегі жаңа мүмкіндіктер мен олардың артықшылықтары туралы талқыланады. Сонымен қатар, оқытуда қолданылатын ЖИ мен цифрлық платформаларының ерекшеліктері мен қолдану әдістері көрсетілген.*

***Кілт сөздер:** жасанды интеллект, цифрлық технология, тілдерді оқыту, білім беру технологиялары, ағылшын тілі, қызығушылық, тиімді, платформа.*

Қазіргі заманғы білім беру саласында цифрлық технологиялардың рөлі күн сайын артып келеді. Әсіресе, шет тілдерін үйретуде интерактивті құралдар мен арнайы бағдарламаларды пайдалану оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді қабылдау процесін жеңілдетеді. Бұл мақалада цифрлық технологиялардың оқушылардың ағылшын тіліне деген ынтасын қалай арттыратыны және сабақтағы зейінін қалай шоғырландыруға көмектесетіні туралы айтылатын болады.

Цифрлық технологиялар оқытудың маңызды элементіне айналды. Олар оқушылардың оқу үдерісіне қатысуын жеңілдетеді, өзара әрекеттестікті күшейтеді және оқу материалының тиімді қабылдануына ықпал етеді. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар оқушылардың жеке қажеттіліктерін ескеріп, білім беру процесін жекелендіруге мүмкіндік береді. Өртүрлі цифрлық платформалар, қосымшалар мен бағдарламалар арқылы оқушылар күрделі тақырыптарды терең түсініп, өз бетімен зерттеу дағдыларын дамыта алады. Бұл тәсіл ағылшын тілін үйрену сияқты танымдық дағдыларды талап ететін пәндер үшін аса маңызды. Мұндай құралдар оқушыларды қызықтырып қана қоймайды, сонымен қатар оқуға деген қызығушылықтарын арттырады. Мысалы, интерактивті ресурстар немесе виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR) сияқты технологияларды қолдану арқылы мұғалімдер оқушылардың назарын толығымен сабақ тақырыбына аударып, білімді тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді.

Ағылшын тілін оқытуда **жасанды интеллект (ЖИ)** құралдары арқылы сабақтарды жандандыру оқушылардың сабақты қызыға оқуына ықпал етеді. Бұл құралдардың бірі – **Wondershare Virbo**. Virbo арқылы мұғалімдер суреттерді жандандырып, әртүрлі кейіпкерлерді сөйлету арқылы оқушыларды сабағының басында ынталандырады. Бұл әдіс оқушылардың назарын бірден сабаққа аударып, сабақ тақырыбына қызығушылық тудырады. Мысалы, сабақтың басында кейіпкер суреті сөйлеп, оқушыларға ағылшын тілінде сәттілік тілесе, бұл сабақтың бірден назар аудартатын, қызықты болуына ықпал етеді. Сондай-ақ, жасанды интеллект көмегімен жасалған кейіпкерлер арқылы ағылшын тіліндегі диалогтарды тыңдап, түсінуге, тіл үйренуге деген қызығушылық артады. Мұндай тәсілдер арқылы оқушылар тілді интерактивті түрде меңгереді, ал сабақтағы жаттығулар мен тапсырмалар дәстүрлі оқытудан әлдеқайда тартымды болып көрінеді.

3D технологиялар мен визуалды құралдарды қолдану бойынша тоқталсақ, цифрлық технологиялардың тағы бір маңызды құралы – **Merge EDU** платформасы, ол оқушыларға нақты 3D модельдер арқылы күрделі тақырыптарды терең түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, ағылшын тілінің "Brain" (ми) тақырыбында осы платформаны қолдану арқылы оқушылар мидың құрылымын және оның әртүрлі бөлімдерінің қызметін жақсы түсінеді. Мұндай 3D модельдерді қолдану тек оқушының назарын аудартып қана қоймайды, сонымен қатар тақырыпты жан-жақты түсінуге жағдай жасайды. 3D үлгілердің көмегімен оқушылар мидың бөлімдерін жан-жақты көріп, олардың атқаратын қызметін түсінеді. Бұл оқушыларға мидың құрылымын ағылшын тілінде үйренуге көмектеседі, себебі олар нақты визуалды түрде түсінген тақырыпты тезірек меңгереді. Сонымен қатар, 3D модельдер арқылы білімді визуалды түрде түсіндіру тақырыпты ұмытпай, есте сақтауға да көмектеседі. Ағылшын тілін үйретуде бұл технологияның ерекше пайдасы – оқушылар жаңа терминдерді тек жаттап қана қоймай, олардың мағынасын түсінеді және нақты мысалдармен байланыстыра алады. Мұндай тәсіл оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, олардың білімін нығайтады.

Оқушылардың оқу дағдыларын дамыту үшін **«Жардағы әдіс»** қолданылады. Бұл әдіс оқушыларды мәтінмен белсенді жұмыс істеуге, мазмұнын мұқият талдауға ынталандырады. Оқушылар бұл әдіс арқылы мәтінді терең түсініп, ағылшын тіліндегі жаңа сөздер мен грамматикалық құрылымдарды жақсы меңгереді. Сонымен қатар, «Жардағы әдіс» арқылы оқушылардың сыни ойлау қабілеті мен анализ жасау

дағдылары да дамиды.

Мұғалім алдымен оқушыларға оқылым тапсырмасын береді және олардан мәтінді мұқият оқуды талап етеді. Кейін мәтінге қатысты сұрақтар қояды немесе мәтін мазмұнын талқылауды ұсынады. Бұл әдіс ағылшын тілін оқытудың тиімді әдістерінің бірі болып саналады, себебі оқушылар өз бетімен мәтінді түсініп, мәтіннен алынған ақпаратты тиімді қолдануға үйренеді. Осы әдістің тағы бір артықшылығы – ол оқушылардың оқу қабілетін арттырып қана қоймай, олардың ойлауын кеңейтуге де ықпал етеді. «Жардағы әдіс» арқылы оқушылар мәтінге сыни көзқараспен қарауға, мәтіннен басты ойды анықтауға және оны өз сөзімен жеткізуге дағдыланады. Бұл олардың сөздік қорын байытып, ағылшын тілінде өз ойларын еркін жеткізуіне көмектеседі.

Оқушылардың білімін тексеріп, бағалау процесін автоматтандыруда **ZipGrade** платформасы ерекше орын алады. ZipGrade көмегімен оқушылар тапсырма орындағаннан кейін бірден өз нәтижелерін көре алады. Бұл оларға өз білімін шұғыл тексеріп, қатемен жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар тапсырма орындағаннан кейін олардың жауаптары автоматты түрде тексеріліп, нәтижелер экранда бірден көрсетіледі. Мұндай тәсіл оқушылардың сабақтағы белсенділігін арттырады және олардың өз қателіктерін бірден түсінуіне мүмкіндік береді.

ZipGrade платформасы оқушылардың қай сұрақтарда қателескенін көрсетіп, сол сұрақтармен жұмыс істеуге жағдай жасайды. Мұғалім осы ақпаратты пайдаланып, қай тақырыптарда көбірек қиналғанын анықтап, сол тақырыптарды қайта түсіндіру немесе қосымша тапсырмалар беру арқылы оқушылардың білімін нығайтады. ZipGrade жүйесі тек бағалау құралы ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өзін-өзі жетілдіруге, қатемен жұмыс істеуге бағытталған тиімді құрал болып табылады. Мысалы, ZipGrade платформасы арқылы оқушылар белгілі бір бөлімдерде қатемен жұмыс жасап, өз біліміне талдау жасай алады. Бұл олардың білім деңгейін арттырып қана қоймай, келесі сабақтарда өз қателіктерін қайталамауға ынталандырады.

Цифрлық технологияларды ағылшын тілі сабағында қолдану оқыту процесін жанаша бағытта дамытады. Оқушылардың оқу материалын түсінуі жеңілдейді, ал олардың тіл үйренуге деген ынтасы артады. Әсіресе, ЖИ және 3D технологиялары оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруда және оларды тілдік ортаға батылдықпен ендіруде таптырмас құрал болып табылады. Бұдан бөлек, ZipGrade секілді платформалар сабақтарды тиімді бағалауға және қатемен жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Мұндай технологиялардың көмегімен оқушылар өз қателіктерін түсініп, оларды дер кезінде түзетеді.

Қорытындылай келе, цифрлық технологияларды ағылшын тілі сабағында қолдану оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ағылшын тілін меңгеру дағдыларын да нығайтады. Әсіресе, интерактивті құралдар, жасанды интеллект, 3D технологиялар және автоматтандырылған бағалау жүйелері арқылы оқу материалын тиімді әрі тереңірек игеруге жағдай жасалады. Қазіргі заманғы білім беру саласында мұндай тәсілдер мұғалімдерге оқыту процесін қызықты және тиімді етуге көмектеседі. Оқушылар үшін бұл әдістер ағылшын тілін үйренудің тек академиялық емес, шынайы өмірлік тәжірибе ретінде қабылдануына жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бейсембаев, А.С. (2021). Жасанды интеллекттің ағылшын тілін үйретудегі рөлі. Қазақстан педагогикасы, 3(2), 45-52.
2. Дүйсенбаева, Г.А. (2020). Ағылшын тілін меңгертуде технологиялардың тиімділігі: Жасанды интеллект әдістері. Жас ғалым, 4(1), 78-83.
3. Исмагулова, Н.Н. (2019). Жасанды интеллект: Тіл үйретуде инновациялық технологияларды қолдану. Халықаралық білім берудің заманауи

аспектілері, 1(1), 12-17.

4. Қасымов, А. Т. (2022). Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың ағылшын тілін оқытудағы тиімділігі. Білім беру саласындағы жаңа бағыттар, 5(3), 89-95.

5. Төлеубек Н. (2021). Жасанды интеллектті қолдану арқылы ағылшын тілін үйрету әдістері. Педагогикалық зерттеулер, 2(1), 56-62.

6. Әлімбаев С. (2020). Ағылшын тілін оқытуда жасанды интеллекттің жаңа мүмкіндіктері. Заман талабына сай білім, 4(2), 44-50.

7. Нұрбек, М. (2019). Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіндегі рөлі. Қазақ ұлттық университетінің хабаршысы, 1(5), 29-35.

8. Жанбосын, С. (2022). Онлайн оқыту және жасанды интеллект: Тіл меңгертудегі тәжірибелер. Ақиқат, 6(3), 23-30.

9. Оразова, М. С. (2021). Ағылшын тілін оқытудағы жаңа технологиялар: Жасанды интеллекттің әсері. Тіл және әдебиет, 3(4), 78-84.

ӘОЖ 811.111

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ҚЫЗЫҚТЫ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

*Бисенова Гулмира Тулеуовна,
№ 42 Н.Балғымбаев атындағы жалпы
білім беретін мектептің ағылшын
тілі пәні мұғалімі
Атырау қ.*

***Аннотация:** Ағылшын тілі пәнін оқытуда оқушылардың тыңдалым, сөйлеу, оқылым және жазылым дағдылары бойынша: тілдік дағдыларын байыту, оқу процесінің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Оқушылардың осы дағдыларын жетілдіру мақсатында коммуникативтік әдіс, интерактивті технологиялармен АКТ әдістерін және рольдік ойындар сабақ барысында кеңінен қолданылады. Оқушының тілдік ортаға ену арқылы тілдік белсенділігі артады, өз ойын еркін жеткізе біледі. Мұғалімнің басты мақсаты оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыру және тілдік дағдыларын меңгеруге оңтайлы жағдай жасау.*

***Кілт сөздер:** «Twinkle, twinkle little star», «If you're happy», «Spring is green», plickers, wordwall, fill in gaps, brainstorming, Star, Grab a minute, An item description, Chain story».*

Бұрынғы Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев өзінің халыққа жолдауында: «Қазақстан бүкіл әлемде халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуы тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға кірігу тілі» деп атап көрсетті. Бұл мақсатты орындау тікелей ағылшын тілін оқытатын мұғалімдерге байланысты әрі бізге үлкен жауапкершілік жүктейді. Оқу бағдарламасы бойынша оқушылардың ағылшын тілі сабағында ағылшынша сөйлеуінің маңызы зор. Бірақ қазіргі таңда, оқушылардың жалпы арнаулы сұрақтарға жауап беруінде қиыншылықтарға тап болып, оларға өз сөзімен, еркін жауап бере алмайтынын байқаймыз. Оқу білімінде оқушының сөздерді есте сақтап, оны іс-жүзінде қолдана алуына мұғалімнің ұйымдастырған іс-әрекеті, оқушыға жасалатын арнайы, жеке әдіс-тәсілінің маңызы ерекше орын алады. Қазіргі заман талабы-жан-жақты дамыған-функционалды сауатты тұлғаны тәрбиелеу болғандықтан заман

талабына сәйкес оқыту әдістері де әртүрлі форматпен және технология әдіс-тәсілмен жүзеге асырылуы тиіс. Ендеше, осы оқушылар қабілеттерін дамытуға қандай әдіс-тәсілдер, технологиялар пайдалануымызға болатыны туралы айтсақ. [1]

Қай тілді алып қарасақ та, тіл үйренуде-лексиканы меңгерудің рөлі ерекше. Онсыз оқушылар өз сөздік қорын қалыптастыра алмайды. Егер сөздік қор болмаса, тұлға бойында ағылшын тілінің де айтылым дағдысының өскенін көре алмаймыз. Сондықтан біз оқушыларға тілді үйретудің тиімді жолдарын пайдаланып, оларды қызықтыра отырып, еркін сөйлеуге, жазуға, түсінуге баулу керекпіз. Әдіс-тәсілдерді қолданбастан бұрын біз оқушылардың жас ерекшелігі, психологиялық және тұлғалық ерекшеліктерін анықтау қажетпіз. Мен бүгін сіздермен ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын бірнеше қызықты әдіс-тәсілдермен бөлісетін боламын. Ағылшын тілі сабағында оқушының сөздік қорын байытып, есте сақтауына зор ықпалын тигізетін әдіс-технологиялар: plickers, wordwall, адасқан әріптер, тиісті орынға сөз қою (fill in gaps) деген әдістерді қолдануға болады.

Сабақты қызықты өткізу мақсатында ағылшын сабағында warming-up немесе brainstorming (ой шақыруға)-«Star»-(«Жұлдыз») әдісін қолдана аламыз.

«Brainstorming» әдісі.

Бұл әдісті ағылшын тілі сабағында қолдануға болады:

- *Describe the way something is said: whisper, cry, shout, yell, mumble,*
- *Think of as many things as you can that are*
- *How many methods of travel can you think of?*
- *What if you were caught in an avalanche?*
- *What if tobacco wasn't brought to Europe?*

Сабақта Интернеттен алынған әндермен қоса, ән туралы қызығалықты қысқаша деректер, әннің нотасын және фразаларды қолдануға болады. Әннің мәтінін қағазға шығарып оқушыларға таратып беру керек. Мысалы: «Twinkle, twinkle little star», «If you're happy», «Spring is green» т.б. Жұлдыздың әр шетіне белгілі бір ғана қызықты сөзді жазып, соның нені білдіретіні жайлы сөз қозғауы керек. Бұл әдісте оқушылар тек қана тілдесіп, сөйлеп қана қоймай, сабаққа деген зейіндік эмоциональды қызығушылықтары да ашылады. Ағылшын тілінде оқушының дұрыс сауатты сөйлеуіне, берілген сауалға өз ойларын білдіруге үйрететін әдістің бірі-диалог. Мысалы: шеңбер бойында белгілі бір тақырыпқа сай сұрақ жазып, оны бір-бірлеріне доп сияқты беруі, «Қар кесегі» ойының жүргізу арқылы іске асыруымызға болады. Сонымен қатар көрнекілік «Додекаэдр» әдісін қолданып та, оқушының сөйлемді өз ойымен жалғастыруы, оқушының ойлау мен айтылым дағдысын дамытады. Тілде сөйлеу дағдысын дамытып, сөздік қорды байытып, сөздердің дұрыс дамытуына өз ықпалын тигізетін материалдар бірі-ән айту, қысқа метражды кино көру. Бұл сөз тіркестерінің орынды қолдануында, дұрыс айтылуына, әрі аудиовизуальды, есту, көру қабілеті арқылы қабылдайтын оқушыларға қолдануға таптырмас іс-әрекет. АКТ технологиясы «Wordwall spinner» сайты арқылы (Кездейсоқ сұрақ қою) арқылы оқушылардың жауаптарын естуге болады. [2]

Оқушының танымдық қызығушылығын, шығармашылық ойлау белсенділігін дамытып, сабаққа деген көңіл-күйін көтереді.

Қорыта айтқанда, оқытуда инновациялық технологияларды қолдану, озық тәжірибелерді, жаңашыл педагогикалық көзқарастар мен әдіс-тәсілдерді қолдану, білімнің нақты жағдайда мақсатқа жетуіне өз көмегін береді, әрі ағылшын тілінде оқушының тек айтылым дағдысын ғана дамытуға емес, әрі естілім, оқылым, жазылым дағдаларын дамытуға өз әсерін тигізеді. Сонымен қатар бастауыш, орта буындағы оқушыларға төмендегі әдіс-тәсілдерді қолдансақ оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығы артып, сөздік қорлары кеңейе түсетін болады.

Әдіс-тәсілдермен таныстыру.

- а) **«Clean the blackboard!»** жаттығудың мақсаты –өткен тақырып бойынша

білімдерін тексеру. Мысалы, сабақтың басында тақтаға үй тапсырмасына байланысты сұрақтар ілінеді. Осы тақтаны сұрақтарға жауап бере отырып, тазарту керек. 8 класта “My school” тақырыбында шағын шығарма жазып келу керек. Осы тапсырманы тексермес бұрын, сұрақтарға жауап берсе, оқушылар шығармаларындағы қателері болса түзеп, дұрыс айтуға тырысады. Бұл жерде жазбаша орындамай келген оқушылар да өз үлестерін қосатыны сөзсіз. [2]

Қалай ойлайсыздар, бұл әдістің жағымды және жағымсыз жақтары қандай?

b) **«Balloon»** жаттығуының мақсаты – оқушылардың лексикалық білімдерін кеңейту, қызығушылықтарын арттыру. Әр топқа бір шардан беріледі. Топтарға тақырыптар беріліп, сол тақырыпқа байланысты сөздер табу керек. Бір минут ойларын жинақтап болғаннан кейін, әр топтан бір оқушы шығып, сөздерді айта отырып, шарды үрлейді. Қай топтың шары үлкен болса, сол топтың сөздік қоры көп деген сөз. Мысалы, бүгін сіздерге төрт топқа төрт тақырып беріледі:

- 1) Fruits
- 2) Vegetables
- 3) Drinks
- 4) Food

c) **«Complete the picture»** жаттығуының мақсаты – оқушылардың тақырыпқа байланысты сөздік қорларын байыту, қызығушылықтарын арттыру. Жаттығудың атын тақырыптарға байланысты өзгертіп отыруға болады. Бір сурет беріледі сол суретті толықтыру керек. Астында жазылған сөздердің суреттерін тауып алып, толықтырады. Мысалы, бүгінгі төрт топқа келесідей тақырыптар беріледі.

- 1) “Designer” – адамды киіндіру керек
- 2) “In the farm” – үй жануарларын табу керек
- 3) “At the supermarket” – тамақтарды таңдау керек
- 4) “My room” – үй жиһаздарын табу керек

d) **«Detective»** жаттығуының мақсаты – оқушыларды еркін сөйлеуге баулу. Бір мәтін беріледі, оқып шығып, ішінен негізгі деген 10 сөзді теріп алу керек. Келесі кезекте сол сөздермен мәтіннің түсінігін айтады.

1. **Рефлексия «Вагондар».** Суреттегі вагондардың қайсысына мінер едіңіз? Яғни, әр вагонда бүгінгі айтылған жаттығулардың аттары жазылған. Сізге қайсысы ұнады, сол вагонға смайликті жапсырыңыз. Біз бұл жерде сіздерге қай әдіс жаңа немесе қызық болды соны анықтаймыз. [3]

Оқушыларға арналған ең қызықты интерактивті ойындардың келесі мысалдарына тоқтала өтсем. Тақырып бойынша сөздік қорды және сөздерді орынды қолдануды көздейтін ойындар ұсынылады:

1. Grab a minute – интерактивті картаға жазылған терминді сипаттау үшін оқушыға [3]

2. минут уақыт беріледі. Қатысушы осы пән немесе термин туралы, оның мәні, қолдану мысалдары туралы көбірек ақпарат беруі керек. Карточкада көрсетілген тақырып немесе термин туралы неғұрлым толық және дәйекті ақпаратты ұсынған оқушы жеңімпаз болып табылады.

3. An item description - интерактивті карталарда көрсетілген сөзді немесе сөз тіркесін сөздің өзін атамай немесе қимылдарды қолданбай сипаттау қажет. Бұл жағдайда оқушылардың қалған тобы белсенді рөл атқарады, олар сөзді болжауы керек.

4. Chain story - логикалық ойын, қиял мен даралықтың көрінісі. ойынның мәні - алдыңғы оқушының ойын жалғастыру. [4]

Ағылшын тілі сабағының әр түрлі кезеңдерінде оқытудың интерактивті технологияларын қолдану - бұл оқушылардың тілді үйренуге деген ынтасын арттырудың әдісі ғана емес, сонымен қатар сыныптағы атмосфераны жақсарту, бұл оқушылар мен мұғалім арасындағы ынтымақтастық пен өзара түсінушілікке ықпал етеді.

Жалпы алғанда, ағылшын тілі пәнінің мұғалімі тек қана өзінің пәндік саласын меңгеріп қана қоймай, ағылшын тілі пәнін оқытудың тиімді жолдары мен ақпараттық – коммуникациялық технологияларды жетік меңгеріп, оқушыларға сапалы білім беруге жағдай жасауы тиіс. [4]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кулагин П. Г. Межпредметные связи в обучении. – М.: Просвещение, 1983.
2. Колягин Ю.М., Алексеенко О.Л. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. 1990. № 9.
3. Леонтьев А.А. Преподавание иностранного языка в школе: мнение о путях перестройки // Иностранные языки в школе.- 1988. -№ 4
4. Махмутова Е.Н., Батина М.Г. Интегрированный урок по теме «США: Природа, города, население, сельское хозяйство»
5. Федорова В. Н., Кирюшкин Д. М. Межпредметные связи – М., Педагогика, 1989

ӘӨЖ 378.147

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Битингалеева Д.А.

“Ащысай “мектеп-бөбекжай-балабақша” кешені” КММ

Химия пәні мұғалімі,

Шыңғырлау ауданы, Ащысай с., БҚО

Аннотация: STEM білім беруді тәжірибеде қолдану – оқушыларды ойлауға және қажетті ақпаратты табуға, күрделі мәселелерді шешуге, шешім қабылдауға, басқа оқушылармен және мұғаліммен ынтымақтастықты ұйымдастыруға үйретудің тамаша мүмкіндігі. Химия сабақтарына STEM тәсілін енгізу тәжірибесін зерделеу кезінде басқа пәндердегі іс-әрекет аспектілерін көрсетпеу мүмкін емес, өйткені олардың интеграциясы әртүрлі пән мұғалімдерінің тығыз ынтымақтастығын талап етеді.

Кілт сөздер: STEM, ғылым, технолоия, инженерия

Қазіргі жылдам өзгеретін әлем адамзаттың алдына барлық жаңа міндеттерді қояды, оларды шешу уақыт талабы болып табылады. Әлемдік экономика динамикасының негізгі қозғаушы күштері өмірдің барлық салаларын әмбебап цифрландыру, жалпыға бірдей жаһандану, дамыған елдер экономикаларының қатаң бәсекелестігі және ғылыми-техникалық прогресс болып табылады. Білім алушылардың командалық және жобалық жұмысын, заманауи технологиялық жабдықтарды, бірнеше ғылымдар мен оқу пәндерін біріктіруді, шығармашылық пен креативтілікті, сондай – ақ прогрессивті педагогтың көмегін қамтитын кешенді тәсіл - бұл STEM-білім беру. STEM технологиялық өнертабыстар кезінде қолданылды және шамдар мен телефондарды ойлап табу сияқты кең ауқымда шығарыла бастады. STEM-тің пайда болуының бастапқы нүктесі болған тағы бір оқиға - Екінші дүниежүзілік соғыс болды. Ғалымдар мен әскерилер соғыста жеңіске жету үшін технологияны дамыту үшін бірлесіп жұмыс істейді. Америкада зерттеулер жүргізіліп және оны 1990 жылдардың басында жаңа білім беруде қолдана бастады. Оқушыларды бес пәндік саланы кіріктіру

арқылы оқыту идеясына негізделген (S-Science - ғылым, T-Technology-технология, e-Engineering - Инженерия, M-Math-математика). STEM білім беру студенттердің есептерді шешу, жаңашыл болу, тәуелсіз болу және үйренгендерін күнделікті әрекеттермен байланыстыру қабілеттерін жақсартып алады.

STEM тәсілін химия пәнінде қолдану оқушылардың теориялық білімдерін тәжірибеде қолдануға, күрделі химиялық үдерістерді түсінікті және қызықты етіп көрсетуге мүмкіндік береді. Төменде STEM негізінде құрастырылған сабақтардың үлгілері берілген.

1. Сабақ тақырыбы: «Суды тазарту әдістері»

Мақсаты:

- Оқушыларды су ресурстарының экологиялық проблемаларымен таныстыру.

- Судың физикалық және химиялық тазарту әдістерін зерттеу.

- STEM тәсілін қолданып, су тазарту құрылғысын жобалау.

Сабақтың құрылымы:

1. Ғылым (Science):

- Судың ластану түрлері және олардың химиялық құрамы талқыланады.

- Судың қышқылдығы мен тұз мөлшерін анықтау үшін тәжірибелер жүргізіледі.

2. Технология (Technology):

- Оқушылар суды тазартуға арналған құрылғылардың жұмыс принципін зерттейді.

- Виртуалды зертхана платформасын пайдаланып, судың сапасын талдау тәжірибесі өткізіледі.

3. Инженерия (Engineering):

- Оқушылар өз топтарында қарапайым су тазарту құрылғысын жобалайды (күм, көмір, сүзгі қағаз қолдану).

- Жобаның тиімділігін тәжірибе арқылы тексеру.

4. Математика (Mathematics):

- Судың тазарту тиімділігін есептеу үшін бастапқы және соңғы көрсеткіштерді салыстыру (тұз мөлшері, қышқылдық).

Қорытынды:

Оқушылар өз жобаларын таныстырып, ең тиімді әдісті анықтайды.

2. Сабақ тақырыбы: «Химиялық батареялар: Электрохимиялық реакциялар»

Мақсаты:

- Электрохимиялық реакциялар туралы түсінік беру.

- STEM әдістерін қолданып, химиялық батарея моделін құрастыру.

Сабақтың құрылымы:

1. Ғылым (Science):

- Химиялық элементтердің электр тогын өткізудегі рөлі талданады.

- Электрохимиялық реакциялардың табиғаты (анод, катод, тұз көпірі).

2. Технология (Technology):

- Арнайы құрылғыларды (вольтметр, өткізгіш сымдар) пайдаланып, оқушылар өздері құрастырған батареяны сынайды.

3. Инженерия (Engineering):

- Оқушылар лимон, тұзды су немесе мыс-мырыш электродтар қолдана отырып, батарея жасайды.

- Құрылғының дизайнын жақсартып, қуатын арттыру жолдарын іздейді.

4. Математика (Mathematics):

- Өртүрлі батареялардың кернеуін өлшеп, салыстырады.

- Электрохимиялық реакциялардың тиімділігін есептеу.

Қорытынды:

Оқушылар өз батареяларын көрсетіп, энергия өндірудің экологиялық мәселелерін талқылайды.

3. Сабақ тақырыбы: «Пластмассалар және полимерлер»

Мақсаты:

- Полимерлердің химиялық құрылымын зерттеу.
- Қайта өңделетін пластмассаларды жасау әдісін жобалау.

Сабақтың құрылымы:

1. **Ғылым (Science):**
 - Полимерлердің молекулалық құрылымы және синтезі туралы ақпарат беріледі.
 - Лабораториялық жұмыста желатин және крахмалдан биопластик жасау.
2. **Технология (Technology):**
 - Заманауи технологиялардың полимерлерді жасау және қайта өңдеудегі рөлі зерттеледі.
 - 3D принтерлерде қолданылатын PLA пластиктерді талдау.
3. **Инженерия (Engineering):**
 - Қайта өңдеуге болатын пластмасса материалын жасап, оның беріктігін сынау.
 - Құрылғы немесе өнім прототипін жасау (мысалы, ыдыс немесе сөмке).
4. **Математика (Mathematics):**
 - Пластиктің беріктілігін салыстыру үшін есептеулер жүргізу.
 - Экономикалық тиімділікті талдау (материалдардың құны мен пайдасы).

Қорытынды:

Оқушылар экологиялық тұрғыдан тиімді пластиктің прототипін таныстырып, оның артықшылықтарын дәлелдейді.

4. Сабақ тақырыбы: «Химиялық реакциялардың жылдамдығы»

Мақсаты:

- Реакция жылдамдығына әсер ететін факторларды зерттеу.
- STEM әдістерін қолдана отырып, реакция жылдамдығын тәжірибе жүзінде бақылау.

Сабақтың құрылымы:

1. **Ғылым (Science):**
 - Химиялық реакциялардың жылдамдығына әсер ететін факторлар: температура, концентрация, катализаторлар.
 - Лабораторияда сутек пероксидінің ыдырауын катализатор қатысында зерттеу.
2. **Технология (Technology):**
 - Датчиктер мен таймерлер арқылы реакция жылдамдығын нақты есептеу.
 - Тәжірибе нәтижелерін компьютерлік модельдеу.
3. **Инженерия (Engineering):**
 - Реакция жылдамдығын арттыру немесе баяулату үшін тәжірибелік құрылғы жасау.
 - Құрылғыны тестілеу және оның тиімділігін бағалау.
4. **Математика (Mathematics):**
 - Реакция жылдамдығының графигін құру және талдау.
 - Әртүрлі факторлардың әсерін сандық есептеу.

Қорытынды:

Оқушылар химиялық реакцияларды басқару әдістерін көрсетіп, өз қорытындыларын түсіндіреді.

Артықшылықтары:

- STEM негізіндегі сабақтар оқушыларды қызықтырады және пәнге деген қызығушылықты арттырады.
- Теорияны практикамен ұштастырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытады.
- Болашақ мамандықтарға қажетті дағдыларды (талдау, жобалау, шығармашылық) қалыптастырады.

STEM технологиялары оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың тиімді құралы болып табылады. Бұл әдіс оқушыларға тек теориялық білім беріп қана қоймай, оны өмірде қолдануға, сонымен қатар шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Болашақта STEM тәсілін кеңінен қолдану арқылы оқушылардың білім сапасын арттыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Shvab K. The Fourth Industrial Revolution. EKSMO. 2016.-P.138-145.
2. Purwanto and Winarti, “Profil Pembelajaran Fisika dan Kemampuan Berpikir Kritis Siswa Madrasah Aliyah se-DIY,” //Jurnal Penelitian Pembelajaran Fisika - 2017.-vol. 7,-P.8–18.
3. Winarni, S. Zubaidah, and S. K. H, “STEM: Apa, Mengapa, dan Bagaimana/,” Pros. Semnas Pendidikan IPA Pascasarjana UM.-P. 976–984.
4. Шатунова О.В. STEAM образование в технологической подготовке школьников. Елабужский институт К(П)ФУ.Елабуга.2017.-С.125–130.
5. Ожибаева З.М.Использование STEM-технологий как способ повышения мотивации учащихся на уроках химии в условиях обновления образования РК// SCIENTIFIC ATLAS, 2021, NO 4, ISSN 2738-7518.-С.125-138.

УДК 691.33

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

*Дручинина Жанна Викторовна,
учитель начальных классов,
педагог-исследователь, магистр,
г. Петропавловск,
Северо-Казахстанская область*

***Аннотация:** в статье рассматриваются педагогические условия развития исследовательских умений учащихся в образовательном процессе начальной школы. Данные условия выделены автором на основании того, что позволяют осуществить работу по развитию исследовательских умений младших школьников в комплексе, поэтапно, а также предполагают восприятие ребенка как активного субъекта деятельности.*

***Ключевые слова:** исследовательские умения, педагогические условия, инновационный подход, образовательные технологии.*

Вопросы развития исследовательских умений младших школьников являются на сегодняшний день наиболее актуальными проблемами современной педагогической

науки и практики. Это связано в первую очередь с тем, что исследовательские умения выступают как залог результативности образовательной деятельности в целом, так как относятся к метапредметным.

Современное образование Республики Казахстан направлено на применение инновационных подходов в аспекте обновленной программы содержания, учитывая опыт мировых образовательных национальных систем. Одним из подходов является исследовательское обучение [**Error! Reference source not found.**].

Актуальность темы подтверждается большим количеством публикаций по данной проблеме. Рассмотрению вопросов развития исследовательских умений младших школьников посвящены публикации О.В. Исаевой [0], Э.Г. Сабировой [0], В.Г. Закировой [0], Е.В. Кучумовой [0], У.Ю. Таракановой [0]; труды С.Д. Мукановой [6], Д.Н. Кулибаевой [7], рассматривающие методологические основы инновационных подходов к содержанию среднего образования.

Но в практике работы начальной школы не используются в полной мере возможности развития исследовательских умений школьников, что связано в первую очередь с неразработанностью педагогических условий, повышающих результативность работы в данном направлении в образовательном процессе.

В связи с этим мы выделяем следующие **педагогические условия развития исследовательских умений учащихся в образовательном процессе начальной школы:**

- процесс развития исследовательских умений строится как поэтапный, в котором младшие школьники целенаправленно включаются в ситуации, обеспечивающие постепенное овладение исследовательскими умениями;

- в образовательном процессе начальной школы используется комплекс современных образовательных технологий, предоставляющих возможности для повышения активности ученика в процессе обучения и тем самым способствующий развитию его исследовательских умений;

- организация самостоятельной деятельности младших школьников осуществляется с использованием технологии «угасающей помощи», предоставляющей ученику больше возможностей для самостоятельного поиска.

Данные условия выделены на основании того, что, во-первых, позволяют осуществить работу по развитию исследовательских умений младших школьников в комплексе, поэтапно, и, во-вторых, предполагают восприятие ребенка как активного субъекта деятельности.

Рассмотрим реализацию каждого из выделенных условий в образовательном процессе начальной школы.

В рамках реализации первого условия процесс работы строится как поэтапный, в котором младшие школьники целенаправленно включаются в ситуации, обеспечивающие постепенное овладение исследовательскими умениями. В основу деятельности положено решение проблемной исследовательской ситуации, итогом которого является продукт деятельности. Решение подобного рода проблемных ситуаций предполагает организацию исследовательской деятельности школьника в несколько этапов:

- привлечение внимания к проблеме;
- осознание проблемы;
- постановка целей и задач предстоящей работы, планирование деятельности;
- поиск возможностей решения проблемы, выдвижение идей, выбор материалов и техник работы;
- реализация замысла по решению проблемной ситуации;
- представление результатов.

С целью поэтапной организации познавательно-исследовательской деятельности разработан комплекс проблемных ситуаций, предполагающих

постепенное овладение исследовательскими умениями. Примером такой ситуации может служить работа над проектом «Город мастеров».

Детям-мастерам предлагается помочь фее Времени, используя разнообразный материал для создания суток: цветная бумага, пластилин, конструктор, геометрические формы, природный материал, счетные палочки, строитель и т.д. Ставится познавательная игровая задача по созданию модели суток. Младшие школьники выбирают материал и конструируют модель, работая в группах (каждая группа свою модель). Затем организуется «защита» моделей, во время которой учащиеся объясняют ее сущность и содержание, обосновывают выбор материала и конструкции.

Реализация второго условия предполагает использование комплекса современных образовательных технологий, предоставляющих возможности для активной деятельности учеников в процессе обучения.

Характеристика таких технологий и их возможностей в развитии исследовательских умений представлена в таблице 1.

Таблица 1 – Технологическое обеспечение обучения младших школьников исследовательским умениям

Технологии	Возможности в развитии исследовательских умений	Методы
Кейс-технология	Развитие познавательного интереса, исследовательских способностей, коммуникативных навыков. Выработка умения анализировать ситуацию, планировать стратегию и принимать управленческие решения в процессе нахождения плана действий в специально созданной ситуации	методы группового взаимодействия, обсуждения, дискуссии
Проектная технология	Развитие исследовательских умений на основе самостоятельного поиска решения познавательных и практических задач, способствующего развитию системного, проблемно-поискового мышления	консультационный, диалоговый метод, в результате которого учитель стимулирует мотивацию учащихся на успех
Технология развития критического	Развитие критического мышления, умения производить поиск и анализ информации, выделять главное.	методы группового взаимодействия, «фишбоун», составление кластера, концептуальной таблицы
Диалоговые технологии	Возбуждение внутреннего диалога; обеспечение понимания информации, являющейся предметом обмена; индивидуализация педагогического взаимодействия; вывод обучающегося на позицию субъекта обучения; достижение двусторонней связи обучающего и обучающегося	дискуссионный метод

Данные технологии выбраны на основании того, что они подразумевают такую организацию учебного процесса, при которой каждый его участник является активным субъектом познания. В связи с этим возможно использовать стратегию «угасающей

помощи», что является третьим из выделенных педагогических условий.

На первых этапах работы учитель осуществляет непосредственный контроль и помощь, затем, сформировав необходимые умения самостоятельной деятельности, переходит к роли консультанта, предоставляя учащимся большую самостоятельность. Такое сотрудничество в процессе самостоятельной деятельности является наиболее желаемым, так как способствует формированию метапредметных умений, приобретению опыта самостоятельной познавательной деятельности, развитию мотивации и интереса к учению, что и составляет основы исследовательских умений.

На первом этапе организации исследовательской деятельности в учебном сотрудничестве учитель является источником информации, организует самостоятельную работу учащихся с использованием четких инструкций и рекомендаций, контролирует результаты. В процессе такого сотрудничества происходит обучение умениям ставить цели, планировать собственную деятельность, осуществлять рефлексию. На данном этапе используются диалоговые технологии, технология развития критического мышления. Преобладающий вид сотрудничества – «учитель-ученик», также используется «сотрудничество в группах».

На второй стадии педагог инструктирует и указывает альтернативные пути организации исследовательской работы, представления её результатов, корректирует процесс ее выполнения. Ученики получают больше самостоятельности. На данном этапе, как и на предыдущем, используются диалоговые технологии и технология развития критического мышления. Преобладающий вид сотрудничества – «учитель-ученик».

На третьем этапе учащиеся получают ещё больше самостоятельности в выполнении заданий, а учителю отводится роль координатора. Учитель помогает младшим школьникам в планировании, проведении и оценке результатов исследовательской деятельности, направляя учащихся. На данном этапе используются технология развития критического мышления, проектная технология. Преобладающие виды сотрудничества - «сотрудничество в группах». К помощи учителя учащиеся обращаются лишь в том случае, когда для выполнения задания требуются какие-то уточнения или они не могут с ним справиться без дополнительной консультации педагога.

На четвёртом этапе организации исследовательской деятельности, когда учащиеся уже научились выполнять учебно-организационные действия (целеполагание, планирование, выполнение, самоконтроль, самооценка), была организована самостоятельная работа, в которой учитель выступает в роли опытного специалиста, консультанта, наблюдает, при необходимости помогает советом, напоминает, совместно с учащимися обсуждает и корректирует результаты их самостоятельной деятельности. Для организации самостоятельной работы на данном этапе используются проектная технология и кейс-технология. Преобладающими видами сотрудничества являются «сотрудничество в парах» и «сотрудничество в группах».

Таким образом, выделенные педагогические условия способствуют постепенному овладению исследовательскими умениями, когда школьники включены в исследовательскую деятельность, которая предполагает поэтапную организацию и постепенное овладение исследовательскими умениями на основе решения проблемных ситуаций исследовательского характера. При этом сначала учитель непосредственно руководит деятельностью младших школьников, практически на всех этапах деятельности: планирование, постановка цели, поиск возможностей решения проблемы, выдвижение идей, выбор материалов и техник работы. Затем постепенно увеличивается доля самостоятельности школьников. Они учатся ставить цель и планировать деятельность самостоятельно, значительно меньше помощи требуется при разработке и реализации исследовательских идей.

Список использованной литературы:

1. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 декабря 2016 года № 729 «Об утверждении Стратегического плана Министерства образования и науки Республики Казахстан на 2017-2021 годы» (с изменениями по состоянию на 22.05.2018 г.)
2. Исаева О.В. К вопросу о развитии исследовательских умений младших школьников // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 13. – С. 35-39.
3. Сабирова Э.Г., Закирова В.Г. Формирование исследовательских умений учащихся в информационно-образовательной среде начальной школы. – Казань: КФУ. – 2015. – 167 с.
4. Кучумова Е.В. Формирование исследовательских умений у учащихся начальных классов во внеурочной деятельности / Е.В. Кучумова. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2016. – № 11 (115). – С. 1472-1474.
5. Тараканова У.Ю. Исследовательские умения младших школьников как педагогическая проблема // Вестник Шадринского государственного педагогического университета. – 2016. – №2 – С. 42-46
6. Муканова С.Д. Управление инновационными процессами в условиях развития системы образования. Монография. – Караганда, 2014. – 290 с.
7. Кулибаева Д.Н. Методологические основы управления образовательной системой школ международного типа. – Алматы, 2006. – 480.

ӘОЖ 373.1:004.9

САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУ ТӘСІЛДЕРІ

Еспосинова Индира Батыргереевна

Химия пәні мұғалімі,

А.Байтұрсынов атындағы № 10 ЖОББМ ШЖҚ КММ,

Орал қ.

Аннотация: Бұл мақалада химия сабағында сандық білім беру ресурстарын қолдану арқылы оқыту тәсілдері талқыланады. Сандық ресурстардың оқушылардың пәндік білімді игеруіне оң әсері, интерактивті және бейімделгіш оқыту құралдары, сондай-ақ олардың оқу процесінде тиімділікті арттырудағы рөлі қарастырылады. Мақалада химия пәнінің мазмұнын сандық форматта игеру үшін ұсыныстар мен нақты мысалдар келтірілген.

Кілт сөздер: сандық білім беру ресурстары, химияны оқыту, цифрлы құралдар, интерактивті оқыту, білім беру технологиялары, оқу процесі.

Қазіргі заманғы білім беру үдерісінде сандық білім беру ресурстары маңызды рөл атқарады. Олар оқушылардың пәнді меңгеруіне, әсіресе күрделі және визуалды түсіндіруді қажет ететін химия пәніне қолдау көрсетеді. Сандық технологиялардың дамуы оқытушыларға оқыту үдерісін жеңілдетуге және оқушылардың қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Сандық білім беру ресурстары – бұл электрондық құралдар, бағдарламалар және интернеттегі ақпарат көздері, олар оқыту үдерісін байытады. Химияда қолданылатын сандық білім беру ресурстарының кейбір түрлері:

Симуляциялар мен интерактивті модульдер – күрделі химиялық реакциялар мен процестерді визуализациялайды [1].

Бейне сабақтар – химиялық тәжірибелер мен теорияларды оңай және түсінікті етіп түсіндіреді [2, 45-бет].

Сандық білім беруде қолданудың артықшылықтары - сандық ресурстар оқушылардың қызығушылығын оятып, теорияны практикамен ұштастыруға мүмкіндік береді: Күрделі ұғымдарды оңай түсіну; Жекелендірілген оқыту тәсілін іске асыру; Жылдам кері байланыс алу мүмкіндігі [3].

Сандық білім беруде пайдалану барысында кездесетін қиындықтар Сандық ресурстарды пайдалануда белгілі бір қиындықтар бар. Мысалы, кейбір оқушылардың қолжетімділігі шектеулі болуы мүмкін, сонымен қатар ресурстардың сапасы мен мазмұндық сәйкестігін қадағалау маңызды [4].

Сандық білім беруде химия сабақтарында тиімді қолдану тәсілдері:

- Сабақ жоспарын жасау кезінде СБР-ды дәстүрлі әдістермен біріктіру;
- Оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуіне жағдай жасау үшін тапсырмаларды дайындау;
- Оқытудың мақсаттары мен күтілетін нәтижелеріне сәйкес келетін сандық білім беру ресурсын таңдау [5, 23-бет].

Білім беру үдерісінің тиімділігі қолданылатын әдіс-тәсілдерге тікелей байланысты. Әрбір сабақ – оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, олардың білімін тереңдетуге бағытталған ерекше мүмкіндік. Сабақтарымда білім беру әдістерінің алуан түрін қолданамын, олардың ішінде интерактивті оқыту, топтық жұмыс, зерттеу жұмыстары мен сандық ресурстар ерекше орын алады.

Оқушылардың белсенді қатысуын арттыру мақсатында интерактивті әдістерді қолданамын. Сұрақ –жауап ретінде «Wordwall», «Quizlet» «Kahoot». Сыныпты топқа бөлу барысында «Flippity» әдісін көбірек қолданамын. Бұл әдістердің барлығы оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, білімді талдауға және қолдануға үйретеді. Сонымен қатар топтық жұмыстар оқушылардың ынтымақтастығын, бірлесіп жұмыс істеу қабілетін дамытады. Әрбір топқа нақты тапсырмалар беру арқылы оларды бір-біріне көмектесуге, пікір алмасуға және ортақ мақсатқа жетуге үйретемін. Жұптық жұмыс кезінде оқушылар тапсырмаларды бірге талқылап, өз ойларын айта алады, бұл әсіресе күрделі тақырыптарда маңызды.

Сандық ресурстар сабаққа жаңашылдық әкеліп, ақпаратты визуализациялауға мүмкіндік береді. Мысалы, химия сабағында симуляциялар мен виртуалды зертханаларды қолдану оқушыларға тәжірибелерді қауіпсіз ортада орындап, процестерді нақты түсінуге көмектеседі. Сандық ресурстарды пайдалану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады және материалды меңгеруді жеңілдетеді. Симулятор ретінде «Phet collarado», «Bilimland», «Kundelik.kz» сайттарын және смарт телефон арқылы кейбір мектепте болмай қалатын реактивтер орнына «Chemistry Lab», «UnrealChemist» қолданбаларын сабақ барысында қолданамын.

Wordwall – мұғалімдерге оқу материалдарын жасауға мұғалімдерге оқу материалдарын жасауға және оқыту процесін интерактивті тақтада өткізуге көмектесетін онлайн-платформа. Ол түрлі тапсырмалар мен ойындар құрастыруға арналған, мұғалімдерге сабақтарында пайдалануға болатын қызықты және тиімді құралдар ұсынады.

Flippity – тесттер, кроссвордтар, викториналар, сәйкестендіру тапсырмалары және басқа да көптеген интерактивті жаттығулар жасай алады. Бұл платформаның басты артықшылықтары:

Интерактивтілік: Оқушылар өздері белсенді қатысып, интерактивті тапсырмалар арқылы материалды жеңіл игереді.

Уақытты үнемдеу: Дайын шаблондар мен құралдардың арқасында тапсырмаларды жылдам дайындауға мүмкіндік береді.

Classtime – мұғалімдерге арналған онлайн бағалау және оқыту платформасы. Білім беру процесін жеңілдетіп, оқушылардың білімін бақылауға және бағалауға мүмкіндік береді. Classtime көмегімен мұғалімдер тесттер, викториналар, түрлі тапсырмалар құрастырып, нәтижелерін тексере алады.

Артықшылықтары: Тез және нақты бағалау. Жауаптарды автоматты түрде тексеріп, нәтижелерді жылдам шығарады, мұғалімдерге бағалау процесін оңайлатуға көмектеседі.

Оқу процесін тиімді және заманауи форматта ұйымдастыруға арналған тамаша әдіс, білім беру сапасын арттырып, оқушыларды белсенді қатысуға ынталандырады.

Сабақта қолданатын әдіс-тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып қана қоймай, олардың сыни ойлау қабілетін, белсенділігін арттырады. Әдіс-тәсілдерді үнемі жаңартып, әр сыныптың ерекшеліктеріне бейімдеп отыру мұғалімнің негізгі міндеті болып табылады. Бұл тәсілдер оқушылардың өздігінен білім алуына жағдай жасап, олардың тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Химия пәнін оқытуда олар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу нәтижелерін жақсартуға мүмкіндік береді. Сандық сауаттылық пен заманауи білім беру әдістерін игеру қазіргі заман мұғалімі үшін аса маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Құрманғали, А. Сандық білім ресурстары. – Алматы: Білім, 2023.
2. Әбілов, М. Химия сабағында сандық білім беру ресурстарын пайдалану. – Нұр-Сұлтан: Кітап, 2022.
3. Исаев, Ж. Сандық оқыту құралдары. – Шымкент: Қаламгер, 2021.
4. Төлегенова, А. Оқушылардың білім деңгейін арттыру. – Қарағанды: Оқу, 2020.
5. Сүлейменов, Н. Химия және сандық технологиялар. – Алматы: Білім, 2019.

ӘОЖ 510.3

11 СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН «АЛГЕБРА ЖӘНЕ АНАЛИЗ БАСТАМАЛАРЫ» ОҚУЛЫҒЫ БОЙЫНША ЖҰМЫС ДӘПТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ БІЛІМ МЕН БІЛІКТІ ДАМУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

*Каракулова Ақтолкын Сансызбаевна,
математика мұғалімі, сарапшы, магистр,
№12 ЖОББМ КММ,
Орал қ.*

Аннотация: В данной статье рассмотрена практическая значимость рабочих тетрадей как учебных пособий для усвоения данных материалов по математике. Представлены требования к современной рабочей тетради. Особое внимание обращено на роль и использование рабочих тетрадей как дидактическое средство.

Кілт сөздер: жұмыс дәптері, практикалық біліктілікті дамыту, дидактикалық оқу құралы.

Жұмыс дәптерлерінің өзектілігі білім алушылардың сабақта ақпараттық дайындық көлемінің ойлау әрекетін қалыптастыру қозғалысының бағытын анықтау мүмкіндігімен тиімді байланысуында болып табылады [1]. Жұмыс дәптерлері оқушылардың сан есептерін шешудегі білімдерін қолдануда мұғаліммен білім мен

біліктілікті ағымды тексеруде қолданылады. Жұмыс дәптерлерін қолданудағы практикалық маңыздылық – оқушының қиын, бірақ өте маңызды сабақты жеңіл игеруі. Жұмыс дәптерлерінің арқасында сабақты жеңіл қабылдау мүмкіндігі мен материалды қабылдау тексерісі жүзеге асырылады.

Оқушының өзіндік жұмыс жасауындағы маңыздылығы:

- БӨЖ-да көп функцияны атқаратын құрал-жұмыс дәптерін оқу теориясы мен практикасында сипаттайды;
- Заманауи білім алу жағдайындағы БӨЖ ерекшеліктері анықталынады;
- Білім алушының өздік жұмысы жүйесінде оқу процесінде қолданылатын жұмыс дәптерінің мүмкіндігін анықтауға көмектеседі;
- Білім алушының өздік жұмысына арналған көп функциялы дидактикалық құралды жасауды қажет етеді;

Қазіргі уақытта оқытушылар мен білім алушылар арасында соңғы уақытта жалпы мойындауына ие болған оқытудың аса маңызды пәндік әдісі жұмыс дәптерлері болып табылады. Бірақ мойындауға тура келетіні, оқытудың бұл әдісі мамандардың кәсіби дайындығында кең қолданыс тапқан жоқ [2].

Тірек конспектпен жұмыс дәптерлерін оқу ақпаратының белгілі бір формасы біріктіреді. Жұмыс дәптері – білім алушылардың оқу – танымдық әрекетін белсендіруге шақыратын оқу әдебиетінің ерекше жанры. Олардың арасындағы айқын айырмашылық тірек конспектіде оқу әрекеті белгілі логикамен көрсетіледі, ал жұмыс дәптерінде ол арнайы түрде жасалады.

Жұмыс дәптерлерінің сандық есептерді де, сапалық есептерді де шешудегі маңызы зор. Теориялық білімнің терең бекіп, жүйелі қалыптасуына өздік жұмысқа берілетін есептер мен жаттығулардың дұрыс таңдап алынып, құрастырылуына байланысты болады. Практикалық есептер оқушылардың танымдық іс- әрекетінің сипатына қарай бірнеше типтерге бөлінеді. Солардың іс жүзінде жиі қолданылатындары:

- Функцияларды бір-бірінен ажырату;
- Көрсеткіштік функцияның қасиеттерін білу;
- Функцияның анықталу облысы мен мәндерінің облысын табу;
- Функцияның графигінің өспелі не кемімелі екенін дәлелдеу;
- Функцияның қасиеттерін қолданып өрнектерді салыстыру.

Жұмыс дәптерінің ақпараттық түрі оқу материалының тек құрамы жайында ақпаратты көрсетеді. Жұмыс дәптеріндегі оқу ақпараты білім алушыларға қарастырылатын тақырып мазмұнына бағыт-бағдар қояды. Жұмыс дәптерінің берілген түрі кәсіби мектепте кең таралған, себебі көптеген оқу пәндері бойынша оқу материалы бірде бір оқулықта жоқ немесе оқу ақпараты бірнеше оқулықтарға бөлінген. Осының нәтижесінде оқытушы оқу ақпаратын жұмыс дәптерінде құрастыруға мәжбүр [1].

Бақылаушы жұмыс дәптері сабақ тақырыбын қарастырып болғаннан кейін қолданылады. Оқытушы жұмыс дәптеріндегі парақшалар арқылы білімділік пен білімсіздік фактісін орнатып қана қоймайды, сондай-ақ білім алушы қандай операцияда қателік жібереді және қандай этапта оны ығыстыру түсінігін қалыптастыруды қарастырады. Жұмыс дәптерінің аралас түрі ақпараттық және бақылаушы блоктарды көрсетеді. Ақпараттық блокқа жаңа оқу материалын еңгізеді, ал бақылаушы блокқа алынған білімді тексеруге арналған тапсырмалар мен тесттер енгізіледі. Берілген мақала жасалынған жұмыс дәптеріне негізделген. Зерттеу жұмысы негізінде келесідей мазмұндағы жұмыс дәптері жасалынды.

Мектепте оқушыларды математикаға қызықтыру үшін , есеп шығару уақытын тиімді қылу үшін арнайы жұмыс дәптерлері болғаны тіптен керемет болады деп есептейміз [2]. Оқушыға да жұмыс дәптерімен жұмыстанған қызықты болады деп есептеймін.

Бұл жұмыс дәптері 11-сынып «Алгебра және анализ бастамалары» оқулығы бойынша барлық теориялық мәліметтерді қамтиды. Өзіндік жұмыстар мен жиынтық бағалауларда кездесетін типтік тапсырмалар алынған білімдерді қарапайым және күрделі жағдаяттарда қолдануды анықтайды. Оқушыларға жұмыс дәптерімен жұмыстану қызықты болу үшін тапсырмалардың берілуін түрлендіріп жасау қарастырылған. Яғни, бұл жерде тапсырмалар тест түрінде, ережелердің ішінен дұрысын табу, сәйкестендіру, дұрыс емес пікірді сызып тастау, функцияның графигін сызу сияқты тапсырмалар қарастырылған.

Жұмыс дәптеріндегі тапсырмаларды қызығушылықпен орындаған оқушылардың білім сапасы, пәнге деген қызығушылығы артады деген сенім бар.

№ 1. $y = a^x$, $a \neq 0$, $a > 0$ функциясының анықталу облысын көрсет (дұрыс жауабының астын сыз).

- барлық нақты сандар жиыны
- $(0; +\infty)$
- $[0; +\infty)$

№ 2. $y = a^x$, $a \neq 0$, $a > 0$ функциясының мәндер жиынын көрсет (дұрыс жауабының астын сыз).

- барлық нақты сандар жиыны
- $(0; +\infty)$
- $[0; +\infty)$

№ 3. $y = 2^{\frac{1}{x}}$ функциясының анықталу облысын тап (дұрыс жауабының астын сыз).

- барлық нақты сандар жиыны
- $(2; +\infty)$
- Нөлден өзге барлық нақты сандар жиыны

№ 4. $y = \left(\frac{1}{5}\right)^x - 2$ функциясының мәндер жиынын тап (дұрыс жауабының астын сыз)

- $(2; +\infty)$
- $[-2; +\infty)$
- $\left(\frac{1}{5}; +\infty\right)$
- $\left[\frac{1}{5}; +\infty\right)$

№ 5. Ақиқат тұжырымды анықта (дұрыс жауаптарды дөңгелекшені бояп белгіле) [3].

- $x > 0$ болса, онда $a^x > 1$, ал $x < 0$ болса, онда $a^x < 1$ және $a > 1$ болғанда көрсеткіштік функция барлық нақты сандар жиынында өспелі
- $x > 0$ болса, онда $a^x > 1$, ал $x < 0$ болса, онда $a^x < 1$ және $a > 1$ болғанда көрсеткіштік функция барлық нақты сандар жиынында кемімелі
- $x < 0$ болса, онда $a^x > 1$, ал $x > 0$ болса, онда $a^x < 1$ және $0 < a < 1$ болғанда көрсеткіштік функция барлық нақты сандар жиынында кемімелі
- $x < 0$ болса, онда $a^x > 1$, ал $x > 0$ болса, онда $a^x < 1$ және $0 < a < 1$ болғанда көрсеткіштік функция барлық нақты сандар жиынында кемімелі

№ 6. Дұрыс жауапқа құс белгісін қой

а) $y = 4^x$ функциясы

Өспелі

Кемімелі

б) $y = \left(\frac{1}{4}\right)^x$ функциясы

Өспелі

Кемімелі

№ 7. Төменде берілген жауаптар ішінен сәйкес келетіндерін теріп алып, орналастырыңыз [3].

Көрсеткіштік функцияның бірсарындылық қасиетін пайдаланып $\left(\frac{5}{7}\right)^{2,6} * \left(\frac{5}{7}\right)^{2,5}$ теңсіздігінің ақиқаттығын көрсетіңіз.

Шешуі: Берілген теңсіздік ақиқат, себебі $a =$, ал жағдайында аргументтің мәні өскен сайын $y = a^x$ көрсеткіштік функцияның мәні

2,5

$\frac{5}{7}$

2,6

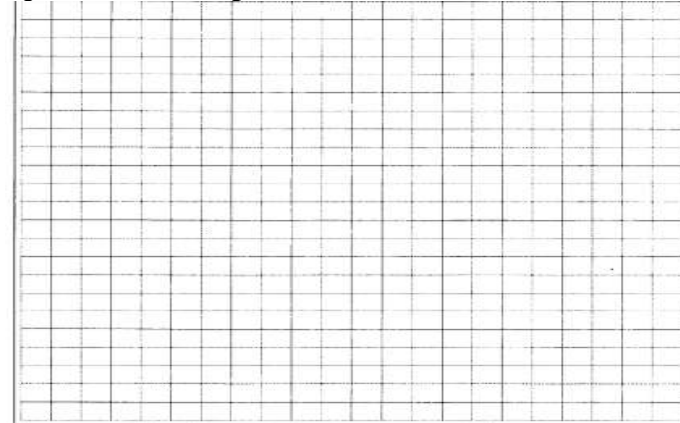
$a > 1$

$0 < a < 1$

артады

кемиді

№ 8. Бір координаталық жазықтыққа $y = 3^x$ және $y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$ функцияларының графигін салыңдар:

№ 9. Сәйкестендір: $y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ функциясы берілген

$x = -2$

$y = 0,25$

$x = -1$

$y = 0,5$

$x = 0$

$y = 4$

$x = 1$

$y = 2$

$x = 2$

$y = 1$

№ 10. Сөйлемдердің ішінен дұрыс емесін сызыңдар

$y = 3^x$ функциясы өспелі

$y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$ функциясы кемімелі

$y = 2^x$ функциясы өспелі

$y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ функциясы өспелі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Б.Баймұханов. Математика есептерін шығаруға үйрету.
2. Әбілқасымова А.Е., Көбесов А.К., Рахымбек Д., Кенеш Ә.С. «Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі». Алматы «Білім» 1998ж.
3. А.Е.Әбілқасымова, В.Е.Корчевский, Жумагулова З.А. «Алгебра және анализ бастамалары»

ӘОЖ 378.147

САБАҚ БЕРУДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР МЕН ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

*Кенжетәева Ажар Азигалиқызы,
Физика және еңбек пәні мұғалімі,
Жалпы білім беретін Алмалы орта мектебі КММ
Атырау қ.*

Білім беру жүйесі үнемі өзгеріп, дамып отырады. Қазіргі қоғамда ақпараттық технологиялардың дамуы, білім алудың жаңа тәсілдерін енгізуге және мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді. Заманауи әдіс-тәсілдер мен технологиялар білім беру процесін тиімді әрі қызықты етеді, оқушылардың белсенділігін арттырады.

1. Дәстүрлі әдіс-тәсілдер

Дәстүрлі әдістер, яғни дәріс, практикалық сабақтар, семинарлар, оқытуда әлі де орын алады. Олар негізінен ақпаратты беру мен түсіндіру үшін пайдаланылады. Дегенмен, бұл әдістер оқушылардың белсенділігін шектей алады. Сондықтан дәстүрлі әдістерді интерактивті тәсілдермен ұштастыру қажет.

2. Интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді:

- **Топтық жұмыстар:** Оқушылардың бір-бірімен өзара әрекеттесуі, идеяларын бөлісуі, мәселені бірге шешуі. Топтық жұмыстарды ұйымдастыру арқылы оқушылар арасында ынтымақтастық, коммуникация дағдылары қалыптасады.

- **Ситуациялық рөлдік ойындар:** Оқушылар нақты өмірдік жағдайларды модельдеп, рөлдер арқылы тәжірибе жинақтайды. Бұл әдіс практикалық дағдыларды дамытуға, шығармашылық қабілеттерді арттыруға көмектеседі.

- **Сұрақ-жауап сессиялары:** Оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады, сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді. Мұғалімдердің сұрақ қоюы мен оқушылардың жауап беруі арқылы оқу материалы тереңірек талданады.

3. Заманауи технологиялар

Заманауи технологияларды білім беруде қолдану білім алу процесін тиімді әрі қызықты етеді:

- **Интернет ресурстары:** Оқытушылар мен оқушылар ақпаратты оңай тауып, пайдалана алады. Мысалы, онлайн курстар, вебинарлар, ашық білім беру платформалары

- Интерактивті тақталар: Сабақ кезінде визуализация жасауға, түрлі материалдарды интерактивті түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Оқушылардың назарын аударады, түсінуді жеңілдетеді.

- Оқу мобилді қосымшалар: Оқушыларға білім алуда өз уақытын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, Duolingo, Quizlet қосымшалары тіл үйрену мен тестілеу оңайлатуға көмектеседі.

- Виртуалды мен қосымша шындық: Оқушылардың пәнді тереңірек түсінуіне мүмкіндік беретін инновациялық құралдар. [4(2)]

4. Педагогикалық стратегиялар

Оқыту процесін тиімді ету үшін педагогикалық стратегиялары қолдану маңызды:

- Дифференциалды оқыту: Оқушылардың жеке қабілеттеріне қарай оқу материалын таңдау. Бұл әдіс әр оқушының әлеуетін толыққанды ашуға мүмкіндік береді.

- Проблемалық оқыту: Оқушылардың мәселені шешуге бағыттау, оларды сыни тұрғыдан ойлауға ынталандыру. Мәселеге негізделген оқыту оқушылардың проблемаларды анықтау және шешу дағдыларын дамытады.

- Кейс-метод: Нақты өмірлік жағдайларды талдау арқылы оқу материалын өмірмен байланыстыру, тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру мүмкіндік туындайды. [4(2)]

5. Оқу процесін бағалау

Оқу процесін бағалау-білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі. Заманауи технологиялар мен әдістерді қолдана отырып, бағалау тәсілдерін де өзгерту қажет. Оларға мыналар жатады:

- Формативті бағалау: Оқу барысында оқушылардың жетістіктерін үздіксіз бақылау және кері байланыс беру. Бұл әдіс оқушылардың даму динамикасын анықтауға мүмкіндік береді.

- Портфолио: Оқушылардың жұмыстары мен жетістіктерін жинақтап, бағалау. Бұл тәсіл оқушылардың өзін-өзі бағалауына және өз жетістіктерін көрсетуіне мүмкіндік береді.

- Сабақтың соңындағы рефлексия: Оқушыларға сабақтан алған білімдерін, дағдыларын бағалауға, ойларын білдіруге мүмкіндік береді.

Мұғалім кез келген технологияны, әдіс-тәсілді пайдаланғанда бала үшін тиімдісін іздейді. Оқушы жаратылыстану, физика, география т.б сабақтардан білімін жетілдіру үшін теорияны оқиды. Біреу жақсы түсінсе, біреу өз шамасына қарай түсінеді. Бірақ, осы білімді қалай, қайда қолданамын деп ойлайды. Бізден сұрайды? Біз ертең үлкен балғанда, маман иесі болғанда қолданасаң деп айтамыз. Оқушы оны түсінбейді, сол арқылы ол теорияға қызықпайды, теория қиын секілді көрінеді. Оқушы алған білімін, теорияның формуланы, ережені есінде қанша уақыт сақтай алады. STEM ерекшелігі-бұл пәнаралық байланыс принципі, яғни бірнеше пәнді біріктіре отырып, бірнеше пәндерден алған білімді қосы отырып, жаңа бір қолданбалы зат жасап шығарады. Яғни, сол затты жасап шығарғанда мысалы, ол кішкентай бір конструктор, кішкене бір гидравликалық кран болсын, соны жасағанда химия, физика, математика, геометрияны да қолданып есептей алған білімдерін біріктіре отырып жасайды. Сол арқылы оқушы ойлайды, мен білімді қолданып жатырмын деп. Міне осылай, STEM техникасында жұмыс жасау, оны өмірде қолдана алу бала үшін өте маңызд. Бала өзінің жасаған бұйысын, өнімін көру, жасау арқылы мотивациясы артады. Ал егер алған білімін қолданып, бір өнім жасай алмаса, оны не істейді? Ал, STEM әрбір оқушыға алған білімінің нәтижесін көрсетеді. Яғни, сабақта алған білімін өмірде қолдана білу.

Қазіргі таңда көркем еңбек сабағында ұлдар мен қыздар жұмыс жасайды. Бірақ ол жеткіліксіз. STEM арқылы оқушы не үйренеді:

-Мотивация алады

- Теорияға деген қызығушылығы артады
- Сабаққа деген қызығушылығы артады
- Жоба жасай алады
- Идея ойлап таба алады
- Жан-жақты болады
- Дарында оқушы анықталады
- Бәсекеге қабілетті болады
- Сын тұрғысынан ойлай алады.

Жаңа жоба жасай алу арқылы, Қазақстанға өз пайдасын тизізетін азамат болады. Мектепте STEM оқыту технологиясы тұлғаның қандай да бір салаға, бағытқа икемі және қабілеті, қызығушылығы болатындығын анықтай алады. Осыған орай бақылу мен зерттеу жүргізе отырып оқушылардың осындай қабілетін- қызығушылығын анықтап аламыз. Содан соң оқушаларға сабақ жүргізгенде сол қызығушылықтарды ашатындай тақырыптар аламыз. Осы тақырыптарды ары қарай түрлі тапсырмалар мен жаттығулар арқылы тартымды әрі өзекті етіп дайындау мұғалімнің шеберлігін, жан-жақты дайындағын, ізденгіштігі мен жүйрік қиялын талап етеді. Оқушыларды сабаққа қатысты білгілі тақырып аясында ұйымдастыру отырып, оларды шартты түрде негізгі 4 топқа бөлеміз. Бұл топтар жас ғалымдар, жас инженерлер, жас технологтар мен жас математиктер сондай-ақ жас дизайнерлер болып бөлінеді. Мысалы, сабаққа қатысты белгілі бір жаңа экологиялық автокөлік, қатты қалдықтарды өңдеу жобасын құрастыру болатын болса, осы топтар әр қайсысы өзіне тән, өз салаларына сай сәйкес болатын автокөлікті құрастырудан бастайды. Жас ғалымдар мен жас дизайнерлер тобы бірігіп жаңа автокөліктің сұлбасын, бейнесін және құрылымын жасаса, инженерлер мен математиктер тобы бірлесіп, болашақ көліктің жобалық өлшемдері мен есебін, физикалық сипатын, экологиялық салдарын, техникалық ерекшеліктері мен сипаттамасын қарастырады. Соңында барлық өлшемдер мен жобалар мәліметі жас техниктер тобына беріліп, олар сол бойынша қолдарындағы материалдары бойынша мекеттік, сызбалық, модельдік үлгілерді құрастырып шығарады. Мектеп жағдайынд, сонымен қатар жаратылыстану, техникалық бағыт бойынша жұлдызды аспанға бақылаулар жасауға, жұлдыздар мен аспан денелерінің орны, қозғалысыын және орынауыстыруын, аспан денелері моделін құрастыруға болады. Бұл өте қызықты әрі еңбектенуді қажет ететін зерттеу жұмысы. Нәтижесінде, оқушылар тобы қызығушылықтары артып, ынтасы өседі, аталған тақырып бойынша жанын сала жұмыстанады және бастысы білім мен дүниетанымы кеңейеді, практикалық жұмысты ұйымдастыру мен орындау қабілеті артады. Бұл мұғалім жұмысының да сапалы болуына мүмкіндік жасайды. Осы арқылы мұғалім де жұмыстана біліп, үйренеді. [3(1)]

Көркем еңбек сабағын жан-жақты түсіндіріп, сабақта алған білімін өмірде қолдана алу үшін 6 сыныпта «Тоқыма материалдарынан бұйым дайындау» (авторлық қуыршақтар, дамытатын ойыншықтар) тақырыбында тоқыма қуыршақтардың түрлері мен тоқыма ойыншық жасау кезеңдерін басшылыққа алып, тұтас және бөлек пішілген қуыршақтарды дайындап шығарады. 6 сыныпта Дизайн және технология бөлімінде «Құрамалы бөлшектерден робот құрастыру» тақырыбын өткенде, басқарылуына қарай роботтың түрлері және пайда болу тарихымен таныстырып өтеміз. Сарамандық жұмыста қолда бар материалдарды пайдалана отырып, бір қарапайым әрекет жасай алатындай механизм жасап шығру қарастырылған. Тапсырманы орындау барысында оқушылар түрлі ақпарат көздерін пайдалана отырып, ұшақтар ұшыру, жеңіл көліктер жасау, роботтарды сынау электронды ойындар, суасты және әуе құрылыстарын дамыта, әр жолы олар мақсатқа жақындай түседі. Олар осыларды өз қолдарымен әзірлейді және сынайды, қайта әзірлейді және сынықтан өткізеді және өнімді жақсартады. Сарамандық жұмыс барысында оқушы теориялық білімін шыңдайды. Конфуций: «Маған айтып берсең-ұмытып қаламын, көрсетсең-есте сақтаймын, өзіме жасатсаң-үйренемін» деген.

Конфуций айтпақшы, бала қолымен жасағанда ғана жасағанда ғана жақсы түсінеді, есте сақтайды. Сондықтан да сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияны жүйелі қолдану пәнді оқытуда оққшыға дүниенің заңдарын терең меңгеріп қана қоймайды, оның логикалық ойын дамытып, эмоциясына, сезіміне қозғау салады. Оқушы ешкімнің көмегінсіз өз бетінше ойланып, барлық мәселелерді өздері шешім қабылдап, мақсатқа жетеді. Бұл балалар үшін –шабыт, жеңіс және қуаныш. Яғни, оқушының өзіне деген сенімі артады.

7 сыныптарда «Тігін бұйымдарының сызбасын құрастыру және модельдеу» бойынша тақырып өтеміз. Сол сабақта SAPR грация- 330 бағдарламасы арқылы жүзеге асыру бала үшін тиімді деп ойлаймын. Жалпы бұл бағдарламда дизайн құрастыру және модельдеу, үлгілерді орналастыру, қажетті материал шығынын есептеу, бір киім үлгісін бернеше үлгіде, әртүрлі өлшемдерге өзгерту қарастырылған.

Қората айтқанда, ел болашығына қызмет етер, елін сүйетін, еңбекқор, жан-жақты ұрпақ қалыптастыру үшін осы технологиямен жұмыс жасай білуіміз керек. Олай болса, STEM технологиясын көркем еңбекті оқытуда кеңінен қолдану арқылы оқушылардың пәндік, интеллектуалдық және шығармашылық құзіреттілігін арттыруға сонымен қатар, мектеп табалдырығында жүріп ерте кәсіпкерлік бағытта жетістікке жетуге мүмкіндік аларымыз сөзсіз.

Сабақ беруде заманауи әдіс-тәсілдер мен технологияларды тиімді пайдалану білім беру сапасын арттыруға, оқушылардың білім алуғ деген ынтасын жоғарылатуға мүмкіндік береді. Мұғалімдер жаңа тәсілдерді үнемі іздеп, оқу процесін жетілдіруі қажет. Білім беру – үздіксіз даму мен өзгерістің үдерісі, сондықтан бүгінгі оқушыларды ертеңгі өмірге дайындау үшін заманауи әдіс-тәсілдер мен технологияларды пайдалану-маңызды міндет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Косарев. И.Н (2005) Современные технологии обучения: от теории к практике Москва: Издательство «Просвещение»
2. Тұрғанбаева Ш. (2018) Оқу- тәрбие процесінде заманауи әдістер мен технологияларды қолдану. Педагогика журналы, 4(2), 15-20
3. Сапарғалиева Г. (2021). Топтық жұмыстың оқыту процесіндегі рөлі. Қазақстан педагогикасы. 3(1), 22-29

ӘОЖ 372.853

ФИЗИКА САБАҒЫНДА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ: БІЛІМ НЕГІЗІ

Кенжетәева Алтынгуль Азигалиевна,

Физика пәні мұғалімі

Жалпы білім беретін Алмалы орт мектебі КММ

Атырау қ.

Жаңа технология- сапалы білім кепілі. ҚР Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті- ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практикалық жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерді көздейді.

Физика сабағында қолданылатын әдістемелік әдіс-тәсілдер мен заманауи технологиялар туралы мақала төмендегідей құрылымда болуы мүмкін:

Физика - табиғат заңдарын зерттейтін ғылым, сондықтан оның оқытылуы да маңызды. Физика сабағында дәстүрлі әдістермен қатар, заманауи технологияларды қолдану оқушылардың білім сапасын арттыруға, олардың пәнге деген қызығушылығын күшейтуге мүмкіндік береді.

Әдістемелік әдіс-тәсілдер

1. Дәріс және практикалық сабақтар

Дәріс барысында теориялық материалды түсіндіру, практикалық сабақтарда эксперименттер жүргізу арқылы білімді тереңдету

2. Топтық жұмыс

Оқушыларды топтарға бөліп түрлі тапсырмаларды орындау арқылы ынтымақтастықты дамыту

3. Проблемалық оқыту

Оқушыларға нақты проблемаларды шешуді ұсына отырып, олардың сыни ойлау қабілетін дамыту

4. Жобалық әдіс

Оқушылардың өздерінің жобаларын жасау арқылы ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру

Заманауи технологиялар

1. Интерактивті тақталар

Сабақ барысында визуалды материалдарды көрсетіп, түсіндіруді жеңілдетеді Оқушылармен интерактивті түрде жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

2. Компьютерлік симуляциялар

Физикалық процестер мен құбылыстарды модельдеу арқылы оқу материалын түсінуді жеңілдетеді

3. Оқу платформалық мен қосымшалар

Онлайн ресурстар мен мобильді қосымшалар арқылы оқушылардың өз бетінше білім алуларына мүмкіндік береді.

4. Виртуалды және толықтырылған шындық

Виртуалды ортада физикалық тәжірибелер жасау оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Физика – бұл біздің әлеміміздің негіздерін түсінуге көмектестін ғылым. Бірақ, шәкірттерге физиканы үйрету - бұл кейде нағыз «жанды» эксперимент сияқты. Заманауи әдістемелік тәсілдер мен технологиялар физика сабағын қызықты әрі әсерлі ету үшін маңызды рөл атқарады.

Интерактивті оқыту әдістері- физика сабағының «жарқырауы». Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы диалог, сұрақ-жауап сессиялары және топтық жұмыстар арқылы шәкірттер білімге терең бойлайды. Мысалы, 7 сыныпта «Қысым» тақырыбын бастамас бұрын, оқушыларды бірден ойлауға, жетелейтін күнделікті өмірмен байланыстыратын сұрақтар арқылы ауызша жауап беруге тарту барысында қолдандым.

Сурет бойынша физикалық құбылысты түсіндір.

Неліктен шаңғысы жоқ балаға қарағанда шаңғы байлаған бала қар үстімен жеңіл жүреді?

Сөйтіп, оқушылардың зейін қойып ойлауы мен тапқырлығына мүмкіншілік туғызып, ойларын одан әрі дамытуларына жол ашып беремін. Мұғалім тек қана оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастырушысы, ұйтқысы ғана болады.

Оқушыларға берілген сабақтағы әрбір тақырып бойынша өз ойларын дамытуға, әрі ойларын ірікпей, еркін жеткізуге, батыл да тапқыр шешімдер шығаруға көптеген мысалдар келтіру арқылы қол жеткіземін. Әр оқушы «Менің ойымша ...», «Мен онымен келісер едім, егер ...», «Мен былай түсінемін ...», «Мен топтың шешімімен келісемін ...» деген ой пікірі бар тұлға екенін сезінеді.

Әрі қарай Паскаль шары деп аталатын құралмен тәжірибе жасап көрейік деп әр топқа өз тәжірибелерін көрсетті. Қатты денелер, сұйықтар және газдар өзіне түсірілген қысымды қалай жеткізеді?

1. Қатты дене: қатты денелердің молекулалары белгілі бір ретпен орналасып, өз орнында тербеліп тұрады.

2. Сұйық дене: сұйық аққыш, молекулалардың арақашықтығы қатты денелерге қарағанда алшақ орналасқан

3. Газ дене: газ молекулалары сирек орналасқан, еркін қозғала отырып, өзі тұрған көлемді түгел қамтиды.

Алақаныңызды жоғары қаратып, сол қолыңызды үстелге қойыңыз. Кітапты алақаныңызға қырымен қойып, оң қолыңызбен төмен қысып басыңыз. Сол қолыңыз қысымның артуын сезе ме?

Енді кітапты алақаныңызға емес, үстелге қойыңыз. Бір қолыңызбен кітаптың үстінен ақырын басыңыз, екінші қолыңызды кітаптың қырына тигізіп ұстап тұрыңыз. Осы кезде қол қысымды сезе ме?

2. Паскаль шары деп аталатын құралмен тәжірибе жасайық. Егер шарға су немесе түтін толтырып, поршеньді бассaq, шардың саңырауларының су немесе түтін барлық бағытқа бірдей ұзындықта шашып немесе будақтап шығатынын байқаймыз. Бұдан қысымның барлық бағытқа таралып қана қоймай, оның мәнінің де бірдей болатынын көрінеді.

3. Ауаның қысымды барлық жаққа бірдей жеткізетінін балалар ойнайтын резеңке шарды, қолқапты және т.б. үрлеген кезде бақылауға болады.

Сабақты қорытындылау мақсатында «фишбоун» әдісі арқылы жүргізіп, оқушылардың бүгінгі алған білімдерін тексеру.

Әр оқушы өздеріне берілген «сенім парағы» парақшасына берілген критерийлер бойынша өз-өздерін бағалайды. Барлық оқушыларды сабаққа тарту жұмыстары, оқушылардың оқып үйрену барысын бағалау формативті және суммативті бағалау тәсілдерін таңдап алынады.

Оқушылардың оқу жетістігінің нәтижесін көру, білім деңгейін анықтай алу, пәнге деген ынтасын, күш-жігерін қалыптастыру, өзіне деген сенімділігін арттыру.

Осы сабақта төменгі бағалау әдістері қолданады; топта, жұпта, сыныпта талқылау, өзін-өзі және бірін-бірі бағалау.

Физиканы оқыту, оның пән ретінде ерекшеліктеріне сай, қазіргі заманғы ақпараттық технологияны қолдану жайлы сала болып келеді. Сабақ барысында слайд-фильмдерді пайдалану, дәстүрлі әдістермен салыстырғанда, сабақтың динамикасын, көрнекілігін, ақпараттың өте жоғары деңгейін және көлемін қамтамасыз етеді, сонымен қатар, тақырыпқа және жалпы физика пәніне қызығушылықты арттырады.

Оқушы бір уақытта зерттеу жүргізе алады:

- біріншіден, қысымның барлық заңдылықтарын тексере алады;
- қысым түсіретін күштің модуліне ғана емес, осы күш перпендикуляр бағытта әрекет ететін беттің ауданына да тәуелді болатынын біледі;
- қысым заттың барлық күйлерінде болатынын тәжірибе арқылы дәлелдей алады.

Қандай әдіс-тәсілді қолданып өткізсек де әрбір сабақтың соңында жақсы жақтары мен кемшіліктер тұстарын анықтап отырудың маңызы зор. Ол мұғалім әр сабақтан кейін мынадай сұрақтарға жауап беруі тиіс:

Сабақ мақсаты орындалды ма?

Бүгін оқушылар нені үйренді?

Сабақ қалай өтті, қандай деңгейде өтті?

Тапсырмалар, жаттығулар сабақтың мақсатына сәйкес болды ма?

Уақытты қалай пайдаландым?

Егер мұғалім осы сұрақтарға жауап берсе, алдағы сабақтарда нені ескеруі керек, қандай мәселелерге ерекше көңіл бөлуі керек т.с.с екенілерге ерекше көңіл бөлуі керек т.с.с екенін біледі, осы жағдайда әр мұғалімнің сабақтарында жоғары нәтижелерге қол жеткізетіні сөзсіз.

Пәнаралық жобалар- физиканы тек есептер мен формулалардан ғана емес, сонымен қатар, оны өмірмен байланыстыра отырып оқытуға мүмкіндік береді. Мысалы, «физика мен өнер» жобасында оқушылар өздері жасаған эксперимент арқылы шығармашылықтарын көрсетеді. «Сурет салу» және «физикалық модельдер» жасау – оқушылардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. «Суретші мен физик» дуэті, шын мәнінде, нағыз таланттарды аша алады.

Айтпақ ойдың қорытындысына бет бұрып, жинақтай түссек, физика сабағында әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану-оқушылардың білім деңгейін жоғарылатуға, пәнге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Оқыту әдістерін жаңарту және заманауи технологияларды пайдалану-бүгінгі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Осындай әдіс-тәсілде арқылы біз оқушыларды тек білімді ғана емес, сонымен қатар, шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерімен де қаруландырамыз.

Білім-біздің болашағымыз, ал тиімді оқыту әдістері- сол білімнің негізі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқулықтар мен ғылыми мақалалар
2. Заманауи білім беру технологиялары туралы зерттеулер

УДК 376.37

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ЛОГОПЕДА

*Кобзина Анастасия Викторовна,
педагог-модератор, логопед,
КГУ «Озёрная СШ»,
Кызылжарский р-н, с. Прибрежное,
Северо-Казахстанская область*

Аннотация: в данной статье говорится об использовании здоровьесберегающих технологий в работе учителя-логопеда КГУ «Озёрная СШ» с детьми с речевыми нарушениями. В статье изложены различные виды деятельности для здоровьесбережения в организации педагогического процесса.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, дыхательная гимнастика, артикуляционная гимнастика, пальчиковая гимнастика, логоритмика.

Быстрые темпы развития современного общества предъявляют все новые, более высокие требования к человеку и его здоровью. В последние годы всё чаще поднимается вопрос о здоровьесберегающих технологиях в образовательном процессе. Проводимые в последние годы исследования показали, что с каждым годом растёт показатель заболеваемости среди младших школьников. Здоровьесберегающие технологии приходят на помощь, как в коррекции речевых нарушений, так и в оздоровлении детей. Здоровьесберегающие технологии воздействуют на формирование гармоничной, творческой личности и подготовки её к самореализации в жизни с опорой на ценностные ориентиры, такие как здоровье. Именно поэтому данные

технологии оказываются необходимым компонентом комплексной реабилитации детей с речевыми нарушениями. [1]

Среди детей с нарушением в речевом развитии высок процент тех, у кого имеются проблемы с развитием общей и мелкой моторики, памяти, внимания, а часто и мышления. Использование этих методов и приемов, способствуют увлеченности детей на уроке. Таким образом, возможности здоровьесберегающих технологий способствуют созданию условий для речевого высказывания и восприятия. Поэтому необходимо проводить комплексную оздоровительно-коррекционную работу с данными детьми, а именно:

- дыхательную гимнастику;
- артикуляционную гимнастику;
- пальчиковую гимнастику;
- логоритмику.

Логопеды в своей работе часто используют дыхательную гимнастику. Правильное речевое дыхание оказывает влияние на речь в целом. Дыхательная гимнастика – это совокупность упражнений, направленный на укрепление дыхательной мускулатуры, комплекс упражнений, направленный на оздоровление организма, она благоприятно влияет на насыщение организма кислородом, повышение общего жизненного тонуса ребенка, сопротивляемость и устойчивость к заболеваниям дыхательной системы, нормализует и улучшает психоэмоциональное состояние организма ребенка.

Дыхательная гимнастика дает детям возможность правильно дышать – при глубоком вдохе нужно заполнить воздухом легкие, расширяя грудную клетку, а при выдохе – опустошить лёгкие. К тому же вдох должен производиться через нос, а выдох плавно и медленнее через рот. Упражнения дыхательной гимнастики проводятся регулярно в хорошо проветриваемом помещении.

Дыхательную гимнастику можно использовать как физминутки, дополнительно сопровождать веселыми и интересными историями, либо использовать игрушки и пособия, сделанные своими руками. [2]

Как правило, у детей с речевыми нарушениями, речевое дыхание так же нарушено. На своих занятиях я использую игры и упражнения:

- «Футбол»;
- «Падает снег»;
- «Аэробол»;
- «Буря в стакане».

После чего упражнения на дыхание объединяются с голосовыми упражнениями, которые направлены на развитие голоса, силы и высоты.

Одним из ключевых этапов работы логопеда является артикуляционная гимнастика. Для поддержания заинтересованности детей в этой деятельности я интегрирую её с потешками.

Данная гимнастика значительно повышает интерес детей к выполнению упражнений и, как следствие, увеличивает их эффективность. Она способствует развитию не только артикуляционной и пальчиковой моторики, но и нормализации мышечного тонуса органов артикуляции, совершенствованию координации движений, а также развитию памяти, внимания и мышления. Благодаря таким занятиям удаётся надёжно удерживать интерес ребёнка, повышать его мотивационную готовность и поддерживать положительный эмоциональный настрой как у ученика, так и у логопеда на протяжении всего занятия.

Исследования свидетельствуют, что развитие речи прямо зависит от того, какая степень формирования так называемой мелкой моторики рук. Таким образом, развитие пальцев ребенка помогает ему быстро и эффективно освоить речь. В этом деле помогут любые конструкторы, мозаики, головоломки, пазлы, изготовление шаблонов, бисер, а

также специальные пальчиковые упражнения. Сначала все упражнение выполняется медленно. Поправьте ребёнка, если ему трудно выполнить нужное движение или не очень правильно его делает. Даже можно взять свою руку и совместно выполнять. Данные упражнения помогают улучшить умственные способности, способствуют развитию памяти, улучшают процесс общения. Эти упражнения можно выполнять на физических минутах во время занятий. [3]

Начинаем выполнять упражнения сначала ведущей рукой, потом с другой рукой, а затем с двумя руками. Важно обязательно следить за правильным воспроизведением и сохранением положений кости и пальцев, переходом с одной точки на другую. Выбрав 2-3 задания, мы постепенно добавляем новые.

Организация пальчиковой гимнастики на групповых и индивидуальных логопедических занятиях, способствует созданию позитивной атмосферы, обучению внимательному восприятию слов взрослых, осознанию значения произнесенного, а также стимулирует развитие коммуникативных навыков у учащихся младших классов. Дети осваивают умение сосредоточивать свое внимание. Исполняя задания, дополненные небольшими поэтическими произведениями, дети учатся выражаться яснее. Пальчиковая гимнастика помогает укреплять мышцы, улучшать координацию движений и эластичность пальцев, что значительно упрощает освоение умений письма.

Логоритмика применяется для обучения детей различным движениям, которые способствуют как общему укреплению организма, так и коррекции и развитию различных навыков.

- помогает укрепить костно-мышечный аппарат, улучшить дыхание, координацию, ловкость, выносливость и силу, а также развить фонематическое восприятие и чувство ритма;

- формирует двигательные навыки и умения, а также развивает способность к переключению и координации движений;

- улучшает слуховое и зрительное внимание, память и способствует развитию просодических элементов речи. [4]

Логопедическая ритмика сочетает в себе слова, музыку и движения. Это позволяет преодолеть речевые нарушения, корректируя как неречевые, так и речевые психические функции. Логоритмика дополняет коррекционные занятия, создавая оптимальные условия для тренировки процессов торможения и возбуждения у детей с нарушениями в работе нервной системы. Занятия содержат меньше речевого материала и направлены на закрепление и обобщение ранее усвоенных знаний. [5]

В своей практике я применяю физические упражнения, в которых задействованы мышцы рук под музыкальное сопровождение. Это помогает выполнять движения в нужном ритме и с необходимым напряжением. Такой подход не только активизирует работу пальцев, но и формирует положительный психологический и эмоциональный настрой у детей.

Использование инноваций, направленных на сохранение здоровья, в работе логопеда представляет собой перспективный инструмент для коррекции и развития детей с речевыми нарушениями. Они способствуют созданию психофизиологического комфорта детям на занятиях, организуют интересные и разнообразные занятия. Эти подходы являются частью действенных инструментов коррекционной деятельности, способствующих достижению наибольшего прогресса в устранении нарушений развития речи и комплексному улучшению здоровья детей.

Список используемой литературы:

1. Акименко В.М. Новые логопедические технологии: учебно-метод. пособие. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. –105 с.
2. Леонова С.В. «Веселая разминка. Комплекс дыхательных физических упражнений под чтение стихотворных текстов»: Логопед. 2004. №6. с. 83.

3. Буденная Т.В. Логопедическая гимнастика: методическое пособие. – Санкт-Петербург: «Детство-Пресс», 2001.
4. Картушина М.Ю. Логоритмические занятия в дет. саду : Сфера, 2003.
5. Ахутина Т.В. Здоровьесберегающие технологии обучения: индивидуальноориентированный подход // Школа здоровья. –2000. – Т. 7, №2. – С. 21-28.

ӘОЖ 377.4

ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ-ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Максұтова Нургул Мирмановна,
Ә.Молдағұрва атындағы №38 МЛ,
Физика пәні мұғалімі,
Орал қ.*

***Аннотация:** үздіксіз іздену – әрбір мұғалімнің негізгі міндеті. Мұғалім шеберлігінің көрсеткіші – әдістеме саласындағы ғылыми жаңалықтар мен озық тәжірибені жетік меңгеру табиғат заңдарын күнделікті өмірмен байланыстыра алатын физика пәнінен танымын арттыру.*

***Кілт сөздер:** физика, оқу, оқыту, таным, құзыреттілік, сабақ.*

Жас ұрпақты жан – жақты жетілген, ақыл – парасатты, өрісі биік, өз Отанын сүйетін азамат етіп тәрбиелеудегі басты тұлға – ұстаз. Қазіргі таңда жемісті еңбегімізбен шығармашылық ізденісіміз арқылы ғана жаңару жолына шыға аламыз. Мектептегі барлық пәндер бойынша оқу тәрбие жұмысын ұйымдастырудың негізгі түрі – сабақ. Сабақтың ең басты белгісі – оның дидактикалық мақсаты. Ал дидактикалық мақсаты – оқытушының алға қойған жоспарын көрсетеді, ал білім беру жүйесіндегі тәрбиенің мақсаты– оқушыларды экономикалық ойлау қабілеті жетілген, жан–жақты мәдениетті, адамзат баласы жасаған құндылық атаулыны білім, білік дағдыларымен меңгере алатын, әр түрлі мамандықты игеруге бейім, бәсекеге қабілетті және құзыретті, шығармашыл, білімді тұлғаны дамыту және қалыптастыру. Қоғамдағы өзекті мәселелердің бірі-өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, шынайы өмірге белсене қатысып, оны жақсартуға ықылас етіп белсенді, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары, ой - өрісі кең, кәсіби деңгейі жоғары, сауатты, танымдық әрекетке қызығушылығы мол оқушы тәрбиелеу.

Мектеп түлегінің негізгі құзырлығы төмендегіше анықталады:

- Құндылықты –бағдарлы құзіреттілік-өмірдегі түрлі жағдайларда шешім қабылдай білу, өзінің Отаны Қазақстан патриоты болу, саяси жүйені түсіну, азаматты белсенділігін көрсету.
- Мәдениеттанымдық құзіреттілік – адам мен қоғамның дамуындағы ғылымның рөлін түсіну, этномәдениеттілік құбылыстарды игеруге мүмкіндік беретін ұлттық ерекшеліктерін тани білу.
- Оқу танымдық құзіреттілік – оқушының зерттеу әрекеті мен өзіндік оқу-танымдық процесін қамтамасыз ететін кешенді құзырлық.
- Коммуникативті құзіреттілік-адамдармен өзара әрекет пен қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы.

➤ Ақпараттық-технологиялық құзіреттілік – бағдарлай білу, білім мен ақпараттық технологиялар мен техникалық объектілердің көмегімен жеткізуді жүзеге асыра білу.

➤ Әлеуметтік-еңбек құзіреттілік-әлеуметтік қоғамдық жағдайларға нақты талдау жасай білу, шешім қабылдай білу.

➤ Тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілік- өзінің мүмкіндігін нақты перспективалық жоспарлау, салыстыра білу, өзінің өмірі мен ісіне жауапты қарау.

Физика ғылымы, мектептегі физика пәнін оқыту әдістемесі, оқыту технологиялары бойынша жаңалықтарды іздеу, меңгеру және қолдану міндеттерін жүзеге асырмай, оқушының аталмыш оқу пәні деңгейіндегі құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселесін шешуге болмайды.

Негізгі құзыреттілікті әр сабақта, әр сабақтан тыс өтілетін іс-шараларда дұрыс мақсат-міндеттерді қоя отырып, дамытуға болады. Мысалы, физика сабақтарына шығармашылық сипат беру, еңбекке шығармашылықпен қарауға тәрбиелеумен қатар оқушылардың бойында ғылыми білімдер мен зерттеу жұмысына деген ынта- ықыласты дамытады.

8-сыныпта «Өткізгіштердің тізбектей және параллель жалғау» деген зертханалық жұмыс орындау кезінде зерттеу элементтерімен қоса техникалық шығармашылыққа қабілеттігін арттыру көзделеді. Оқушылар ток тұтынушыларының аралас жалғанған электр тізбегіндегі жұмысын оқып-үйренеді, сурет бойынша электрлік сұлбаны жинайды, шамдар мен резисторлардың бір-бірімен қалай жалғанатындықтарын біледі, реостаттың реттегішін қозғай отырып, шамның жарықтылығының өзгеру себебін түсіндіреді, содан кейін бұның дұрыстығын тәжірибеде тексереді. Бұл жағдайда оқушылар зерттеуші ролін атқарумен қоса физикалық құралдармен үлкен ынтамен жұмыс жасайды. Оқушылардың бойында техникалық шығармашылығын арттыру мақсатында аспаптар құрастыру, дайындау, конструкциялау жөнінде практикалық жұмыстар жүргізіледі. Аспаптар жасау оқушыларды физика мен техникаға қызықтырады, олардың ізденгіштігін, табандылығын, тапқырлығын арттырады. Қолдан жасалған аспаптардың барлығы да, олардың қай мақсатта қолданылатынына қарамастан, оқушылардың техникалық қабілетін дамытуға үлкен септігін тигізеді. Осындай жұмыстар арқылы оқушының нақты білімі мен ой-өрісінің ауқым кеңейеді және оқушыда басқа балалармен, мұғаліммен қарым-қатынас жасай алатын икемділіктер қалыптасады.

Оқушылардың зерттеу мен өзіндік оқу танымдық процестерін дамытуда үйде орындалатын эксперименттік тапсырманың орны ерекше. Мысалы: 8 сыныпта «Жұмыс істеу арқылы ішкі энергияның өзгеруін зерттеу», «Металл мен шынының, су мен ауаның жылуөткізгіштігін салыстыру», «Тұрғын үйдегі конвекцияны бақылау», «Қарапайым электроскоп дайындап, оның көмегімен әр түрлі денелердің электрлену құбылысын зерттеу» сияқты эксперименттік тапсырмалар орындау кезінде олар әр түрлі ойлау процестерін атқарады, бақылап салыстырады, құрастырады, талдау жасайды, қорытындылайды, өздері бақылаған құбылыстардың себебі мен салдарын пайымдайды. Бұл оқушылардың білімін тереңдетуге, толықтыруға, бекітуге, алған білімдерін өмірде қолдана білуге үйретеді.

Оқу үрдісін ұйымдастыруда негізгі құзыреттілікті дамыту мақсатында әр түрлі технологияларды пайдалануға болады. Солардың бірі ұжымдық оқыту технологиясы. Ұжымдық өзара оқыту технологиясы жағдайында әрбір оқушы өзін еркін ұстайды, жекеше түрде жұмыс істейді. Онда тек қана өзінің жетістіктеріне жауап бермей, сонымен қатар ұжымдық еңбек қорытындысына да жауапкершілігі жоғарлайды, тұлғалық өзін-өзі бағалау, өзіндік мүмкіншіліктері мен қабілеттері мәртебесі мен жұтаңдығын бағалау қалыптасады. Сол сияқты сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыда қарап, екі ұйғарым

пікірдің біреуін таңдауға мағыналы шешім қабылдауға сабақтарда үйретеді. Сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төмендегі шаралар орындалуы шарт:

1. Сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек.
2. Оқушыларға ойланып – толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру.
3. Әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау.
4. Үйрену барысында оқушылардың белсенді іс – әрекетін қолдау.
5. Кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау.
6. Оқушылардың бір – бірінен жауабына, жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету.
7. Сын тұрғысынан ойлауды бағалау. Оқушы бойында белсенділік, шешім табу, бір-бірімен қарым-қатынас, байланыс жасау икемділіктері дамиды.

Физиканы мектепте оқыту әдістемесі – педагогика ғылымдары жүйесінің бір тармағы болып саналады. Себебі, педагогика ғылымдары сияқты оның да зерттейтін ең негізгі мәселелері орта мектептегі ғылым негіздерінің бірі физиканы оқытудың іс-тәжірибесі мен теориясын қалыптастыру. Физиканы оқыту әдістемесі негізінен мектеп үшін мынадай қажетті нақты мәселелерді шешудің жолдарын қарастырады:

1. Мектеп физика пәнінің әрбір басқыштарында оқытылатын оқу материалдарының көлемін және мазмұнын анықтау.
2. Оқу материалдарын баяндаудың жүйелілігін анықтау. Оқытылатын материалдың бірізділігі, жүйелілігі.
3. Оқушылардың оқу материалын оңай меңгеруінің тиімді әдістері мен тәсілдері және мұғалімнің әр түрлі әдістемелік түсіндіру амалдарын көрсету.
4. Бағарламалық материалдарды оқушылардың берік игеруін қамтамасыз ететіндей физиканы оқытудың қажетті материалдық-техникалық базасын анықтау.
5. Физиканы тереңдетіп оқуға мүмкіндік туғызатындай сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру мен өткізудің әдістемесін көрсету.
6. Мектепте физиканы оқыту процесінде өткізетін тәлім-тәрбие жұмыстарға бағыт-бағдар беру.
7. Оқушылардың эксперименттік білімдері мен іскерліктерін және дағдыларын қалыптастырудың жолдарын көрсету. Мұның бәрін жинақтап, физиканы оқыту әдістемесінің ең басты міндеттерін қысқаша мынадай сұлба түрінде өрнектеуге болады.

Мектепте физиканы оқытудың негізгі мақсаты оқушыларға физиканың негізі бойынша терең де берік білімді қалыптастыру болып келді. Қазіргі кезеңде белгілі бір көлемде оқушыларға физикалық білімді қалыптастыру барысында оларды тәрбиелеп, дамыту мақсаттары тұр. Физиканы оқыту мақсаттарының қрамы да кеңейді: оқушыларда физиканың зерттеу әдістері туралы білімді қалыптастыру, физиканы оқыту барысында мамандық таңдауға әзірлеу, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту деген мақсаттар соңғы кезде енді. Орта мектептерде физиканы оқыту мақсаттарын топтап, әр топқа сәйкес оқытудың нақты мақсаттарын мына кесте арқылы көрсетуге болады:

Оқыту мақсаттарының тобы	Физиканы оқытудың нақты мақсаттары
Алдыңғы ұрпақтың жинаған білімі мен тәжірибесін меңгеру	Негізгі физикалық білімдерді қалыптастыру: факторлар, ұғымдар, теориялар, заңдар, әлемнің физикалық бейнесі. Физикадағы танымның әдістері туралы білімді қалыптастыру. Ғылыми-техникалық прогрестің негізгі бағыттары мен техниканың ғылыми негіздері туралы білімді қалыптастыру. Құбылыстарды түсіндіре білу, білімді есеп шығаруда қолдана білу ебдейліктері мен эксперименталдық ебдейліктерін қалыптастыру. Ғылыми дүниетанымдық көзқарасты қалыптастыру. Физиканың қоғам өміріндегі рөлі туралы, қоғамның, техниканың, басқа ғылымдардың дамуы мен физиканың дамуының арасындағы байланыс туралы түсінік беру. Мамандық таңдауға, практикалық іс-әрекетке әзірлеу.
Тұлғаның психикасының функционалдық механизмін дамыту	Есте сақтау, сөйлеу, қабылдау, елестету қабілеттерін дамыту Ойлау қабілеттерін дамыту
Тұлғаның жалпы типологиялық қасиеттерін қалыптастыру	Жалпы қабілеттерін дамыту Өз бетімен еңбек ету дағдысын қалыптастыру Тұлғада адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру Бағалай білу ебдейліктерін қалыптастыру
Тұлғаның жеке басының қасиеттерін дамыту	Физикаға деген қызығушылықтарын, қабілеттерін дамыту Оқу мотивін қалыптастыру

Физиканы оқыту мақсаттары өзара байланыста болып келеді. Оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту мақсаты олардың білімдерін есептер шығаруда қолдана білу икемділіктері мен дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастыру барысында жүзеге асады. Әртүрлі кәсіп бағытындағы сынып оқушыларына физиканы оқыту мақсаттарының өз ерекшеліктері бар.

Физика пән ретінде оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға жеткілікті мүмкіндіктерге ие. Бұған, мысалы, оқушылардың сабақтардағы оқу-танымдық іс-әрекетінің алуан түрлілігі, оқу материалы мазмұнының политехникалық бағыты, алған білімдері мен дағдыларын тәжірибеде кеңінен қолдану мүмкіндігі ықпал етеді.

Физиканы меңгеру барысында бала ғылыми танымның барлық кезеңдеріне (бақылау → гипотеза → эксперимент → нәтижелерді талдау және жалпылау) қатысады, бұл ғылыми ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуды қамтамасыз етеді.

Білім беру құзыреттілігінің негізгі құрамдас бөліктерінің бірі оқу-танымдық болып табылады, оның қалыптасуы мектептегі, содан кейін университеттегі оқу іс-әрекетінің тиімділігінің қажетті шарты болып табылады, бұл оқу-танымдық құзыреттілікті қалыптастыруды қазіргі заманғы мектептің басым міндеті ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. .

Физикадан сабақтар жүйесін жоспарлай отырып, мен жалпы білім беру мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқытудың осындай құралдарын, формалары мен әдістерін қолданамын:

- Өмірге бейімделе білу;
- Үздіксіз білім алуға және өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылықты дамыту;

- Шешім қабылдауда ойлау мен дербестікті дамыту;
- Жауапкершілікке тәрбиелеу.

Білім беру стандартының сапалы меңгерілуін қамтамасыз ету, сонымен бірге оқу-танымдық құзіреттілікті оқушылардың арнайы ұйымдастырылған жұмысы арқылы ғана жүзеге асыруға болады.

Физика курсына қарастыру кезінде оқу-танымдық құзіреттілікті қалыптастырудың келесі жолдарын қарастыруға болады:

1. Ойлаудың физикалық тәсілдерін үйрету, эксперименттік іс-әрекет барысында ақиқатты танудың әдістері мен әдістеріне.

Оқушыларға тәжірибе жүргізу барысында өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік беріледі. Тапсырмаларды ала отырып, олар сабақтың басында қойылған гипотезаны тексереді. Мысалға:

- барлық заттар бөлшектерден тұрады;
- бөлшектердің арасында тартылыс және итерілу күштері болады;
- сұйық пен газда көтергіш күш бар;
- кристалдық дененің тұрақты балқу температурасы болады;
- көтергіш күш сұйықтықтың тығыздығына және дене көлеміне

байланысты;

Бұл жағдайда физикалық тәжірибені жинақтау, бақылау жүргізу, талдау, атқарылған жұмыстар туралы көпшілік алдында есеп беру дағдылары пысықталуда.

2. Сөзжұмбақтар, хабарламалар құрастыру, оқытылатын тақырыпқа эссе жазу. Оқытудың бұл түрі алған білімдерін стандартты емес пайдалануды көздейді, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді.

3. Электрондық презентацияларды құру. Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды қолдану қабілетін қалыптастыру, оқушылардың ақпаратты өз бетінше іздеуіне орасан зор мүмкіндіктер ашады, оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға ынталандырады, өмірде әртүрлі жағдаяттарды шеше білу қабілетін дамытады, физикаға деген қызығушылығын арттырады. .

4. Оқушыларды жаңа ұғымға баулу.

Оқытудың бұл түрі миға шабуылдың бір түрін білдіреді. Оқушылар практикалық сипаттағы тапсырма алады. Мысалы, 8-сынып оқушыларынан жылу өткізгіштік ұғымын зерттеуді бастамас бұрын үй салуда қолданылатын материалдардың тізімін ұсынуды сұрауға болады. Белгілі бір материалдың пайдасына негізделген қорытынды жасау. Физиканы зерттеуге мұндай көзқарас оны шынайы өмірге барынша жақындатады.

5. Проблемалық жағдаят құру.

Физика сабақтарында проблемалық жағдаяттарды қолдану бойынша мұғалімнің іс-әрекеті мүмкін:

- а) жаңа материалды түсіндіру кезінде.
- б) физикалық экспериментті қолдану кезінде.
- в) фронтальды зертханалық жұмыстарды жүргізу кезінде
- г) ойлау экспериментін қолдану кезінде.

Физика сабақтарында проблемалық жағдаяттарды тудыру үшін физиканы оқу барысында туындауы мүмкін қарама-қайшылықтардың ықтимал түрлерін анықтау қажет. Сабақтағы қиын және түсініксіз материалдарды меңгеру оқу тапсырмалары қызығушылық тудырғанда немесе қол жетімді, өмірлік мәселелермен қызықтырған кезде мүмкін болады. Тәрбиелік проблемалық жағдаяттарды құрудың ерекшеліктерін қарастыра отырып, олардың сабақтың өзегі қызметін атқаратын проблемалық мәселе арқылы жасалатынына назар аударған жөн.

Проблемалық мәселе ақпараттың қарама-қайшылығын қамтуы және деректерді салыстыру, пайымдау, талдау, жалпылау, т.б. қажеттілігі мен тілегін тудыруы керек. заңдылығын іздеу. Мәселен, мысалы: "Суға лақтырылған шеге неге батып, ауыр кеме жүзіп жүр?" проблемалық болады, ал сұрақ: "Денелер неге қалқып жүреді?" ақпараттық болады, өйткені ол жауап беру үшін тек білімді қажет етеді.

Осылайша, сабақта проблемалық жағдаяттарды тудыру сабақты маңыздырақ етеді, өйткені ол ғылыми таным процесінің логикасына сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. В.П. Орехов, А.В.Усова, К.В.Альвин «Методика преподавания физики», 1978 г
2. С.К.Серкебаев «Физиканы оқыту әдістемесінің өзекті мәселелері», «Альманахъ» баспа үйі, Алматы, 2022 ж
3. Болотова В.С. Физика сабағында жалпыға бірдей тәрбиелік іс-әрекеттерді қалыптастыру. <http://www.profistart.ru/ps/blog/12656.html>.
4. Ивашкин Д.А. Физика сабақтарында таным әдісін меңгеру: журнал. Мектептегі физика / Ред. Бірінші қыркүйек, No14, 23-25 б., 2011.
5. Қазіргі мектептегі физика сабағы: мұғалімдердің шығармашылық ізденісі: кітап. Мұғалім үшін / Құраст. Е.М. Брамерман; Редакторы В.Г. Разумовский. – М.: Ағарту, 1993.
6. Хуторской А.В. Мақала "Негізгі құзыреттіліктер тұлғалық-бағдарлы білім берудің құрамдас бөлігі ретінде" // Халыққа білім беру. – 2003. - №2. – Б.58-64.
7. Р.И. Малафеев "Орта мектепте физиканы проблемалық оқыту" М., "Ағарту", 1980 ж

ӘОЖ 373.2

ДӘСТҮРДЕН ТЫС ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚИЯЛЫ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТА ОТЫРЫП, БАЛАЛАРДЫ ЕҢБЕККЕ БАУЛУ

*Муханбетова Раушан Тулепбергеновна
мектепалды сынып тәрбиешісі,
№ 1 ЖОББМ КММ,
Орал қ.*

Аннотация: Қазіргі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда қолданылатын дәстүрден тыс әдістер түрі өте көп. Сол себепті бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерінің жан-жақты дамуына ықпал ететін заманауи дәстүрден тыс әдістердің негізгі түрлерін қолданудың мәселелері жазылған.

Кілт сөздер: дәстүрден тыс әдістер, инновациялық технологиялар, интеллектуалдық қабілет, еңбекке баулу, техникалық құралдар, озық әдістеме.

Шығармашылық - бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеуі, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі. Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең

алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектепке дейінгі ұйымдардан өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын таңдай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады. Жас ұрпақты еңбекке тәрбиелеу – маңызды педагогикалық процесс. Өйткені, болашақ қоғам азаматтары өздерінің адамгершілік қасиеттерін, абыройын, өмірден алатын орнын тек қана еңбек арқылы ғана ақтай алады. Еңбекке баулуда бала күнделікті өмірге қажетті дағдылар мен ептіліктерді меңгеріп қана қоймай, еңбек баланың ақыл-ойының дамуына әсер ететіндей, бастаған ісін соңына дейін аяқтауына, оның әсем де әдемі болуына назар аударту көзделеді. Еңбекке тәрбиелеудің негізгі мақсаты – еңбексүйгіштікке тәрбиелей отырып, оның нәтижесіне қуана білуге, балалардың күшін толықтыруға және денсаулығының нығаюына жәрдемдеседі, дене қозғалысының үйлесімді, сергек болуына ықпал ету. Баланы ерте жастан бастап шығармашылдықпен ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, өз-өзіне қызмет етуге, еңбекке дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек.

Олай болса, мектепке дейінгі кезеңнен шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға дамытуға дәстүрден тыс әдістер өз ықпалын тигізеді. Ол көркемдік шығармашыл әрекетінің негізі және оның дамуы болып табылады. Бала кез- келген әрекет барысында емес, көбінесе дамытушы еңбек әрекеті барысында дамиды. Егер бала үлкендердің көрсеткенін қайталап қана отырса, мұндай әрекет репродуктивті қалыпта болғандықтан нәтижесі төмен болады. Керісінше, егер бала әртүрлі, ылғи өзгеріп отыратын іс-әрекеттерге белсенділікпен, шығармашылықпен, қызығушылықпен қатысса, ол үнемі дамиды.

Дәстүрден тыс әдістер балалардың ұсақ қол қимылын дамытып қана қоймай оларды еңбекке, жұптасып жұмыс жасауға, өз бетінше шешім қабылдауға баулиды. Сондықтан оқу жылының басынан бастап – ақ оларды әр іс-әрекетте қолдану өте пайдалы. Ұсақ және дәл қимылды дамыту балаға тек өз ағзасын сенімді басқару үшін ғана керек емес. Қолдың ұсақ қимылы миды және оның бақылағыштық, талдаушылық, бұйырғыштық қабілетін дамытады. Балалар «Көкөністер мен жемістер» тақырыбына ермексас пайдаланып жапсырған кезде, сары, жасыл, қызғылтсары, көк, қоңыр түстерді пайдаландық. Балалар өз беттерінше жемістерден шырын жасап өте дәмді болып шықты. Бұл тәсілді қолданған кезде балалар өздерінің жасаған шырындарына таңдана қарап, еңбекке деген қызығушылықтары артты. Сонымен қоса жемістер мен көкөністер туралы жұмбақтар шешіп мұнда балалардың ой қиялы дамып, ойындар арқылы қызығушылықтары артып, жұмыстарына баға беріп, керемет көңіл күйде болды.

Дәстүрден тыс әдістері енгізу барысында балалар өздері ойлап, өздерін шығармашыл тұлға ретінде сезінетіндіктерін байқауға болады. Мұнда балалар өз қабілеттерін көрсетуге толық мүмкіндік ала отырып, өз жұмыстарының нәтижесін көріп, қол жеткізген жетістіктерін сезінеді. Ұжымдық жұмыстар ұйымдастыру кезінде балалар жауапкершілікке, өзара көмекке, өзіне және құрдастарына деген сенімділікке, серіктік қатынасқа тәрбиеленеді.

Балалардың еңбекке деген дұрыс көзқарасын қалыптастыру, өз-өздеріне қызмет етуге үйрету, бір-біріне кедергі жасамай еңбек етуге үйрету. Үлкендердің еңбегінің және еңбектің қажеттілігі жөнінде түсінік беру. Балаларды алдына мақсат қоя білуге, оған жетуге үйрету жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру.

Арнайы жабдықтарды дұрыс пайдалану, қадірлеу, қайта орнына қою, бір-біріне көмек көрсетуге тәрбиелеу. Балаларды жұмысты бастап оны аяғына дейін жеткізуге тәрбиелеу. Ертегі, әңгімелерді кейіпкерлер арқылы «Еңбек түбі – зейнет» екенін түсіндіру. Үлкендер еңбегін құрметтеуге баулу. Мысалы: «Бір уыс мақта», «Бұзау бақтым», «Көйлекті маған кім берді?», «Қайдан келдің, бауырсақ?» деген әңгімелер арқылы барлық заттардың еңбекпен келетіндігін түсіндіру.

Үлкендерге көмек көрсетуге (тәрбиешіге, ата-аналарына, достарына), оларға ықыласпен қарауға тәрбиелеп, сондай-ақ, олардың еңбектерінің нәтижесіне ұқыпты қарауға ынталандыру. Балалар еңбегінің тағы бір маңызды қайнар көзі – баланың ересек адамдардың еңбегіне еліктеуі. Бұл ұмтылыс олардың ойынынан аңғарылады. Балалар тамақ әзірлеу үстіндегі өз аналарына ұқсауға тырысады, мысалы мұғалім, тәрбиеші, ұшқыш т.б.

Бала еңбегін зерттеу барысында анықталғандай мектеп жасына дейінгі балалар өз еңбектеріне ойын элементтерін жиі әрі құлшына қосып отыратын көрінеді. Ендеше, осыны мектепке дейінгі жастағы балаларды еңбекке баулуда әрдайым ескерген жөн. Балалар орындайтын еңбек міндеттері олардың бойында белгілі бір өзіндік қасиетті тәрбиелейді, балаларда міндеттерін беріле атқаруға, тапсырылған істі жауапкершілікпен атқаруға деген сезімдері пайда болады, өз беттерінше еңбек ету қабілеттері дамиды. Балалардың істелген істің мәнін, оның мақсатын жете түсінуі үшін, оларды еңбекке, талап қоюға деген саналы көзқарасқа тәрбиелеу қажет. Балалардың қандайда да болмасын бір әдісті меңгеріп қана қоймай, оның нәліктен керек екендігін де түсінгендері өте маңызды. Сондықтан дәндерді себуді, сағақтарды отырғызуды, аквариумге суды үстеп құюды және басқа да еңбек операцияларын көрсете отырып, оларды түсініктер арқылы толықтыру өте қажет.

Гүл өсірсен терлеп,
Бұның аты – еңбек.
Кесте тіксен зерлеп,
Бұның аты – еңбек.
Қиындықтың бәрін

Еңбек қана жеңбек,- деген өлең жолдарымен бүгінгі баяндаманы қорытындылай отырып, болашақ біздің ізбасарларымыз жас жеткіншектерге «Еңбек түбі – береке», «Еңбектің наны тәтті, жалқаудың жаны тәтті» екенін айтқым келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Р. Игенбаева; С. Назарова; У. Есмаханова. Мектепке дейінгі педагогика, Алматы, 2022ж. 3-бет.;
2. Мектепке дейінгі білім берудің жаңа моделін енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар. Нұр-Сұлтан, 2021ж. 8-бет.;
3. Мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің икт-құзыреттіліктерін арттыру әдістемелік ұсынымдары. Нұр-Сұлтан, 2019ж. 7-8-беттер.;

ӘОЖ 81

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Мыжиканова Салтанат Жумабековна,
Ағылшын тілі пәні мұғалімі,
«Қожаберген жырау атындағы №6 орта мектеп» КММ,
Петропавл қ.,
Солтүстік Қазақстан облысы*

Аннотация: Мақалада ағылшын тілін үйренуде заманауи технологиялардың, атап айтқанда интерактивті тақталар мен жасанды интеллектінің рөлі қарастырылады. Мұғалімдердің жаңа құралдарды пайдалану оқушылардың белсенділігін арттырып, сабақтардың тиімділігін жоғарылатады. Жасанды

интеллект жеке оқу тәжірибесін қамтамасыз етіп, жылдам кері байланыс береді. Технологиялардың білім беру сапасын және оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудағы маңызы талданады.

Кілт сөздер: *Заманауи технологиялар, интерактивті тақталар, жасанды интеллект, оқу тәжірибесі, жеке оқу жоспары, оқыту әдістері, оқушылардың мотивациясы, кері байланыс*

Ағылшын тілі сабағында жаңа технологияларды қолдану қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігіне айналды. Заманауи оқушылар ақпаратты қабылдау мен өңдеудің түрлі әдістеріне қол жеткізуде, сондықтан мұғалімдердің жаңа құралдарды тиімді пайдалануы қажет. Мысалы, интерактивті тақталар, компьютерлік бағдарламалар және онлайн платформалар арқылы оқыту әдістері студенттердің қызығушылығын арттырып, сабақтың тиімділігін жоғарылата алады.

Технологияларды интеграциялау оқыту процесін жеңілдетеді. Оқушылар заманауи құралдарды қолдана отырып, тілдік практикаға көбірек уақыт бөле алады. Видеоматериалдар, онлайн тесттер және ұстаздар тарапынан ұсынылатын ойын элементтері студенттердің белсенділігін жоғарылатуға мүмкіндік береді. Осылайша, оқушының сабақта белсенді қатысуы, тіл үйренуге деген ынтасын арттырады.

Сонымен қатар, жаңа технологиялар білім алу мүмкіндігін кеңейтеді. Оқушылар әлемдік ақпараттық ресурстарға қол жеткізіп, ағылшын тілінде сөйлейтін елдердің мәдениетін, өмір салтын зерттеу мүмкіндігіне ие болады. Бұл факторлар тіл үйренуді одан әрі қызықты әрі пайдалы етеді. Сондай-ақ, әлеуметтік желілер мен онлайн форумдар арқылы оқушылар әлемнің түрлі елдерінен тілдесуге, тәжірибе алмасуға мүмкіндік алады. Бұл, өз кезегінде, олардың мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамытуға әсер етеді.[1]

Интерактивті тақталардың пайдаланылуы қағидаттық білім беру процесін анағұрлым қызықты әрі тиімді етеді. Оқытушылар заманауи құралдарды пайдалану арқылы ақпаратты динамикалық көрсете алады, бұл оқушылардың зейінін аударып, пәнге қатысты қызығушылықты арттырады. Осының нәтижесінде, ағылшын тілі сабағы білім алушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ететін тиімді платформаны ұсынады.

Интерактивті тақталар оқу процессінің ынтымақтастығын арттыруға мүмкіндік береді. Оқушылар топтық жұмыстарда және сыныптық талқыларда белсенді қатыса алады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Тақтада жүргізілген интерактивті тапсырмалар мен ойындар оқушылардың ынталандыруын күшейтіп, оларды өз пікірлерін білдіруге жетелейді. Технологиялардың тиімді пайдалануы мұғалімдерге әртүрлі оқыту әдістерін бір жерде біріктіруге мүмкіндік береді. Мысалы, танымдық карталар, видеороликтер және презентациялар арқылы білім беру процесін байыта отырып, оқушыларға ағылшын тілінің грамматикасын және лексикасын одан әрі терең түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер дәстүрлі әдістермен салыстырғанда нәтижелі, себебі олар оқушылардың тұлғалық дамуына бағытталған. Сонымен қатар, интерактивті тақтаның қолданылуы үлгерімді тездетуге қосымша серпін береді. Оқушылар тақтаға шығып, өз идеялары мен ойларын визуалды түрде көрсеткенде, оларға қосымша жауапкершілік жүктеледі. Бұл, өз кезегінде, оқушылардың материалды толық меңгеруіне және сабақты терең түсінуге әсер етеді.[2]

Wordwall платформасы – бұл білім беру процесін жаңа деңгейге көтеруге арналған заманауи құрал. Платформа әр түрлі интерактивті әрекеттер, ойындар мен жаттығулар жасауға мүмкіндік береді, бұл мұғалімдер мен оқушылар үшін оқу кезінде ынтаны арттырады. Wordwall-дың пайдаланушы достығы, мысалы, дайын шаблондарды қолдану, білім беру мазмұнын тез әрі оңай жасауға көмектеседі. Платформада түрлі форматтарда контент құрастыруға болады: викториналар,

сөзжұмбақтар, карточкалар, презентациялар. Мұғалімдер өздері жасаған материалдарды сыныпта немесе онлайн сабақтарда қолдана алады. Сонымен қатар, Wordwall-дың әлеуметтік функциялары арқылы пайдаланушылар өз жұмыстары мен тәжірибелерімен бөлісе алады, бұл оқу процесін тиімдірек етеді. Ерекше атап өту керек, Wordwall мобильді құрылғыларға бейімделген, сондықтан оқушылар психологиялық тұрғыдан ыңғайлы түрде, қай жерде болса да, сабаққа қатыса алады. Сайттың интерактивті және креативті мүмкіндіктері оқу процесін жандандырып, білім алу тәжірибесін ерекше етеді. Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын әлеуметтік медиа платформалар оқушылар арасындағы ынтымақтастықты арттыруға септігін тигізеді. Оқушылар ұжымдық проектiлермен айналысып, өзара пікір алмасып, әртүрлі мәдениеттерді танып білу арқылы кең ауқымдағы коммуникациялық дағдыларын дамытады. Бұл, өз кезегінде, қазақстандық білім беру жүйесінде халықаралық стандарттарға сәйкес келетін барынша тиімді тәжірибені қалыптастыруға мүмкіндік береді. Технологиялардың белсенді енгізілуі білім алушылардың өз бетімен оқуға деген қызығушылығын ояту үшін де маңызды. Оқушыларға қажетті ресурстар мен контентті шығармашылықпен қолдану, жаңа идеяларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мұның бәрі ағылшын тілін үйрену үдерісін барынша ыңғайлы әрі қызықты етуге көмектеседі. Технологиялардың көмегімен тіл үйрену процессіне ойын элементтерін енгізу оқушылардың мотивациясын арттыруға оң әсер етеді. Ойын арқылы білім алу интерактивтілік пен жарыс арқылы жүзеге асырылып, оқушылардың қызығушылықтарын оятады. Тіл үйрену барысында ойын дүниесі оқушыларға әртүрлі сценарийлер мен тапсырмалар арқылы грамматика мен лексиканы тез меңгеруге мүмкіндік береді. Арнайы бағдарламалар мен мобильдік қосымшалардың көмегімен оқушылар өздерінің оқу прогресін бақылай алады. Бұл өз кезегінде, олардың алдын ала жоспарланған мақсаттарға жетуінде үлкен қолдау көрсетеді. Оқушылар өздері үшін ыңғайлы уақытта және қарқынмен оқу материалдарын қарастыра алады, бұл білім алудың жекелендірілген формасын қалыптастырады.[3]

Соңғы жылдары технологияның білім беру саласына енгізілуі оқыту мен оқу тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Осы саладағы ең маңызды жетістіктердің бірі – жасанды интеллект (ЖИ). ЖИ құралдары ағылшын тілі сабағында оқушылардың оқу тәжірибесін жақсартуға, жеке оқыту процесін ұйымдастыруға және оқушының қызығушылығын арттыруға бағытталған. Бұл мақалада ЖИ-дің ағылшын тілі сабақтарында қолданылуының тиімділігі мен оның оқытушылар мен оқушыларға әсері қарастырылады. ЖИ-дің ағылшын тілі сабағында қолданылуының басты артықшылықтарының бірі – жеке оқу тәжірибесін ұсыну. ЖИ-powered тіл үйрену платформалары, мысалы, Duolingo және Rosetta Stone, оқушылардың қажеттіліктері мен прогресін талдау арқылы сабақтарды бейімдей алады. Бұл платформалар оқушының күшті және әлсіз жақтарын нақты уақытта анықтап, жеке тапсырмалар ұсынады. Нәтижесінде, оқушылар өз қарқынымен үйреніп, прогресін байқап, мотивациясын жоғарылата алады. ЖИ технологиялары оқушыларға жылдам кері байланыс беру мүмкіндігін ұсынады, бұл тіл үйренудің маңызды аспектісі. Дәстүрлі бағалау әдістері көбінесе тиімді оқыту үшін қажетті жылдамдықты қамтамасыз етпейді. ЖИ-driven қолданбалар, мысалы, Grammarly, жазу мен сөйлеу тапсырмаларын дереу бағалап, грамматика, лексика, дыбысталу және ағындылық бойынша нақты кері байланыс бере алады. Бұл жылдам кері байланыс циклі үздіксіз жетілдіруге және оқушылардың өзіндік оқуына көмектеседі. ЖИ-дің көмегімен оқушыларға қызықты әрі тартымды оқу ортасы құруға болады. Виртуалды шындық (VR) және қосымша шындық (AR) қолданбалары, ЖИ-powered технологиялармен біріктірілген, студенттерге ағылшын тілін шынайы өмір сценарийлерінде тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар күнделікті сөйлесулерді, мысалы, мейрамханада тамақ заказ беру немесе бағыт сұрау арқылы рөлдік ойындар өткізе алады. Мұндай тәжірибелер сөйлеу дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, мәдениет туралы түсініктерін тереңдетеді. ЖИ-дің

артықшылықтарының бірі – әр түрлі оқу стильдері мен талаптарын қанағаттандыру. Кейбір оқушылар интерактивті ортада жақсы оқиды, ал басқалары өзіндік қарқында оқу әдісін қалайды.[4] ЖИ-driven платформалар ойындар, викториналар, интерактивті диалогтар сияқты әртүрлі әрекеттерді ұсынып, оқушылардың жеке қажеттіліктеріне жауап береді. Бұл икемділік оқушылардың қатысуын және тіл дағдыларын игеруді арттырады. ЖИ-дің ағылшын тілі сабақтарында пайдалануының артықшылықтарымен қатар, кейбір қиындықтар да бар. Бір мәселесі – технологияға тым тәуелділік, бұл тіл үйрену процесінде адамаралық қарым-қатынастың маңызын төмендетуі мүмкін. ЖИ пайдалы ресурстарды ұсынғанымен, шынайы қарым-қатынас және адамгершілік дағдыларының маңызды екенін ұмытпауымыз керек. Сондықтан оқытушылар ЖИ құралдарын пайдалану мен дәстүрлі оқу әдістерін үйлестіруде теңгерімді сақтау керек. Сондай-ақ, ЖИ құралдарының тиімділігі технологияның сапасына тікелей байланысты. Барлық ЖИ қолданбалары бірдей тиімді емес, және оқытушылар оқыту мақсаттары мен студенттердің қажеттіліктеріне сәйкес дұрыс құралдарды таңдау үшін мұқият болулары тиіс. Мұғалімдердің ЖИ-ді оқыту әдістемелеріне тиімді енгізу үшін кәсіби даму да маңызды.[5]

Жасанды интеллекті ағылшын тілі сабақтарында қолдану көптеген артықшылықтар ұсынады, соның ішінде жеке оқу тәжірибесі, жылдам кері байланыс және тартатын оқу ортасы. ЖИ құралдарын пайдалану арқылы оқытушылар студенттердің қызығушылығын арттырып, тіл игеруді тиімдірек ұйымдастыра алады. Дегенмен, адамның қарым-қатынасы мен коммуникация дағдыларының маңыздылығын ескеріп, технология мен дәстүрлі оқыту әдістері арасында теңгерімді сақтау қажет. Технологияның дамуымен ЖИ-дің тіл біліміндегі әлеуеті зор, және оны тиімді пайдалану оқушылардың оқу тәжірибесін байытады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Браун, Х.Д. (2007). *Тіл үйрену мен оқытудың принциптері*. Pearson Education.
2. Шапел С.А. (2003). *Ағылшын тілін үйрену және технологиялар*. John Benjamins Publishing.
3. Годвин-Джонс Р. (2018). "Жаңа технологиялар: Тіл үйрену және технология." *Тіл үйрену және технология*, 22(1), 2-9.
4. Хеффернан Н. (2020). *Жасанды интеллект және тіл үйрену: Білім берудің болашағы*. Routledge.
5. Чжао Й. (2003). "Мұғалімдерге технология туралы не білу қажет: Тіл үйренудегі технологияның рөлі." *Білім және ақпараттық технологиялар*, 8(2), 141-150.

УДК 373.1

КАК НАУЧИТЬ ДЕТЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЭФФЕКТИВНО РАБОТАТЬ С ТЕКСТОМ

*Нурланова Дина Сабыргалеевна,
педагог-эксперт,
учитель начальных классов, КГУ ОШ №14
г.Уральск,*

Аннотация: статья посвящена методам обучения детей начальных классов эффективной работе с текстом. Рассматриваются основные аспекты, такие как

развитие навыков понимания текста, выделение ключевых идей, работа с незнакомыми словами и выражениями, а также развитие критического мышления. Особое внимание уделяется методам обучения детей пересказу и составлению кратких аннотаций, а также использованию различных типов текстов для расширения кругозора учеников. В статье предлагаются практические рекомендации для учителей и родителей, направленные на формирование у детей навыков анализа, обобщения и самостоятельной работы с текстом, что способствует их дальнейшему образовательному и личностному развитию.

Ключевые слова: *работа с текстом, начальные классы, понимание текста, выделение ключевых идей, критическое мышление, пересказ, аннотация, незнакомые слова, словарь, методы обучения, текстовые жанры, развивающее обучение, навыки чтения.*

Умение работать с текстом — одна из самых важных компетенций, которые дети осваивают в начальной школе. Это не только фундамент для дальнейшего обучения, но и ключевое умение для успешной социализации и развития мышления. Чтение и анализ текста развивают навыки критического мышления, расширяют кругозор, помогают детям усваивать информацию и высказывать собственные мысли. В этой статье рассмотрим, как научить детей начальных классов эффективно работать с текстом.

Прежде чем приступать к более сложной работе с текстом, важно научить детей правильно его воспринимать и понимать. Это основа для дальнейшего анализа и выделения ключевых моментов.

- **Чтение вслух и в голове:** Начинать стоит с простых текстов, которые дети могут читать вслух. Это помогает им развивать правильную интонацию, понимание текста и улучшает навык декодирования слов. Также полезно читать тексты про себя, что развивает внимательность и способность работать с информацией самостоятельно.

- **Вопросы на понимание:** После прочтения текста задавайте детям вопросы, на которые можно ответить прямо из текста. Например: «Что случилось с героем в конце?», «Какое главное событие описано в рассказе?» Такие вопросы развивают умение искать информацию и выделять главное.

- **Обсуждения текста:** Обсуждения помогают детям глубже понять прочитанное. Пусть дети расскажут, что им понравилось в тексте, что показалось важным, а что — непонятным. Это не только проверяет уровень их понимания, но и развивает навыки аргументации и обмена мнениями.

Умение выделять ключевые идеи из текста помогает детям не только понять его содержание, но и запомнить наиболее важное.

- **Использование маркеров и пометок:** Дети могут использовать цветные маркеры или карандаши для выделения ключевых слов, фраз или идей. Например, можно выделить все имена героев, действия, места, важные события. В дальнейшем такие пометки помогают легче возвращаться к основным моментам текста.

- **Составление плана текста:** Обучите детей выделять структуру текста. После прочтения можно предложить составить краткий план, который отражает последовательность событий или главные мысли. Это упражнение учит детей выделять главное и понимать логику текста.

- **Подведение итогов:** В конце работы с текстом важно научить детей подытожить прочитанное. Попросите их кратко пересказать текст или объяснить, о чём шла речь в рассказе, выделив основные моменты. Это помогает развить умение обобщать и структурировать информацию.

Одной из важных частей работы с текстом является способность понимать и правильно воспринимать незнакомые слова. Это помогает расширять словарный запас и улучшать общий уровень грамотности.

- **Контекстуальное определение слов:** Научите детей догадаться о значении незнакомых слов по контексту. Попросите их обратить внимание на описание в тексте, на то, что происходит в момент появления незнакомого слова. Можно задать вопросы: «Как вы думаете, что значит это слово, исходя из текста?».

- **Использование словаря:** Объясните детям, как правильно пользоваться словарем. Даже в младших классах дети могут научиться искать значение слова и понимать его, что важно для их самостоятельной работы с текстом.

- **Запоминание новых слов:** Дети могут создавать карточки с новыми словами и их значениями, а также использовать эти слова в предложениях. Это помогает закрепить новые понятия в памяти и использовать их в будущем.

Работа с текстами в начальной школе — это не только восприятие и понимание информации, но и развитие критического мышления, которое важно для оценки прочитанного.

- **Задавание вопросов:** Чтобы развить критическое отношение к тексту, задавайте детям вопросы, которые требуют размышлений. Например: «Почему герой поступил так?», «Как вы думаете, что могло бы случиться, если бы он выбрал другой путь?». Такие вопросы помогают детям учиться анализировать и оценивать действия персонажей, их мотивацию и решения.

- **Сравнение разных текстов:** Научите детей сравнивать прочитанные тексты. Это может быть сравнение двух рассказов с похожими героями или событий, произошедших в разных книгах. Это развивает способность выделять особенности каждого текста и делать выводы.

- **Обсуждение альтернативных вариантов:** Попросите детей представить, как мог бы измениться сюжет, если бы персонажи приняли другие решения. Такие упражнения развивают воображение и учат видеть текст с разных точек зрения.

Важно, чтобы дети не ограничивались только художественными текстами, но и научились работать с информационными текстами, инструкциями, описаниями.

- **Работа с различными жанрами:** Используйте тексты разных жанров: рассказы, стихи, статьи, энциклопедии. Это расширяет кругозор детей и помогает им научиться работать с разной информацией. Например, работа с текстами из энциклопедий или научных журналов развивает умение искать факты и структурировать информацию.

- **Чтение инструкций и заданий:** Научите детей понимать не только литературные тексты, но и текстовые инструкции, задания, вопросы. Это помогает развить логическое мышление и внимание к деталям.

После работы с текстом детям важно научиться пересказывать прочитанное и писать на его основе собственные сочинения.

- **Пересказ текста:** Попросите детей пересказать текст своими словами. Это упражнение развивает их умение кратко и ясно излагать информацию, а также помогает закрепить прочитанное.

- **Написание коротких сочинений:** На основе прочитанного можно предложить детям написать небольшие сочинения. Это помогает развить творческие способности и учит выражать собственные мысли.

Обучение детей начальных классов эффективному чтению и работе с текстом — это не только подготовка к учебным успехам, но и важная часть их общего развития. Через активную работу с текстами дети учат не только пониманию информации, но и анализ, обобщение, творческое мышление и способность к самообразованию. Важно, чтобы учителя и родители поддерживали интерес детей к чтению и активно развивали их навыки работы с текстами на всех этапах обучения.

Список используемой литературы:

1. Крапивина, В. В. (2013). *Развитие чтения в начальной школе*. Москва: Просвещение.
2. Бенашвили, Н. А. (2009). *Чтение как основа образования: Педагогические стратегии*. Санкт-Петербург: Речь.
3. Лернер, И. Я. (2011). *Методика преподавания русского языка в начальной школе*. Москва: Просвещение.
4. Широкова, И. В. (2017). *Чтение в начальной школе: развивающие методики и практические рекомендации*. Москва: Академический проект.
5. Дьякова, Л. И. (2015). *Работа с текстом в начальной школе*. Москва: Издательство "Просвещение".

ӘОЖ 74.262.21

МАТЕМАТИКАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАР КІТАПХАНАСЫН САБАҚ ПРОЦЕССИНДЕ ПАЙДАЛАНУ

Орашбаев Марат Толеуович
математика пәні мұғалімі,
№6 ЖББМ КММ,
Жаңаөзен қ.

Аннотация: «Математикалық бағдарламалар кітапханасы» топтамасы мектеп мұғалімдері мен оқушыларына арналған. Құрамында сызықты, квадрат, биквадрат, сызықты теңдеулер жүйесін ($n \in \{2; 3; 4; 5\}$) шешу; ең үлкен ортақ бөлуші, ең кіші ортақ еселікті табу және т.б бағдарламалар бар. МБК топтамасы коды ашық жарияланады, қалыпты математикалық пунктуация сақталған, бірсарынды есептеу процесстерін автоматтандырып, сабақ процесінің информативтілігін арттыруға көмек береді.

Кілт сөздер: математика бағдарлама кітапхана сабақ модел

Қазіргі заманда ғылым мен техниканың қарқынды дамуы мектеп математикасын оқытуға жаңашы, өзекті талаптар қойуда. Мектеп оқушыларын ғылыми зерттеу жұмыстарына бағыттау заманауи білім беру концепциясының негізгі талаптарының бірі. Мектеп математика курсына дағды бірсарынды есептеу процесстерін компьютердің көмегімен автоматтандыру оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Сондықтан білім берудегі өзекті мақсаттарына да сәйкестік қажет. Заманауи прогрестің ең авангарды есептеу техникасының дамуы, жасанды интеллекттің дамуы, оқу-тәрбие жұмыстарына бұрын соңды болмаған революциялық реформаларды жасауға мәжбүрлеуде. Кері жағдайда заман ағымының соңында қаласыз. Кішкене болса да осы талаптарғы сәйкес келетіндей жұмысты ұйымдастыруғы әрекет ету бүкіл зиялы қауымның міндеті тәрізді.

Осы уақыт моментіне көптеген математикалық бағдарламалар мен қолданбалы бағдарламалары пакеттері бар. Бұл тәрізді бағдарламалардың (MathCAD, Maple, т.б) негізгі кемшіліктерінің бірі лицензияны сатып алуды талап етеді және бағдарлама техникаға белгілі бір шарттар топтамасына ие.

Сабақ оқыту процесінде өзінің ұнамды тараптарымен мектеп мұғалімдеріне көмекші болатын авторлық Математикалық бағдарламалар кітапханасы (МБК) топтамасы ұсынамыз. МБК интернетті талап етпейді, бағдарламаны алдын ала орнату

шарт емес – қажет сәтте тіке пайдалануға болады. Интерфейсі қарапайым және есептеу техникасы бойынша арнаулы білімді талап етпейді. Мектеп, колледж және сол тәрізді оқу орындары мұғалімдері мен оқушылары үшін ашық, тегін таратылады.

Жаратылыстану пәндері бойынша сабақ, қолданбалы есептерді шешу барысында жиі кездесетін екінші және үшінші тәртіпті сызықты теңдеулердің шешімін жылдам есептейтін «Math_system_n=2-3» қолданбалы бағдарламаны OS Windows жүйесінде дайындау және сабақ процессінді пайдалану тәсілдерін көрсетеміз.

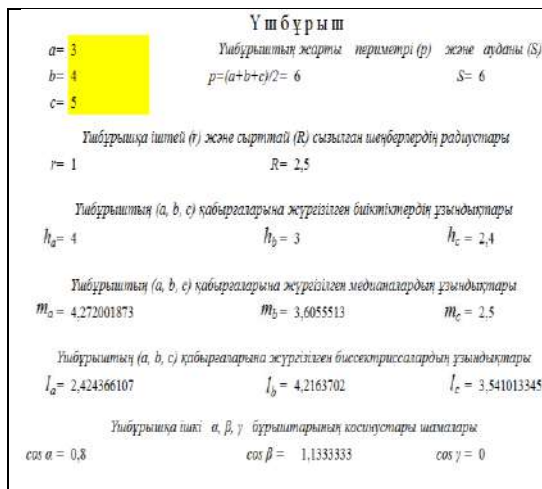
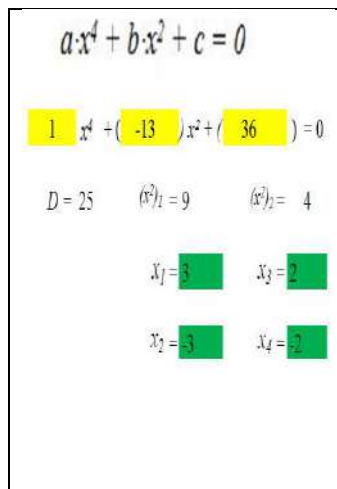
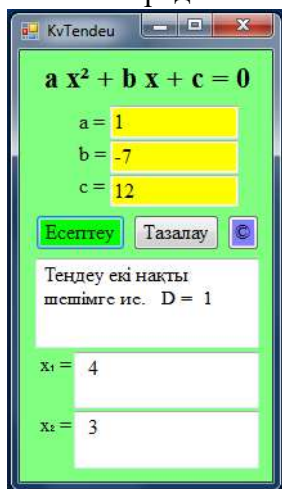
Компьютерде «Math_system_n=2-3» бағдарламасын орындау операциясын жасаған сәтте, негізгі айна кескіні экранға шығады. Онда екінші тәртіпті (n=2) сызықты теңдеу жүйесін шешу үшін қажетті коэффициенттерін және бос мүшелерін клавиатура арқылы енгізіп, мәселе шартына сәйкес келетін сандар менен шаршыларды толтырып «Есептеу» батырмасын компьютер тышқанымен түртеміз. Машина сол мезетте есептің шешімін « $x_1=$ » және « $x_2=$ » жазулары тұсындағы бос шаршыларға жазады. Мәліметтер енгізілмеген бос шаршыларды және сан жазылатын орынға литерлі шамалар жазылған шаршыларды бағдарлама автоматты түрде «0» (ноль) санымен толтырады. Мәліметтер терезесіндегі сызықты теңдеулер жүйесінің қанша шешімі бар екендігін және « $D=-38$ » шамасы негізгі анықтаушының мәнін көрсетеді. Бағдарламаның сол жақ төменінде орналасқан «kz» терезесінде интерфейс тілін таңдау мүмкін және бағдарлама авторына кері байланыс үшін мәліметтерді көруге болады.

Келесі есепті шешу үшін негізгі айнадағы «Тазалау» батырмасы шертіп жазуларды өшіріп жаңа есеп мәліметтерін енгізуге болады. Үшінші тәртіпті (n=3) сызықты теңдеу жүйесін шешу үшін теңдеулер жүйесінің коэффициенттері мен бос мүшелерін таңбаларымен бірге жазып, «Есептеу» батырмасын батырмасын түртеміз. Есеп шешімдері нақты сандар түрінде 10^{-8} дейінгі дәлдікпен бейнеленеді.

Қазір уақытқа МБК құрамына сызықты, квадрат, биквадрат, сызықты теңдеулер жүйесі ($n \in \{2;3;4;5\}$), ең үлкен ортақ бөлуші, ең кіші ортақ еселік, санды жай көбейтушілерге жіктеу, үшбұрыш, төртбұрыш элементтері және т.б. мәселелердің шешімдерін табатын бағдарламалар бар. Бұл жұмыстар ауқамына ғылыми зерттеу, творчестволық жұмыстарға үйрету мақсатында оқушыларды тарту ұнамды нәтиже береді.

Мектеп математикасының басқа да стандартты мәселелерін шешуді орындайтын бағдарламаларды жазу бағытындағы жұмыстар өте қызық. Жалпы мәселелердің шешімдерін табудың ашық бағдарламалы кітапханасын құрастырып, практикалық пайдалану мәселесі шешімге ие.

МБК топтамасын сабақ процессінде пайдалануды уақыт картасымен қарастырамыз.

Орта мектептің 9-сыныбындағы «Алгебра» пәнінен нақты сабақтың оқытылуының 1-нұсқасында қалыпты сабақ процессіне жұмсалатын уақытты, ал осы сабақтың оқытылуының 2-нұсқасында МБК топтамасын пайдаланғандағы уақыт бөлістірілуі қарастырайық. Оқыту нұсқалары уақыт шкаласы негізінде салыстырып зерттеледі.

Сабақ тақырыбы: Мәтінді есептерді екі айнымалысы бар сызықтық емес теңдеулер жүйесі арқылы шешу

Сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары: 9.4.2.1 мәтінді есептерді теңдеулер жүйелері арқылы шығару; 9.4.3.1 есеп шарты бойынша математикалық модель құру; теңдеулер жүйесін шешу;

Сабақ мақсаттары: Мәтінді есептерді теңдеулер жүйелері арқылы шығарады; есеп шарты бойынша математикалық модель құрады; теңдеулер жүйесін шешеді.

Ойлау дағдыларының деңгейлері: Білу, түсіну, қолдану. Мәтінді есептерді теңдеулер жүйесі арқылы шешуді үйренеді; Есеп шарты бойынша математикалық модель құру дағдыларын пысықтайды.

Есептер «Алгебра 9 сынып» оқулығынан [2] алынады. Сабақтың негізгі мақсаты барынша әртүрлі мәтіндегі мағлұматтарды математикалық моделге түрлендіру және алынған нәтижелерді талданады. Мектеп оқулығындағы бірнеше есептерді шешу процесіндегі уақыттың үнемделу процессін зерделеу мүмкіндігі бар. Жазбалардың қысқалығы үшін сабақтың 2-нұсқасында орындалмайтын есептеу амалдары «[» және «]» жақшаларынның арасында жазылады.

Есеп 1.47. «Үш қой мен бір сиыр күніне 11 кг жем жейді, бір қой мен үш сиыр күніне 17 кг жем жейді. Күніне бір қой неше килограмм және бір сиыр неше килограмм жем жейді?» [2, 35-б.]

Шешуі. 1) Қой x кг жем жейді;
 2) Сиыр y кг жем жейді.

Есеп шартына сәйкес келетін математикалық модель $\begin{cases} 3x + y = 11 \\ x + 3y = 17 \end{cases}$ теңдеулер жүйесі.

[Математикалық моделдегі айнамаалылар $x \geq 0$ және $y \geq 0$ теңсіздіктерін қанағаттандыруы шарт. Жүйенің бірінші теңдеуінен $y = 11 - 3x$ өрнегін тауып, жүйенің екінші теңдеуіне апарып қоямыз $x + 3y = x + 3(11 - 3x) = 33 - 8x = 17$; Соңғы теңдікті түрлендіріп $8x = 33 - 17 = 16$; Бірінші айнымалының ізделген мәнісін табу мүмкін $x = 16:8 = 2$; Жүйенің бірінші теңдеуінен алынған $y = 11 - 3x$ өрнегіне бірінші айнымалыны қойын екінші белгісізді табамыз $y = 11 - 3x = 11 - 3 \cdot 2 = 5$.]

Жауабы. 2 кг; 5 кг.

Талдау. 3 қой \cdot 2 кг + 1 сиыр \cdot 5 кг = 6 кг + 5 кг = 11 кг;
 1 қой \cdot 2 кг + 3 сиыр \cdot 5 кг = 2 кг + 15 кг = 17 кг.

Бұл сабақтағы негізгі идея оқушыларғы математикалық моделдерді құрастыру және алынған нәтижелердің моделдегі өміршендігін талдау. Оқушылар төменгі сыныптарды, өткен сабақтарда толық игерген математикалық есептеу формулалары, тәсілдеріне және сірсарынды есептеулерге қымбат уақыт ресурстарын жұсамай, барынша тиімді пайдалану міндеті қойылады.

Есеп шешуге ажыратылған $45 - 16 = 29$ минут уақыттың пайдаланылуын зерделейміз. Бір мәтінді есепті шешу процессіне жұмсалатын орташа уақыт 1-нұсқа бойынша $\approx 4-5$ минутты құрайды, ең көбі ≈ 6 есепті шешіп, талдау мүмкін. Есептегі

теңдеулер жүйесін 2-нұсқа бойынша шешу процессіне $\approx 2-2,5$ минут уақыт жұмсалады, сонда $\approx 10-11$ есепті шешу мүмкіндігі бар. МБК топтамасын пайдалану сабақтың информативтілігін екі есеге дейін көбейтетіндігін байқаймыз.

Қорытындыласақ: 1) Математикалық бағдарламалар кітапханасы OS Windows жүйесінде орындалады, кез келген конфигурацияда жұмыс істейді және тегін таратылады. Пайдаланушылармен кері байланыс бар. 2) МБК топтамасын пайдаланушылардың ұсыныс-талаптары бойынша кез келген бағытта толықтыру және жетілдіру мүмкіндігі бар. 3) МБК бағдарламалары Қазақстандық өнім. 4) Оқушыларды математиканың классикалық мәселелерін практикалық пайдалануға, өзіндік зерттеу жұмыстарына итермелейтін мәселелер, пәннің терең және тиянақты игерілуіне әсер етеді. Кәсіптік бағдарлау, жетік маман тарбелеп шығару мақсатына сабақтас болады.

Ұсыныстар: а) «Математикалық бағдарламалар кітапханасы» топтамасын ел көлемінде тарату. б) МБК топтамасының жұмысын OS Android және iOS орталарына кеңейту. с) Мұғалімдер мен оқушылар үшін тегін, шығу тегі Қазақстандық компьютерлік бағдарламаларды қолдау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Орашбаев М.Т., Орашбаева М.Т., Математикалық бағдарламалар кітапханасын сабақ процессінде пайдалану, «Маңғыстау әдіскері» журналы №3 (38) 2024 ж., 85-87-б.

2. Шыныбеков Ә.Н., және т.б. Алгебра: Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Атамұра, 2019. – 240 б.

УДК 821.161.1.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Шефер Ирина Евгеньевна,

педагог-исследователь,

учитель русского языка и литературы,

КГУ «Большеизюмовская СШ»,

Тайыншинский район,

Северо-Казахстанская область

Аннотация: в рамках данной работы рассматриваются теоретические основы активного обучения, его преимущества и недостатки, а также практические примеры внедрения данных методов в учебный процесс. Анализируются результаты применения активных методов на уроках русского языка и литературы, приводятся конкретные кейсы, иллюстрирующие их влияние на мотивацию и успех учащихся.

Ключевые слова: активные методы обучения, уроки литературы, критическое мышление, креативность учащихся, стимулирование мотивации, формирование навыков, участие учащихся, практическое применение знаний.

Современное образование требует применения инновационных подходов к обучению, что особенно актуально для учебных предметов, связанных с языком и литературой. Активные методы обучения являются одними из таких подходов, способствующих повышению вовлеченности учащихся в учебный процесс и улучшению результатов усвоения материала.

Активные методы обучения – это методические подходы, которые ставят учащегося в центр образовательного процесса, вовлекают его в активную деятельность и способствуют развитию критического мышления, самостоятельности и творческих способностей. По сравнению с традиционными методами, они предполагают более глубокое взаимодействие учащихся с изучаемым материалом.

Для вовлечения учащихся в учебный процесс одним из активных методов обучения является метод «Кроссенс». Метод «Кроссенс» (от англ. "cross-sense") — это педагогический прием, который основан на сопоставлении и комбинировании различных концепций и идей с целью углубления понимания материала и развития креативного мышления учащихся. Метод помогает учащимся находить связи между различными областями знания, а также применение полученных знаний на практике. [1].

Метод «Кроссенс» включает несколько этапов:

1. Выбор двух или более тем, понятий или предметов для сопоставления.
2. Поиск общих черт и различий между выбранными темами.
3. Генерация новых идей, концепций или проектов, возникших в результате сопоставления.
4. Учащиеся представляют свои выводы, делятся инсайтами и результатами.

Метод «Кроссенс» можно применить в различных предметах, таких как литература, история, биология и даже математика. [1].

1. **Литература:** Сравнение двух литературных произведений разных эпох или жанров. Учащиеся могут выявить общие темы, стили написания и подходы к разработке персонажей.

2. **История:** Сопоставление исторических событий из разных стран или периодов, что позволяет понять глобальные тенденции и их влияние на современность.

3. **Биология:** Анализ схожести и различий между организмами из разных экосистем. Это улучшает понимание биологических принципов и их применения.

4. **Математика:** Сравнение различных методов решения одной и той же задачи. Учащиеся могут проанализировать плюсы и минусы каждого подхода, что способствует развитию критического мышления.

Интересный метод "Групповая сортировка" — это метод обработки данных, который используется для сортировки элементов на основе определенных критериев (групп). В зависимости от контекста, группировка может означать разные вещи, но в целом этот подход позволяет более эффективно организовывать и обрабатывать данные. [2].

Несколько ключевых аспектов данного метода:

1. Элементы собираются в группы на основе общих характеристик или классификаций (например, по категории, по значению и т.д.).
2. После того, как элементы сгруппированы, можно выполнить сортировку внутри каждой группы. Это позволит более удобно и понятно организовать данные.
3. Групповая сортировка может применяться при работе с характеристикой персонажей, при работе с цитатами.

Данный метод помогает развивать у учащихся самостоятельные навыки при работе с учебным материалом, развивает критическое мышление.

Метод "Установка соответствий" является одной из эффективных техник обучения, которая применяется в различных предметах, в том числе и на уроках русской литературы. Этот метод помогает учащимся лучше усваивать материал, устанавливать связи между различными элементами обучения, развивать критическое мышление и аналитические навыки. [2].

Метод "Установка соответствий" предполагает создание пар или групп элементов, которые имеют определённые связи между собой. Это могут быть:

- персонажи и их характеристики;

- произведения и их авторы;
- литературные жанры и примеры произведений;
- темы и идеи, выраженные в текстах.

Применение на уроках русской литературы:

1. Анализ персонажей:
 - Учитель может предложить учащимся сопоставить персонажей разных произведений (например, Григория Печорина и Евгения Онегина) и определить их общие черты и отличия.
2. Авторы и их произведения:
 - На уроке можно создать карточки с именами авторов и их произведениями. Учащиеся должны установить соответствия, объясняя, почему именно эти произведения относятся к данным авторам.
3. Темы и идеи:
 - Учащимся можно предоставить список тем, таких как "любовь", "долг", "свобода", и попросить установить соответствия с произведениями, где эти темы освещены.
4. Литературные жанры:
 - Можно оформить задания, где учащиеся должны сопоставить жанры литературы (роман, повесть, стихотворение) с примерами произведений и их авторов.
5. Работа с текстом:
 - В ходе анализа конкретного текста можно попросить учащихся определить, какие образы и символы используются автором, а затем установить соответствия между этими образами и тематикой произведения.

Метод "Диаграмма Венна" – это визуальный инструмент, который позволяет наглядно сравнивать и сопоставлять предметы, явления или идеи, выявляя их сходства и различия. Диаграмма представляет собой пересекающиеся круги, каждый из которых соответствует определенной категории или понятию. Пересечение кругов показывает общие черты, а части, не входящие в пересечение, – уникальные характеристики.

Метод «Диаграмма Венна» обычно состоит из двух или трех кругов. Например:

- Если мы сравниваем два литературных героя, каждый круг представляет одного героя, а пересечение будет иллюстрировать общий опыт или качества, присущие обоим.
- В более сложных случаях можно использовать три круга для сопоставления трех произведений или тем.

Способы применения на уроках русской литературы

1. Сравнительный анализ литературных героев:
 - Учителя могут предложить ученикам выбрать двух героев из одного или нескольких произведений и описать их сходства и различия. Например, сопоставить Печорина и Онегина, выявляя их характерные черты и мотивации.
2. Сравнение литературных произведений:
 - Ученикам можно предложить сравнить два произведения одного автора или разных авторов на одну тему (например, "Герой нашего времени" Лермонтова и "Евгений Онегин" Пушкина) и проанализировать их подходы к изображению чувств и общества.
3. Различные литературные направления и стили:
 - Используйте диаграмму для исследования различных литературных направлений (например, реализм и романтизм), выявляя их основные характеристики, а также общее, что их объединяет.
4. Темы и мотивы:
 - Диаграмма может помочь ученикам увидеть, как одинаковые мотивы (например, любовь, предательство, искупление) проявляются в разных произведениях, позволяя сравнить подходы авторов к одной и той же теме.

5. Анализ персонажей и их развития:

○ Это также хороший способ проанализировать, как персонажи развиваются на протяжении произведения, выявляя на ранних и поздних этапах их жизненного пути сходства и различия.

Внедрение метода "Диаграмма Венна" на уроках русской литературы способствует развитию критического и творческого мышления у учащихся, помогает им глубже понять тексты и углубить знание о разнообразии литературных культур и традиций.

Активные методы обучения имеют много преимуществ, которые способствуют более глубокому усвоению материала и развитию необходимых навыков у учащихся. Активные методы обучения привлекают внимание учащихся, вовлекая их в учебный процесс. Это способствует лучшему восприятию материалов и повышает интерес к предмету. Используя различные методы и приемы на уроках, учащиеся не просто запоминают информацию, а осмысливают и анализируют её, что способствует более глубокому пониманию тем. Активные методы, такие как дебаты, групповые обсуждения и проекты, способствуют развитию критического мышления и аналитических навыков.

Работа в группах и презентации учат учащихся эффективно коммуницировать и сотрудничать с другими, что является важным навыком в современной жизни. Проверено, что учащиеся лучше запоминают информацию, если участвуют в активных процессах обучения, таких как практические занятия или симуляции. Активные методы позволяют адаптировать обучение под потребности и интересы учащихся, увеличивая его эффективность. Активные методы обучения стимулируют учащихся быть более инициативными и ответственными за своё обучение, что формирует у них более активную позицию в учебном процессе. Такие методы, как мозговые штурмы и проектные работы, способствуют развитию креативности и нестандартного мышления. Активные методы обучения учат учащихся самостоятельно искать информацию и изучать её, что очень важно в условиях быстро меняющегося мира. [3].

Список использованной литературы

1. Бабанский Ю.К. (1991). Активные методы обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/aktivnye-metody-obucheniya>.
2. Соловьева И.Р. (2013). Методика преподавания русского языка и литературы: роль активных учебных методов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-prepodavaniya-russkogo-yazyika-i-literatury-rol-aktivnyh-uchebnyh-metodov>.
3. Пометун О. (2015). Методы активного обучения в процессе преподавания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.litres.ru/pometun-o/metody-aktivnogo-obucheniya/>.

УДК 78.07

ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ ИГРЕ НА ФОРТЕПИАНО

*Арутюнян Елена Генриховна,
магистр педагогики,
преподаватель Восточно-Казахстанское
училище искусств им. народных артистов
братьев Абдуллиных
г. Усть-Каменогорск,
Восточно-Казахстанская область*

***Аннотация:** В данной статье рассматривается специфика популярности различных развивающих секций, в том числе и музыкальных. А также, что необходимо учитывать для поддержания интереса обучающихся на фортепиано и существующие тенденции современного культурного развития в области искусства, которые влияют на мотивацию изучения различных музыкальных направлений. Перечислены цели посещения секций с описанием краткой характеристики и приведены примеры некоторых особенностей в преподавании фортепиано на современном этапе.*

***Ключевые слова:** развивающие секции, музыкальное искусство, современные тенденции изучения фортепиано, мотивация, обучающиеся.*

Сегодня многие родители уделяют большое внимание дополнительному образованию своих детей с целью всестороннего развития. Они определяют их в различные секции и кружки, но при этом возникает множество проблем со свободным временем, с желаниями ребёнка и с выбором хорошей организации.

Что же все таки дает посещение всевозможных секций для нынешней молодежи?

1. **Смена деятельности.** При посещении спортивной секции, школьная умственная сменяется физической; музыкальной школы или художественной - творческой.

2. **Смена стиля общения.** Более неформальная обстановка, чем в школе; отсутствие жестких требований к дисциплине. Но все это, конечно, допускается в разумных пределах.

3. **Смена круга общения.** Знакомство с новыми друзьями, малочисленные группы по интересам. Все это дает возможность переключить внимание и возможно даже повышает мотивацию обучения.

4. **Смена обстановки.** Помещения, оснащенные разными материалами для творчества, спортивными снарядами, удобными диванчиками, наличие зоны отдыха и многое другое позволяют не только расслабиться, но также вызвать интерес обучающихся.

5. **Способ организации досуга.** Часто родители отдают ребенка в какую-либо секцию, чтобы он не попал в плохую компанию на улице, не приобрёл вредные привычки, научился навыкам взаимоотношений.

6. **Общение.** Поскольку группы в кружках, как правило, малочисленные, то стресс, связанный с общением не столь велик, как в школе и есть возможность сблизиться с новыми друзьями. Так же надо учитывать, что это у всех ребят общие интересы, поскольку они занимаются одним делом и это, в свою очередь, их сближает [1].

Среди всевозможного количества секций, которые выбирают дети, сегодня становится популярным владение каким-либо музыкальным инструментом и, как правило, к ним относятся: фортепиано, гитара, саксофон, барабаны, скрипка. В данной статье поговорим об особенностях изучения фортепиано и как не потерять интерес к занятиям по данному инструменту.

Начнем с того, что же надо предпринять для поддержания интереса ребенка к игре на фортепиано.

1. Поиск профессионального педагога. Это может быть не так просто и занять определенное время, но именно это является основополагающим для всего дальнейшего обучения. Хороший педагог – это знания, наличие всевозможных методических «уловок», материальный арсенал для уроков и просто опыт решения всевозможных проблем. Вобщем, педагог чаще всего и поддерживает тот мотивационный уровень, который заставляет учащегося двигаться дальше в направлении выбранной секции.

2. Совместное обучение с ребенком и у ребенка. Очень часто на первых занятиях по фортепиано родители присутствуют и даже принимают активное участие. Это позволяет самим понять, что требуется от ребенка сделать дома и помочь в выполнении особенно теоретических заданий, без которых не обойтись на первых этапах обучения. Но, также, можно наблюдать, когда родитель сам изъявляет желание освоить инструмент и уже к педагогу приходят «семейные команды». Это, конечно, очень здорово и говорит о серьезных намерениях всей семьи поддержать своего начинающего музыканта. И тогда начинаются различные семейные дуэты, концертные музицирования и всевозможные творческие находки.

3. Метод от простого к сложному. С учеником любого возраста и тем более с детьми основополагающим является преподнесение учебного материала. Желательно не идти дальше пока ученик не освоит предыдущий урок, но в рамках музыкальных школ, где есть временные ограничения освоения программы, это практически невозможно. Как говорится, ждать нельзя. Тут могут прийти на помощь репетиторы и частные дополнительные уроки.

4. Поощрения ребенка. Лучше всего моральные поощрения: похвала, выделение сильных сторон его игры, сравнительный анализ с чего начинали обучения и чего достигли сейчас.

5. Посещение культурных мероприятий: концертов, музыкальных вечеров, конкурсов и др. Музыкальные представления с виртуозной игрой на фортепиано, завораживающей слушателей, способны разжечь у ребенка интерес к обучению на данном инструменте.

6. Организация музыкальных творческих мероприятий. Такие мероприятия можно проводить традиционно дома конкретно для своего ребенка, а можно использовать любую возможность поиграть, там, где есть инструмент: на вечеринках у друзей, вовремя путешествий во всевозможных отелях и кафе (часто стоит фортепиано), в школе на уроках музыки и т.д. [2].

Сегодня существуют много разных тенденций привлечения к музыкальному искусству, в том числе к самой игре на фортепиано. Одни из них:

1. Творческий проект «Уличные фортепиано» предназначены, чтобы пробудить людей к активности, открытости, умению выразить себя. Пианино на улице оживляет интерес не только среди музыкантов, но и тех, кто таковыми не является,

обеспечивает доступ к этому замечательному инструменту и дает музыкантам возможность поделиться своим творчеством в общественных местах.

2. Участие в различных шоу-проектах, как например «Голос. Дети», «Синяя птица», «Большая маленькая звезда» (Россия), «Айгөлек», «Жас қанат», «Бала дауысы» (Казахстан) и др., которые позиционируют юных талантов, мотивируют ребят на достижения успеха в области разных видов искусств, в том числе и игре на фортепиано.

3. Такие направления, как музыкальная психотерапия, творческое развитие детей раннего возраста мотивируют многих родителей отдавать детей в различные развивающие центры, кружки, студии, школы осваивать музыкальные инструменты, заниматься вокалом, изучать теоретические основы музыки с целью гармоничного развития личности.

4. Активное развитие и пропаганда эстрадной музыки, с участием молодых исполнителей, вызывают интерес у подрастающего поколения и желание приобрести исполнительские качества в наиболее востребованных сегодня музыкальных направлениях.

Конечно, непосредственно в специализированных музыкальных школах стимулом является наличие конкуренции среди самих учащихся, а также большое количество доступных для музыкантов международных конкурсов. Учащиеся охотно откликаются на перспективу совместить возможность выступить на других площадках, послушать других, побывать в разных городах и странах. И в наше время, когда мы были вынуждены жить и учиться в онлайн режиме, появились возможности участия в онлайн конкурсах, что, в свою очередь, расширило географические возможности.

Какие особенности в преподавании фортепиано сегодня мы можем наблюдать:

1. Освоение не только классического фортепиано, но и современного синтезатора с изучением его функций.

2. Внедрение репертуара произведений из списка популярных кино/мультфильмов, песен, в различных обработках.

3. Отказ от специальных форм развития фортепианной техники (гамм, упражнений) на начальном этапе обучения, конечно при учетывании индивидуального подхода. Но при этом активное музицирование с учащимися, где в свою очередь идет работа и над различными видами технических трудностей.

4. Важное значение приобретают информационно образовательные ресурсы (интернет-технологии), использование которых предоставляет обучаемому:

➤ различного вида аудио-, видео-ряды, фонограммы, фильмы, треки, картинки и т.д.;

➤ создание музыкального произведения (с использованием специализированных музыкальных программ).

5. Проведение дистанционных уроков, особенно удобная форма для взрослых учащихся самостоятельно решивших освоить инструмент и не имеющих достаточно свободного времени, чтобы посещать обучающие курсы.

Подводя итог вышесказанному, и родители и сами учащиеся должны понимать, что не только современные тенденции должны влиять на обучение игре на фортепиано, но и то, что это делает личность человека многогранной, оптимизирует его творческие способности, развивает фантазию и воображение, артистичность, интеллект, т.е. формирует универсальные способности, важные для любой сферы деятельности.

Список использованной литературы:

1. Петрова К.А. Актуальность создания школьных служб примирения в образовательных организациях // Инфоурок. Ведущий образовательный портал России. <https://infourok.ru/vazhnost-posescheniya-kruzhkov-i-sekciy-detmi-3378206.html> (15.11.2018г.).

2. Хасанова Н.Н. Методы поддержания интереса детей к обучению игре на фортепиано // Инфоурок. Ведущий образовательный портал России. <https://infourok.ru/metody-podderzhaniya-interesa-detej-k-obucheniyu-igre-na-fortepiano-statya-dlya-roditelej-4478713.html> (09.10.2020).

Ссылка на антиплагиат:

<https://killer-antiplagiat.ru/order/getcheckunique?uid=66f5aabfe9a1f>

УДК 78.06

ЭТАПЫ ОБУЧЕНИЯ ФОРТЕПИАНО НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ В РАМКАХ ПРЕДМЕТА «ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ФОРТЕПИАНО»

Бактиярова Марина Владимировна

*Преподаватель специальных дисциплин,
КГКП «Восточно-Казахстанское училище искусств
имени народных артистов братьев Абдуллиных»
г. Усть-Каменогорск,
Восточно-Казахстанская область*

***Аннотация:** Статья предназначена для преподавательской и студенческой аудитории музыкальных профессий. В ней раскрыта тема обучения фортепиано, как дополнительного инструмента, на начальном этапе обучения учащихся школьного или после школьного возраста. В статье собраны основные этапы обучения и краткое описание упражнений и других важных аспектов обучения разным навыкам.*

***Ключевые слова:** Этапы обучения, развитие способностей и навыков, виды обучения, формы обучения.*

Обучение профессии музыканта процесс очень долгий, сложный и кропотливый. Обучение какому-либо инструменту не сводится к одностороннему развитию, как правило профессия музыканта требует изучение нескольких инструментов. На начальном этапе обучения фортепиано, а оно является обязательным инструментом для обучения, важно выделить основные этапы.

Самый первый этап обучения – это посадка за инструментом постановка рук:

Это особый процесс, важнейшая составляющая каждого пианиста. В данный период перед педагогом стоит самая ответственная, самая трудная и решающая задача: «создать» руки. С первого прикосновения к клавишам необходимо стараться сделать их гибкими, свободными, естественными. Студент должен ощутить, что его руки могут «говорить», извлекая звук и громко, и нежно, и сердито, и певуче, и резко; словом, как чувствуешь, так и «говоришь» – играешь. Сейчас мы продемонстрируем несколько упражнений.

➤ Упр.1. Покачать туловищем с прямой, напряженной спиной вперед и назад. Затем расслабиться. Опора на ноги, руки свободно лежат на коленях.

➤ Упр.2. Высоко поднять плечи, спрятав шейку, при этом мышцы в напряженном состоянии, затем резко опустить руки и полностью расслабиться.

➤ Упр.3. Ребенок стоит подняв руки, все тело до кончиков пальцев напряжено, затем постепенно падают- освобождаются пальцы рук, кисти, локоть, руки, туловище, ребенок наклоняется и качает расслабленными руками.

До первого прикосновения к клавишам нужно заниматься с учащейся несколько минут гимнастикой, что позволяет полностью организовать пианистический аппарат и подготовить руку к игре красивым звуком.

Далее переходим на инструмент.

➤ Упр.1. Перенос руки с клавиши на клавишу 3м пальцем. (Данное упражнение так же помогает быстрее освоить нотную грамоту).

➤ Упр. 2. Пятипальцевое движение. Данное упражнение помогает укрепить постановку руки.

Следующий этап – это работа над штрихами:

Вы когда-нибудь задумывались над тем, что делает нашу речь неповторимой, ни на кого не похожей? А с помощью чего мы различаем, что над нами подшучивают, нам угрожают, ласкают речью и т.д.? При общении мы пользуемся разными оттенками речи, используя разную артикуляцию. Можем говорить плавно, томно, можем колко, язвительно.

Так и в музыке. Игра без артикуляции – бездушна, бесхарактерна. Такая игра не зацепит струнки души у слушателя. Это как слушать длинную монотонную речь.

Итак, что же такое артикуляция?

Артикуляцией называют разные способы произнесения мелодии с той или иной степенью расчлененности или связанности нот. Этот способ конкретно реализуется в штрихах.

Штрихи, как вы догадываетесь, бывают разные. И каждому штриху соответствует определенный знак, который и указывает, как именно надо играть ноту: коротко, длинно, тяжело и т.д.

Начнем с самых основных штрихов и самых часто используемых – это:

- легато (legato)
- нонлегато (nonlegato)
- стаккато (staccato).

Без этих штрихов не обходится ни одно, даже самое миниатюрное музыкальное произведение.

Итак, Нонлегато (итал. nonlegato «раздельно») применяется часто в подвижном темпе, при взволнованном характере музыки. В нотах не обозначается никак. Как правило в начале обучения ученики играют именно nonlegato. При игре этим штрихом клавиши нажимаются и освобождаются таким образом, чтобы не было ни плавного, ни отрывистого звучания.

➤ Упр.1. «Репетиции». Нажать оди и тот же звук разными пальцами, предлагаю сделать это упражнение 2,3,4м пальцами. Звук должен быть одинаковым.

➤ Упр.2. «Перемена рук». Принцип этого упражнения такой же, но сложность заключается в том, что нужно сделать это разными руками.

Легато (итал. legato «связанный») – это связанное исполнение музыки. Играя legato, следует внимательно прислушиваться к тому, как один звук сменяется другим, к плавному и равномерному распределению звука от тона к тону без перерыва и толчков. Очень важно при игре legato направлять внимание на выработку навыков связывания звуков без лишних движений, толчков рукой и чрезмерного поднятия пальцев.

В нотах штрих legato обозначается лигой.

➤ Упр.1. «Подмена пальцев» Основная задача этого упражнения сделать это беззвучно. Это упражнение дает нам четкое понятие как нужно передавать силу нажатия из пальца в палец.

➤ Упр.2. «Парочки» Соединение 2х, 3х нот на легато. Главная задача сделать первый звук более глубоким, а последний плавно снять.

Стаккато (итал. staccato «отрывисто») – короткое, отрывистое исполнение звуков. При исполнении staccato мы используем быстрые и резкие приёмы звукоизвлечения. Палец ударяет по ноте и сразу отпускает её. Этот приём можно сравнить с печатанием на клавиатуре или с птицей, клюющей зерна.

На нотном стане staccato обозначается точкой расположенной над нотой или под ней (не путайте с точкой, расположенной справа от ноты – эта точка указывает на добавление половины её длительности).

- Упр.1. На заданный штрих играем интервалы от одной ноты.
- Упр.2. Используя этот же штрих поднимаемся по секундам с возвратом на первый звук. Последний звук каждой группировки должен быть продолжительным.

Следующий этап- это ритм и координация:

Ритм – набор разных по длительности звуков, исполненных в определённой последовательности. Каждая нота, звуча определённое количество времени, объединяется с другими, и они образуют ритмический рисунок. Методика работы над элементами музыкального ритма разнообразная. Сегодня мы предложим вашему вниманию несколько упражнений.

- Упр.1. «Отбивка ритма». В левой руке держим долю, правой отбиваем ритм.
- Упр.2. «Хлопки» по схемам.
- Упр.3. Это упражнение на координацию. От одной ноты играть пятипальцевое движение на расхождение двумя руками.

Последний этап- работа над аккомпанементом:

Специфика студентов музыкального училища- это умение аккомпанировать себе. Это очень сложный процесс и начинать его нужно уже с первого года обучения. Но для начала нужно разобрать основные виды аккомпанемента.

1. «Чередование баса и аккорда»;
2. «Аккордовая пульсация»;
3. «Гармонические фигурации».

Развивая самостоятельность мышления учащегося, мы должны стремиться воспитать музыканта, способного к творческим поискам. Развитие пианистических навыков в процессе обучения должно стать у учащихся самоцелью.

Развитие таких способностей как: развитие образного мышления на уроках фортепиано, развитие координации движения рук, умения сочетать навыки и знания, развитие познавательных интересов и музыкального кругозора, умение ориентироваться на инструменте, помогут учащимся приобрести очень важные умения и навыки для качественного освоения профессии.

Список использованной литературы:

1. Педагоги – пианисты о фортепианной методике. Сб. статей /Ред.-сост.Г.Баллтер. Москва: Музыка, 1981. – 20с.
2. Верткова Л.А. Некоторые аспекты фортепианно-педагогической практики. Алматы: Sansan, 2005.- 75с.
3. Вопросы музыкальной педагогики: Сб. статей. Вып. 4 / Ред.-сост. Ю. А. Усов. Москва: Музыка. 1983. – 128с.
4. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. Москва: Музыка, 1976. – 265с.
5. Психология музыкальной деятельности. Теория и практика / под ред. Г.М. Цыпина. Москва: Владос, 2003г. -70с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДА БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ, АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Бахтиярова Рысқаным Жолболсыновна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы,
жаңартылған бағдарламалар бойынша
сертификатталған тренер,
«Орал ақпараттық технологиялар колледжі»,
Орал қ.*

Аннотация. Бұл мақалада білім берудегі жаңа технологиялар және оларды қолданудың ерекшеліктері туралы қарастырылған.

Кілт сөздер: ұлттық білім моделі, мемлекеттік білім стандарты, жаңартылған білім беру бағдарламасы, қазақ тілі мен әдебиетін оқыту, оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, жаңа технологиялар, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, функционалдық сауаттылық, оқыту әдістемесі.

«Бұған дейін жасалғандардың бәрін одан да
жақсырақ етіп жасауға болады».

Генри Форд,
американдық өнеркәсіпші

Қазақстандық білім жүйесін дамыту стратегиясының басты мақсаты – ұлттық білім моделін жасау.

Ұлттық білім үлгісінің негізгі бағыты – адамды қоғамның ең негізгі құндылығы ретінде тану, оның қоғамдағы орны мен рөліне, әлеуметтік жағдайына, психикалық даму ерекшелігіне мән беру, сол арқылы оның рухани жан-дүниесінің баюына, саяси көзқарасының, шығармашылық еркіндігі мен белсенділігінің, кәсіби іскерлігінің қалыптасуына жағдай жасау, мүмкіндік беру. Бұл қазіргі уақытта педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты көрініс тауып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды.

Әрбір күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде замана көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімнен үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Өйткені еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында.

Технология, коммуникация мен ғылым салалардағы елеулі өзгерістер әлемдік экономикаға айтарлықтай ықпал ете отырып, әрбір азаматқа ХХІ ғасырда табысты болу үшін қажетті білім мен дағдыларды алға тартады. Сонымен қатар, қарқынды жаһандану ұлттық экономикаға да ықпал етуде, оның үстіне қазіргі уақытта экономикалық дамуды қамтамасыз етуге бағытталған халықаралық бәсекелестік артып отыр. Женевадағы Халықаралық еңбек ұйымының (2006) баяндамасы мұның жеке азаматтар үшін маңыздылығын көрсетті: «... көлік және коммуникация саласындағы елеулі жетістіктермен қатар, сауда мен капитал ағымын ырықтандыру: өз еңбегінің жемісін сату үшін әлемдік нарықта өзара бәсекелестіктегі жұмысшылар мен жұмыс берушілердің саны күннен-күнге артып келе жатқандығын көрсетеді» (VII б.).

Жаһандану тек жұмыс орындарына әсер етіп қана қоймай, сонымен қатар, оның қолжетімді жұмыс түрлеріне және сәйкесінше, жұмыс табу үшін қажетті білім мен дағдыға да әсері артып келеді. [1]

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын, құзыреттілігін қалыптастыру жолдары, мәселелері тек қана білім мазмұнын жаңартуды жүзеге асырып қана қоймайды, сондай-ақ оқытудың тиімді технологиясы мен әдістерін қолдануды көздейді. Яғни бүгінгі күні мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және педагогикалық технологияларды меңгеру.

Қазіргі кезеңде оқушының өз бетімен ізденуі оқу үдерісіне қойылатын басты талаптардың бірі болып табылады.

Осы талаптарды орындауда қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда көптеген ізденістерді, оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін пайдалануды қажет етеді. Сабақта белсенді әдістерді қолдану өзара түсіністікті, өзара әрекеттестікті, өзара байыптауды қамтамасыз етіп, сабақ барысында материалды жақсы меңгеруге көмегін тигізеді, ең маңыздысы пікірді, қарым-қатынастарды, мінез-құлық машығын қалыптастырады. Белсенді оқыту мұғалімнің дайын білімдерді баяндауын, оларды есте сақтауы мен қайта жаңғыртуына емес, оқушылардың белсенді ойлау және практикалық әрекет үдерісінде өз бетінше білімін меңгеруіне, сөйлесімдік дағдыларын қалыптастыруына бағытталған әдістер жүйесін пайдалануды білдіреді.

Сабақтарда күтілетін нәтижеге, оқу мақсаттарына жету үшін білім алушыларға жеке, жұптық, топтық тапсырмалар бере отырып, белсенді әдіс-тәсілдерді қолданудың маңызы зор. Атап айтсақ, өтілетін тақырыпты болжауда «Галереяға саяхат», «БББ», «Стоп кадр» әдістері тиімдірек болып келеді. «Ойлан, жұптас, бөліс», «ДЖИГСО», «Екі жақты күнделік», т.б. әдістері білім алушыларға ойларын жинақтауға, жұпта бөлісуге, топқа шығып сөйлеуге көмектеседі.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін оқу барысында білім алушылардың мәліметтерді табуы, құрастыруы және басқаруы, ақпараттармен және идеялармен бөлісуі, бірлесіп әрекет етуі, түрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалануы арқылы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану дағдыларын дамытуды үнемі назарда ұстаймын.

Мысалы: әдебиетті оқыту барысында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану төмендегідей көрініс табады:

- көркем шығарма бөлімдерін және оның негізгі идеяларын толықтай түсіну үшін медиаматериалдарды қолдану;
- оқушылардың белсенділігін арттыру үшін АКТ мүмкіндіктерін тиімді қолдану;
- медиақұралдарды қолдана отырып, ақпаратты және дәлелді түсіну, әртүрлі пікірлерді талдау және салыстыру;
- медиақұралдарды қолдана отырып, ғаламдық мәселелерге қатысты тақырыптарды нақтылау және әртүрлі пікір тұрғысынан сыни талдау жасау;
- АКТ қолдана отырып, таныстырылым дайындау, салыстыру, бағалау, зерттеу және бірлесе отырып пікірлерін дәлелдеу.

Қазақ тілін оқытуда қолданылатын педагогикалық әдіс-тәсілдерге:

1) Оқу-танымдық әрекетті ұйымдастыру және жүзеге асыру әдістері:

- Тілдік әдістер (әңгіме, дәріс, семинар, диалогтік оқыту, топтық оқыту, бірлесе оқыту);
- Көрнекілік әдістері (иллюстрациялар, көрсетілім, таныстырылым);
- Тәжірибелік әдістер (жаттығулар, тәжірибе жасау, қолмен түрлі бұйымдар (постер, кластер, буклет) жасау);
- Репродуктивтік әдістер;
- Проблемалық-ізденушілік әдістер;
- Өзіндік жұмыс әдістері (мұғалім басшылығымен және өз бетімен);

2) Оқу-танымдық әрекетті ынталандыру және уәжді арттыру әдістері.

3) Оқу-танымдық әрекеттің тиімділігін бақылау және өзіндік бақылау жасату әдістері.

Қазақ әдебиетін оқытуда қолданылатын педагогикалық әдіс-тәсілдерге тоқталсақ, олар:

1) ауқымды мәнмәтін бойынша топтық зерттеу жұмысын жүргізу және белгілі бір мәселе бойынша автордың көзқарасын талдау;

2) жанрларды түрлендіру (драманы хикаятқа немесе хикаят тарауларын драмалық шығармаға айналдыру) және оның әсерін бағалау;

3) рөлдік ойындар арқылы автордан сұхбат алып, сұрақтар қою (мүмкін болса, авторлармен, фильмді түсірушілермен кездесулер ұйымдастыру);

4) оқушылардың сөйлеу және сын тұрғысынан ойлау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған пікірталас, ми шабуылы, дебат, стратегияларды қолдану;

5) оқушының бүгінгі қоғамға лайық жеке тұлғалық қасиеттерін, оның рухани жан дүниесін байытатын қазақ тілінің этно-мәдени лексикасын, даналық сөздерін меңгерту, ана тіліндегі қарым-қатынас жасаудағы сөз әдебіне баулу, жағдаяттық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруда ізгілендіру технологиясын қолдану;

6) оқу үдерісінде түрлі жағдаяттар, рөлдік ойындар, «дөңгелек үстел», «брифинг», баспасөз конференциялары, «Екі жақты күнделік» және монолог пен диалогке, әңгімелесуге жағдай жасау;

7) оқу үдерісінде түрлі ұнтаспаларды, бейнетаспаларды, медиаматериалдарды, бейнероликтерді, интернет материалдарын, электронды оқулықтарды, компьютер мен лингафондық аппараттарды, белсенді оқыту әдістері мен пәнаралық байланыс сабақтастығын кеңінен қолдану.

Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің міндеті жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болғандықтан, жаңа технология бойынша әдістемелік жүйенің басты бөлігі оқыту мақсаты болып қалады. Сондықтан танымдылық іс-әрекеті белгілі бір дәрежеде белсендірілуі қажет. Бұл әдістемелік жүйенің басқа бөліктерінің де (мазмұн, әдіс, оқыту түрі мен құралдарының) өзара байланысы қалпында өзгертілуін талап етеді. Мұны орындау үшін төмендегідей ұстанымдар жүзеге асуы тиіс.

1. Оқушылардың өзіндік іздену іс-әрекетінің әдістерін меңгеру талап етіледі. Өйткені бұл әдістердің күнделікті пайдаланып жүрген оқыту әдістерінен айырмашылығы бар. Яғни жаңа жағдайдағы "оқыту әдістемесі" деп отырғанымыз: "оқушы - мұғалім" ұстанымының өзара тығыз байланыстылығы. Демек, мұнда бірінші орында оқушы тұрады және оның өз бетімен білім алуындағы белсенділігіне баса назар аударылады.

2. Жаңаша оқытудың негізгі түрлері: оқытудың дербес және топтық түрлері болып табылады. Бұл жерде алға қойылатын басты мақсат - оқушыға деген сенім, оның өз ісіне жауап беру мүмкіндігіне сүйеніп беделі мен қадір-қасиет сезімін дамыту. Ал оқытудың фронтальды түрі көбінесе, бағыт беру, талқылау және түзету енгізуде ғана пайдаланылады.

3. Жаңа технологияның мақсаты бойынша "оқытуды ізгілендіру" қажет. Бұл үшін оқу құралдары оқушылардың өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек. Бұрынғы дәстүрлі оқулықтар мұндай талапты қанағаттандыра алмайды, сондықтан оқушылардың өз бетімен білім алуына аса бейімделген жаңа типтегі оқулықтар керек-ақ.

Жаңа технологияның тағы бір психологиялық негізі болып табылатын теория - Л.С.Выготскийдің "оқыту үрдісінде оқушының ақыл-ойының дамуы "актуалды даму" аймағынан жақын арадағы даму" аймағына ауысуы туралы теориясы. Бұл ауысу тапсырмаларды қайталап орындауға ғана арналған бірінші деңгейден өнімді іс-әрекетті қажет ететін келесі деңгейлерге ауысу негізіндегі іс-әрекет арқылы жүзеге асады.

В.П.Беспалько бұл деңгейлерді төртке бөледі: бірінші деңгей - "міндетті, оқушылық", екінші - алгоритмдік, үшінші - эвристикалық, төртінші – шығармашылық [2].

Ендеше оқушылардың білім, білік, дағдыларын, құзыреттіліктерін жетілдіру үшін оқытудың жаңа технологиясы негізінде дифференциалдық және дербес деңгейлік ұстанымдарының талаптарына сәйкес өткізілетін әр түрлі сабаққа арналған жаңа тұрпаттағы оқулықтар мен оқу құралдары қажет.

Әрбір педагогикалық технология жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, оның өзіндік және шығармашылық қабілетін арттыруға, қажетті іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға және өзін-өзі дамытуына қолайлы жағдай жасауға қажетті объективті әдістемелік мүмкіндіктерін қамтуы тиіс.

Технологиялар мен әдістердің тізімі ауқымды, олардың мүмкіндіктері әр түрлі, сондықтан алдымен негізгі стратегиялық бағыттарды анықтау қажет, әрине, өмірдің әр түрлі жағдайларына дайын рецепт жоқ. Белсенді технологиялар мен әдістердің әлеуеті өте жоғары, ал оларды оқыту барысында пайдалану оқытудың нәтижесі - құзыреттілікке ықпал етеді [3].

Төмендегідей негізгі міндеттерді бөліп алуға болды:

- оқушылардың дамуына, өзіндік дамуына жағдай жасау;
- өнімді білім, білікті игеру;
- бүкіл өмір бойына өз білімін толықтыруға деген қажеттілікті дамыту.

Оларды орындау үшін мұғалім нені басшылыққа алуы керек?

Ең алдымен, мұғалім қолданатын технологияға тәуелсіз төменде келтірілген ережелерді есіне сақтауы керек:

1. Ең бастысы, Сіз оқытып отырған пән емес, Сіз қалыптастырып отырған тұлға. Тұлғаны Сіз оқытатын пән қалыптастырмайды, пәнді оқытатын мұғалім қызметі арқылы қалыптасады.

2. Белсенділікті қалыптастыру үшін уақытты да, күшіңізді де аямаңыз. Бүгінгі белсенді оқушы – ертеңгі қоғамның белсенді мүшесі.

3. Оқушыны білім алуға, оқу-танымдық қызметтің өнімді әдістерін игеруге көмектесіңіз.

4. «Неліктен?» деген сұрақты жиі пайдаланыңыз, бұл себепті ойлауға үйрету үшін қажет: себеп-салдар байланысын түсіну дамыта оқытудың міндетті шарты болып табылады.

5. Ауызша айтқан адам емес, практикада қолданған адам білетінін есіңізге сақтаңыз.

6. Оқушыларды ойлауға және өздігінен әрекет етуге үйретіңіз.

7. Шығармашылық ойлауды проблеманы жан-жақты талдаумен дамытыңыз, танымдық міндеттерді бірнеше тәсілдермен шешіңіз, жиі шығармашылық есептерді жоспарлаңыз.

8. Оқушыларға оларды оқыту перспективасын жиі көрсетіңіз.

9. Білім жүйесін игеруді қамтамасыз ету үшін сызбаларды, жоспарларды қолданыңыз.

10. Оқыту үрдісінде әр оқушының жеке қабілеттерін есепке алыңыз, бірыңғай деңгейдегі білімі бар оқушыларды кіріктірілген топтарға біріктіріңіз.

11. Оқушылардың өмірлік тәжірибелерін, қызығушылықтарын, даму ерекшеліктерін есепке алыңыз.

12. Өз пәніңізден ашылған жаңалықтар бойынша ақпаратты біліңіз.

13. Оқушылардың зерттеу жұмысын ынталандырыңыз. Оларды эксперименттік жұмыстың техникасымен, есептерді шығару алгоритмімен, анықтамалық материалдармен, шығармалармен таныстыруға мүмкіндік табыңыз.

14. Білім ол үшін өмірлік қажеттілігі екенін түсінуге үйретіңіз.

15. Оқушыларға әр адамның өмірлік жоспарларын жүзеге асыру үшін барлығына үйренетін болса, онда ол өмірден өз орнын табатынын түсіндіру қажет.

Бұл пайдалы кеңестер-ережелер – бұл педагогикалық даналықтың, педагогикалық шығармашылықтың, көптеген ұрпақтардың жалпы педагогикалық тәжірибелерінің шағын бөлшегі ғана.

Осыларды есте сақтау, оларды басшылыққа алу – бұл ең басты мақсатқа – тұлғаның дамуын қалыптастыруға жетуде мұғалім еңбегін жеңілдетудің басты шарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ тілді мектептердегі «Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017.

2. Әбенбаев С., Ахметова Г., Әбенбаева И. Дәстүрлі емес сабақ турасында //Мектептегі шетел тілі. 2003, №2, бб.11-16.

3. Кішібаева Д.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар. Оқу құралы. Түркістан қ. А. Ясауи атындағы ХҚТУ, 2010.

4. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. – Алматы, 2005. – 137 бет.

5. Манабаева А.Ш., Абылайхан С.М., Алшынбаева Ж.Е. Қазіргі білім беру технологиялары Оқу-әдістемелік құралы. Қарағанды, Санат баспасы, 2007, 80б.

ӘОЖ 37.025.7

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЕҢ БАСТЫ ӨЛШЕМІ – ОНЫҢ ТИІМДІЛІГІ, НӘТИЖЕЛІГІ, ЖАҢАШЫЛДЫҒЫ

Комекова Жанар Акмырзакызы

*Тәрбие жұмысының әдістемесінің пәні оқытушысы,
«Мұрын жырау Сеңгірбекұлы атындағы
Маңғыстау жоғары педагогикалық колледжі» МКҚК
Ақтау қ.*

***Аннотация:** Бұл мақалада сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы, шыңдалған ойлау, кез келген мәселелерге сыни көзбен қарап үйрену дағдыдылану; Сын тұрғысынан ойлау- бұл ақпарат пен ойдың бірігіп алудың шынайы тәсілі. Сыни тұрғыдан ойлау - бұл жаңа мүмкіндіктерді ашуға қабілетті ойлау және бұл көптеген мәселелерді шешуде өте маңызды.*

***Кілт сөздер:** Сын тұрғысынан ойлау технологиясының тиімділігі,сын тұрғысынан ойлау технологиясының әр кезеңінде қолдануға болатын заманауи стратегиялар.*

Мақсаты: Білім алуға ұмтылатын шәкіртке жол көрсету, оқуға қызығушылығын ояту, сабақта оқушыны ізденіске бағыттау, оның шығармашылық тұлғасын қалыптастыру.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз не?

- Шыңдалған ойлау, кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сыни көзбен қарау;
- Күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;

- Үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының ерекшелігі:

- Кез келген ақпараттың жан – жақты ой елегінен өткізіп барып қабылданатындығы.

- «Өзгенің ақыл ойымен шыңдалмаған білім – білім емес» дегендей жеке емес топтық, не ұжымдық талқылаулар түрінде игерілгендігі.

Баланы бастауыш сыныптан бастап шығармашылық ойлауға, өз бетіне шешім қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту – бүгінгі күннің басты талабы. Әр мұғалім шығармашылықпен жұмыс істеген жағдайда ғана еліміздің саналы, дарынды азаматтарын тәрбиелеп шығаруға мүмкіндік бар. Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс жасай отыра, осы жастағы балалардың ойлау қабілеттерін арттыратындай заманауи әдіс – тәсілдерді тиімді қолдану қажет.

Осы тұста В.Г. Белинскийдің: «... ұстаздың қолында адам өмірінің келешектегі тұтас тағдыры тұр.» – деген сөзі еріксіз еске түседі. Өйткені, ұстаз – болашақтың тұтқасы, жас ұрпақты тәрбиелеу және терең де жан – жақты білім беру ісіндегі қоғамның жұрт сенген өкілі.

❖ *Қызығушылықты ояту.* Үйрену процесі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Білім алушыны жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы білім алушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау» т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – білім алушының белсенділігін арттыру.

Өйткені, үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Білім алушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шыңдалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Білім алушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

❖ *Мағынаны тану (түсіне білу).* Бұл кезеңде білім алушы жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Білім алушының тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, білім алушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады.

❖ *Ой-толғаныс* – бұл кезеңде күнделікті оқыту процесінде білім алушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Білім алушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша ол:

-шыңдалған ойлау.кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сыни көзбен қарау;

-күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;

-үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым;

Сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төменгі шаралар орындалуы шарт:

1) сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек;

2) оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;

3) әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;

4) үйрену барысындағы оқу-шылардың белсенді іс-әрекетін қолдау;

5) кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;

6) оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;

7) сын тұрғысынан ойлауды бағалау.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту деген ұғымды кез - келген жаңа идеяны сол күйінде қабылдау немесе оған түбегейлі сенім арту емес, ол идеялардың негізгі себептерін, жүзеге асыру жолдарын және нәтижесін білу, оларды өз ортаңа, өз мүмкіндігіңе, өз керегіңе, өз іс - әрекетіңе лайықты кіріктіру, талдау, ой елегінен өткізу, яғни проблемаға сыни тұрғыдан қарап, өз мақсатына пайдалана білу.

Зерттеудегі мақсат – бастауыш сынып оқушыларын кез - келген мазмұнға сын тұрғысынан қарауды сабақта және сабақтан тыс уақытта үйрету.

Зерттеу нысан: сабақ өту барысында сыныппен жеке, жұптық, топтық, ұжымдық. Жұмыс жасай отырып жеке тұлғаның әлеуметтендіру және даму бағытын зерттеу.

Зерттеу барысында сын тұрғысынан ойлау технологиясын меңгерту бағытында оқушыларға үйрете жүріп, педагогикалық әдіс – тәсілдерді, және жеке тұлға бойында болатын мынадай қасиеттерді зерттеу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді қолдану қажеттігін түсіндім.

Жеке тұлғаны сын тұрғысынан ойлауды меңгеру үшін мынадай қасиеттері болуы шарт:

- жоспарлауға дайын болуы;

- бейімделгіштігі (басқалардың идеяларын қабылдай алуы);

- қайсарлығы (қиын тапсырмаларды кейінге қалдырмауы);

- жете түсінуі (өзінің және басқа адамдардың пікірін қадағалау);

- ымыралы келісімді іздеуі;

Жеке тұлғаны сын тұрғысынан ойлауды дамыту шарттары:

- сын тұрғысынан ойлауда тәжірибе жинау үшін уақыт және мүмкіндік беру;

- оқушылардың ойлауына жағдай туғызу;

- әртүрлі идеялар мен пікірлердің тууына мүмкіндік жасау;

- оқыту үрдісінде оқушының белсенділігін қолдау;

- әрбір оқушы сын тұрғысынан ойлауға қабілетті;

- оқушының өз пікірін білдіруге жетелеу және оның пікірін бағалау.

Технология бойынша әр сабақ үш кезеңнен тұрады:

- қызығушылықты ояту;

- мағынаны ашу;

Кубизм стратегиясы – кубик жасалынып, оның 6 қырына 6 түрлі тапсырма жазылады. Мұғалім кубті ортаға тастап, қай қыры түссе, оқушы сол қырындағы тапсырмаға жауап береді.

Білемін. Үйрендім. Білгім келеді. Бұл стратегияны 1984 жылы Чикаго университетінің профессоры Донна Огл шығарған. Оның мақсаты – таным үрдісінде рефлексивтілікті дамыту.

Ол үшін төмендегі кестені толтыру керек.

Білемін. Үйрендім .Білгім келеді.

Топтың мүшелерін дамыту мақсатында уақытты үнемдеу арқылы оқушылардың барлығын тыңдауға мүмкіндік береді. Кестені толтыру барысында ұсыныстар және жаңа ойлар қосуға болады.

Концептуалдық дөңгелек стратегиясы кластерге ұқсас, бірақ мұнда бір шоқтан таралуы керек. Мысалы 2 сыныпта дүниетану пәні бойынша жүргізген «Бұлар қайдан шығады?» тақырыбында өткізген сабағымда «мал шаруашылығы» ұғымына осы стратегияны қолдандым:

Бұл тәсіл оқушылардың назарын оқылатын тақырыпқа аударуға, сабақ жоспарын жасауға мүмкіндік береді.

«Ирек» стратегиясы. Оқушылардың танып білу қызметін арттыру үшін қолданылады. Мұғалім алдын ала мәтінді мағынасына қарай бөліктерге бөліп тастайды. Бүкіл сыныптағы оқушыларды топқа бөліп, әр топқа мәтін үзінділерін береді. Әр топ сынып оқушыларға, өздеріне берілген мәтіндерін түсіндіріп шығады. Мұндағы басты мақсат - әр оқушы осы тақырыпты түгелдей қамтуында. Осы орайда «Бұлар қайдан шығады?» тақырыбын топ бойынша бөліктерге бөліп тастап және интерактивті тақтадан жайлаудың суретін көрсету арқылы мәтін құрастыруына жол сілтедім.

«Болжам» стратегиясы. Оқиға мазмұны арқылы баланы қиялдату, ойын, сыни көзқарасын дамыту, проблемалық мәселе туғызу.

Осы орайда әр топқа тапсырмалар бере отырып қиялдауына еркіндік бердім. Оқушылар арасынан қиялы жүйрік бала дараланып шығатыны сөзсіз.

«Пікір алысу» стратегиясы. Оқушылар бір қорытындыға келетін мәселеге байланысты пікір таластырады, пайдалы, пайдасыз жақтарын шешеді. Белгілі тақырыпты алып, әлеуметтік өмірмен байланыстыру, өз көзқарасын дамыту, өзгені құрметтеуге үйретеді.

«Әңгіме» стратегиясы. Өзіне - өзі есеп беру, көзқарасты дамыту, білімін анықтау, бағалау.

Технологияны оқытуда басқа да стратегиялар белгілі: «Жұқа» және «қалың» сұрақтар стратегиясы, Кроссворд стратегиясы.

Сонымен, сын тұрғысынан ойлаудың әдістемелік тәсілдерін оқу үрдісінде қолданғандағы маңыздылығы мынада:

- мотивацияның артуы;
- дербес іс - әрекеттің артуы;
- ойлаудың белсенді болуы;
- оқушылардың білігі мен біліктілігінің жан - жақты дамуы;
- логикалық ойлаудың жүйелілігін меңгеру.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясын қолдану нәтижесінде жеке тұлғаның қабілеттері жандана түседі және білім прагдимасы қалыптасады.

1. «Болжау» стратегиясы
2. «Екі жақты күнделік» стратегиясы
3. «Топтастыру» стратегиясы
4. «Әдебиет үйірмесі»
5. «Бес жолды өлең» стратегиясы

1-ші «Болжау» стратегиясы.

Оқушылардың алдына әңгімеден үзінді беру. Яғни, оны оқушылар ары қарай жалғастырып оқиғаны немен аяқталғанын өз ойларымен жеткізеді.

2-ші «Екі жақты күнделік» стратегиясы.

1. Мәтіннен өздеріне әсер етіп ойында қалған үзіндіні жаз.
2. Мишаның келесі сұрағына анасы не деп жауап береді деп ойлайсың, соны жаз.
3. «Ананың көңілі – балада.Баланың көңілі далада» мақалының мәтінге қандай қатысы бар?

3-ші «Топтастыру» стратегиясы.

1) Дүниеде не қымбат? (Ана)

- Ана неден қымбат? (Бәрінен)

- «Бәрі» ұғымына не кіреді?

2) Анаға деген махаббат қай күннен басталады? (Құндақта жатқан кезден)

- Құндақта сөзін қалай түсінеміз?

3) Жылап уанбай, шырылдағанда кімді іздейсін? (Ананы)

- Уанбай сөзімен мағыналас қандай сөздер бар?

4-ші «Әдебиет үйірмесі»

• Шағын әңгіме «Менің анам»

• Өлеңді аяқта

• Мәтіннің мазмұнына сай нақыл сөз, мақал-мәтел немесе шешендік сөз жаз.

5-ші «Бес жолды өлең» стратегиясы

1. Зат есім (1 сөз)

2. Сын есім (2 сөз)

3. Етістік (3 сөз)

4. Қорытынды ой (4 сөз)

5. Зат есімге жуық мәндес сөз (1 сөз)

Сын тұрғысынан ойлау тек қана оқушы тарапынан болатын әрекет емес, сондай-ақ мұғалім де сыни ойлауға қабілетті болуы керек. Мұғалімдер оқушыға бақылау, талдау, қорытынды жасау, интерпретациялау дағдыларын дамытуға мүмкіндік жасауы керек. Мәселен, тарих немесе география пәндерін оқытуда оқушыларды суреттер, фотосуреттер, естелік жазбалары сияқты дәлелді жинақтау мен топтастыруға; негізгі дереккөздерді бағалауға және оларға тиісті сұрақ қоюға, кең тәжірибе негізінде болжамдар мен ұсыныстарды қайта қарауға тартуға болады. Сыни тұрғыдан ойлауда диалог арқылы оқытудың, рефлексиялық оқытудың маңызы зор. Қорыта келгенде айтарымыз, сыни ойлау, пайымдау және шығармашылық танымдық процестермен байланысты болғанымен, онымен бірдей емес. Заман талабына сай бәсекеге қабілетті жас ұрпақты тәрбиелеуде, оқушыларға қажетті білімді меңгерудің тиімді жолдарын, әдіс-тәсілдерін талмай іздеу – әр ұстаздың міндеті. Бұл орайда, Қазақстан Республикасы білімді дамыту тұжырымдамасында: «Адам өзін – өзі жетілдіруге де, жоюға да қабілетті. Адамның өз болмысын тануға, ұмтылуға көмектесіп, тереңде жатқан талап тілегін, қабілеттерін дамытуға тиіс. Сыни ойлау мәселені жақсы түсіну үшін қажет. Пайымдауға логикалық дәлелдер жасап, бағалау жатады. Ол оқушылардың неге бір жағдай орын алғанын немесе не болуы мүмкін екенін анықтай білуін талап етеді. Шығармашылықтың нәтижесінде көптеген адамдар үшін жаңа және құнды болып келетін өнімдерге қол жеткізуге болады. Ой талқы, әсіресе топта жүргізілген ой талқы сыни ойлауды үйренеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қожахметова К.Ж. Мектептің ұлттық тәрбие жүйесі-Алматы-2009., 11-6 бб.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2030» Барлық қазақстандықтардың өсіп-өрендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы, Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы - Алматы-Білім,1997. 18-19 бб.
3. Ұлттық тәрбие (ұлттық тәрбиенің этика-эстетикалық негіздері): оқу құралы.А. 15-16 бб.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, СТУДЕНТТЕРДІҢ НЕГІЗГІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Кумарова Аигерим Бектасовна
Физика пәнінің оқытушысы
Жоғары инженерлік-технологиялық колледжі
Орал қ.

Аннотация: Орта мектепті аяқтап, колледжге студенттер жан – жақтан жиналады. Олардың ортаға бейімделуі мен пәнге қызығушылығын ояту басты мәселелердің бірі. Оны шешу жолының бірі - инновациялық технологияларды қолданып, оқытудың сапасын арттыру, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын ояту және олардың ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беру.

Кілт сөздер: инновациялық технология, Interacty, Plickers, Padlet.

Біздің уақыт – өзгерістер уақыты. Қазіргі кезде табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет. Қоғам өмірінің барлық салаларында ең алдымен, білім беру саласын жаһандық ақпараттандыру жағдайында тәуелсіз танымдық белсенділікті арттыру мәселесі өзекті болып табылады. Қазіргі заманға сай, әлемдік ақпараттық технологияларды пайдалана алмаған жағдайда қоғамға бағдарлануда қиын жағдайда қалыптасады. Қоғамда табысты әлеуметтену үшін білім алушыларда бірқатар құзыреттіліктерді қалыптастыру қажет.

Әдіс – тәсілдермен платформаларды түрлендіріп қолдана білуім – біліктілік арттыру курстарынан алған білімімді тәжірибеде үздіксіз қолданудан деп ойлаймын.

Ең алғаш жас маман болып, «дипломмен ауылға» бағдарламасымен ауылға қоныс аударған уақытта орта мектептер жиынтық бағалауға көшіп жатқан уақыты болатын. Мектепшілік ұйымдастырылған «Тәжірибедегі рефлексия» алғашқы курсым еді. Сабақты түрлендіріп өткізу, оқушылардың 2017 жылы курсты жақсы аяқтап, жаңартылған білім мазмұнының бағдарламасын тереңнен тани бастадым. Сабақты түрлендіріп, инновациялық технологияларды қолданып өткізу басты мақсатыма айналған болатын.

«Тәжірибедегі рефлексия» курсының куәлігі

Кейін 2018 жылы «XXI ғасыр педагогы» атты біліктілікті арттыру бағдарламасына қатыстым. Инновациялық технологияларды сабақтарыма қолданып, аудан көлемінде мұғалімдерге таныстырым жасаған болатынмын.

«XXI ғасыр педагогы» атты біліктілікті арттыру курсының куәлігі

2023 жылы мектептен колледжге ауысқаннан кейінде инновациялық технологияларды қолдану арқылы жас оқытушыларға шеберлік сыныптарында қолданған әдіс – тәсілдеріммен бөлісіп жүрмін. Қазіргі таңда TOP -911 тобына өткізген сабағыма тоқталсам:

Үй тапсырмасы **Interacty** платформасы арқылы өткізілді. Бұл - интерактивті контент жасауға арналған онлайн платформа. Платформа пайдаланушыларға әртүрлі креативті құралдарды ұсынып, интерактивті тесттер, ойындар, сауалнамалар, квиздер және басқа да медиаконтент түрлерін жылдам жасауға мүмкіндік береді. Студенттер сұрақтарға жауабын жазу арқылы орындайды. Барлық кілт ашылған соң, жаңа сабақтың тақырыбын ашуға фонға сурет қоюға болады.

Топқа бөлуге звукограмм жасанды интеллект құралы арқылы, дыбыс жазып, Merge Qr арқылы кюар кодтар арқылы топқа бөлінді.

Жаңа сабақ физикалық 3 d PHET платформасы арқылы көрсетілді. PHET платформасы сипаттамасы: студенттер әртүрлі физикалық құбылыстарды өз бетінше зерттей алады. Тегін, жоғары сапалы анимациялар мен интерфейсі түсінікті. Шынайы зертханалық құралдармен жұмыс істеуге мүмкіндік болмаған жағдайда, PhET симуляцияларының көмегімен зертханалық жұмыстарды виртуалды түрде орындауға болады.

Virbo жасанды интеллект платформасы арқылы есептер шығарды. Есеп шығару әдістерін тыңдалым, оқылым дағдыларын қалыптастыру арқылы өзгертіп беремін. Virbo платформасымен суреттерді сөйлетіп, есептердің оқылуын жасауға болады.

Plickers — статистикалық жұмыс жасау үрдісін жеңілдететін және сыныптың жауабын лезде бағалап беретін қосымша.

Plickers мұғалімнің ұялы телефонын немесе планшетын оқушылардың карточкаларындағы QR-кодтарды оқу үшін пайдаланады. Әр оқушыда жеке карточка болады. Карточканың төрт қабырғасы жауаптың төрт нұсқасын білдіреді, оларды бұру арқылы оқушы дұрыс нұсқасын таңдайды. Алдын ала бағдарламаға сыныптың тізімі ендіріледі, сол арқылы әр оқушының сұраққа қалай жауап бергенін білуге болады.

Plickers қосымшасын сабақтың соңында қорытынды бөлімге пайдаландым. Платформаға студенттердің тізімі мен тест сұрақтарын енгізіп қойдым. Студенттер карточкаларының дұрыс жауабына бұрып бір уақытта көтереді, тек ұялы телефонға түсіріп бағдарлама жауаптарды сканерлеп, нәтижесін лезде көреміз. Plickers-те жауаптарын диаграмма арқылы да көруге болады.

Сабақтың соңында орындалған әрекеттерді талдау және бағалау үшін Padlet тақтасын қолдандым. Тақтаны тек оқытушы емес, бір уақытты оқу үдерісіне қатысушылардың барлығы тегін қатыса алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізудің әдіснамалық және оқу-әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. –Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015-210 бет
2. Азанова, А.Е. Виртуалды онлайн-тақта қашықтықтан оқыту жағдайында шағын жобаларды құру платформасы ретінде / А.Е. Азанова. — Мәтін: тікелей // Жас ғалым. — 2020. — № 13 (303). — 205-207 б
3. Кириллиду, Марта (2005). Цифрлық кітапхананы бағалаудың цифрлық хаттамасын әзірлеу. Сандық кітапханалар бойынша 5-ші ACM / IEEE-CS бірлескен конференциясының материалдарында: ACM Press. 172-173 бб.

ӘОЖ 378

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ИНТЕЛЛЕКТ КАРТАСЫН ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Лукпанова Дина Утемисовна
тарих пән оқытушысы
Қ.Дүтбаева атындағы Атырау
гуманитарлық колледжі,
Атырау қ.

Аннотация: Бұл мақалада білім беру саласында білім сапасын арттыру мақсатында интеллектуальды картаны (интеллект картасын) қолдану әдістемесі талданады. Мақалада интеллектуальды картаның негізгі ұғымдары, оның құрылымы мен қолданылуы сияқты аспектілер талқыланады. Сонымен қатар, интеллектуальды карталарды білім беру процесінде қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері көрсетіледі. Мақала білім беру саласында интеллектуальды карталарды қолдануға қызығушылық танытатын оқытушылар мен зерттеушілер үшін пайдалы ақпарат береді.

Кілт сөздер: білім сапасы, интеллектуальды карта, білім беру әдістемесі, оқу-тәрбие процесі.

Қазіргі білім тек білімді ғана емес, сонымен бірге үнемі өзгеріп отыратын әлем жағдайында мәселелерді шеше алатын құзыретті, шығармашылық адамды қалыптастыруға тырысады. Ол үшін әр оқушының жеке ерекшеліктері мен әлеуетін ескеретін оқытудың жаңа тәсілдері қажет.

Осы мақсатқа жетудің перспективалы құралдарының бірі-Ховард Гарднер жасаған интеллект картасы. Интеллектуалды қабілеттердің алуан түрлілігін мойындайтын бұл тұжырымдама білім беру сапасын жақсартуға жаңа мүмкіндіктер ашады.

Ақыл-ой карталары әдісі өмірдің кез-келген саласында, оқу арқылы қол жеткізілетін тұлғаның интеллектуалды әлеуетін жақсарту немесе әртүрлі интеллектуалды мәселелерді шешу қажет болған жағдайда қолданыла алады: оқыту; дәрістерді жинақтау; кітаптардың қысқаша мазмұны; белгілі бір тақырып бойынша материал дайындау; шығармашылық міндеттерді шешу; миға шабуыл; презентациялар; әр түрлі күрделіліктегі жобаларды жоспарлау және әзірлеу; істер тізімін жасау; байланыс; тренингтер өткізу; зияткерлік қабілеттерін дамыту; жеке мәселелерді шешу.

Бұл әдістің тиімділігі келесідей:

- әдіс білім алушылардың нақты сұраныстарына жауап береді және олардың дамуының жас деңгейіне сәйкес келеді;

- білім алушылардың алған білімі жадында едәуір ұзағырақ сақталады, ал игерілген материалдың үлесі едәуір жоғары;

- интеллект карталарын жалпылама қайталау кезінде демо немесе үлестірме ретінде пайдалануға болады;

-ақыл-ой карталарын құру процесі оқуды шығармашылық және қызықты етеді.

Өз ақыл-ой карталарын жасау білім алушыларға мүмкіндік береді:

- оқу пәнін білудегі әлсіз тұстарды анықтау;

- оқу және анықтамалық материалдармен өз бетінше жұмыс істеуді үйрену;

- жеке қасиеттерді, интеллектті, кеңістіктік ойлауды, өз қабілеттері мен қабілеттеріне сенімділікті, танымдық белсенділікті дамыту.

Интеллект карталарын құрудың негізгі принциптері:

1. Ақпараттың графикалық көрінісі.

Бұл ақыл-ой картасының рефераттан басты ерекшелігі. Ақыл-ой карталарында ақпарат логикалық байланысты мәтін жазудың орнына схема түрінде ұсынылады. Негізгі мағыналы ойлар бағытталған көрсеткілермен байланысады.

2. Пиктограммаларды қолдану.

Интеллект карталарында пиктограммаларды пайдалану міндетті болып табылады. Бұл карталарда пиктограммалар тек "эмодзилер" мен "жүректер" ғана емес, сонымен қатар автордың карта түйіндеріне қатынасын вербалды емес жолмен жеткізуге немесе түйіндердің шығу тегі мен мақсатын жанама түрде көрсетуге мүмкіндік беретін басқа да күрделі белгілер болуы мүмкін.

3. Түсті белсенді пайдалану.

Ақыл-ой карталарын салу кезінде бірнеше (кем дегенде үш) түстерді қолдану қажет. Түс-қабылдаудың күшті құралы және оны ойларды бөлектеу және құрылымдау үшін пайдалану өте маңызды.

4. Карталарды жасау үшін тек түрлі-түсті қарындаштар, маркерлер және т.б. қолданылады.

5. Негізгі идея, проблема, назар (зерттеу) объектісі орталықта орналасқан.

Бұл ақыл-ой карталарын құрудағы негізгі ұғымдардың бірі.

6. Орталық идеяны бейнелеу үшін суреттерді, суреттерді қолдануға болады.

Әрбір негізгі тармақтың өзіндік түсі бар.

7. Негізгі тармақтар орталық идеямен, ал екінші, үшінші және т.б. тармақтар негізгі тармақтармен байланысады.

8. Бұтақтар түзу емес, қисық болуы керек (ағаш бұтақтары сияқты), тірі, икемді – жалпы, органикалық. Дәстүрлі схема стилінде ақыл-ой картасын салу негізгі сызба идеясына мүлдем қайшы келеді. Бұл көздің бұтақтар бойымен қозғалуын едәуір қиындатады және көптеген қосымша нысандарды жасайды.

9. Әр жолдың үстінде тек бір кілт сөз жазылады. Әр сөзде мындаған мүмкін ассоциациялар бар, сондықтан сөздерді "желімдеу" ойлау еркіндігін төмендетеді. Сөздерді бөлек жазу жаңа идеяларға әкелуі мүмкін.

10. Жақсы есте сақтау және игеру үшін әр сөз туралы сызбаларды, суреттерді, ассоциацияларды қолданған жөн.

11. Өсіп кеткен бұтақтарды көрші бұтақтармен араласпау үшін контурларға салуға болады.

Ақыл-ой картасын жасау кезінде осы принциптерді қолдану ақыл-ой карталарының ойын-сауығын, тартымдылығын және өзіндік ерекшелігін арттыруға қызмет етеді.

Технологияны Т.Бусен жасаған. Шын мәнінде, ол кез-келген ақпарат бірлігін (мәтін, күн, тіпті сурет немесе ой) графикалық түрде бейнелеу арқылы радиантты ойлауды бейнелеудің өз нұсқасын ұсынды. Отандық ғылымда осыған ұқсас әдісті В.Ф.

Шаталовтың "анықтамалық рефераттар әдісі" деп санауға болады. Ол оқушылардың жазбаларын мұғалімнің тақтадағы қысқаша белгілерімен салыстырды. "Жаңа әдіс, жаңашыл педагог, әр сабақтан кейін мұндай тақтаны қарастырады – деп атап өтті. Анықтамалық рефератта тақырыптың негізгі тезистері белгілі бір схема түрінде бейнеленген, бірақ оның орналасуы оқушының қабілеттері мен қиялына сәйкес оқушының жеке ерекшеліктеріне байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Тиісінше, егер оқушы барлық ішкі байланыстарды жақсы ойластырса, белгілеу жүйесін жасап, қажетті форманы таңдаса, онда мұндай реферат жадында қалады. Бұл әдістің кемшілігі-құрылыс алгоритмінің нақты және егжей-тегжейлі болмауы. [1, 20-бет].

Тарих сабақтарында ақыл-ой карталары әдісін кез-келген жаста қолдануға болады.

Бұл теорияны құруға, тарихи портрет жасауға немесе нақты оқиғалар мен құбылыстарды есте сақтауға көмектеседі. Олар дидактикалық құрал ретінде әмбебап және оларды сабақтың кез-келген түрінде және кез-келген сатыда қолдануға болатындығымен (материалды алғашқы игеру, қайталау, бекіту, жалпылау немесе тіпті коммуникативті шабуыл аясында).[2, 63 б]

"Абылай хан" сабағын қайталап-жалпылау үшін іс-қимыл алгоритмін талдап көрейік. Алдын ала мұғалім жұмыс формасын таңдайды: жеке (әр оқушы материалдың қайталануына қарай карта жасайды), топтық (білімді өзектендіру шеңберінде микротоптармен карта жасау), ұжымдық (сабақ барысында сыныптың барлық ұжымын құру). Көмекші үлестірме материал дайындаған жөн: А4 форматындағы парақтар, портреттер, мәдени ескерткіштердің суреттері, киізден жасалған қаламдар, түрлі-түсті қарындаштар. Бұл кезеңде оқушылардың ақыл-ой картасымен жұмыс істеуге қанша уақыт жұмсай алатынын анықтау маңызды (бүкіл сабақ немесе оның бір бөлігі). Содан кейін мұғалім білім алушылардың жұмыстарын ұсыну нұсқасын анықтау (ең жақсы нұсқа үшін "халықтық" дауыс беру, барлық жұмыстардың көрмесі, өз картасын қорғау және т.б.). Соңында, бұл әдіс үйренгенді есте сақтауды қаншалықты жеңілдеткенін анықтау үшін рефлексия қажет.[3, 74 б]

Тікелей карта жасау кезінде оқушылар келесі қадамдарды орындауы керек.

1. Белгілі бір тақырыпты таңдап, оны парақтың ортасына үлкен түсті пішінге салыңыз. Біздің жағдайда - "Абылай ханның таққа келуі" немесе "Абылай хан". Мұнда сіз билеушінің алдын-ала дайындалған портретін желімдей аласыз.

2. Мектеп оқушыларына тақырып туралы ойлануды және барлық қауымдастықтарды: басқару, көрші елдермен дипломатиялық қарым-қатынас, елдің экономикалық жағдайы және т. б. жазуды ұсыну қажет.

3. Ассоциацияларды ішкі тақырыптарға топтастыруға тырысыңыз:

1) сыртқы саясат

А) Ресеймен бірікті.

2) ішкі саясат

А) Заңдарды кодификациялау.

Б) Консерватизм (ресми ұлт теориясы, және т.б.).

В) Аңырақай шайқасы

Г) Қалмақ қырылған шайқасы

Қаласаңыз, Әбілмамбетті қосуға болады – оған дейін кім басқарғанын және кейін кім жазылғанын жазыңыз.

4. Содан кейін ақылды карта құрылымдарының өзін анықтаңыз. Мұндай схеманы оқу әрқашан жоғарғы оң жақ бұрыштан басталады, сондықтан негізгі тармақтардың қалай орналасатынын, не жоғары немесе төмен орналасуы керек екенін қарастырған жөн. Осыдан кейін сіз картаның суретін сала аласыз. Тармақтарды орталық пішіннен орналастырыңыз, оларға кілт сөздер мен сөз тіркестерін қосыңыз.

5. Екінші және үшінші деңгейдегі сұрақтарды қосыңыз. Оқушылардан ассоциацияның қысқартулары мен сөздерін қолдануды, сызбалармен, белгілермен

немесе графиктермен толықтыруды сұраңыз. Мысалы, осы кезеңге тән "консерватизм" сөзін есте сақтау үшін осы тармақтың жанында "консервілер" бейнесін қолдануға болады. Маңызды ұғымдар мен күндерді жазуды ұмытпаңыз.

6. Негізгі элементтерді бір-бірінен түрлі-түсті блоктармен бөлуге тырысыңыз. Картаны шамадан тыс жүктемеу үшін 3-5 түстен артық пайдаланбаған дұрыс.

7. Соңында негізгі тармақтар мен сұрақтар арасындағы байланыстарды тағы бір рет тексеріңіз.

Бұл алгоритм біршама шартты, оны өзгертуге және толықтыруға болады, бастысы – әдістеменің негізгі идеяларын сақтау. [4, 101 б]

Қорытындылай келе, интеллект картасын қолдану білім сапасын арттыруда тиімді әдістеме екені дәлелденді. Оқу процесінде интеллект картасын қолдану арқылы оқушылардың білім алу және есте сақтау қабілеттері артты, олардың ойлау қабілеттері дамыды, сонымен қатар шығармашылық және сыни ойлау дағдылары қалыптасты.

Интеллект картасын қолдану оқу процесін қызықты және жеңілдетеді. Бұл әдістеме оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу қызметіне белсенді қатысуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бьюзен, Т. Интеллект карты. Полное руководство по мощному инструменту мышления / Т. Бьюзен. – Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2019. – 208 с. 9.

2. Воробьева, О. В. Использование метода «интеллект-карта» при подготовке к написанию сочинения по истории / О.В. Воробьева, И. А. Бабкина // Гуманитарная парадигма. – 2019. – № 2. – С. 51–56.

3. Шипилина Л.А. Методология и методы психолого-педагогических исследований: Учеб. пособие для магистрантов и аспирантов по направлению «Педагогика». — Омск: Изд-во ОмГПУ, 2004. — С.

4. Хуторский А.В. Теоретико-методологические основания инновационных процессов в образовании // Интернет- журнал «Эйдос». — — [ЭР].

ОӘЖ 379.8

МӘДЕНИ-ДЕМАЛЫС БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ СЦЕНАРИЙІМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІНІҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Мухамбетова Назгуль Жубандыковна,

*«Әлеуметтік мәдени қызмет және
халықтық көркемшығармашылығы»*

*мамандықтарының арнайы пән оқытушысы,
«Құрманғазы саз колледжі»*

Орал қ.

Аннотация мақалада болашақ ұйымдастырушы режиссурдың, сценаристің мәдени демалыс жұмысын ұйымдастыру бойынша теориялық материалдарды талдауға, салыстыруға және онымен шығармашылық жұмыс жасауға ынталандыратынына, сондай-ақ жаңа тақырыптарды игеру мен мәселелерді шешуге қызығушылығын арттыратынына сенеді. Сценариймен жұмыс жасаудың шығармашылық процесі сценарийлерді жасау «технологиясын» меңгеруді ғана емес, студенттің азаматтық позициясын айқындап, тұлға ретінде жалпы және кәсіби дамуын талап етеді.

Сондай-ақ колледжде, қалада және облыста түрлі сахна алаңдарында сахналық көріністер мен мерекелерді ұйымдастыру мен өткізуде алғашқы жұмыс сценарийді дұрыс жазу және сол сценариймен шараларды ұйымдастыру болып табылады.

Кілт сөздер: сценариймен жұмыс жасау, композициялық құрылымын талдау,

Мәдени-демалыс бағдарламасының сценарийін жасау үшін шығармашылық өмірді құрудың барлық тәсілдерін ұстану керек, оның негізі өмірлік тәжірибені жан-жақты түсіну болып табылады. Мәдени-демалыс іс-шарасы болатын белгілі бір өнер туындысының көркемдік түпкі ойын жасау, оны іске асыру және жүзеге асыру барысында тиісті ақпаратты егжей-тегжейлі қарастырмай және шығармашылық өңдеусіз мүмкін емес. Мәдени-демалыс шараларын дайындаудың бүкіл үдерісі сценарий үстінде жұмыс кезеңдеріне бөлінеді.

Сценарий үстінде жұмысты бастамас бұрын Калифорния университетінің профессоры, әйгілі кинодраматург Р.Уолтердің өсиетін есте сақтау қажет: «Сценаристтің бірінші, соңғы және жалғыз парызы - көрерменге лайықты болу, оның пікірін, назарын және уақытын бағалай білу.

Сценарий жазудың жалғыз және бұзылмайтын қағидасы: көңілсіз болмау».

Осы сөздерге әрбір сценарист нұсқау ретінде қарауы қажет, заманнан артта қалмау, барлық қажетті ақпараттарды меңгеру, мәнді мәселелерді айқындау, шешім қабылдау, көрермендерді жетілдір мен үйлесімділікке тарту.

Сценариймен жұмыс жасаудың осы процесін пайдалану өте орынды және сценарий жасаушыны оның әр кезеңінде жұмыстың басында кезігіп жатқан

шығармашылық тапсырмаларды бір сатыдан екінші сатыға өтуге бағыттайды. Сценарист әр кезең ішінде орындалуы керек әр түрлі шығармашылық операцияларды иеленуі керек.

Мәдени-демалыс іс-шараларының әртүрлі формалары, түрлері мен жанрларының сценарийлерін дайындауда сахналық ойды нақтылау сатысынан бастап, сценарийді аяқтау сатысымен аяқтауға кеңес береді.

1 - ші саты

- тақырыптың, идеяның, идея-тақырыптық негізді анықтау

Бірінші саты бойынша қандайда бір өтетін шараның әртүрлі идеялармен ойластырып барып тақырыбын анықтап аламыз.

2 - ші саты

- сценарийлік материал іріктеу

Арнайы бекітілген сценарист сценарий жазуда көптеген материалдарды жинақтап, қағаз бетіне түсіреді. Жазба деректер мен интернет желілері арқылы қосымша ақпараттар, өлең шумақтардың нақты авторларын жазып алу сияқты сценарий жазуда дайындық жұмыстары жүреді.

3 - ші саты

- театрландырылған іс-қимыл сценарийге сценарлық материал монтажи.

Сценарийдің композициялық құрылысының міндеті – бұл элементтерді бір тұтас біріктіруі, олар бір-бірімен үйлесуі, сюжеттік құрастыруда өзара іс – қимыл жасауы, бір біріне бағынуы және толықтырылуы, аудиторияға эмоциялық әсер етуі тиіс.

Сценарий композициясын қамтиды:

Пролог-автордың оқиға қатынасы көрсетілген әдісі, оның идеяларын байқайды.

Экспозиция-іс-шараның бастапқы кезеңі. Экспозиция мен байланыс өте айқын және қысқа. Авансценадағы ақынның көрерменге тартуы, жүргізушінің сөзі, оркестр орындауындағы шығарма, би қойылымы, директордың сөзі, тақырыпқа байланысты презентация.

Байланыс- нақты тақырыпқа бет бұруы, қақтығыстың басталуы. Ол сценарийдің композициялық құрылымының кейінгі құрылымдық элементтерінде өз дамуын табады.

Негізгі іс-әрекет-Бұл жерде тақырыпты құру және дамыту басталады. Ең үлкен бөлігі болғандықтан бағдарламаның негізгі сюжеті жинақталады.

Шарықтау шегі – сценаридегі драматургиялық қақтығыстың даму шыңы. Бұл кезеңде драмалық кезең рұқсат етіледі.

Шарықтау шегінің аяқталуы, шешіммен білдіріледі. Іс-шарада әртүрлі: марапаттау, ант қабылдау, төсбелгі табыстау, тосын сыйлар, жаңа әндердің тұсаукесері.

Шешім – композициялық құрылыстың құрылымдық элементтері ретінде сценаридің сюжеттіелісін аяқтау.

Финал – шешімнен кейін жүреді. Әрекеттің толық аяқталғанын білдіреді. От шашулар, соңғы ән, хор, оркестрлік шығармалар, қатысушылардың сахнаға шығуы, жүргізушінің екі жақтан қошеметпен шығуы.

Ең бастысы сценарий жазуда осы ережені сақтағаны дұрыс.

Сценарист, оның пікірі бойынша, басқа фактілік материалдармен танысу қызықты болатын, көркемдік нөмірлерімен кездесу кезінде күтпеген рефлексивтер беретін құжаттарға артықшылық береді.

Бұқаралық қойылымдардың драматургиясы бірнеше жағдайларды ескере отырып жазылады:

Соның бірі - мереке өтетін орын: қалалық алаңда, көшеде, стадионда, клубта, спорт сарайында, суда, тау баурайында, т.т. Осыған байланысты қатысатын адамдар мен мерекелік қойылымның көлемі айқындалады. Клубта өтетін мерекелік шараның безендірілуінен бастап, қатысатын адамдарының санына, композициялық мизансценаларына дейін стадион немесе көшеде өтетін мерекелердікінен мүлдем бөлек болады. Біріне, отыз-қырық орындаушы жетіп жатса, енді біріне жеті-сегіз мыңдай адамның аздық етіп жататын кездері болады.

Екіншіден мерекені өткізуге керекті мүмкіндігінді толық білуің қажет: Қанша адам қатыса алады? Декорация, бутафория мен реквизиттермен қамтамасыз ете ала ма? Киімдер қандай болмақ? т.б. есепке ала отырып, орындаушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып сценарий жазылады.

Үшіншіден бұқаралық қойылымдардың сценарийі - театр мен кинодағыдай көп сөзге құрылмайды. Керісінше өте аз және көпшілікке түсінікті сөздермен жазылады. Ондағы жазылар сөздер мен өлеңдердің де көбі «ұранды» түрде жазылады. Соншама қалың көрермендерге айтылар ойдың «жалаңаштанып» жеткені ұғынықты болады.

Төртіншіден көрермендерге әсер ету үшін ән, би, композициялық көріністер қолданылады. Сахна мен кинодағыдай психологиялық ұсақ детальдарға бармайды, көрініс пен сөздердің тікелей қисынынан гөрі, мән-мағынасының қисынына баса көңіл аударылады. Кей тұстарда көрерменнің зейінін бір көріністен, екінші бір мүлдем басқа көрініске бірден ауыстырып алып айтпақ болған негізгі ойды жалғастыра береді. Былайша айтқанда «шағын драматургия» заңдылығы мен «киномонтаж» тәсіліне құрылады. Сондықтан сценаристің - өтіп жатқан іс-әрекеттің сыртқы көрінісіне лайықты ішкі екпін-ырғағын дәл табуы керек. Ол – жеке орындаудағы ән бе, әлде топтық би ме, не болмаса театрландырылған көрініс пе, хор ма, бәрібір қойылымдағы орыны(пролог, шарықтау шегі, эпилог) мен атқарар міндеті қандай екені анық көрсетілуі қажет. Осылайша сценарий мерекенің көкейкесті мақсатын, тақырыбы мен идеясын анықтайды. Әр мерекенің өзгеге ұқсамас, ешқашан қайталанбас көркемдік шешімі мен жаңаша екпін-ырғағын табу режиссердің басты міндеті.

Пролог – мерекелік салтанатқа көрерменді бірден баурап алар және өтіп жатқан мәдени шараның маңыздылығын паш етер жауапты қадам. Фанфары немесе салтанатты музыкадан басталып, қатынасушылардың шығуының (парад участников) өзі кереметтей әсем, түрлі-түсті қанық бояуларға толы көрініс болғаны қажет. Бүгіндері кезкелген мерекелік шараларды телевидениеге түсіріп жататындықтан, олардың көгілдір экранда қалай көрінетіндігін де есепке алған жөн. Іс-шара өтетін алаңға: ту ұстаушылары (флагоносцы), негізгі топ (фоновая группа), көркемдік

фон(художественный фон), театр актерлары, әншілер мен бишілер, хорлар, аңдары мен техникалары бар, тағы да басқалардың рет-ретімен шығу салтанатын мерекеге сәйкестіріп ойластыру қажет. Олардың қай-қайсысы болмасын ортақ ойды жүзеге асыру жолында бірін-бірі толықтырып тұруы шарт. Дауылпаздар мен кернейшілердің фанфарынан кейін кейде парадтан, кейде көптеген топтардың ортақ биімен, көркемдік фонның көріністерімен, негізгі топтармен алаң мен сахнаны толтырып барып мерекені салтанатты түрде бастап жүрміз. Содан кейін мерекені ашу үшін ұйымдастыру алқасының төрағасына сөз берілісе, жұрттың бар зейінін өзіне жинақтауға, мерекелік күйге енуіне мүмкіндік береді. Бұл тұста төрағаның сахнаға шығуын, кетуін сол прологтың бір көркемдік көрінісіне айналдыру керек. Ал, айтылар сөздің қысқа да, нұсқа болғаны шарт. Сахнаға шыққан кей әкім-қаралардың баяндама жасап, есеп тапсырып тұрып алуына жол бермеу керек.

Бағдарламаны жүргізушілердің киімі, сахнаға немесе алаңға шығуы, айтар сөздері мерекенің салтанатын паш етер алғашқы қадамдардың маңызды сәті екенін естен шығармай қатаң талап тұрғысынан қарауымыз шарт. Олардың көркіне, дикциясына, дауыс екпініне, сөйлеу мәнеріне, сахналық мәдениетіне баса назар аударылуы қажет. Сахнаға шығып алып: «сөйлегеннің жөні осы»-деп, бәтуәсіз сөздерге ерік беруіне жол беруге болмайды. Олардың «қалыптан шықпас еркіндікте» болғаны абзал. Айтылар әр сөздің көрерменге дараланып жеткені жөн.

Сценаридің маңызды бөлігі мерекенің тақырыптық жағынан **шарықтау шегін** дөп басып көрсете білуде жатыр. Көпшілік қауым тек тамашалау үшін ғана емес, өздері де орындаушы ретінде қатысып, ләззәт алуға келетінін жақсы білеміз. Прологтан бастап өз мақсаттарына халықты еліткен режиссер мен сценарист, енді оларды белсенді орындаушыларға айналдыруға ұмтылады. Бұл енді халықты жапа-тармағай алаңға немесе сахнаға шығару деген сөз емес. Жалпыға ортақ көңіл-күйге, әсерге бөлеу.

Финалдың міндеті – мерекені ұйымдастырғандағы режиссердің айтпағын көрерменнің санасына бекіту, адамдық, азаматтық ұғымдарды ояту, көңілдеріне шаттық сезімдерді ұялату. Міне мерекелік қойылымдардың сценариінің жалпы сипаты осылай болғанымен, өздеріне тән ерекшеліктері бар және режиссердің қиялына байланысты түрліше үлгіде жазылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Акатай С. Древние культы и традиционная культура казахского народа, Алматы, 2001 – 363 б.
2. Балтабаев М.Х. Современная художественная культура Казахстана: гносеология, ментальность, преемственность, перспективы, Алматы, 1998 – 156 б.
3. Борисов С.К. Основы драматургии театрализованного действия, Челябинск, 2011г., 206 б.
4. Гавдис С.И. Основы сценарного мастерства / С.И. Гавдис – Орел, 2005.
5. Гальченко А.Б. О типологии досуговых программ и не только [Текст]/ А.Б. Гальченко. — М.: Знание, 2012. —320 б.
6. Монтаж как творческий метод сценариста и режиссера
https://studbooks.net/1137315/kulturologiya/sovremennaya_tipologiya_teatralizovannyh_predstavleniy
7. Мустафина Р.М. Представления, культы, обряды у казахов, Алма-Ата, 1992 – 156 б.
8. Режиссура массового театрализованного действия: Словарь. Пермь: УПЦ «ДИККС», 1999.-113 б.
9. Камалова Н.К «Мәдени тынығу жұмысының ұлттық дәстүрлері» Шымкент 2009 ж.
10. Омар Е «Мәдени тынығу жұмысы теориясы» Алматы 2014 ж.

11. Слободчикова Е.Е. Методическая разработка «Этапы работы режиссера над воплощением драматургического произведения», С-Пб, 2018г.

12. Шулунова Л.И, Уалиханова А «Бос уақытты ұйымдастырудың көркемдік – педагогикалық әдістемесі» Алматы 2015 ж.

ӘОЖ 378

МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАМУЫ – САПАЛЫ БІЛІМГЕ ЖОЛ АШАДЫ

Нурланбаева Надежда Есмагуловна,

*Мектепке дейінгі педагогика және психология оқытушысы
Ж.Досмұхамедов атындағы жоғары педагогикалық колледжі
Орал қ.*

Аннотация: мақалада мұғалімнің кәсіби дамуының табыстылығы, атап айтқанда, Мұғалімнің кәсіби шеберлігінің жоғары деңгейін сипаттайтын шығармашылық маңызды жеке қасиеттер негізделеді. Мұғалім кәсіби шығармашылық деңгейге өзінің жаңашылдығы, өз ісіне сергек қарауы, өзін-өзі өзгерте, іске қоса алуы арқылы қол жеткізеді. Әсіресе оқытудың жаңа технологияларын меңгеру, оны күнделікті әрекетте қолдану жаңашылдыққа жақындатары сөзсіз. Технология қолданылған сабақ ескі мен жаңаның арасындағы байланыс негізінде құрылады. Өйткені жаңа білім ешқайдан келмейді, оның қандай да болмасын бір белгісі өткен білімнен туындайды. Мұндай сабақтарды мұғалім оқушының шығармашылық қабілеттерін жетілдіре отырып, өзінің де ішкі күш-қуатын дамытуға мүмкіндік алады..

Түйінді сөздер: мұғалімнің кәсіби дамуы, үздіксіз педагогикалық білім, жетістік, шығармашылық құзіреттілік, мұғалімнің жеке басы.

Білім берудің мемлекеттік бағдарламасына елеулі өзгерістер енгізілуіне байланысты бүгінгі заман талабына сай білім беру жүйесін дамыту міндеті тұр. Бұл міндет-педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру жүйесін жаңашаландыру арқылы жүзеге асады. Қазіргі мұғалімге қойылатын талаптар: Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын; Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;

Жаңаша ойлау, білім берудің жаңа жүйесін меңгере алатын;

Білімді,білікті,алғыр,іскер,ең бастысы шебер болуы тиіс;

Мұғалімнің кәсіби дамуы – күнделікті оқу үдерісін дамытудың маңызды факторы. Кәсіби өсу үшін мұғалім өзіне күнделікті оқу үдерісіне енгізілетін басымдықтар мен кемшіліктер, оқыту әдістері. Қазіргі заманғы педагог — ізденуші, зерттеуші, технолог, өнертапқыш. Сондықтан да ол шығармашылықпен жұмыс істейтін жаңа формацияның жаңашыл ұстазы болуы керек.

Ұстаз – ұлы есім. Осы сөз мен үшін өте құдіретті. Құзіреттілігі соншалық балғын бала кезімнен ұстаз болуды армандадым. «Ұстаз» есімі – парасатты да, балаларды жанындай жақсы көретін жандарға берілген ұғым.

Мен осы ұстаздық мамандықты таңдағанымға мақтанамын, өмірімді бір сәт те шәкірттерімсіз елестете алмаймын. Шәкірттерім – менің өмірімнің бір бөлшегі. Менің таңдаған осы жолым – үлкен жауапкершілікті, төзімділікті, ізденімпаздықты, шығармашылықты талап ететін киелі жол.

Еліміздің ең асыл қазынасы өскелең ұрпақты дамыта тәрбиелеуде жаңашыл, заманауи, ұстаз ретінде мен қандай үлес қосудамын?!

Бұл сұрақтың жауабы мені әрқашан алға жетелейді.

Соның нәтижесінде іс-тәжірибемді сын тұрғысынан қарастырып, оқытудың ақпараттық технологияларын, электронды оқулықтар, ғылыми жетістіктерін сабақта тиімді қолданып, заман талабына сай, сапалы мамандар даярлауда нәтижелі еңбек етіп келемін. Менің ұстаздық ұстанымым – әр сабақты әдістемелік жағынан жоғары дәрежеге жеткізу, оқыту мен тәрбие беруде дамыта оқытудың жаңа жолдарын іздестіру. «Сабақ жоспарын құрастыру» тақырыбындағы ашық сабағымды «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясының стратегияларын, «Интербелсенді оқыту әдістері» т.б. технологияларды тиімді қолданып, жақсы нәтиже көрсеттім және колледж ұжымы сабақты жоғары бағалады.

Қазіргі білім берудегі басты мақсат жас ұрпақтың білім деңгейін көтеру және жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру. Осы мақсатқа жету үшін өзімнің ұстаздық іс-тәжірибемде сабақ беру үрдісінде мынадай негізгі факторларды басшылыққа аламын:

- студенттердің өз бетінше жұмыс істеу тиімділігін арттыру;
- жекелей, жұппен, топпен жұмыс жүргізу;
- ойлау қабілетін дамытатын әр түрлі тапсырмалар;
- қабілетіне қарай деңгейлік тапсырмалар беру;
- шығармашылық жұмыстар беру;

Сабақта студенттің білім, білік дағдыларын меңгертумен қатар, көбіне шығармашылық жұмыстарға баулу, ойын еркін жеткізе білу, тіл байлығын дамытуға басты назар аудару қажет. Қызықты сабақ болса, сол пәнге қызығуы артып қана қоймай, мұғалім жаңалығы, ізденісі, қолданған әдісі арқылы ерекшеленіп, жүрегінен жол табады. Енді осы пікірімнің дәлелі ретінде өткізген сабақтарыма тоқтала кетейін.

Сабақтың «қызығушылығын ояту» кезеңі – жаңа сабаққа деген студенттің қызығуын, белсенділігін арттырудың ең бір маңызды кезеңі. Бұл кезеңде жаңа сабақты бастамас бұрын түрлі әдістер арқылы ойландыратын сауалдар бере отырып, студенттердің «нені білетінін», «не қызықтыратынын» аңғаруға болады. Үй тапсырмасын сұрау кезінде студенттер «Ғажайып алаң» әдісі бойынша бір-біріне сұрақтар қояды.

1. Бала тілінің қалыптасуына қандай әрекет әсер етеді? (тілдік әрекет)
2. Баланың тілі қандай үш қызмет атқарады? (қатынастық, танымдық, реттеушілік)
3. Сөйлеу тілі неше қызмет атқарады? (3 қызмет атқарады)
4. Балаларды әңгімелеуге үйрету әдістері. (сипаттау)
5. Мазмұнды қайталап айтқызатын көркем шығарманың тілі қандай болу керек? (сөздері мәнерлі, түсінікті, анықтауыштары пақты, салыстырмалы бедерлі, қысқа фразалы, күрделі грамматикалық формалары аз)
6. Балалардың көркем шығармалармен таныстыруда балабақша алдына қойылатын басты міндет (шығарма түрлерін топ ерекшелігіне қарата, балалардың эстетикалық қабылдауына сәйкестендіріп беру)
7. Мектеп жасына дейінгі балаларды көркем әдебиетпен таныстыру әдістемесі қалай жүзеге асады? (тәрбиешінің баяндауы, мәнерлеп оқуы арқылы)
8. Көркем әдебиетпен танысу әдістемесінің тәсілдерін атаңыз? (шығарманы қайталау оқу, тыңдап үзінді айту)
9. Педагог ғалым Т.Әбдікәрімова «Мәтінмен жұмыс жасау әдістемесі» еңбегінде ең маңызды деп қандай әдісті айтты? (мәтіндерді, өлең, тақпақтарды балаға тыңдату әдісі)
10. «Әр балада көркем поэзияға деген сүйіспеншілік туғызуға болады» – деп айтқан кім? (Р.И. Жуковский)

Сөйлеуді дамыту сабағында білім – білік дағдыларын меңгертумен қатар, көбіне студенттердің шығармашылық жұмыстарға баулу, ойын еркін жеткізе білу, тіл байлығын дамытуға басты назар аудару керек. СТО бағдарламасы негізінде

жоспарланған сабақ үш кезеңнен-қызығушылықты ояту, мағынаны тану және ой толғаныс кезеңінен тұрады.

Сабақтың «қызығушылықты ояту»кезеңі-жаңа сабаққа деген студенттердің белсенділігін арттырудың ең бір маңызды кезеңі. Бұл кезеңде студенттерді жаңа сабақты бастамас бұрын түрлі әдістерді қолдану арқылы «нені білетінін», «не қызықтыратынын» аңғаруға болады. Жаңа тақырыпты бастау үшін «Суретте қандай ақындар бейнеленген және осы ақындардың қандай өлең шумақтарын білесіңдер?» деген сұрақтардан басталды. Студенттер ақын туралы білетіндерін айта бастайды, ал келесі бөлігіне Абай атамыздың өлеңімен жалғасын тапты. Балабақшадағы балалардың оқыған өлеңдерінен бейнежазба көрсетілді. Сабақтың «Қызығушылықты ояту»кезеңіндегі тиімді әдістердің.

Көркем шығармаға талдау, салыстыру жұмыстарында :

I тапсырма: Мозаика әдісі (мәтінмен танысу)

А.Б.Бакраденова «Мектеп жасына дейінгі балалар тілін дамыту теориясы мен әдістемесі» – 246-251 беттер.

II тапсырма: Джигсо әдісі

Үлгілік оқу бағдарламасын» талдау (постер)

1 топ: Кіші топта коммуникативтік дағдыларды дамытуға қойылатын талаптар

2 топ: Орта топта дағдыларды дамытуға қойылатын талаптар.

3 топ: Ересек топта дағдыларды дамытуға қойылатын талаптар.

4 топ: Мектепалды даярлық топта дағдыларды дамытуға қойылатын талаптар.

Жаңа сабақты қорытындылау кезінде «Өрмекші» әдісімен бойынша студенттер жіптің көмегімен өрмекшінің торын сала отырып, бір-біріне сұрақ қойып сабақта не түсінгендерін өз ойларын тиянақтап пысықтайды.

Жалпы сабақта балалардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың маңызы өте зор. Өйткені сол арқылы балалардың іс-әрекетінің дербестігі артады, бала білімді болады.

Балалардың өзіндік жұмысына мұғалімнің тапсырмасы бойынша өздері жоспар жасап істің тәсілін анықтап, оның нәтижесін бағалап орындайтын жұмыстары жатады.

Мен әрбір өткізген сабақ барысында студенттердің қабілетіне, білім деңгейіне, ынтасына қарай топқа бөліп, өз бетімен еңбектенуге, ізденуге, шығармашылыққа баулып, қорытынды жасауға машықтандырамын, оқушының ақыл-ойын дамытып, өзіндік дүниетанымын қалыптастырып, сабаққа ынтасын арттырып, тапсырманы орындау барысында жіберілген қателер мен кемшіліктерді уақытында анықтап түзетуге мүмкіндік беремін. Сабақты ұйымдастыру барысында, оларды баурап алу үшін, қазақ халқының бай мұраларынан сыр сандық жасап, «Ақ сандығым ашылды, ішінен шашу шашылды» немесе ситуациялық сұрақтар тудыру арқылы оқушылардың қызығушылықтарын, танымдық құзіреттіліктерін, қиялдарын дамытамын.

Үй тапсырмаларын тексеру кезінде пәнге деген қызығушылықтарын арттыру үшін сұрақ-жауап ретінде, миға шабуыл, кім жылдам, білімді байқап көр, биік шың, т.б. ойын элементтерін қолданып, белсенділіктерін арттырамын. Тірек сызба, семантикалық карта толтыру, әр түрлі сұрақтар тудыру арқылы, студенттер есте сақтау, ойлау қабілеттерін дамытамын. Тақырыпты қайталау, қорытындылау кезінде «қайталау

– оқу анасы» деген нақыл сөздерді қолданып, тақырыпқа байланысты сөздік қорларын молайтып, өткен тақырыптың мазмұнын толық ашу үшін, сабақты бекітемін.

Сонымен мен СТО технологиясының әдістерін пайдалана отырып неге қол жеткізуге болады?

1/Студенттердің неге қызығатынын байқауға болады;

2/Әдеби шығарманы әр қырынан талдай отырып, өзіндік жеке пікірін айтқызуға дағдыландыру;

3/Дұрыс болжам жасауға, бір-бірінің пікірін тыңдауға және өз пікірін дәлелдей білуге;

4/Студенттердің шығармашылық жұмыстарын бір-біріне бағалату арқылы жеке көзқарасының қалыптасуына;

5/Қиялын дамыту «менің ойымша» деген жауап алуға ;

6/Баланың дүниетанымын кеңейтіп, рухани өсуіне, жеке тұлға ретінде «мен» деген рөлін көтеруге болатынын байқадым.

Осы әдістерді пайдалану арқылы оқушыларым неге қол жеткізе бастады?

1/Бұрынғы білетіндіктерін еске түсіре отырып, салыстырады;

2/Жазба жұмыстарын жүргізу арқылы оқушының ойлау қабілеті дамып, шығармашылық қызығушылығы артады;

3/Топпен жұмыста өзіндік жеке көзқарас қалыптасады, бір-бірінің пікірін тыңдауға, бағалауға қалыптасады;

4/Жеке ерекшелігі мен қабілетіне сай тапсырмаларды өзі таңдап, ізденіп, белсене орындауға қалыптасады;

5/Топтық, жұптық жұмыс жасай отырып, бір-бірін сыйлауға, құрметтеуге, ынтымақтастыққа қалыптасады;

Сапалы білім беру тікелей мұғалімдердің қолында деп есептеймін. Қоғам дамуының ең басты шарты жеке тұлға тәрбиелеу десек, сол тұлғаны тек шығармашыл, жаңашыл ұстаз ғана тәрбиелей аламыз. Демек, шәкірт құзіреттілігі ұстаз құзіреттілігінен бастау алады.

Сабақты өткізудің әдістемелік жағын ұйымдастыра білу дағдысын қалыптастыра білу жолдарын меңгертемін. Конфуцийдің «Маған жәй айтсаң – ұмытамын, көрсетсең – есімде сақтаймын, ал өзімді іс-әрекетке қатыстырсаң – үйренемін» деген даналығын басшылыққа ала отырып, білім алушының білімге ықыласын арттыруда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды басым пайдаланамын. Практикалық сабақтарда қолданылатын тақырыптық көрнекіліктер, дидактикалық ойындар, үлестірмелі материалдар жасатып, интерактивті тақтаның мүмкіндіктерін пайдалана отырып интерактивті ойындар әзіреу, электронды оқулықтарды тиімді қолдану жолдарын көрсетемін. Бұл жұмыстар сапалы маман даярлауда жетістіктерге қол жеткізуге оң мүмкіндіктер беріп отыр.

Атап айтқанда, «Үздік практикант» байқауында шәкіртім Байзоллина Гүлім I орын иеленсе, «Диплом алды тәжірибесінде» ЗпКДО топ білім алушысы Әсел Инабат, 4асКДО-9 топ білім алушылары Манарбек Дидар алғыс хаттармен марапатталды. Кез-келген білім бағдарламасының табысты орындалуы мұғалімге байланысты. Оның кәсіби шеберлігі нысаналы бағадарламаны да, оқу жоспарын да биік деңгейде жүзеге

асыруға ықпал ете алады, ал кәсіби дәрменсіздігі істі құлдыратады.» делінген ҚР-сы орта білім беру жүйесі дамуының мемлекеттік тұжырымдамасында. Орынды айтылған пікір жеке тұлғаны тәбиелейтін адам – мұғалім, мұғалімге сенім білдірмесе, оқу игі жеміс бере алмайды, сондықтан қоғамымыз мұғалімге үлкен сенім артып отыр. Мұғалімнің жеке басының үлгісі – кәсібилігімен біте қайнасқан қасиет болуы керек. Себебі, кез-келген ұжымдағы қарым-қатынас мұғалімнің жеке басының үлгісімен тығыз байланысты. Мұғалімнің әрбір сөзі мен ісі, қимылы, киімі, аяқ алысы, жүрісі, көзқарасы психологиялық және ізгілік тұрғысынан шәкірт жүрегінен үлкен орын алады. Сондықтан әрбір ұстаз үшін оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру мол білімділікті, ақылдылықты, дұрыс іскерліктер мен дағдыларды қолдануды қажет етеді.

Мұғалім кез-келген жағдайларда ұстамды, шыдамды, әділ, сезімтал, әрі мейірбанды болуы керек, яғни өз қызметі және оқушылармен қарым-қатынас жасау барысындағы мінез-құлқын үнемі бақылап отыруы тиіс. Шәкіртіне сапалы білім беру үшін мұғалімнің өзі сыртқы сұлулықты ішкі рухани сұлулықпен үйлестіре алуы керек.

Өз ойымды қорытындылай келе, менің ұстаздық борышым – адамға ғана тән өмір сүре білетін жеке тұлға қалыптастыру деп білемін. Сондықтан да мен өз болашағыма білім алып жатқан болашақ маман – шәкірттерімнің болашағына үлкен сеніммен қараймын. Менің шәкірттерім заманауи технологиялар заманында осы қоғамға сай өмір сүре алатын білімді де, білікті, елін, жерін, мамандығын сүйетін, адамдарға ізгілік жасайтын, шәкірт жүрегіне жол табатын маман болып шығуы керек.

Еңбек етсең, ерінбей,

Бақытыма сенемін.

Мақсатыма жеткізер,

Уақытыма сенемін! – деп, ақын ағамыз жырлағандай, мен де жан-жақты дамыған күзіретті де, кәсіби маман дайындаудағы еңбегімнің еш кетпейтініне сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан мектебі//№8,2008.
2. Бастауыш сыныпта оқыту мен тәрбие ісі.№2/2021ж, 2-4беттер
3. Мектептегі сыныптан тыс жұмыстар//№12,2007.
4. Білім кілті.№7(193)2024,7-10беттер
5. Колледж кәсіби білім беру. №8(106)2024ж4-6 беттер
6. Педагогика мәселелері. Ғылыми–теориялық журнал. 1-2/2006
7. «Жеке тұлғаның шығармашылық дарындылығын дамыту жолдары»
8. Педагогтық әдеп және ұстаздық шеберлік. И.Е.Синица,Алматы «Мектеп»1987
9. Г.Әтежанова «Психологиялық-педагогикалық құзырлықты
10. қалыптастырудағы жаңа формация мұғалімінің ролі» Қазақ тілі, № 4 2008ж.
11. «Қазақ тілі және әдебиеті» журналы. 2008ж. №11
12. «Бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу» Қ.Жүнісханов. 2008 ж.

ВИЗУАЛИЗАЦИЯ НА УРОКАХ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

*Рахимгазиев Айдын Калиевич,
преподаватель специальных дисциплин,
КГКП «Высший сельскохозяйственный
колледж имени Жалела Кизатова»
с. Покровка, Есильский район,
Северо-Казахстанская область*

Аннотация: В статье изложены основные понятия касающиеся технологии визуализации учебной информации. Излагаются обоснованные доводы в пользу применения методов и средств визуализации на уроке. Приводятся приемы использования визуализации на уроках специальных дисциплин.

Ключевые слова: визуализация, урок, педагог, обучающиеся, информационная компетентность, этапы занятия, презентация, печать Постера, специальные дисциплины, графические редакторы.

В современном обществе с развитием информационно – коммуникационных технологий большое значение приобретает способность педагога правильно анализировать и выбирать нужную информацию для своей профессиональной деятельности.

Из большого многообразия технологий, методик и методов ведения урока можно выделить те методы, которые позволяют в наглядной форме продемонстрировать те или иные вопросы, изучаемые на занятиях.

Возникает вопрос, как добиться положительного результата используя зрительную память обучающихся? Ответ очевиден используя визуализацию на уроках.

Термин «визуализация» (от лат. visualis, «зрительный») подразумевает представление какой-либо информации в удобном для зрительного восприятия и анализа виде.

Другими словами визуализация – это способ представления информации в виде изображения с целью удобства их понимания и усвоения.

Эффективность визуализации заключается в том что она позволяет активизировать мыслительную деятельность обучающихся через зрительную память так как согласно исследованиям около 80% людей воспринимают информацию об окружающем мире в первую очередь благодаря зрительной памяти.

Визуализация учебной информации позволяет решить целый ряд педагогических задач:

- обеспечение интенсификации обучения;
- активизации познавательной и учебной и деятельности;
- формирование и развитие визуального и критического мышления;
- развитие зрительного восприятия и памяти;
- распознавания образов и передача знаний;
- формирование визуальной грамотности и визуальной культуры.

Методы и технологии визуализации учебного материала являются одним из способов формирования информационной компетентности как самого педагога, так и обучающегося.

Правильное использование приемов визуализации во многом зависит от информационной компетентности самого педагога.

Информационная компетентность педагога подразумевает умение находить и анализировать нужную информацию, структурировать ее и с помощью различных аудио – видео форматов, графических редакторов и программ демонстрировать материал на уроке.

Современный педагог должен уметь грамотно подходить к использованию приемов визуализации и служить не только как разработчиком наглядной информации, но и вовлекать обучающихся в этот процесс делая их соавторами образовательных продуктов.

Применение визуализации на уроках не должно сводиться только к показу демонстрационного материала. Визуализация должна быть сформирована как учебно - методический комплекс педагога и содержать все этапы урока начиная от объяснения нового материала и заканчивая рефлексией.

Деятельность педагога направленная на активное применение методов визуализации способствует постепенному накоплению у него обширного учебно - методического комплекса который включает:

- создание электронного учебно - методического сопровождения к уроку (методические рекомендации, курсы).
- создание видеотеки, состоящей из учебных фильмов и видеороликов используемых в учебно – воспитательном процессе (видеофильмы, обучающее видео).
- создание электронных компьютерных пособий к уроку и внеурочному мероприятию (рисунки, таблицы, презентации, структурно – логические схемы).
- создание объёмного бумажного материала (печать Постера).
- создание разноуровневых тестов (текстовых, графических).
- создание систем автоматизированного контроля знаний (тестовые программы и оболочки).

Благодаря использованию визуализации можно добиться положительного результата, так как изучаемую новую информацию обучающийся может надолго запечатлеть и периодически воспроизводить ее в визуально – пространственной памяти.

Таким образом, технология визуализации способствует качественному усвоению учебного материала и повышению уровня успеваемости обучающихся.

Моей целью при написании данной статьи это – показать особенности реализации технологии визуализации на уроках по специальным дисциплинам, поделиться опытом использования методов и приемов использования визуализации.

В своей педагогической деятельности использую следующие принципы: постоянное самообразование, сочетание различных методик, индивидуально - личностный подход, интерес к личности студента, уважение к мнению обучающихся, создание благоприятного психологического климата, атмосферы творчества в процессе обучения. В работе преподавателя наиболее эффективным считаю сочетание всех возможных методов и приемов. Ведущими являются словесные, наглядные и практические методы, использование схем, диаграмм, презентаций и учебных фильмов. Исходя из специфики преподаваемых дисциплин, широко использую метод примеров, лабораторно-практический метод, метод проектов, элементы модульной технологии. С целью повышения познавательной активности и обеспечения индивидуального подхода к наиболее сильным и способным студентам применяется метод «Студент в роли преподавателя». В каждом конкретном случае выбор приемов и методов обучения осуществляется с учетом необходимости формирования умений и навыков у студентов, реализации межпредметных связей, тем самым формируется понятие о дальнейшем применении полученных знаний в будущей профессиональной деятельности.

Визуализацию на уроках специальных дисциплин рекомендую проводить по трем направлениям приведённых в таблице 1.

Таблица 1. Направления визуализации.

Фильмы, видеоролики, презентации как своих, так и сторонних авторов.	Рисунки, выполняемые с помощью компьютерных программ.	Плакаты формата А4, А3, А2, А1 составляемые с помощью печати Постера.
--	---	---

Использование визуализации на уроках специальных дисциплин позволяет эффективно проводить следующие этапы занятия:

1. Наглядное объяснение изучаемого нового материала с демонстрацией видеороликов и презентаций как своих, так и сторонних авторов.
2. Закрепление полученных знаний студентами, используя инновационные методы и приемы обучения.
3. Оценивание знаний студентов с наиболее максимальным охватом.

Наглядное объяснение изучаемого материала с демонстрацией видеороликов и презентаций как своих, так и сторонних авторов позволяет образно представить изучаемый объект, уяснить особенности его конструкции.

Закрепления полученных знаний студентами осуществляется путем совместного устного решения тестовых задач.

Оценивание знаний с наиболее максимальным охватом позволяет оценить знания студентов на основе использования различных тестовых оболочек (программ).

В своей деятельности я использую методы компьютерного моделирования с использованием различных графических редакторов. С помощью этих методов можно без особого труда изменить первоначальный рисунок, составить на его основе разноуровневые тесты и с успехом применять их на практических занятиях.

В качестве примера ниже приведен рисунок из учебника (рис.1), видоизменённый рисунок с помощью программы Microsoft Paint (рис 2) и составляемый тест (таблица 2).

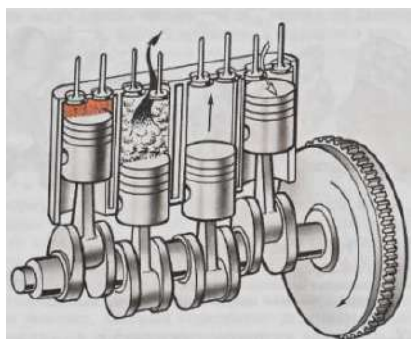

Рис.1. Первоначальный рисунок

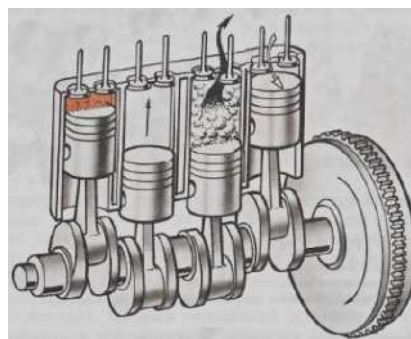
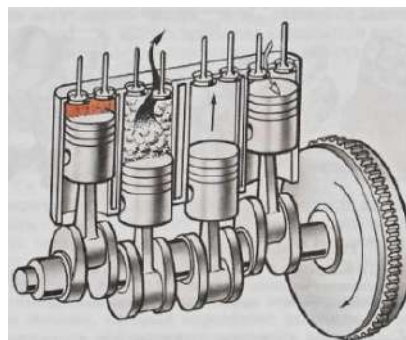
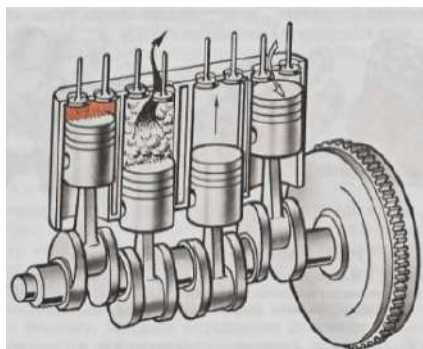

Рис 2. Видоизменённый рисунок

Таблица 2. Составляемый тест.

На каком рисунке, верно, отображён порядок работы цилиндров четырёхцилиндрового дизеля?

1. На правом.
2. На левом.

Еще одной формой подачи материала с помощью визуализации является наглядное оформление кабинетов, лабораторий и мастерских. Достигается это с помощью программы печати Постера (рис.3) позволяющей склеить плакаты А3, А2, А1 из отдельных фрагментов формата А4. Оформление помещения в соответствии с изучаемой темой, разделом, или главой способствует повторению материала без участия мультимедийных средств. Эффект от визуализации будет выше если материал оформляемый в качестве стендов и плакатов на стенах учебного помещения и будет периодический сменяться в зависимости от изучаемого материала.

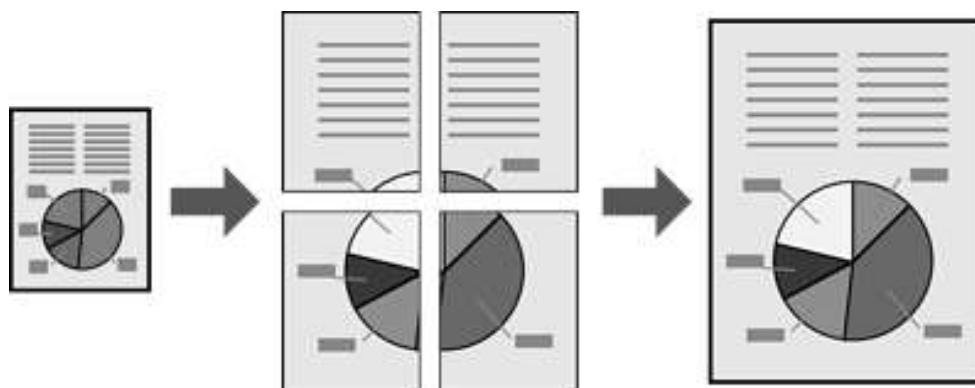

Рис.3. Схема создания плаката по принципу Постера

Приведенный анализ показывает, что применение визуализации в целом способствует повышению качества знаний, умений и навыков обучающихся. Педагог в своей деятельности должен постоянно использовать и совершенствовать методы визуализации. Технологии, в том числе и педагогические с течением времени видоизменяются и совершенствуются. Но очевидно, что визуализация и в будущем будет считаться одной из главных образовательных технологий.

Список использованной литературы:

1. Мырзахметова А.Ж., Хлебников И.Д., Николаев И.В. Практические рекомендации по развитию информационной культуры обучающихся.

<https://mediasabak.org/media/library/2022/11/25/6fb5aaf4284f4326be0d1aed690c41aс.pdf> (дата обращения 05.11.2024).

2. Черкасова Л.В. Технология визуализации учебного материала как способ формирования у школьников информационной компетентности. – URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-vizualizatsii-uchebnogo-materiala-kak-sposob-formirovaniya-u-shkolnikov-informatsionnoy-kompetentnosti/viewer>

3. Дербак Н.В. Методические рекомендации по визуализации учебной информации. – URL: [file:///C:/Users/Pentagon/Downloads/415-561-1-SM%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Pentagon/Downloads/415-561-1-SM%20(4).pdf); [file:///C:/Users/Pentagon/Downloads/415-561-1-SM%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Pentagon/Downloads/415-561-1-SM%20(4).pdf).

4. Родичев. В.А. Тракторы и автомобили: учебное пособие. – Москва: Издательский центр «Академия», 2009. – 287с.

5. Печать на принтере Epson L1455. URL: <https://awella.ru/l1455-8.php.htm>.

ӘОЖ 372.882

БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

*Секенова Индира Кажымуратовна,
арнайы пәндер оқытушысы,
С.Аманжолов атындағы
ШҚУ Жоғары колледжі КЕ АҚ,
Өскемен қ., Шығыс Қазақстан облысы*

Аннотация: Тезисте бастауыш сынып оқушыларының қазақ тіліне деген қызығушылықтарын ояту мақсатында заманауи инновациялық білім беру технологияларын қолдануға негізделген материал беріледі. Мұндай тапсырмаларға дамыта оқыту, проблемалық оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, «Жобалау әдісі» технологиясы, ақпараттық технологиялар, т.б. жатқызылады. Әрқайсысына мысал келтіріліп, артықшылықтары сараланады.

Кілт сөздер: қазақ тілі, әдебиет, инновация, технология, әдіс-тәсілдер, сөздік қор.

Заманауи инновациялық білім беру технологияларын, әдістерін, тәсілдерін пайдалану - қазіргі заманғы білім берудің жоғары сапасына қол жеткізудің қажеттілігі мен шарты.

Қазіргі білім берудің негізгі міндеттері өз бетінше оқуды, дамуды білетін шығармашыл да белсенді тұлғаны тәрбиелеу сияқты мақсатқа бағынады.

Бүгінгі білім берудің негізінде мұғалімі бағдар ғана беретін оқушының белсенділігі жатыр. Қазақ тілін инновациялық технологиялар бойынша оқыту - бұл бастауыш сынып оқушыларының белсенді коммуникативті іс-әрекетке, диалогқа ұмтылуына, танымдық іс-әрекетке олардың эмоционалды, интеллектуалдық әлеуетін қосуға бағытталған оқу процесін жаңа жолмен ұйымдастыру.

Сонда «инновациялық оқыту» дегеніміз не және оның ерекшеліктері қандай? Инновациялық оқыту (ағылш. innovation - жаңашылдық) - оқытудың жаңа тәсілі, оған жеке-дара оқыту, білімнің, дағдылардың беріктігі, шығармашылық бастама, кәсібилік, жаңа технологияларды қолдану жатады.

Инновациялық оқытудың негізгі мақсаттары:

- оқушылардың зияткерлік, коммуникативтік, лингвистикалық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;

- оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру;
 - оқу-танымдық іс-әрекетке әсер ететін дағдыларды дамыту және өнімді шығармашылық деңгейге көшіру;
 - оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру.
- Бұл мақсаттар инновациялық оқытудың міндеттерін де анықтайды:
- оқытылатын пәнге деген мотивацияны, қызығушылықты арттыру;
 - танымдық қызметті күшейту;
 - оқытылатын тілде қарым-қатынас жасау процесінде жайлы орта, өзара түсіністік және қолдау атмосферасын құру;
 - шығармашылық әлеуетті ашу, бастамашылдық қасиетті дамыту;
 - оқытылатын тілдегі қарым-қатынас процесінде оқушы мен мұғалімнің өзара түсіністік пен ынтымақтастық атмосферасына қол жеткізу;
 - оқу материалдары мен оны жүзеге асыру жолдарын таңдау [1].

Инновациямен оқытуды қолға алған кез-келген ұстаздың көкейінде келесідей сұрақтар жүреді: «Алынған білімнің сапасы мен беріктігін арттыруда қандай заманауи технологиялар артықшылықтарға ие?», «Мұғалімнің қандай инновациялық әдістерді қолдануы оқушылардың іс-әрекетін белсенді және тәуелсіз ізденіске айналдырады?», «Сабақтың қандай жағдайында зерттеу дағдылары мен қабілеттері дамиды, оқушы бойында қандай аналитикалық қабілеттер қалыптасады?».

Әр педагог ерте ме, кеш пе тиімді оқыту технологиясын таңдау алдында тұрады. Бүгінгі таңда жеке тұлғаға бағытталған оқыту басымдыққа ие болғандықтан, ол оқушыларға жеке қасиеттерін танытуға мүмкіндік беретін педагогикалық басшылықты қамтиды (не нәрсенің мағынасын іздеу, өз өмірінің бейнелері мен модельдерін құру, шығармашылық таныту, фактілерге сын тұрғысынан баға беру және т. б.).

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда инновациялық әдістемені қолданған кезде мен өз сабақтарымда келесі технологияларды сәтті қолданамын:

- Дамыта оқыту;
- Проблемалық оқыту;
- Сын тұрғысынан ойлауды дамыту;
- «Жобалау әдісі» технологиясы;
- Оқытудың сараланымдық ыңғайы (Дифференцированный подход);
- Сабақта нәтижелі жағдаяттар құру;
- Ақпараттық технологиялар;
- Гипермәтіндік технология.

Жоғарыда аталған оқыту технологиялары келесі әдістерге негізделген:

ассоциативті қатар;

тірек конспект;

миға шабуыл;

топтық талқылау;

синквейн;

эссе;

түйінді терминдер;

шатастырылған логикалық тізбектер;

дидактикалық ойындар;

лингвистикалық карталар;

лингвистикалық тапсырмалар;

мәтінді зерттеу;

тестпен жұмыс;

ізденіс мазмұнындағы тапсырмалар;

үй тапсырмасының дәстүрлі емес формалары;

Кейбіреуіне тоқталып өтсек:

Эссе – кез-келген әдеби, философиялық, эстетикалық, моральдық және әлеуметтік мәселелерді еркін түсіндіретін сын және публицистика жанры.

Эссе батыс педагогикасында өте кең таралған жазу жанры. Оны әдетте рефлексия сатысында шағын жазбаша тапсырма ретінде қолданған жөн.

Әдетте әр оқушының өз жеке ойы болады, ал жас ерекшеліктеріне қарай олар байыптылық таныта бермей, басқаларға сөз бермей қоюы да мүмкін. Мұндайда неғұрлым дайындалған балалар өз ойлары мен идеяларын ортаға салып, басқа оқушыларға сөз бермейді. Мұндайда таптырмас тәсіл – аталмыш эссе: әркім талқыланатын сұрақты талдап, ойланып, өз бетінше таңдау жасай алады. Еркін жазудың басты ережесі – тоқтамау, қайта оқып шықпау және түзетпеу. 5 минуттық эссе әдетте сабақтың соңында қолданылып, оқушыларға оқытылған тақырып бойынша өз білімдерін қорытындылауға көмектеседі.

Мұғалім үшін бұл – кері байланыс арудың мүмкіндігі, сондықтан болар оқушыларға екі нұсқаны ұсынуға болады:

1. тақырып бойынша не білгендерін жазу
2. сабақ барысында жауабын алмаған сұрақтарын жазу

Жобалау әдісі – сын тұрғысынан ойлауды, аудиторияның зерттеушілік қабілеттерін, медиакүзiреттiлiктерiн дамытуға мүмкiндiк бередi.

Оқу жобаларында ескерiлуi маңызды сәттер:

- 1) зерттеу, практикалық немесе шығармашылық қызметтің мақсатын айқындау;
- 2) зерттеу барысында туындаған немесе арнайы туындатылған проблеманы көрсету;
- 3) берілген проблеманы шешу әдістерімен байланысты гипотезаны ұсыну;
- 4) жобаның нақты міндеттерін шығару, жобаға қажетті мәліметтерді жинау мен сұрыптаудың, нәтижелерді талдаудың механизмдерін анықтау;
- 5) бұл міндеттерге сүйене отырып, жобаның анық жоспарын құру (бұл, мысалы болашақ медиамәтін сценарийі болуы мүмкін);
- 6) жоба жоспарының практикалық жақтан орындалуын іске асыру;
- 7) жоба нәтижелері бойынша есеп дайындап, оның нәтижелерін талқылау;

Танымдық белсенділікті дамытуда дәстүрлі емес сабақтар да оң нәтиже береді. Олар оқушының пәнге деген, жалпы оқу үрдісіне деген қызығушылығын арттырады [2].

Дәстүрлі емес сабақтардың бірнеше классификациясы мен көптеген түрлері бар екені белгілі: семинар-сабақ, дәріс-сабақ, әңгіме-сабақ, практикум-сабақ, экскурсия-сабақ, зерттеу сабағы, ойын сабағы, КТК (көңілді тапқырлар клубы) сабақ, жобаны қорғау сабағы, диспут сабағы, конференция сабағы, театр қойылымы сабағы, маскарад сабағы, саяхат сабақ, т.б. Бұлардың барлығы инновациялық оқытудың алдына қойған міндеттерін орындайды. Ал қазақ тілі мен әдебиетіндегі дәстүрден тыс сабақтар лингвистикалық мәліметтерді жүйелі талдауға, тілдік байқампаздықты дамытуға мүмкіндік береді. Сол себепті жоғарыда аталған барлық сабақтарды тиімді деп танып, қызметімізде пайдаланамыз.

Педагогика мен әдістеме саласындағы зерттеулер әр оқушының бес сабақ барысында орташа есеппен 3-5 минут қана сөйлейтінін белгілі болып отыр. Әрине бұл статистикалық мәлімет ұстаздар қауымын таң қалдырмайды. Алайда ойландыруы шарт секілді... Сондықтан болар **диспут және дискуссия сабақтары** өзекті болып отыр.

Мұндай сабақтарды дауындауда мұғалімнің жүгі ауыр: тақырып таңдау, проблеманы айқындау, талқылау жоспарын құру, сұрақтарды сұрыптау. Жұмыстың мұндай түрі әдебиет сабақтарында неғұрлым тиімді.

Дәстүрлі емес сабақтардың алуан түрлілігіне қарамастан, белгілі себептерге байланысты әдістеме саласында оларды тым жиі қолдануға шек қойылғаны мәлім. Алайда әр сабағын ерекше етіп өткізгісі келетін шығармашыл ұстаздарға көмекші тәсіл

– дәстүрлі сабақтың бір элементін стандартты емес әдіспен алмастыру. Бұл лексикалық диктант, жұмбақ құрастыру, грамматикалық аукцион болуы мүмкін.

Дидактикалық ойындар қазақ тілі сабағына деген қызығушылықты арттырады сөзсіз. Ойын мақсаты – танымға, ғылымға, кітап пен оқуға деген қызығушылықты арттыру. Дидактикалық ойынға қатысқан оқушы материалды неғұрлым терең меңгеріп, өзіне деген сенім, жұмысқа қабілеті де арта түседі. Онымен қоса дидактикалық ойындар сабақ барысында жағымды эмоциялық күйді ретке келтіреді.

Біз сабағымызда дидактикалық ойындардың көптеген түрлерін пайдаланамыз: «Артығын алып таста», «Мені таныдың ба?», «Виртуалды анықтамалық бюро», «Грамматикалық аукцион».

Айталық «Грамматикалық аукционды» қазақ тілі сабағында қолданған дұрыс. Кезекті грамматикалық немесе лексикалық тақырыптан кейін қорытынды сабақ ретінде «Грамматикалық аукцион» өте тиімді. Мысал келтірейік:

Кесте 1 - «Грамматикалық аукцион тапсырмасы»

1.	– Сабағың нешеде басталады? – Он екіге ширек кеткенде (12:15)
2.	Мен Алматы қалаға бардым, сен ше?
3.	Менің сөмкенді шкафқа іліп қойыңызшы.
4.	«Три слона» қолшатыры сапалы ма?
5.	Дәптерге қандай қаламмен жазу керек пе?
6.	Кросовкидің бауды қолмен байлайды.
7.	Бүгін қазақ тілі сабағы тура сағат сегізде басталды.
8.	Алты жарым, алтыдан он екі минут кетті, жетіге жиырма минут қалды: 6:30, 18: 12, 19: 40.
9.	Орындықта отырамыз, тақтаға қараймыз, оқытушыны тыңдаймыз, дәрісханадан шығамыз, үйге барамыз.
10.	Нағашы деген кім? Ол - анамның ағасы. Қарындас деген кім? Ол – ер адамның туысы.

Бұл мысалда сан есім, сағат, септік жалғаулары, тәуелдік жалғау, сұраулық шылау, туыстық атаулар секілді лексика-грамматикалық тақырыптар қамтылған.

Мұғалім тақтаға келесідей кесте сызып, топтар арасында (оқушы саны аз болса, жеке оқушылар арасында өткізуге де болады) сайыс ұйымдастырады, оқушылар әр сөйлемдің дұрыс-бұрыстығына қарай сенімділік пайыздарын ұсынады:

Кесте 2 - «Грамматикалық аукцион, бағалау»

Сөйлемдер\ топтар	«Бірлік» тобы	«Қиял» тобы	«Самғау» тобы	«Қырандар» тобы
	Сенімлілік пайызы (иә/жоқ)			
1	100 %	90 %	100 %	90 %
2	50 %	85 %	50 %	85 %
3	90 %	50 %	90 %	50 %
4	85 %	100 %	85 %	100 %
5	90 %	50 %	90 %	50 %
6	85 %	90 %	85 %	90 %
7...	50 %	85 %	50 %	85 %
Барлығы				

Неғұрлым көп ұпай жинаған топ жеңіс табады. Бұл ойында лингвистикалық байқампаздық қасиеті дамытылады. Оқушылар топта жұмыс істеу қабілеттерін шыңдап, тиянақты әрі зейінді болуға үйренеді. Аудиторияда жоғары қызығушылық

тудыратын бұл ойын арифметикамен тығыз пәнаралық қызмет секілді міндетті де атқарады.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсыновтың «Мектептің жаны – мұғалім, ұстаз. Ұстаз қандай болса, мектебі де сондай болмақшы» [3] деп белгілегендей, жаңартылған оқу бағдарламасын қажетті деңгейде меңгереткісі келген ұстаз әруақытта жаңашылдыққа, инновацияға ден қою керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Орлова И.А. Современный подход к использованию новых педагогических технологий на уроках английского языка // <https://multiurok.ru/index.php/files/sovriemiennyi-podkhod-k-ispol-zovaniiu-novykh-piedaghoghichieskikh-tiekhnologhii-na-urokakh-anghliiskogho-iazyka.html>
2. Елеусизова С.К. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарындағы инновациялық әдістер мен технологиялар // GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS: CENTRAL ASIA, Том: 4, № 9 (12), 2021 ж. 8-10 б.
3. Ахмет Байтұрсынұлы туралы айшықты ойлар // Ұлт болмысы.- 2012.- № 9.- 476.

ӘОЖ 377

ӨМІР БОЙЫ ОҚУ – ЖЕТІСТІКKE ЖЕТУДІҢ ЖОЛЫ

Сериккалиева Гульназ Утебаевна

*«Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту»
бөлімінің әдістемелік пәндер оқытушысы
Қ.Дутбаева атындағы Атырау
гуманитарлық колледжі
Атырау қ.*

Өмір бойы оқу – педагог мамандығының жауапкершілігін түсінген әрбір маманның кредосына айналуы тиіс. Өйткені білім, оқу арқылы жетістікке жетуге жол ашылады. Педагог бола отырып, жетістікке жетуді көздемейтін тұлға жоқ болар?! Ал жетістік деген не? Педагог *жетістігі* дегеніміз – бір мақсатқа бағытталған педагогикалық ізденістің белгілі бір деңгейге, нәтижеге, биікке жетуі. Жетістікке жету үшін алдымен сол бағытқа қызығушылық, ізденіс қажет. Соның нәтижесінде тәжірибе жинақталады, тәжірибе таратылады. Міне, бұл жетістікке жетудің көрінісі.

Бүгінде «оқу», «білім алу» ұғымы кең мағынада қолданыс тауып отыр. Кітап оқу, мектепте оқу, колледжде оқу, курс оқу т.б. Ия, қайдан нені оқысақ та, басты нысана - ақпарат алу. Демек біз оқу арқылы өмірге және кәсіби мамандыққа қатысты пайдалы ақпараттармен қоректенеміз. Осы ақпараттарды саралап, жүйелеу келе, өзімізге қажеттісін игеріп, қолдана бастаймыз.

Өмір бойы білім алудың пайдасы қандай? Біріншіден, білім алу әр адамның тұлғалық дамуына ықпал етеді. Оқу оқыған адамның өмірге, айналасына деген көзқарасы кеңейеді. Өмірлік жағдайларға қажетті дағдыларды игереді, білімін іс жүзінде қолдануға тырысады. Екіншіден, адамның кәсіби өсуіне әсер етеді. Кәсіби қызметіне қатысты жаңа білім алған педагог жаңашыл іс-тәжірибелерді өзіне икемдеп, нәтиже алуға, тәжірибесін көпке көрсетуге ұмтылады.

Мен педагог ретінде кәсіби құзыретті маман болу үшін білім алудың қажеттілігін түсіндім. Сол себепті алдымен мамандықты дұрыс таңдадым да,

«Қ.Дүтбаева атындағы Атырау гуманитарлық колледжіне оқуға түсіп, одан әрі «Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университетінде» оқып, «мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығын алып шықтым. Жүрек қалауыммен таңдаған мамандығым бойынша еңбек жолымды бастай отырып, әрі қарай өзімді дамытуды жалғастырдым. Кәсіби қызметімде соңғы инновацияларды, озық іс-тәжірибелерді игеру үшін біліктілік арттыру курстарына, семинарларға қатысып отырамын. Мәселен, оқу-тренингтік орталығы ұсынған «Педагогтердің құзыреттілігін дамыту және жетілдіру» тақырыбында курстан өтіп, кейін «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы әзірлеген «Қолданбалы зерттеулерді жүргізу әдіснамасы» курсына оқыдым; «Өрлеу» біліктілік арттыру ұлттық орталығы ұйымдастырған «Функционалдық сауаттылықты дамыту ХХІ ғасыр дағдыларын жетілдіру мен жеке тұлғаның үйлесімді дамуының шарты ретінде» атты семинарға қатыстым. Кәсіби жетілу жолында әлі де өз білімімді шыңдай түсемін.

Ойымды түйіндей келе айтарым: өмір бойы іздену, білім алу кәсіби жетістікке жетудің бірден-бір жолы. Үздіксіз білім алу жаңа мүмкіндіктерге жол ашады. Жас ұрпаққа сапалы білім мен тәрбие беруде үнемі іздену мен білім алу менің ұстанымым болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жарықбаев К.Б., Бөлеев К.,- Қазақстанда педагогикалық ой-пікірлердің даму тарихы бағдарламасы-Жамбыл,1992-10 б.
2. Бөлеев Қ.,- Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге дайындаудың теориясы мен практикасы, Тараз, 2001, 343 бет.
3. Дүйсембінова Р.Қ.,- Қазақ этнопедагогикасын мектеп практикасына ендіру, А, Ғылым, 2000, 355 бет.
4. Тіл тағылымы., - А.Байтұрсыновтың қазақ тілі мен оқу-ағартуға қатысты еңбектері, А, 1992, Ана тілі, 446 бет.
5. Беркімбаева Ш.К.,- Оқушыларға ұлттық тәрбие берудің педагогикалық мазмұны, Этнопедагогика, 1/2005, 12-15 бет
6. Қосымша білім және тәрбие. Республикалық оқу-әдістемелік журнал.,А, №2-3, 2006 жыл

ӘӨЖ 373.21

ДӘСТҮРДЕН ТЫС БЕЙНЕЛЕУ ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

*Түлеушева Кызгалдақ Бауыржановна,
арнаулы пәндер оқытушысы,
Ж.Досмухамедов атындағы
жоғары педагогикалық колледжінің
"Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту кафедрасы",
Орал қ.*

Аннотация: Дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдерін қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мұндай әдістер балаларға өз ойларын, сезімдерін және эмоцияларын еркін жеткізуге мүмкіндік беріп, шығармашылық белсенділігін арттырады. Бейнелеу өнеріндегі

дәстүрдан тыс тәсілдер, мысалы, түрлі материалдарды, технологияларды және құралдарды пайдалану арқылы балалардың қиялын дамытуға ықпал етеді.

Зерттеулер көрсеткендей, бала кезіндегі шығармашылық даму әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивтік дағдылардың жетілуіне әсер етеді. Дәстүрден тыс сурет салу балаларға инновациялық ойлауды, проблема шешу қабілетін және өздерін еркін білдіру мүмкіндігін береді. Сонымен қатар, мұндай тәсілдер ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін де өте тиімді, өйткені олар әртүрлі тәсілдермен өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік алады. Дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдерін қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілетін дамытуда ерекше рөл атқарады. Бұл тәсілдер балаларға өздерінің ой-қызығушылықтарын, сезімдерін және идеяларын еркін түрде білдіруге мүмкіндік береді. Дәстүрден тыс тәсілдер, мысалы, коллаж, мозаика, табиғи материалдармен жұмыс жасау, балалардың визуалды және моторикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ұтымды тәсілдер балалардың зейінін, қиялын және шығармашылық ойын өрбітуге септігін тигізеді. Осы аннотацияда біз дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдерінің балалардың шығармашылығын дамытудағы маңыздылығын қарастырамыз. Бұл мақалада дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдерінің балалардың шығармашылық дамуына әсері, оқыту әдістері мен практикалық мысалдар келтіріледі. Мақаланың мақсаты – педагогтарға дәстүрден тыс әдістерді қолдану арқылы балалардың шығармашылық қабілетін арттыруда көмектесу.

Кілт сөздер: Дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдері, шығармашылық қабілет, мектеп жасына дейінгі балалар, педагогикалық әдістер, эстетикалық даму, кеңістіктік ойлау, креативтілік, тәжірибелік әрекеттер, психологиялық даму, сурет салу, бейнелеу өнері, эмоционалдық интеллект, дамыту ойындары, инновациялық әдістер, моторикалық дағдылар, қиял, сезім.

Шығармашылық – бұл адамның өмір шыңдығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеуі, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі. Өйткені адам туынды ғана емес жаратушы да. Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана балабақшадан өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын таңдай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады. Баланы балабақшадан бастап шығармашылықпен ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек. Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогика ғылымдарында өте ертеден зерттеліп келеді. Шығармашылық әлемдік мәдениеттің барлық дәуіріндегі ойшылдардың назарында болғандығын «шығармашылық теориясын» жасауға деген көптеген ізденістердің болғандығынан байқауға болады. Бұл әрекеттер өзінің логикалық шегіне жеткен депайтуға болмайды. Сондықтан шығармашылық педагогикасының негізгі мақсаты – бүгінгі күн талаптарынан туындаған, озық қоғамға лайықты жаңа сана, рухани сапақалыптастыру және дамытуда тың жолдар мен шешімдерін іздестіру болып табылады. Баланың шығармашылық қабілетін дамыту мәселесін талдау ең алдымен «қабілет» ұғымының мәнін терең түсініп алу қажет етеді. Философияда «қабілеттерді» тұлғаның белгілі бір әрекетті орындауға жағдай жасайтын жеке еркешеліктері дейкеле және олар қоғамдық-тарихи іс-әрекеттердің нәтижесінде қалыптасып, әрі қарай дамып отыратындығын атап көрсеткен. Егеменді еліміздің қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық бетбұрыстарына қарай болашақ ұрпақты

тәрбиелеуде басты шығармашыл тұлғаны дайындау мектепке дейінгі ұйымнан басталады. Шығармашыл тұлғаны тәрбиелеуде бейнелеу өнерінің орны ерекше. Қазақстан Республикасының "Білім беру туралы Заңында" жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі деп көрсетілген. Олай болса, мектепке дейінгі кезеңнен шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға дамытуға бейнелеу өнерінің дәстүрден тыс түрлері өз ықпалын тигізеді. Ол көркемдік шығармашыл әрекетінің негізі және оның дамуы болып табылады. Бала кез келген әрекет барысында емес, көбінесе дамытушы әрекет барысында дамиды. Егер бала үлкендердің көрсеткенін қайталап қана отырса, мұндай әрекет репродуктивті қалыпта болғандықтан нәтижесі төмен болады. Керісінше, егер бала әртүрлі, ылғи өзгеріп отыратын жағдайларға белсенділікпен, шығармашылықпен, қызығушылықпен қатысса, ол үнемі дамиды. Балалар сурет салғанды өте ұнатады. Бірақ қарындашпен, фломастермен, бормен, қылқаламмен ғана емес өзінің сүйікті ісіне олар өзге де заттарды пайдаланады. Мысалы: алақан, саусақ, табандарымен, әр түрлі таяқшалар, жіптер, мәсуек, далаппен сурет салуды қызық көреді. Қарапайым нәрсенің жаңаша қызметін ойлап шығарып, оларды бейнелеу өнеріне жаратып, таңқаларық сурет салуға қолдану - бұл тамаша! Бейнелеу өнерінің дәстүрден тыс түрлерінің ішінде көкөніс бастырмасы, жіп графикасы, бірбасылымды сурет (монотипия), гратаж сияқты сиқырлы әдіспен сурет салу балаларға ұнайды. Мұндай сабақтарда балалар әрекет етеді, жаңа нәрсені туындатады, өз әрекетінің нәтижесін көреді. Бейнелеу өнері сабақтарында жұмыс екі негізгі бағытпен жүргізіледі. Бірінші бағыт балаларды бейнелеу өнерінің жадығаттарымен жұмыс істеудің жаңа әдістерін үйретуге байланысты. Екінші бағыт балалардың қиялын, елестетуін, тілін дамытуға байланысты. Бейнелеу өнерінің дәстүрден тыс әдістеріне байланысты әрекет екі бағыттың мазмұнын біріктіріп және көркем- шығармашылық іс-әрекеттің бірнеше ерекшелігін қамтиды.

1. Мұндай сабақтар балалар мен ересектер арасында мазмұнды, құнды қарым – қатынастың негізін қалайды.

2. Көркем шығармашылық іс әрекет қуанышты, көтеріңкі көңіл – күй тудырады, жағымды эмоциялық жағдайды қамтамасыз етеді.

3. Дәстүрден тыс сурет салу әдістері балалардың ұсақ қол қимылын дамытады, сондықтан оқу жылының басынан бастап – ақ оларды әр сабақта қолдану өте пайдалы.

Баланың саусақтары бірден икемге көніп кетпейді, қылқаламмен дәл, нақты сызықты бірден түсіре алмайды. Ұсақ және дәл қимылды дамыту балаға тек өз ағзасын сенімді басқару үшін ғана керек емес. Қолдың ұсақ қимылы миды және оның бақылағыштық, талдаушылық, бұйырғыштық қабілетін дамытады. Балалардың бейнелеу шығармашылығы – қызықты бейнелер мен ашық бояулар әлемі. Олар өздерінің ғажайып қиялымен, ерекшелігімен ересектерді талай таңғалдырған. Сәбилер суретті ерекше ықыласпен және жиі салады. Оларды айналадағы қоршаған дүние әлемі өз қызығымен еліктіріп әкетеді. Балалардың сурет салу әдісін меңгеруі, олардың қабілеті дамуы болып табылады. Қазіргі кезеңде жаңа адамды қалыптастыру, оның шығармашылық белсенділігін дамыту басты назарға алынған. Сондықтан, сұлулықты сезіну, жоғары эстетикалық талғам қалыптастыру, өнер туындысын, туған табиғаттың сұлулығын түсіну және бағалауды жетілдіру қажет. Әртүрлі авторлардың (Г.Б.Кибишова «Вдохновение» бағдарламасы, И.А.Лыкова «Методическое пособие для специалистов дошкольных образовательных учреждений», Т.Н.Доронова «Природа, искусство и изобразительная деятельность детей», Р.Г.Казакова «Изобразительная деятельность в детском саду» еңбектерімен таныса отырып, біз көптеген қызықты идеялар кездестірдік және алдымызға мынадай мақсат қойдық. Егер жұмысының нәтижесін көріп, қолынан келіп тұрса барлық бала сурет салғанды жақсы көрер еді, бірақ қарындаш қылқалам яғни бейнелеудің құралдарын қолдану техникасын жетік білгенді талап етеді. Бірақ барлық бала жетік білмегендіктен кей бір балаларда сурет

салуға яғни бейнелеу өнеріне деген ынта ниеті, қызығушылықтары жоғалып, қанша еңбектеніп бар күшін салып тырысып баққанымен қалаған ойындағы қиялын көре алмаған балада қорқыныш, сенімсіздік тудырады. Мектеп жасына дейінгі балалармен бейнелеудің дәстүрден тыс техникасын қолдану бала бойындағы осы сенімсіздік, шыдамсыздық, қорқыныш сезімдерін сейілтіп батылдық өз еңбегі нәтижесінен ләззат ала білуге тәрбиелеуде бірден бір таптырмас құралы болып табылады. Дұрыс техникалық дағды бала бойында сабақ сайын дамып, қалыптасып отырады. Балалар сурет салу тәсілдерін құрғақ түсіндіргеннен емес, өздері тәжірибе жасаудан үйренеді. Балалар бақшасында сурет салу үшін көптеген құралдар беруге болады: түрлі-түсті және қара қарындаштар, акварель және гуашь бояулар, балауыз борлар, фломастерлер, акварель борлар, пастель, көмір, сангина, тушь, пластилин т.б. Балаларды үйрету барысында оларға ұсынылған түрлі заттар қызығушылықты арттырады. Олар тіпті, қара қарындаштың өзін заттың мазмұнын беру үшін әртүрлі басу арқылы ғажап суреттер сала алады. Балалар сурет салу құралдарын игергеннен кейін, оларды саналы түрде материал таңдауға әкелеміз. Бұл жердегі маңыздысы баланың өзіне қажет құралды дербес таңдап алу қабілеті. Сабақ соңында бала өз еңбегін көргенде бейнені шешудің алуан тәсілдерін көреді. Сонда ғана оның келесі жолы бояу таңдауда шешімі өзгеруі мүмкін. Бұл оның шығармашылығының дамуына мүмкіндік береді. Техникалық дағды мен тәсілдерді меңгеруі дүниені өз сұлулығымен бейнелеуге әсерін тигізсе, ең маңыздысы сол. Алуан түрлі әдістердің балалардың жұмыстарының мазмұнын ашуға өз септігін тигізетінін атап айтпай болмайды. Олардың орындалу барысының өзі балаларға үлкен қанағаттанғандық әкеледі. Әр қимыл сәтті шыққан сайын бала өз жеңісінің жемісін өзгелерге көрсету үшін оны сан рет қайталап көрсетуден жалықпайды.

Осы аталған дәстүрден тыс техникалар, әдіс тәсілдерді қолдануда жүйелілік және баланың жас ерекшелігін ескере отырып қолдану арқылы мынадай нәтижелерге жетуге болады:

- Баланың қорқынышын жоюға көмектеседі;
- Өз күшіне сеніп, дербес жұмыс жасай білуі артады;
- Баланың зейіні қалыптасады және ойлау, есте сақтау және танымдық қабілеті дамиды;
- Бала өз қиялын еркін бейнелеуді үйренеді, шығармашылық қабілеті дамиды;
- Бала түрлі материалдармен жұмыс жасауды үйренеді;
- Баланың түсті, пішінді, көлемді, кеңістікті ажырата білу, композицияны тақырыпқа сай құрастыра білу сезімі дамиды;
- Баланың тілі дамиды;
- Ұсақ қол моторикасы жаттығады;
- Балада шығармашылық іздену және нәтижеге жету әрекеті қалыптасады;
- Баланың жағымды көңіл-күйі артады;
- Жұмыс кезінде балада эстетикалық қанағаттану сезімі қалыптасып, бейнелеу өнеріне қызығушылығы артады.

Дәстүрден тыс сурет салудың бала дамуындағы рөлі

Дәстүрден тыс сурет салу қазіргі заманғы білім беру мен балалар шығармашылығына елеулі әсер етуде. Бұл әдіс балалардың өздігінен ойлап, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Дәстүрлі қоршаған орта мен құралдардан тыс, балалар өз идеяларын еркін білдіріп, шексіз түрде эксперимент жасауға мүмкіндік алады.

Дамуы

Дәстүрден тыс сурет салу балалардың көпжақты дамуына ықпал етеді, соның ішінде:

1. **Шығармашылық қабілет:** Балалар өз ойлары мен сезімдерін көркем түрде жеткізуді үйренеді. Бұл процесс оларға шығармашылық тұрғыдан ойлауды, форма мен түс комбинацияларын пайдалануды үйретеді.

2. **Когнитивті дағдылар:** Түстер мен формаларды үйлестіре отырып, балалар логикалық ойлау және мәселені шешу дағдыларын дамытады. Олар заттардың бір-бірімен өзара байланысын түсініп, абстрактылы ойлай бастайды.

3. **Эмоционалдық даму:** Сурет салу балаларға өз эмоцияларын көрсету мен өңдеу мүмкіндігін береді. Дәстүрден тыс тәсілдер арқылы, олар ішкі сезімдерін, ойларын ашық түрде білдіреді, бұл психологиялық сауықтыруға ықпал етеді.

4. **Әлеуметтік дағдылар:** Бірлескен шығармашылық жұмыстар балалар арасындағы қатынасты дамытуда үлкен рөл атқарады. Топтық жобаларға қатысу өзара әрекеттесу, келісім және түсіністік қабілеттерін жетілдіреді.

Дәстүрден тыс құралдар мен әдістер

Дәстүрден тыс сурет салудың тәсілдері әр түрлі болуы мүмкін.

Мысалы:

- **Әртүрлі материалдарды пайдалану:** Картон, мата, табиғи материалдар (жапырақтар, тас, құм) шығармашылықты кеңейтіп, балалардың қиялын оятады.
- **Эксперименттік техника:** Сурет салу кезінде спреинг, тамызу немесе дөңгелек қозғалыс сияқты ерекше әдістерді пайдалану балалардың назарын аударады.
- **Абстрактылы өнер:** Балалардың формалар мен түстерді өз қалауы бойынша араластыруы оларға жаңа дүниелер жасауға ынталандырады.

Дәстүрден тыс сурет салудың ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуындағы рөлі

Дәстүрден тыс сурет салу – бұл балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі білдіруге және эмоционалдық жағдайын жақсартуға арналған ерекше әдіс. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін бұл әдіс ерекше маңызға ие, себебі олар дәстүрлі әдістермен шектелген жағдайда, шығармашылықты дамытуға мүмкіндік алады.

Шығармашылықты дамыту

Дәстүрден тыс сурет салу балаларға өз ойларын, сезімдерін және тәжірибелерін визуалды түрде білдіруге мүмкіндік береді. Бұл процесс балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, жаңа идеяларды қалыптастыруға және өздерін еркін сезінуге көмектеседі. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін бұл әдіс өздерін көрсету мен әлеуметтік байланыстарды нығайтуға мүмкіндік береді. Дәстүрден тыс техника арқылы сурет салу балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ойлау шеңберін кеңейтуге, жаңа идеяларды туындатуға жәрдемдеседі. Балалар өздерінің ойларын, қиялдарын және сезімдерін ашық түрде жеткізе алады, бұл олардың өзіндік стилін қалыптастыруға көмектеседі.

Эмоционалдық және әлеуметтік даму

Сурет салу – бұл балалардың эмоцияларын білдірудің тиімді тәсілі. Дәстүрден тыс әдістер, мысалы, түрлі материалдарды қолдану немесе эксперименттік техникаларды пайдалану, балаларға өз сезімдерін түсінуге және оларды басқаруға көмектеседі. Бұл, өз кезегінде, балалардың эмоционалдық интеллектін дамытуға ықпал етеді. Дәстүрден тыс сурет салу балаларға өз эмоцияларын сыртқа шығаруға мүмкіндік береді. Арнайы әдістің көмегімен балалар өз сезімдерін бейнелеп, өздерімен, қоршаған ортамен қарым-қатынас орната алады. Бұл процесс балалар үшін өзіне деген сенімділікті арттырады және эмоционалдық әл-ауқаттарын жақсартады.

Моториканы дамыту

Дәстүрден тыс сурет салу балалардың ұсақ моторикасын дамытуға да ықпал етеді. Түрлі материалдармен жұмыс істеу, бояу, жырту, жапсыру сияқты әрекеттер

балалардың қолдарының икемділігін арттырады. Бұл дағдылар күнделікті өмірде, оқу процесінде және әлеуметтік қарым-қатынастарда маңызды рөл атқарады.

Инклюзивті орта

Дәстүрден тыс сурет салу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін инклюзивті орта қалыптастыруға көмектеседі. Бұл әдіс балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауына, тәжірибе алмасуына және бірлесіп жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Мұндай орта балалардың өзара түсіністігін арттырып, достық қарым-қатынастарды нығайтады.

Дәстүрден тыс сурет салу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс шығармашылықты, эмоционалдық және әлеуметтік дамуды, моториканы жетілдіруге ықпал етеді. Сондықтан, мұғалімдер мен ата-аналар бұл әдісті балалардың дамуында белсенді түрде қолдануы тиіс. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін шығармашылықтың шекараларын кеңейту – олардың әлеуметтенуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына жол ашады.

Дәстүрден тыс сурет салудың ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуындағы рөлі

Дәстүрден тыс сурет салу – бұл балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға, өзін-өзі білдіруге және жеке тұлға ретінде дамуына бағытталған әдістемелік тәсіл. Әсіресе, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін бұл тәсілдің маңызы зор. Дәстүрден тыс сурет салу баланың эмоционалдық және психологиялық дамуына, сондай-ақ әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Әлеуметтік дағдыларды жетілдіру

Дәстүрден тыс сурет салу топтық жұмыстар арқылы жүзеге асырылса, балалардың арасында қарым-қатынас орнатуға ықпал етеді. Бірге жұмыс істеу, идеяларды бөлісу, пікірталастарға қатысу – мұның бәрі балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Олар қоғамда өз орнын таба білу үшін қажетті дағдыларды меңгереді.

Моториканы дамыту

Дәстүрден тыс сурет салу балалардың ұсақ моторикасын дамытады. Түрлі материалдармен және техникамен жұмыс жасау балалардың қолдарының қозғалыс үйлесімділігін, көз бен қолдың координациясын, сонымен қатар стереотиптерді бұзып, жаңа формаларды табуға үйретеді.

Дәстүрден тыс сурет салу балалардың жалпы дамуына пайдалы әсер етеді. Ол шығармашылық, когнитивті, эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді. Сондықтан, мұндай әдістерді білім беру практикаларына енгізу, балалардың дамуына үлкен септігін тигізуі мүмкін. Бүгінгі күні балаларды шығармашылыққа ынталандыру – олардың болашағы үшін маңызды.

Дәстүрден тыс сурет салу – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуында маңызды рөл атқаратын элемент. Бұл әдіс балалардың эмоционалдық, шығармашылық, әлеуметтік және моторикалық дамуымен қатар, олардың өзін-өзі бағалауын арттырады. Мұның бәрі балалардың өмір сапасын жақсартуға, оларды белсенді, шығармашыл және жауапты азаматтар етіп тәрбиелеуге мүмкіндік береді. «Баланың икемділігі мен дарынының қайнар көзі-оның саусағының ұшында» деп В.А.Сухомлинский айтқандай, баяндамамды қорытындылай келе, алға қойған мақсатым мынадай: Мектеп жасына дейінгі оқыту үрдісінде бейнелеу өнері жұмыстарында жаңа технологияларды тиімді қолданып, балалардың шығармашылық қабілетін одан әрі жетілдіру

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Левина, И. А. (2015). «Балалардың шығармашылығын дамыту: теория және практика». Алматы: Білім.

2. Сергеева, О. В. (2016). «Деятельностный подход в обучении детей дошкольного возраста». Мәскеу: Педагогика.
3. Салимова, Р. (2018). «Дәстүрден тыс сурет салу тәсілдері». Журнал "Бала және Білім", №3.
4. Зайцева, Е. (2020). «Креативті ойлау: балалардың дамуы үшін жаңа әдістер». Алматы: Замана.
5. Мусина, А. Т. (2021). «Дамуында креативті тәсілдердің рөлі». Журнал "Педагогика", №4.

УДК 611

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ПО ДИСЦИПЛИНЕ АНАТОМИЯ ЧЕЛОВЕКА

***Шаймерден Қазына Саматқызы**
преподаватель анатомии и физиологии
КГП на ПХВ «Жамбылский высший медицинский колледж»
г.Тараз*

***Аннотация:** Статья посвящена вопросам совершенствования учебного процесса по дисциплине Анатомия и физиология при помощи интерактивных методов обучения. Описаны методы, включающие использование интерактивных технологий, визуальных моделей и проектной деятельности, которые способствуют глубокому пониманию анатомии и физиологии. Подчеркивается важность интеграции теоретических знаний и практических навыков для формирования у учащихся целостного представления о строении и функционировании организма человека.*

***Ключевые слова:** анатомия человека, физиология человека, учебный процесс, самостоятельная работа студента.*

В структуре медицинского образования дисциплина «Анатомия человека» имеет фундаментальное значение для формирования системы медицинских знаний и в тоже время очень важна в прикладном плане для всех медицинских специальностей.

Использование современных образовательных технологий, обеспечивающих личностное развитие обучающихся за счет уменьшения доли репродуктивной деятельности в учебном процессе, можно рассматривать как ключевое условие повышения качества образования, снижения нагрузки обучающихся, более эффективного использования учебного времени.

При подготовке медицинских работников среднего звена в основу планирования и внедрения в педагогическую практику инновационной модели организации учебного процесса по анатомии и физиологии человека чаще обычного используется метод обучения, который развивает навыки работы в команде, толерантность, умение обращаться за советом, помощью, а также помогал приобретать профессиональные навыки, проводить саморефлексию, осваивать как профессиональные, так и общие компетенции.

Известно, что успешность в формировании самостоятельности во многом зависит от методов и средств обучения (дидактических средств), используемых преподавателем в учебном процессе. Являясь частью педагогической системы, средства обучения выполняют в ней определенные функции, способствующие достижению поставленных целей обучения. Наряду с традиционными классическими методами изучения организма человека, такими как применение световой микроскопии,

антропометрии, методов функциональной диагностики на занятиях используются интерактивные формы обучения.

В последние годы одним из ставших общепринятыми, проверенных способов организации работы студентов, в том числе вне аудитории, является использование электронных методических учебных пособий в форме электронных учебников, атласов, виртуальных пациентов, методических указаний. В разработке подобных электронных методических пособий могут принимать участие студенты, с одной стороны, приобретая новые медицинские знания, а с другой — демонстрируя собственные умения и навыки в сфере медицинских информационных технологий.

Моделирование профессиональной деятельности в учебном процессе — это работа с фантомами, муляжами, влажными препаратами, барельефными и объёмными моделями (например, торс человека), планшетами и т.д. Анатомические препараты — важнейшие наглядные пособия, способствующие познанию строения тела человека. Они позволяют видеть детали естественного строения органов, создать объёмное представление о строении органов и об их взаимном расположении.

Современные инновационные средства позволяют в значительной мере повысить наглядность изучаемого материала. Использование презентаций при чтении лекций дает возможность продемонстрировать большое количество материала в виде схем, рисунков, фотографий, рентгенологических снимков. Демонстрация видеофрагментов, которые иллюстрируют динамику различных физиологических процессов, облегчает восприятие материала, вызывает интерес у студентов и повышает мотивацию к изучению предмета.

Ресурсы глобальной системы «Интернет», обучающие сайты, виртуальные атласы анатомии человека, интерактивная доска с программами Mimiostudio позволяет наглядно изучить топографию, строение, физиологию и патологию органов и систем. Программа Microsoft PowerPoint позволяет создавать совместно со студентами мультимедиа-презентации, которые помогают иллюстрировать учебный материал, а программа Microsoft Office Publisher дает возможность создавать публикации, памятки, буклеты по профилактике заболеваний и пропаганде ЗОЖ. Все это повышает информационную насыщенность учебного процесса, не «загоняет» студентов в рамки программы, а помогает самостоятельно углубить и дополнить знания в области анатомии и физиологии человека и развивает творческие способности, движет к саморазвитию.

Тестовые системы (например, Moodle, eFront, eLearning 4g) за счет встроенных средств статистического анализа результатов тестирования с целью получения характеристик позволяют количественно оценить способность конкретных задач, тестов служить в качестве средства для определения уровня подготовки по предмету и усвоению изученного материала. Возможности мгновенной автоматической проверки и оценки заданий (с закрытым ответом) и автоматическому статистическому анализу теста и его элементов позволяет сократить время проверки работ и дает адекватную оценку усвоенным знаниям по заданным параметрам.

Использование квестов и игр на уроках анатомии также помогает вовлечь учащихся в процесс обучения. Например, можно организовать квест, где учащиеся будут решать задачи, связанные с поиском информации о различных органах и системах организма. Это может быть игра в формате "Анатомический детектив", где учащиеся должны расследовать заболевание, анализируя симптомы и связывая их с определёнными органами или системами. Игровая форма обучения помогает студентам легче усваивать материал и поддерживает их интерес к изучению.

Интерактивные методы обучения создают необходимые условия для развития умений самостоятельно мыслить, ориентироваться в новой ситуации, находить свои подходы к решению проблем, устанавливать деловые контакты с аудиторией. В результате их использования в учебном процессе повышается эмоциональный отклик

студентов на процесс познания, мотивацию учебной деятельности, интерес на овладение новыми знаниями, умениями и практическом их применении в будущей профессии; способствуют развитию творческих способностей, устной речи, умения формулировать и высказывать свою точку зрения, активизируют мышление.

Использование преподавателем таких современных методов в процессе обучения способствует преодолению стереотипов в обучении, выработке новых подходов к практическим ситуациям, развитию профессиональных и общих компетенций обучающихся.

Список использованной литературы:

1. Современные подходы к методическому обеспечению преподавания анатомии человека в медицинском вузе / А.В. Кох, И.М. Шешуков, С.А. Алтамиров [и др.] — 2016.
2. Использование инновационных технологий при преподавании дисциплины «Анатомия и физиология человека» в СПО" / Князьян А.А —2022
3. Особенности преподавания Анатомии и физиологии человека для студентов / Муратова И.Ш. — 2020
4. Резник Н.А., Черношеина Л.А. Что мы видим в учебных книгах и на обучающих CD-дисках, изучая анатомию и физиологию тела человека? // Образовательные технологии и общество. Т.12. №3. 2009.
5. Интерактивные образовательные технологии в преподавании анатомии / Кацук Л.Н., Каргалова Е.П., Ботвич Т.А., Момот Л.Н. // Инновационные технологии в высшем медицинском образовании. Проблемы. Анализ. Суждения. 2013.

IV БӨЛІМ

ЖОО-ДА ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЖАҢАШЫЛ БАҒЫТТАРЫ

ӘОЖ 81373.6

САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАРИХИ ӘДІСКЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ЭТИМОЛОГИЯ

Алибаева Назым Абеновна,

*Шетел тілдер және қазақ тілі практикасы
кафедрасының аға оқытушысы*

*Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
Қарағанды қ.*

Аннотация. *Этимология-бұл тіл білімінің бір саласы, онда салыстырмалы тарихи әдіс негізінде сөздің ең көне сөзжасамдық құрылымдары мен "ішкі формасы" (мағыналық элементтері) қалпына келтірілді (қайта құрылды.), әр түрлі тілішілік, мәдени, әлеуметтік, тіларалық және аумақтық-уақыттық процестердің әсерінен бұзылған, ығыстырылған, жоғалған немесе ластанған (араласуға ұшыраған).*

Кілт сөздер. *Этимология, лингвистика, сөзжасам құрылымдары, сөз, тіл.*

Этимология-тіл білімінің бір саласы, оның шеңберінде әр түрлі тілішілік, мәдени-әлеуметтік, тіларалық және аумақтық-уақытша нәтижесінде пайда болған сөздің ең көне сөзжасамдық құрылымдары мен "ішкі формасы" (мағыналық элементтері), бұзылған, ығыстырылған, жоғалған немесе ластанған (араласуға ұшыраған) салыстырмалы тарихи әдіс процестерінің негізінде қалпына келтіріледі (қайта құрылады). Сөз мағынасының мотивациясының сипаты, мүмкін болатын бірнеше мағыналық тізбектердің немесе сөз формаларының пайда болуы немесе ластануы, сөздің таралу аймағы (аймақтағы мүмкін болатын өзгерістер), сондай-ақ сөздің құрылымы мен мағынасына әсер еткен факторлар (белгілі бір аумақта) бірнеше тілдің қабаттасуы немесе соқтығысуы, сөз мағынасының арақатынасы және оның бір немесе басқа адамдардың тарихы, материалдық мәдениеті, этнографиясы, діні мен мифологиясы фактілерімен өзгеруі (мысалы, белгілі бір аумақта бірнеше тілдің қабаттасуы немесе соқтығысуы), ежелгі дәуірде, мысалы, жер бетінде ант берген затты жеудің кең тараған әдет - ғұрпын ескере отырып, біз басқалармен бірге шөпті-ағылшын eaten, қазіргі ағылшын тілін болжауға болады. тамақтану - "жеу"; (English etan, modern eng. to eat - «eat»; English bride - "bride" can be correlated with Russian. rod, other - English brod "rod, branch") ағылшын қалыңдығы - "қалыңдықты" орыс тілімен байланыстыруға болады. rod, басқа-ағылшынша brod "rod, branch": ежелгі уақытта мәмілені, оның ішінде некені бұзу кезінде таяқшаны сындыру дәстүрі болған; типологиялық тұрғыдан лат. стипендиясы - "өзек", бірақ лат. Шартты - "мәміле жасау"; (Қараңыз Шевалье Дж, Көңілді рәміздер Сөздігі. Париж 1982) В. Н. Сәйкес. Топоров,) этимологиялық талдаудың міндеті " әр түрлі жүйелердің координаттарын анықтау (фонологиялық, сөзжасам, лексикалық, семантикалық, поэтикалық және т.б.), оның қиылысы берілген сөзді тудырады және сөздің келесі траекториясын анықтайды" (Топоров В.Н. Этимологиялық талдаудың кейбір теориялық негіздері туралы. - Вопр, лингвистика, 1960) бұдан этимологияның ешбір жағдайда жеке бір-біріне ұқсамайтын сөздердің

тарихына немесе ұқсас сөз формалары мен мағыналарының механикалық тізбектелуіне тең келмейтіні анық.: тек бір немесе басқа жүйедегі сөздің әртүрлі байланыстары ескерілген жағдайда ғана, егер сөздің байланыстары бір мезгілде басқа сөздердің байланыстарын бағалауға мүмкіндік берсе, (Вопр, лингвистика, 1960) бұдан этимологияның ешбір жағдайда жеке бір-біріне ұқсамайтын сөздердің тарихына немесе ұқсас сөз формалары мен мағыналарының механикалық тізбектелуіне тең келмейтіні анық.: тек бір немесе басқа жүйедегі сөздің әртүрлі байланыстары ескерілген жағдайда ғана, егер сөздің байланыстары бір мезгілде басқа сөздердің байланыстарын бағалауға мүмкіндік берсе., сөздің этимологиясының сенімділігі осы сөздің және олармен қиылысатын басқа адамдардың сөздің этимологиясының сенімділігі осы сөздің және олармен қиылысатын басқа адамдардың бір жүйенің сөздерінің байланыстарының бірзділігімен расталды және тексерілді, сөздің белгілі бір этимологиясын құру туралы айтуға болады., дегенмен бұл жағдайда болашақта расталуы, түзетілуі және қабылданбауы мүмкін ықтимал гипотезалардың бірі туралы ғана айтуға болады. Екінші жағынан, тілдің негізгі элементтері деп аталатындарды іздеу мүлдем келешегі жоқ: лексикалық (cf. for example, the “primary elements” sal, ber, yon, rosh postulated by N. Ya. Marr, supposedly underlying all the languages of the world) or semantic (compare thesis A The jury that all the meanings presented in the Indo-European languages can be reduced to two - “unity” and “be - act”). Мәпп, болжам бойынша, әлемнің барлық тілдерінің негізінде мысалы, сал, бер, йон, негізгі элементтері Мәпп, болжам бойынша, әлемнің барлық тілдерінің негізінде жатыр) немесе семантикалық (үнді-Еуропалық тілдерде берілген барлық мағыналарды екіге - "бірлік" және "әрекет ету" деп қысқартуға болатыны туралы қазылар алқасының тезисін салыстырыңыз). Бұл, атап айтқанда, өзінің дамуының алғашқы кезеңдерінде - ақ тілдің деңгейлердің, категориялардың, байланыстардың интегралды жүйесі ретінде ұсынылуымен түсіндіріледі, соған қарамастан элементтердің әртүрлі элементтерін - хронологиялық, сапалық және сандық жағынан біріктіреді.. Егер адамзат тілдерінің 30 мың жылдан астам уақыттан бері өмір сүріп келе жатқанын ескеретін болсақ, сонымен қатар жекелеген тілдер жүйесінің бірнеше рет күрделі жөндеулерін, олардың бір - біріне және көптеген қабаттарға өзара әсерін ескеретін болсақ-тілшілік және шет тілі, тарихи лингвистикада абсолютті категориялармен жұмыс істеу мүмкін еместігі айқын болады. Сондықтан Үндіеуропалық тілдерді ((pragerman, ancestral ата-баба) қайта құру салыстырмалы болып табылады. Этимологиялық талдау, әдетте, лексикалық және семантикалық элементтер арасында бір тілдегідей (ішкі реконструкция, яғни басқалардың негізінде бірдей формалар мен мағыналарды белгілеу) сөздік-морфемалық және семитологиялық сәйкестіктерді орнатуға мүмкіндік береді., сондай-ақ бір-бірімен тығыз байланысты және бір-бірімен байланысты емес тілдерде (сыртқы реконструкция). Мұндай талдау сонымен қатар "этимон" деп аталатын тілдің осы бірлігінің ең ерте белгілі формасын ашады."Осыған байланысты этимологиялық талдаудың тереңдігі, яғни белгілі бір сөздің немесе сөздер тобының үстірт немесе одан да көне байланыстарын орнату өте маңызды.

Американдық лингвистика кейде лингвистикалық палеонтология деп аталатындар туралы айтады, ол осы тілдерді пайдаланған лингвистикалық қауымдастықтар туралы әлеуметтік, мәдени және географиялық тәртіптің деректерін алу үшін қайта құрылған тілдердегі сөздердің мағыналарын зерттеу ретінде анықталады. Сөздердің құрамдас бөліктерін және олардың мағыналық түрлендірулерін талдай және салыстыра отырып, зерттеуші этимолог белгілі бір сөз формасындағы мағыналардың белгілі бір тізбегін дамытудың әртүрлі мүмкіндіктерін, осы мағыналардың байланыстарының тіркесімдік реті мен қасиеттерін, ұқсастығын қадағалайды.әр түрлі тілдердегі семантикалық ауысулар, т.б. сайып келгенде, лексикалық-семантикалық түрлендірулер типологиясының тарихи мәселелерімен қатар шешіледі.

Тілді адам ерте жастан бастап дайын, жақсы жұмыс істейтін механизм ретінде игереді, дегенмен, өздеріңіз білетіндей, тілдің қалыптасуы мен дамуы мыңдаған жылдар бойы жалғасып келе жатқан ұзақ диалектикалық процесс болып табылады. жылдар. Әдетте сөйлеуші тілдің белгілі бір элементтерінің пайда болуына, жойылуына немесе сақталуына, тілдің өзгеру мүмкіндігіне немесе мүмкін еместігіне алып келген күрделі және қарама-қайшы құбылыстарды түсінбейді. Ол үшін тіл тек ауызша және жазбаша сөйлеудің қазіргі формалары, сөздердің қазіргі мағыналары болып табылады.

Этимологиялық шешімдердің "бірегейлігі" туралы дәстүрлі тезистен айырмашылығы, яғни сөзде бір ғана этимология болуы мүмкін, әдебиетте жақында бір сөздің этимологиясының көптігі туралы идея барған сайын баса айтыла бастады (қараңыз: В.Н. Топоров. Этимологияның кейбір теориялық аспектілері туралы. Кітапта: этимология, тарихи лексикология және лексикография мәселелері бойынша Халықаралық симпозиум.) Тамыр ішіндегі дәйекті сейсмологиялық ауысулар шеңберінде байланысты элементтерді Табуға болады Ққс бір бағытты немесе өзара тәуелділік және міндетті түрде байланысты емес тәуелділік қатынастары. Осыған байланысты бұрын омоним деп саналған бірқатар белгілерді сәйкестендіруге болады.

Мысал ретінде келесілерді атап өтуге болады. Үнді-Еуропалық түбір *meu* - "дымқыл, дымқыл, дымқыл" дегенді білдіреді және бір қарағанда Оның қозғалу, асығу, күш көрсету " мағынасында *Meu*-түбіріне еш қатысы жоқ сияқты. "Алайда, мұқият зерттегенде, бұл түбірлердің омоним емес, бір түбір екені белгілі болды. Шындығында, мағынасы "wet" ылғалды " Үнді-Еуропалық тілдерде жиі "еркек; күшті адам" мағынасына енеді. "Ылғал" мағынасымен қатар, *meu* түбірі "көңілді" cf мағынасына ие. доктор-Үнді. мода - "бұрыш", орыс. дана. "Ылғал" мәні әдетте "ұсақтау, сұйық массаға айналу" мәнімен байланысты болғандықтан, ағылшын тілін де көрсетілген түбірге жатқызуға болады. көңіл-күй "mood", Ағылшын шұңқыры - "шұңқыр", мінез - құлық - "кейшкер", сонымен қатар француз. Mot " сөз ("кесу; ұру" дегенді білдіреді) көбінесе" сөйлеу " мағынасына енеді, cf. Неміс *sprechen*, "сөйле", бірақ неміс *brechen* - "үзіліс", Гот цитан - "сөйле", бірақ ағылшын тілінен кесу -" Кесу " және т.б.) Айтылғандарды ескере отырып, ағылшын тілін болжауға болады. көңілді -" күлкілі " Үнді-Еуропалыққа оралады. мерег - "сулану", және бұл соңғысы, шамасы, екі тамырдың бірігуі: *meu* - және *geg* (екеуі де "дымқыл" мағынасында.) Сол сияқты, О.Н. Трубачев бұл орыс тілін орнатты. *шу* мен *ән* айту әр түрлі сөздер емес (cf. омонимдік формалар: *мен ән айтамын* - "мен дыбыс шығарамын" және *мен ән айтамын* - "мен ішуге беремін"), бірақ бір түбірдің модификациясы (біз аяқаймен бірге құрбандық шалу туралы айтып отырмыз). Ср сонымен қатар ағылшын тілінің арақатынасы *sing to* - "sing" with *dr-* Ағылшын сицер тілі - "тамшылау, тамшылау", сицера - "алкогольдік сусын", бір жағынан, орыс тілі. (жоғары) қатайту үшін, (*at*) қатайту үшін (қатты ант беру әдетте затқа тигенде жүретін) - екінші жағынан. Этимологизация кезінде бірнеше тамырлардың бірігу жағдайларын ескеру өте маңызды, оларды жиі тану қиын. Ср доктор-ағылшын.фейгер (ағылш.жәрменке) - "әдемі, әдемі" \ *Indoevr. ar* - "су" + *per* - "дымқыл"; ағылшынша *шу*- "шу" / Үнді сөзі. *pau* - "шығару, шығару" + *eo* - "жетіспеушілік; бос" + *se* (*i*) - "бейбітшілік" (cf. Швейцария. Неміс *osen* - "бос", *nieschen* - "кешіктіру", *osen* - "құлшыныс", *neuseln* - "ұру", бірақ *nislen* - "сөйлесу", cf. Сака *наджс* - "музыка").

Этимология үшін тілдің ежелгі ескерткіштерінде бейнеленген сөздердің түпнұсқалығы мен олардың мағыналарын, сондай-ақ осы ескерткіштердегі сөздер мен мағыналардың қателіктері мен ластануын филологиялық талдау өте маңызды. Қиял деп аталатын сөздерді анықтау ("елес сөздер"-в.Скиттің термині) арнайы талдауды қажет етеді. Сонымен, ежелгі ағылшын тіліндегі ескерткіштерде бір-ақ рет кездесетін *crinc* сөзі "аяқ киім, етік" (лат.котурнус) ойдан шығарылған болып шығады: егер бұл сөздегі бастапқы *c*, қолжазбаларда жиі кездесетіндей, соңғы *c* әсерінен пайда болуы мүмкін

екенін ескерсек, сонымен қатар, метатеза және ластану мүмкіндігі *nc h* ескеріледі. содан кейін біз сөздің шынайы түрін аламыз - *irch*, ол Қазіргі неміс диалектісінде *Irch*, *Irsch* - "шаруалар арасындағы ағаш аяқ киім" сөзінде расталған; *Sp other-in-it.ir* (*a*) *h* - бірдей.

Екінші жағынан, құндылықтардың ластануы қызықты. Сонымен, доктор-ағылшын *haefer* - "goat""ешкі" доктор - ағылшын тілімен ластанған. хафер (*n*) - "шаян", осыған байланысты буква(хафердің синонимі - "ешкі") ерекше "қате" мағынасын алады; жәндік "(cf. ағылш. қате). Оның орнына доктор-энг. хафер - "сұлы", соған байланысты басқа ағылшын тілдерімен бірге. гат - қазіргі ағылшын ешкісі сұлы деген ойдан шығарылған сөз бар - "сұлы". Ағылшын. хогсхед - " үлкен бөшке "тек сыртқы жағынан" шошқа басы " дегенді білдіретін сияқты."Бұл халықтық этимология. Доктор ағылшын - "сыра" доктор бармен - "шошқамен" ластанған және осы сөзде соңғы шошқаның синонимімен ауыстырылған деп болжауға болады (ағылшын іід. хохи - "сыраға арналған бөшке"). Бұл сөздің екінші элементі бас-ағылшын тіліне ешқандай қатысы жоқ. Бас - "бас", бірақ басқа ағылшын тілдерімен байланысты. *heden* -бұл " кеме."

Этимологиялық экстраполяцияның да маңызы зор, яғни іс жүзінде ұсынылмаған формалар мен мағыналардың немесе бұрыннан кейінгі процестермен бұғатталған процестердің қолданыстағы формалары мен мағыналары негізінде құрылуы; бір саланың белгілі бір мәндері және олардың арасындағы байланыс туралы мәліметтер басқа салалардағы сол немесе басқа туралы қорытынды жасауға әкелуі мүмкін. Тілдегі әрбір эволюция өзгеріспен байланысты емес және тілдегі әрбір өзгеріс эволюциямен байланысты емес екенін ұмытпаған жөн. Алайда, кейбір жағдайларда құндылықтар эволюциясы арқылы формалар эволюциясы, ал формалар эволюциясы арқылы құндылықтар эволюциясы оқылатындығын ескеру қажет.

Этимология үшін сөзжасамдық талдаудың маңызы өте зор, атап айтқанда түбірдің құрылымы, анықтауыштардың табиғаты және жылжымалы форматтар-Бұл теорияға сәйкес, Үндіеуропалық түбір э.Бенвенист тұжырымдағандай қатып қалған формация емес., бірақ тіл эволюциясы процесінде елеулі өзгерістерге ұшырады.

2. "Этимология" термині ежелгі Грецияда пайда болған. Оны грек философы-Стоик Хризиппос енгізген және сөзбе - сөз "сөздің шын мағынасы" дегенді білдіреді (грек этимосы - "шын" + Логотиптер - "сөз, ілім"). Ғылым тарихында қарастырылып отырған термин әртүрлі мағынада кездеседі. Этимология герменевтика деп аталатын негізгі пән болған әртүрлі мазмұндағы мәтіндерді түсіндіру өнері болды. *Sp* мысалы, латтың қате жуықтауы. малум - "зұлымдық" және "алма", осыған байланысты тіл адамның бастапқы күнәсі туралы библиялық аңыздың дұрыстығын растайды деген ауқымды тұжырымдар жасалды. Ф. Энгельс жалған философиялық тұжырымдарға негізделген ерікті "этимологияның" бұл түрін әділ сынға алды. Ол " этимология ... зерттеу керек, оны ойлап табу мүмкін емес."Стоиктер физика, космология, этика, теология және құқықтану салаларындағы көзқарастарын негіздеу үшін этимологиялық ізденістерге жүгінді. Этимология көбінесе риторикамен, атап айтқанда сөздерді таңдау мен үйлестірумен және стилистикалық фигуралардың құрылысымен анықталады. Соңында, XIX ғасырдың соңына дейін. этимология, синтаксистен айырмашылығы, негізгі фонетикалық ережелерді, морфологияны және сөзжасамды зерттеуге арналған грамматика бөлімі деп те аталды. Семасиология философиялық схоластика саласымен айналысқан Ежелгі Греция мен Ежелгі Римде сөз және оның мағынасы оның формасы, түсі, химиялық және физикалық қасиеттері сияқты субъектінің ажырамас бөлігі, субъектінің ажырамас бөлігі болып саналды.және құрамы. Бұл пікір Әсіресе Платонның әйгілі диалогында айқын көрінеді"Kratil" Стоиктер мен Гераклиттердің еңбектерінде, Марк Теренс Варронның "латын тілі туралы"трактатында. Бұл эсселердің барлығы сөздерді түсіндіруде ономапопея мен дыбыстық символизмге деген қызығушылықты айқын көрсетеді. Бұл тұжырымдаманы жақтаушылар атаулар алфавит

әріптерінен "жасалғандықтан", бұл ең алдымен сәйкес тақырыптың қасиеттерін көрсетуі керек әріптер деп есептеді. Сонымен, грек тіліндегі по әрпі импульсті, қозғалысты, қаттылықты білдіреді деген пікір айтылды; ал лямбда әрпі тегіс, жұмсақ нәрсе. Заттардың өзі бізге сөздердің қалай әсер ететініне әсер етеді деп есептелді. Осыған байланысты, көбінесе фантастикалық нәтижелерге әкелетін маңызды зерттеу әдістерінің бірі сөздердің бөліктерге бөлінуі болды, олардың әрқайсысы өз мағынасына жатқызылды. сонымен лат. лапис - " тас "" laedens pedem " - " аяқтың жарақаты "деп түсіндірілді; лат фенестра -" терезе "" ferens nos extra " - "бізді сыртқа шығару" деп түсіндірілді; лат.мәйіт - " мәйіт "sa, da, ver - ге қойылып," құлаған, құрттарға берілген "деп түсіндірілді; капилляр -" шаш "capitis pilus - "бас мамығына" дейін көтерілді. Атау бойынша кез келген операцияларды орындай отырып, осы тұжырымдаманы жақтаушылардың пікірінше, біз тиісті тақырып бойынша әрекет етеміз, оны өз еркімізге бағындырамыз. Осыған байланысты ауызша сипырдың мәні, дұшпандық әсерден "қорғалуы" қажет объектілердің атауларын жіктеуге деген ұмтылыс айқындала түседі. Демек, заттар мен құбылыстардың мәнін және оларға әсер ету мүмкіндігін жақсы түсіну үшін сөздердің "бастапқы", "шын" атауларын, мағыналары мен формаларын іздеуге деген ұмтылыс, бұл көбінесе нақты тақырыпты және әдістерді анықтады.ежелгі және Орта Ғасырлар кезеңін этимологизациялау. Көрсетілген ұғым адам тілінің барлық сөздері "келісім бойынша"пайда болды деген пікірге қарсы болды. Осы тұжырымдамаға сәйкес дұрыс тағайындалған және нашар, дұрыс тағайындалмаған атаулар деп аталатындар ажыратылды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Chevalier J, Cheerbrant A. Dictionnaire des symboles. Paris 1982
2. Топоров В. Н. О некоторых теоритических основаниях этимологического анализа.- Вопр, языкознания, 1960
3. Г.В. Рогова, И.Н, Верещагина. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях. – М. Просвещение, 1998.
4. Н.Д. Гальскова, З.Н. Никитенко. Теория обучения иностранным языкам. – М. Айрис Пресс, 2004.
5. Е.И. Пассов. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М. Просвещение, 1991.
6. Расторгуева Т.А. Эссе об истории английскойграмматики. М. URSS, 2000.168.
7. Сепир Е.О роли языкознания как наука Королев К.А Санкт-Петербург: Terra Fantastic, 2003568с.

САУДА КӘСІПОРЫНДАРЫНДАҒЫ ТАУАРЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАРДЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖӘНЕ ҚҰЖАТТАРДЫ РӘСІМДЕУ ӘДІСІ

*Багисов Женис Жайлиевич,
информатика мұғалімдері мен IT-мамандарын
даярлау БББ аға оқытушы, т.ғ.м., ДВА
М.Өтемісов атындағы БҚУ,
Орал қ.*

Аннотация. Бүгінгі таңда шаруашылық жүргізуші субъектілердің сауда операциялары тұтынушыларға ұсынылатын өнім түрлерінің айтарлықтай кеңеюіне, сондай-ақ бөлшек және көтерме сауда айналымының табысты дамуына ықпал етеді. Сауда кәсіпорындарының белсенді дамуы бухгалтерлік есеппен ұсынылатын ақпараттық базаны қалыптастырмайынша мүмкін емес, оның негізгі аспектілері кәсіпорынның есеп саясатында көрсетілген. Бұл тауарларды бағалау әдістеріне, тауарды сатудан түскен кірісті қабылдау әдістеріне және т.б. сұрақтарды қамтиды. Сауда ұйымындағы бухгалтерлік есепті ұйымдастырудың ең маңызды ерекшелігі бухгалтерлік есеп объектісінің өзі бұрын сатып алынған дайын өніммен көрсетіледі және тауар формасын алған. Өз кезегінде бұл өнімді одан әрі қайта сату жоғары бағамен жүзеге асырылады. Осылайша, қалыптасып келе жатқан сауда маржасын қосымша есепке алу қажеттілігі туындайды.

Кілт сөздер: бухгалтерлік есеп, сауда кәсіпорны, бөлшек сауда, тауар есебі, аналитикалық есеп, сауда маржасы.

Қазіргі даму жағдайында сауда саласы экономикалық қызметтің маңызды салаларының бірі болып табылады, оның негізгі көрсеткіші бөлшек және көтерме сауда айналымы болып табылады. Осының нәтижесінде көптеген өндірістік операцияларды қамтитын сауда кәсіпорнының ақпараттық жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылатын бухгалтерлік есептің рөлі артып келеді. Сауда кәсіпорындарында дұрыс бухгалтерлік есеп толығымен анық және сауатты басқаруға және бухгалтерлік есеп үшін жеткілікті сенімді және егжей-тегжейлі ақпараттық базаның болуына байланысты. Бухгалтерлік есеп ұйымның экономикалық саясатын қалыптастыратын ең маңызды буын ретінде әрекет етеді және сауда процесінде басқарудың негізгі механизмі болып табылады. Бұл бухгалтерлік есеп операциялық және ұзақ мерзімді жоспарлауды жақсартуға, сондай-ақ шаруашылық қызметті талдау және оның қаржылық нәтижелерін болжау үшін ақпараттық базаны қалыптастыруға көмектеседі.

Тауарлы-материалдық қорларды, қызметтерді, сондай-ақ конфигурациядағы негізгі құралдарды қабылдау операциялары «Тауарлы-материалдық қорлар мен қызметтерді алу» құжатын қолдану арқылы ресімделеді (Сатып алу → Тауарлы-материалдық қорларды және қызметтерді алу мәзірі).

Тауарлық-материалдық қорлар мен қызметтерді алу құжатын пайдалана отырып, сіз бірнеше операция түрлерін орындай аласыз.

«Сатып алу» операциясы жабдықтаушылардан тауарлық-материалдық қорларды, негізгі құралдарды және қызметтерді сатып алуды тіркеу кезінде таңдалады.

«Өңдеу үшін» операциясы тұтынушы берген шикізатты одан әрі өңдеуге алуды көрсетеді.

«Импорттау» операциясы импортталған тауарлық-материалдық қорлардың түсуін көрсету қажет болғанда таңдалады.

Құжат әмбебап болғандықтан, яғни бұл құжаттың көмегімен негізгі қорларды, тауарларды, қызметтерді капиталдандыруға болады, осы мақсаттар үшін бірнеше кестелік бөліктер берілген.

Тауарлы-материалдық қорларды және қызметтерді алу құжаты түрінде алынған шот-фактура құжатын енгізу үшін «Шот-фактураны енгізу» гиперсілтемесін басыңыз немесе «Негізінде» командасы арқылы осы құжатты жасаңыз.

Тауарлар мен материалдар мен қызметтерді алу құжатының бірнеше баспа нысандары бар: *ТМЗ-3 стандартты нысаны және Тауарлар мен материалдарды алуға шот-фактура. «Басып шығару» түймесін* пайдаланып құжаттың басып шығарылған пішінін алыңыз .

Қосымша шығындарды алу. Кейбір жағдайларда тауарлы-материалдық қорлардың нақты өзіндік құнына сатып алу бойынша қосымша шығындар кіруі мүмкін. Мұндай шығыстарға мыналар кіруі мүмкін: материалдар мен материалдарды сатып алу және оларды пайдалану орнына жеткізу, жабдықты орнату және басқа да шығындар. Конфигурациядағы тауарлық-материалдық құндылықтарды сатып алуға қосымша шығындарды тіркеу операциясын Қосымша шығыстарды алу құжатын (мәзір Негізгі әрекет → Сатып алу → Қосымша шығындарды алу) арқылы тіркеуге болады. Құжатта

Импортқа арналған кедендік декларация. Кедендік құн және кедендік баждар туралы ақпаратты әкелінген тауарларды алған кезде импорттық кедендік декларациялау құжатын (сатып алу → импорттық кедендік декларация мәзірі) пайдалана отырып көрсетуге болады. Бұл құжатты «Импорт» операциясының түрімен жасалған тауарлық-материалдық құндылықтар мен қызметтерді алу құжаты негізінде жасаған жөн.

«Негізгі» қойындысында кедендік декларацияның нөмірі көрсетіледі, кеденмен есеп айырысуға арналған депозиттер, «Теңге салымы» және «Валюталық депозит» өрістері контрагенттік келісімдер анықтамалығынан мәнді таңдау арқылы толтырылады .

Импорттық кедендік декларациялау құжатының валютасы «Бағалар және валюта» батырмасы арқылы белгіленеді, «Кедендік декларацияның бөлімдері» қойындысында келесі деректер көрсетіледі:

- кедендік құн (теңге) – кедендік құн қазақстандық теңгемен көрсетіледі;
- кедендік баж – кедендік баж сомасы, валюта, Валюталық депозит құнының валютасына сәйкес келуі керек (EUR);
- кедендік баж (KZT) – теңгедегі кедендік баж сомасы.

Баж сомасын валютада көрсету қажет болған жағдайда «Валютадағы баж» жалауы орнатылады. Баж мөлшерлемесі көрсетіледі, алым сомасы автоматты түрде есептеледі.

Құжат бухгалтерлік және салықтық есепке сәйкес жүзеге асырылуы мүмкін. Кедендік санкцияларды қоспағанда, дебеті кедендік төлемдерді қамтитын бухгалтерлік және салық шоттары туралы мәліметтер «Тауарлар» кестелік бөлігінде (кедендік декларацияның тиісті бөлімі үшін), «Шот» бағандарында толтырылады. (Шот)», «ҚҚС шоты» , «Бухгалтерлік есеп (NU)». Сенімхат.

Есеп беретін тұлғаға үшінші тұлғалардан тауарлық-материалдық құндылықтарды алуға сенімхат беру үшін конфигурация *Сенімхат құжатын пайдаланады* (мәзір *Сатып алу→Сенімхат*).

Бұл құжат ешқандай бухгалтерлік операциялар мен қозғалыстарды қалыптастырмайды және бухгалтерлік және салықтық есепте көрсетілмейді, бірақ оның көмегімен бухгалтер әрқашан есеп беретін тұлғаның жұмысын бақылай алады.

Сенімхат құжатының бірнеше басып шығарылған нысандары бар. ТМЗ - 1а, ТМЗ-1. Құжаттың басып шығарылған пішінін алу үшін «Басып шығару» түймесін басу керек.

Жабдықтаушыларға тауарлар мен материалдарды қайтару. Ақау анықталған кезде немесе стандарттарға сәйкес келмеген жағдайда тауарлық-материалдық құндылықтарды жеткізушіге қайтару немесе тауарлар келісім-шарттарда немесе өтінімдерде мәлімделген тауарларға конфигурацияда сәйкес келмеген жағдайда тауарды қайтару болып табылады. *Тауарлық-материалдық қорларды Жеткізушіге қайтару* құжатымен ресімделеді. Құжатты *Сатып алу* → *Тауарлар мен материалдарды жеткізушіге қайтару мәзірі арқылы ашуға* болады.

«Контрагент» жолында *контрагенттер анықтамалығынан* тауар қайтарылатын жеткізуші таңдалады, «Келісім» жолында мәміле негізінде жасалған келісім көрсетіледі.

Сатып алушыға төлеуге арналған шот. *Шот-фактура* құжаты төлемге шот-фактураларды беруге арналған. Төлеуге арналған шот-фактура құжаттары міндетті құжаттар болып табылмайды. *Шот-фактура* құжатының негізгі мақсаты құжаттың баспа түрін және оның негізінде тауарлар мен материалдарды өткізуге арналған шот-фактуралардың үзінді көшірмелерін жасау болып табылады.

Сатып алушыға төлеуге арналған шот-фактура құжатын Сату → Сатып алушыға төлеуге арналған шот мәзірі арқылы жасауға болады. Сатып алушыға төлеуге арналған шот-фактура құжатында құжаттың кестелік бөлігінде сату күтілетін тауарлар мен материалдар және олардың құны көрсетіледі. «Басып шығару» түймесін пайдаланып құжаттың басып шығарылған пішінін жасауға болады. Сатып алушы шот-фактураны төлеп, тауарды сатып алса, Сатып алушыға төлеуге арналған шот-фактура құжаты негізінде тауарларды жөнелтуге және төлеуге арналған құжаттарды енгізуге болады.

Көрсетілген тауарлар мен қызметтерді сату бойынша операцияларды көрсету үшін Тауарлық-материалдық қорларды және қызметтерді сату құжаты арналған (Сату → Тауарлық-материалдық қорларды және қызметтерді сату мәзірі).

Көрсетілген қызметтер немесе орындалған жұмыстар туралы ақпарат «Қызметтер» қойындысында «ТМҚ, материалдар мен қызметтерді жүзеге асыру» құжатында толтырылады. «Қызметтер» қойындысында Номенклатура каталогында орнатылған «Қызмет» атрибуты бар элемент элементтерін көрсетуге болатынын есте ұстаған жөн.

«Қосымша» қойындысында қажет болған жағдайда шот-фактураның басып шығарылған нысанында көрсетілетін деректерді көрсетесіз, деректемелердің мәнін өзгертуге болады;

Құжаттың басып шығарылған нысанын алу үшін осы түймені басу арқылы «Басып шығару» түймесін пайдаланыңыз, құжаттың екі басып шығарылған нысанын, шот-фактураны және қызмет көрсету актісін таңдауға болады;

Тауарлық-материалдық қорларды және қызметтерді сату құжатының негізінде «Шот-фактураны енгізу» гиперсілтемесін басу арқылы шот-фактура құжатын тіркеуге болады.

Сатып алушыдан тауарлар мен материалдарды қайтару. Сатып алушы ұйымнан бұрын сатып алған өнімді қайтарған жағдайда Сатып алушыдан ТМҚ қайтару құжаты жасалады. Құжатты Сату → Сатып алушыдан тауарлар мен материалдарды қайтару мәзірі арқылы жасауға болады. Сатып алушыдан тауарлар мен материалдарды қайтару құжатында сіз оның негізінде қайтару операциясы орындалатын шығыс құжатын таңдай аласыз.

Сатып алушыдан тауарлар мен материалдарды қайтару құжаты негізінде қосылған құн салығын дұрыс есепке алу үшін сіз қосымша шот-фактураны тіркей аласыз, ол үшін «Шот-фактураны енгізу» гиперсілтемесін басу керек;

Тауарлар мен материалдардың орнын ауыстыру. Тауарлық-материалдық қорларды бір қоймадан екінші қоймаға ауыстыру үшін, сондай-ақ тауарлық-материалдық құндылықтардың түрін өзгерту кезінде, мысалы, материалдар тауарға

ауыстырылады, Тауарлы-материалдық құндылықтарды өткізу құжатын (Мәзір Қойма → Тауарлы-материалдық құндылықтарды беру) пайдаланыңыз.

Қоймадағы тауарлар мен материалдарды түгендеу. Табындағы тауарлар мен материалдарды түгендеу құжаты қоймада түгендеу жүргізуге арналған немесе егер кәсіпорынның есеп саясатына сәйкес қойма есебі ұйымдастырылмаған болса, түгендеу бүкіл ұйым бойынша жүргізілуі мүмкін. Құжатты Қойма → Қоймадағы тауарлар мен материалдарды түгендеу мәзірі арқылы ашуға болады.

Қоймадағы тауарлар мен материалдарды түгендеу құжаты ұйымның қоймаларында түгендеу жүргізген кезде сәйкес парақ пен түгендеу парағын қалыптастыруға және басып шығаруға, сондай-ақ қалдықтарды есептен шығару және капиталдандыру актілерін қалыптастыруға арналған. құжаттарға сәйкес тізбеленген баптардың нақты және қалдықтары арасындағы сәйкессіздіктер болған жағдайда осы құжаттың негізі болып табылады.

Құжат транзакцияларды жасамайды. Құжат негізінде «ТМҚ материалдарын капиталдандыру» құжатын пайдалана отырып, түгендеу нәтижесінде анықталған артық соманы капиталдандыруға немесе «ТМҚ есептен шығару» құжатын пайдаланып жетіспеушілікті есептен шығаруға болады. Құжаттың басып шығарылған пішіндерін «Басып шығару» батырмасы арқылы жасауға болады.

Тауарлар мен материалдарды капиталдандыру. Түгендеу кезінде анықталған артық тауарлы-материалдық қорларды капиталдандыруға болады немесе артық тауарлардың түсуін тіркеу кезінде Тауарлар мен материалдарды капиталдандыру құжатын пайдалана аласыз (Қойма→ Тауарлар мен материалдарды капиталдандыру мәзірі).

Тауарлы-материалдық қорларды есептен шығару. Қоймаларда тауарлы-материалдық қорлар болған жағдайда анықталған тауар тапшылығын есептен шығару немесе шаруашылық қажеттіліктер үшін тауарлық-материалдық құндылықтарды есептен шығару операциясы «ТМҚ-ды есептен шығару» құжаты арқылы жүзеге асырылуы мүмкін (Қойма → Тауарларды есептен шығару мәзірі). Тауарлар мен материалдарды есептен шығару құжаты «Қоймадағы тауарлар мен материалдардың тізімдемесі» құжатының негізінде толтырылса, құжаттың кестелік бөлігі «Тауарлар мен материалдарды есепке алу» құжатында көрсетілген деректерге сәйкес толтырылады. қоймадағы материалдар. Құжатты орналастыру үшін сәйкес есептен шығару шотын және таңдалған шоттың аналитикалық объектілерін көрсету керек. Тауарлар мен материалдарды есептен шығару құжатының басып шығарылған нысаны бар, басып шығару формасын алу үшін «Басып шығару» түймесін басу керек;

Бухгалтерлік есептің бұл түрінің жағымды жақтарының ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады: – операцияларды орындауда қатаң жүйеліліктің болуы; – аналитикалық есептің стандартты нысандарын кеңінен қолдану; – есептің қарапайымдылығы мен қолжетімділігі; – біліктілігі аз және көп жұмыс істейтін қызметкерлер арасында еңбек міндеттерін бөлу мүмкіндігі [7, б.657]. Теріс аспектілердің ішінде сарапшылар мыналарды атап көрсетеді: – бухгалтерлік есептің айтарлықтай еңбек сыйымдылығы; – аналитикалық есеп пен синтетикалық есеп арасындағы белгілі бір артта қалу. Сондай-ақ аналитикалық регистрлерде қаржылық есептілікті жасауды бақылау және талдау үшін қажетті ақпарат жоқ екенін атап өтуге болады, бұл бухгалтерлік есеп деректерінің қосымша үлгілеріне және сәйкесінше уақыт шығындарының өсуіне әкеледі. Сатып алынған тауарларды тасымалдауға арналған шығыстар белгілі бір тәртіппен есептен шығарылады: 1) бастапқы күнгі қалдықпен бірге есепті кезеңдегі өткізу бойынша шығыстар сомасын есептеу; 2) ТМҚ жалпы сомасын есептеу; 3) бар шығыстар мен тауарлардың жалпы сомасы арасындағы орташа пайызды анықтау; 4) тасымалдау шығындарының сомасын есептеу; 5) есепті кезеңде өткізілген тауарларға байланысты шығыстар сомасы анықталады.

Сонымен, тауарлық операцияларды есепке алу сауда кәсіпорнының ақпараттық жүйесін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, өйткені ол тіркеуді және жүйелеуді қамтамасыз етеді. деректер болашақта кәсіпорындардың экономикалық қызметін талдау үшін пайдаланылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Бухгалтерлік есеп туралы: [Электрондық ресурс]: федерация . 6 желтоқсандағы заң 2011 ж. No 402-ФЗ: мемлекетпен қабылданған. Дума 22 қараша 2011 // АТР “ ConsultatPlus ”. — (Қолдану күні 22.11.2020 ж.) Алексеева Г.И. Бухгалтерлік есеп: оқу құралы / Г.И. Алексеева, С.Р. Богомолец; өңдеген С.Р.Богомолец. — 3-ші басылым. — Мәскеу: «Синергия», 2015. 720 б. Рябова А.А.
2. Тауар операцияларын есепке алу // Бүкілресейлік ғылыми-практикалық конференция материалдары: Бухгалтерлік есеп, талдау және аудит: өткен, бүгін, болашақ. 2020. 251–254 беттер. Бабаев А., Петров А.М., Макарова Л.Г.
3. Қаржылық есеп: Оқу құралы, ред. Ю.А.Бабаева – 5-бас., қайта қаралған . және қосымша — Мәскеу: NIC INFRA-M, 2015. 463 б. Альборов , Р.А. Басқару есебінің негіздері. Оқулық Нұсқаулық / Р.А.Альборов // М.: Бизнес және қызмет мәтіні, 2017. 287. Торопынина , А.В.Шамрина , И.В.
4. Сауда ұйымындағы тауарлық операцияларды есепке алу ерекшеліктері // Жас ғалым. 2020 жылғы № 17 (307). 378–381 беттер. Ломова Е. S. Тауар операцияларын есепке алу // E- Scio . 2019 ж. No 10 (37). 657–663 беттер.
5. Қаржы: Оқулық / Ред. А.М. Ковалева // М.: Қаржы және статистика, 2018. 384. Шастливленко Е.В., Андреев М.С.
6. Әртүрлі салық салу жүйелері бойынша тауарлық операцияларды есепке алуды ұйымдастыру мәселелері // Белгород экономикалық жаршысы. 2019 ж. No 4 (96). 187–192 беттер. Шамрина И.В.
7. Тауар операциялары сауда ұйымының бухгалтерлік есебінің негізгі объектісі ретінде // XIV Халықаралық ғылыми-практикалық конференция мақалаларының жинағы: Қазіргі заманғы экономика: өзекті мәселелер, жетістіктер және инновациялар. 2018. 92–96 беттер. Руслановна Д.Б.
8. Шағын бөлшек саудадағы тауарлық операциялардың есебі // Аспирант. 2017 ж. No 2 (28). 42–46 беттер. Магияева А.А. Тауар операциялары және олардың есебі // Ғылыми мақалалар жинағы: 21 ғасырдың әлемдік экономикасы: биотехнологиялар және цифрлық технологиялар дәуірі. 2020. 84–86 беттер. Козлова, Е.П.
9. Ұйымдардағы бухгалтерлік есеп: Оқулық / Е.П. Козлова, Т.Н. Бабченко, Е.Н. Галанина. // М.: Қаржы және статистика, 2003. 752 б.

ІСКЕРЛІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ БАСҚАРУДАҒЫ ШИЕЛЕНІСТЕР

*Байғалиева Жадыра Гарипуллиевна,
оқытушы, педагогика және психология магистрі,
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті,
Орал қ.*

***Аннотация:** Қарастырылып отырған мақала іскерлік қарым-қатынас анықтамасына талдау жасап, оның қазіргі таңдағы қажеттілігі мен негізгі ерекшеліктеріне, атқаратын қызметіне, коммуникацияның басқа түрлерінен айырмашылығына тоқталады. Сондай-ақ, аталған мақалада іскерлік қарым-қатынасқа қойылатын талаптар мен оның мақсаты, міндеттері, табиғаты қарастырылады. Іскерлік қарым-қатынастың табиғаты мен негізгі ерекшеліктері болып есептелетін ережелер немесе шарттар ұсынылады.*

***Кілт сөздер:** қарым-қатынас, іскерлік қарым-қатынас, байланыс, мақсат, мәдениет, басқару, шиеленіс, шешім.*

Іскерлік қарым-қатынас – бұл бизнес саласында, ұйымдар мен жеке тұлғалар арасындағы ақпарат алмасу, өзара әрекеттесу және ынтымақтастық процесі. Ол мақсаттар мен міндеттерді анықтау, шешім қабылдау, келіссөздер жүргізу және қызметкерлер мен серіктестер арасында байланысты орнату үшін маңызды. Іскерлік қарым-қатынас жазбаша, ауызша немесе электронды түрде жүзеге асырылуы мүмкін және оның тиімділігі бизнес нәтижелеріне тікелей әсер етеді [1].

Іскерлік қарым-қатынас – бұл ұйымдар мен жеке тұлғалар арасындағы тиімді коммуникацияның негізі. Оның маңыздылығы мен рөлі бірнеше аспектілермен анықталады:

1. Ақпарат алмасу: Іскерлік қарым-қатынас арқылы қызметкерлер, басшылар, серіктестер мен клиенттер арасында маңызды ақпарат алмасу жүзеге асады. Бұл ұйымның тиімділігін арттыруға көмектеседі.

2. Сенімділік пен байланыс: Тиімді қарым-қатынас сенімділік пен байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе серіктестік, клиенттермен қарым-қатынас және командада жұмыс істеуде маңызды.

3. Мәселелерді шешу: Қарым-қатынас мәселелерді анықтап, шешімдерді табуға көмектеседі. Ашық коммуникация жағдайында қызметкерлер өз ойларын еркін білдіріп, мәселені тиімді түрде шешуге ықпал етеді.

4. Командалық жұмыс: Іскерлік ортада командалық жұмыстың тиімділігі көбіне қарым-қатынастың сапасына байланысты. Жақсы коммуникация команда мүшелері арасындағы ынтымақтастықты арттырады.

5. Инновация мен шығармашылық: Ашық пікір алмасу инновация мен шығармашылықтың пайда болуына ықпал етеді. Әр түрлі идеялар мен көзқарастарды біріктіру жаңа шешімдер мен өнімдерді әзірлеуге мүмкіндік береді.

6. Нарықтағы бәсекеге қабілеттілік: Тиімді қарым-қатынас ұйымның нарықтағы позициясын нығайтады, клиенттермен қарым-қатынасты жақсартады және бәсекелестермен салыстырғанда артықшылық береді.

7. Мотивация: Жақсы қарым-қатынас қызметкерлердің мотивациясын арттырып, олардың ұйымға деген адалдығын күшейтеді. Қызметкерлер өз идеялары мен ұсыныстарының естіліп, бағаланғанын сезінгенде, олардың жұмысына деген қызығушылығы артады [2].

Іскерлік қарым-қатынастың негізгі компоненттері мыналар:

1. Коммуникация: Ақпарат алмасу, тыңдау және түсіну. Эфективті коммуникация әрдайым маңызды.

2. Сенім: Әріптестер арасында сенімділік орнату. Сенім іскерлік қатынастарды нығайтады.

3. Байланыс желілері: Іскерлік қарым-қатынасты құру және дамыту үшін байланыс желілерінің болуы.

4. Түсіністік: Мәдени, экономикалық және әлеуметтік контексті түсіну. Әр түрлі мәдениеттер мен көзқарастарды ескеру.

5. Келісімшарттар: Тараптардың міндеттемелерін анықтайтын жазбаша келісімдер.

6. Жеке қатынас: Әріптестермен жеке қарым-қатынас орнату, адамдар арасындағы байланысты нығайту.

7. Кері байланыс: Өзара әрекеттестік барысында алынған пікірлер мен ұсыныстар. Кері байланыс арқылы даму мүмкіндіктерін анықтау.

8. Мақсат қою: Бірлескен мақсаттарды анықтау және оған жету жолдарын жоспарлау.

9. Құндылықтар мен этика: Іскерлік қатынастарда этикалық нормаларды сақтау, адалдық және ашықтық.

10. Кризистік басқару: Дағдарыс жағдайларын тиімді шешу үшін стратегиялар мен әдістер.

Осы компоненттерді тиімді пайдалану іскерлік қарым-қатынастың табысты болуына ықпал етеді. Осылайша, іскерлік қарым-қатынастың маңызы мен рөлі қазіргі замандағы кез-келген ұйымның табысты жұмыс істеуінде маңызды фактор болып табылады. Іскерлік қарым-қатынастың тәсілдерін жақсы меңгеру болашақ іскер адамдарға қажеті зор болмақ. Мұндай қабілет келешекте келісімшартқа отырғанда немесе пайдалы іс жасағанда маңызды рөл атқаруы мүмкін. Сондықтан қазіргі таңда іскерлік қарым-қатынастың маңызы артып, оны жан-жақты зерттеу қазіргі заманның басты мәселелерінің бірі болып тұр.

Іскерлік қатынас адам өмірінің ең маңызды бөлігі және бөгде адамдармен қатынас жасаудың негізгі түрі. Мұндай қатынастардың басты қағидаларының бірі болып этникалық нормалар есептеледі, онда адамның ой өрісі, пайымдауы, жақсылық пен жамандық, шындық пен ақиқатсыздық, дұрыстық немесе бұрыстық сияқты қылықтары беріледі. Адамның моралдық нормаларды түсінуіне, оның мазмұнына байланысты оның іскерлік қарым-қатынасқа жеңіл немесе қиын немесе тіпті қиындатып алуы байланысты [3].

Байланыс немесе қатынас дегеніміз – қоғамдық субъектердің, әлеуметтік топтардың, халық немесе жеке тұлғалардың арасында ақпарат, тәжірибе, іс-әрекет қабілеттері мен нәтиже алмасуы жүретін өзара қатынас жасау үрдісі.

Іскерлік қарым-қатынастың ерекшелігі нақты бір іс-әрекет мақсатында немесе негізінде пайда болатын, қандайда бір өнім немесе іскерлік қажеттілікпен байланысты. Байланыстың басқа түрлері сияқты іскерлік коммуникацияның тарихи сипаты бар, ол қоғамның түрлі жүйесінде түрлі формада байқалады. Оның айырмашылығы іскерлік коммуникация басқа мақсаттарға қол жеткізудің құралы болып табылады.

Іскерлік қарым-қатынас дегеніміз – ресми қарым-қатынас саласында болатын коммуниканттардың жалпы құқығы мен мақсаттарына байланысты нақты мәселені шешуге қабілетті және қажетті нәтижеге бағытталған коммуникация.

Іскерлік қарым-қатынас деп – қызметтік салада адамдар арасындағы байланысты дамытуға бағытталған күрделі де көпжоспралы үрдісті атаймыз.

Іскерлік қарым-қатынас дегеніміз – кәсіби, ғылыми, педагогикалық сала қызметінің осы салаларда пәндік қызметті ұйымдастыру мен оптимизациялауға

бағытталған іскерлік серіктестердің өзара байланысы үрдісі болып табылатын байланыстың бір түрі [4].

Іскерлік және кәсіби қарым-қатынас психологиясы — адамдардың еңбек ортасындағы өзара әрекетін зерттейтін психология саласы. Бұл сала көптеген аспектілерді зерттеумен айналысады, соның ішінде тұлғааралық қарым-қатынас, көшбасшылық, байланыс, жанжал, мотивация, күйзеліс және жұмыс орнындағы эмоцияларды басқару.

Іскерлік қарым-қатынас пен басқарудағы шиелініс — бұл ұйымдардағы адамдар арасындағы түсініспеушілік, қақтығыс немесе пікір алшақтығы. Мұндай шиеліністер көбінесе коммуникацияның нашарлығынан, мақсаттардың сәйкес келмеуінен, немесе адамдардың эмоцияларынан туындайды [5].

Шиеліністің себептері:

1. Коммуникацияның жетіспеушілігі: Ақпараттың толық және уақытында жеткізбеуі.

2. Мақсаттардың әр түрлілігі: Әрбір қызметкердің немесе бөлімнің өз мүддесі болуы.

3. Эмоционалдық факторлар: Стресс, қысым немесе көңіл-күйдің әсері.

4. Рөлдердің түсініксіздігі: Қызметкерлердің міндеттері мен жауапкершіліктерінің анықталмауы.

Шиеліністі басқару жолдары:

1. Ашық коммуникация: Ақпаратты ашық және уақытында алмасу.

2. Конфликтті шешу дағдылары: Қақтығыстарды конструктивті түрде шешу үшін арнайы техникаларды қолдану.

3. Командалық жұмыс: Команданың бірлескен жұмысын нығайту арқылы шиеліністерді азайту.

4. Тренингтер: Коммуникация, конфликт басқару және көшбасшылық дағдыларын дамыту.

Іскерлік ортада шиеліністі тиімді басқару ұйымның өнімділігін және қызметкерлердің қанағаттанушылығын арттыруға көмектеседі.

Іскерлік қарым-қатынастың тиімділігін арттыру үшін бірнеше маңызды әдістер мен стратегиялар бар. Олар жұмыс орнындағы коммуникацияны жақсартуға, өзара түсіністікті нығайтуға және жалпы өндірістік нәтижені арттыруға көмектеседі. Міне, осы мақсатқа жету үшін қолдануға болатын бірнеше әдіс:

1. Ашық және анық коммуникация:

- Түсінікті сөйлеу мен тыңдау: Іскерлік қарым-қатынаста ашықтық және анықтық өте маңызды. Әріптестеріңізбен немесе клиенттеріңізбен сөйлескенде, сөздеріңіз нақты және түсінікті болуы керек.

- Белсенді тыңдау: Қарым-қатынаста тек сөйлеу емес, тыңдау да маңызды. Әріптестеріңіз немесе серіктестеріңіз айтқан ойларды толық түсіну үшін белсенді тыңдау дағдыларын дамыту керек.

2. Эмпатия мен қарым-қатынас мәдениетін дамыту

- Іскерлік қатынастарда әріптестердің пікірін құрметтеу және оларды түсінуге тырысу маңызды. Эмпатия – бұл сіздің әріптестеріңізге немесе серіктестеріңізге олардың жағдайын түсіну арқылы жақындау.

- Мәдениетке, ұлттық ерекшеліктерге және адамның жеке қасиеттеріне деген құрмет қарым-қатынастың тиімділігін арттырады.

3. Кері байланыс

- Позитивті және конструктивті кері байланыс: Тиімді қарым-қатынас үшін уақытында және дұрыс кері байланыс беру өте маңызды. Әсіресе жұмыс процесіндегі өзгерістер мен жетістіктер туралы пікірлер нақты әрі оң болуы керек.

- Қате немесе олқылықтарды тиімді көрсету: Егер біреу қателессе, оны конструктивті түрде талқылап, болашақта мұндай жағдайлардың болмауына қатысты ұсыныстар жасау қажет.

4. Технологияларды пайдалану

- Қазіргі заманда іскерлік қарым-қатынас технологиялық құралдар арқылы да жүзеге асырылады. Видеоконференциялар, электрондық пошта, месенджерлер арқылы тиімді және жылдам байланыс орнату маңызды.

- Әсіресе қашықтан жұмыс істейтін жағдайда технологияларды дұрыс қолдану, ақпараттың уақытында жеткізілуін қамтамасыз етеді.

5. Уақытты тиімді басқару

- Іскерлік қарым-қатынаста уақытты дұрыс ұйымдастыру, мақсатты кездесулер мен талқылаулар өткізу, қажетсіз уақыт жоғалтпау өте маңызды. Бұл жалпы жұмыс өнімділігін арттырады.

- Белгілі бір мәселелерді талқылағанда нақты мақсат қойып, уақытты тиімді пайдалану – қарым-қатынастың тиімділігін арттыруға септігін тигізеді.

6. Қақтығыстарды тиімді басқару

- Іскерлік қарым-қатынастарда түсінбеушілік немесе қақтығыстар жиі кездеседі. Мұндай жағдайларда тез шешім қабылдап, жағдайды бақылауда ұстау маңызды.

- Қақтығыстарды конструктивті шешу үшін компромиске келу және ортақ шешім табуға ұмтылу қажет.

7. Тиімді жоба басқару

- Іскерлік қарым-қатынас көбінесе жобалармен байланысты болады. Жобаның тиімді жүзеге асуы үшін команданың бір-бірімен үйлесімді түрде жұмыс істеп, жобаның әр кезеңіне қатысты нақты ақпарат алмасуы қажет.

- Жобаны басқарудағы ашықтық, дұрыс жоспарлау және коммуникация барлық қатысушылардың жобаның мақсаттарына жетуіне ықпал етеді.

8. Мотивация мен ынталандыру

- Әріптестеріңізді немесе қызметкерлеріңізді дұрыс мотивациялау — олардың жұмысқа деген қызығушылығын арттырады. Қарым-қатынас барысында олардың жетістіктерін атап өту және оларды қолдау өте маңызды.

- Іскерлік қарым-қатынаста сыйластық пен қолдау — жақсы жұмыс нәтижесіне жетудің негізгі факторы.

9. Көшбасшылық дағдыларын дамыту

- Жетекші немесе басқарушы тұлғаның тиімді коммуникативтік дағдылары үлкен рөл атқарады. Көшбасшының өз жұмысын тиімді орындауы және командамен дұрыс қарым-қатынас орнатуы ұжымның жұмыс нәтижелеріне оң әсерін тигізеді.

10. Тұрақты даму мен оқыту

- Іскерлік қарым-қатынасты жақсарту үшін әр уақытта жаңа білім мен дағдыларды меңгеріп отыру маңызды. Курстар, тренингтер және семинарлар арқылы өзіңізді дамытып, тәжірибелеріңізді шыңдау қажет.

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің педагогика және психология бағдарламасының 4–курс студенттеріне арналған «Психологиялық менеджмент» пәні бойынша «Іскерлік қарым-қатынас және басқарудағы шиеліністер» атты семинар сабақ өткізді. Сабақ барысында студенттердің білімін қалыптастыруға арналған тапсырмалар, электронды презентация, инновациялық білім беру технологияларының элементтері қолданылды. Студенттерге пәнге деген қызығушылықты арттыруға және іскерлік қарым-қатынас қалыптастыруға мүмкіндік берілді. Студенттер сабақта белсенді, қызығушылықпен жұмыс істейді, қосымша сұрақтар қояды.

Іскерлік қарым-қатынасты тиімді ету үшін әрбір қатысушының міндеттері мен жауапкершіліктерін дұрыс бөлу, уақытты тиімді пайдалану, және технологияны дұрыс

қолдану маңызды. Осындай әдістерді жүйелі түрде қолдану — қарым-қатынастың сапасын арттыруға және ұйымның жалпы нәтижелі жұмыс істеуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений. - СПб.: Питер, 2009. - 576 с. ил. - (Серия «Мастера психологии»).
2. Таяпин, Р. «Іскерлік қарым-қатынастар: теория және практика». Алматы: Жоғары оқу орындарына арналған баспа, 2020.
3. Роджерс, К. «Адамдар арасындағы қарым-қатынас: теория және тәжірибе». Мәскеу: Питер, 2018.
4. Хаммонд, С. «Тиімді коммуникация және басқару». Лондон: Routledge, 2019.
5. Баталова, Г. «Іскерлік коммуникацияның психологиясы». Қазақстанның білім беру жүйесі, <https://www.kaznpu.kz>. 2021.

УДК 004.42

РАЗРАБОТКА И РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТА ПО СОЗДАНИЮ ЧАТ-БОТА НА ОСНОВЕ МЕТОДА МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ПРИМЕНЕНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

*Иксебаева Жанна Сагинтаевна,
старший преподаватель, магистр
ЗКУ им.М.Утемисова,
г.Уральск*

Аннотация: *Статья посвящена разработке и реализации проекта по созданию чат-бота, основанного на методах машинного обучения, для применения в образовательном процессе. Авторы исследуют возможности использования чат-ботов в качестве инструмента для предоставления студентам индивидуализированной поддержки, помощи в изучении материала и оценки знаний. В статье представлен подробный обзор методов машинного обучения, применимых для создания образовательных чат-ботов, а также описаны этапы реализации проекта, включая сбор и обработку данных, обучение модели, разработку интерфейса и тестирование. В статье представлены результаты проекта, демонстрирующие эффективность и практическую ценность разработанного чат-бота в контексте улучшения качества обучения и повышения успеваемости студентов. Авторы также обсуждают возможные направления дальнейшего развития проекта, учитывая перспективы внедрения современных технологий и методов машинного обучения в образование.*

Ключевые слова: *чат-бот, машинное обучение, образование, индивидуализация обучения, образовательные технологии.*

В контексте цифровой трансформации образования искусственный интеллект (ИИ) играет все более значимую роль. Одним из перспективных элементов ИИ являются чат-боты, которые могут автоматизировать множество образовательных процессов и предоставлять студентам персонализированную помощь.

В статье описывается проект по разработке чат-бота с использованием машинного обучения для образовательных целей. Этот проект направлен на создание

интеллектуальной системы, которая будет предоставлять учащимся информацию, отвечать на вопросы, оценивать знания и оказывать помощь в выполнении заданий.

Обзор методов машинного обучения [1]:

– Обработка естественного языка (NLP): Разделение текста на отдельные слова или символы (токены); Приведение слов к их основной форме (лемме) для унификации текста; Выявление ключевых элементов текста, таких как имена, даты, местоположения; Категоризация текста по определенным критериям (например, темы, жанра).

– Модели машинного обучения для обработки текста: Рекуррентные нейронные сети (RNN): Применяются для обработки последовательных данных, таких как текст, и могут сохранять контекст; LSTM (Long Short-Term Memory): Разновидность RNN, способная сохранять контекст на больших интервалах времени, что важно для понимания смысла более длинных текстов; BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers): Мощная модель глубокого обучения, способная улавливать смысловую связь между словами в тексте.

– Методы классификации текста: Naive Bayes: Простой, но эффективный классификатор, основанный на теории вероятности; Support Vector Machines (SVM): Мощный алгоритм классификации, способный находить оптимальную границу между классами; Decision Trees: Алгоритм классификации, который позволяет построить дерево решений для принятия решений на основе атрибутов текста.

Этапы реализации проекта:

– Сбор и обработка данных: Выбор учебных материалов (учебники, справочники, статьи, тесты) и часто задаваемых вопросов студентов; Преобразование текста в формат, подходящий для обучения модели (очистка от шума, лематизация, токенизация); Разделение обработанных данных на тренировочный, валидационный и тестовый наборы для обучения и оценки модели.

Обучение модели:

– Выбор модели: Выбор подходящей модели машинного обучения (RNN, LSTM, BERT) в зависимости от задачи и характера данных; Оптимизация параметров модели для улучшения ее эффективности на тренировочных данных; Обучение модели на тренировочных данных с целью минимизации ошибок и максимизации точности предсказаний.

Разработка интерфейса:

– Выбор платформы: Выбор подходящей платформы для создания интерфейса (например, Telegram, Facebook Messenger, Slack); Определение основных пунктов взаимодействия пользователя с чат-ботом, включая приветствие, меню, ответы на вопросы, ошибки; Создание привлекательного и интуитивно понятного интерфейса, удобного для пользователей.

Тестирование:

– Проверка корректной работы всех функций чат-бота; Оценка точности ответов чат-бота на тестовых данных; Проверка удобства использования интерфейса чат-бота; Получение отзывов от пользователей для улучшения функциональности и качества чат-бота.

Примеры кода [2]:

```
# Пример использования модели BERT для классификации текста
from transformers import BertTokenizer, BertForSequenceClassification
```

```
# Загрузка модели и токенизатора
tokenizer = BertTokenizer.from_pretrained('bert-base-uncased')
model = BertForSequenceClassification.from_pretrained('bert-base-uncased')
```

```

# Пример текста для классификации
text = "Это очень интересный курс."

# Токенизация текста
inputs = tokenizer(text, return_tensors='pt')

# Классификация текста
outputs = model(**inputs)

# Получение вероятностей для каждого класса
predicted_class = outputs.logits.argmax().item()

# Вывод результата
print(f"Predicted class: {predicted_class}")

```

Внедрение чат-бота с машинным обучением в образовательный процесс привело к значительным улучшениям в обучении, повысив успеваемость учащихся. Его эффективность и практическая польза заключаются в предоставлении персонализированной поддержки, улучшении взаимодействия и расширении доступа к образовательным ресурсам .

Улучшение качества обучения [3]:

- Повышение уровня понимания материала
- Индивидуализация обучения
- Увеличение доступа к обучению
- Повышение успеваемости студентов:
- Повышение балла по тестовым заданиям
- Уменьшение количества ошибок
- Повышение самостоятельности в обучении
- Возможные направления дальнейшего развития:
- Внедрение искусственного интеллекта для анализа данных и понимания эмоций студентов
- Разработка виртуальных тьюторов
- Создание виртуальных лабораторий
- Интеграция с LMS

Результаты проекта демонстрируют значительный потенциал использования чат-ботов на основе машинного обучения в образовании. Данный подход может стать важной частью цифровой трансформации образования, обеспечивая студентам доступ к индивидуализированному обучению и поддержке, повышая качество обучения и успеваемость. Дальнейшее развитие проекта с учетом перспектив современных технологий и методов машинного обучения может привести к созданию более сложных и эффективных систем для поддержки студентов в образовании.

Список использованной литературы:

1. Горячкин Б.С., Галичий Д.А., Цапий В.С., Бурашников В.В., Крутов Т.Ю. Эффективность использования чат-ботов в образовательном процессе // E-Scio. 2021. № 4 (55). С. 529-551
2. Смылова Л.В. Чат-бот как современное средство интернет коммуникаций // Молодой ученый. – 2018. – №9. – С. 36-39
3. Law, E., Baghaei Ravari, P., Chhibber, N., Kulic, D., Lin, S., Pantasdo, K. D, Ceha, J., Suh, S., & Dillen, N. (2020). Curiosity notebook: A platform for learning by

teaching conversational agents. In Extended Abstracts of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (pp. 1–9).

4. Mendez, S., Johanson, K., Martin Conley, V., Gosha, K., A Mack, N., Haynes, C., & A Gerhardt, R. (2020). Chatbots: A tool to supplement the future faculty mentoring of doctoral engineering students. *International Journal of Doctoral Studies* 15

5. Lee, L.-K., Fung, Y.-C., Pun, Y.-W., Wong, K.-K., Yu, M. T.-Y., & Wu, N.-I. (2020). Using a multiplatform chatbot as an online tutor in a university course. In 2020 international symposium on educational technology (ISET) (pp. 53–56). IEEE.

УДК 378. (075.8)

ЖОО-НЫҢ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК НЕГІЗДЕРІ

*Калкенова Гульжанат Бериковна,
пед.ғ.магистрі, аға оқытушы,
Батыс Қазақстан инновациялық –
технологиялық университеті,
Орал қ., Батыс Қазақстан облысы*

Аннотация: Мақала ЖОО-дағы педагогикалық өзара іс-қимылдағы педагогикалық инновациялық технологиялар мен заманауи ақпараттық технология мүмкіндіктерінің маңыздылығын қарастыруға арналған; ЖОО-ның білім беру процесінде ақпараттың дәстүрлі және қазіргі заманғы ұсынылуының интеграциялануының өзекті тұстарына авторлық сипаттама беріледі.

Кілт сөздер: инновациялық технология, цифрлық технология, ақпараттық қажеттілік, ғылыми-педагогикалық диалог, педагогикалық өзара іс-қимыл.

Соңғы уақытта оқыту әдістемесі білім беру мақсаттарының өзгеруімен, құзыреттілік тәсілге негізделген мемлекеттік білім беру стандарттарындағы жаңа өзгерістерге байланысты күрделі жаңа сатыға даму кезеңін бастан кешіруде. Осы жағдайлардың жиынтығы ЖОО-нда пәндерді оқыту әдістемесі, білім беру процесіне инновациялық білім беру технологияларын енгізуге дайындауға және соған байланысты оқыту мен тәрбиелеудің инновациялық құралдарын, нысандары мен әдістерін үздіксіз іздеу саласындағы жаңа педагогикалық зерттеулерді талап етеді.

Оқыту мен тәрбиелеуде оңтайлы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін педагогикалық технологияларды саналы таңдау үшін "Инновациялық білім беру технологиясы" ұғымын заманауи түсіндірудің маңызды сипаттамаларын ұғыну қажет.

"Инновациялық білім беру технологиясы" дегеніміз не? Бұл өзара байланысты үш компоненттен тұратын кешен:

1. Білім алушыларға берілетін заманауи мазмұн пәндік білімді игеруді емес, қазіргі заманғы бизнес-практикаға барабар құзыреттерді дамытуды көздейді. Бұл мазмұн жақсы құрылымдалған және заманауи байланыс құралдары арқылы берілетін мультимедиялық оқу материалдары түрінде ұсынылуы керек.

2. Оқытудың заманауи әдістері-құзыреттілікті қалыптастырудың белсенді әдістері материалды пассивті қабылдауда ғана емес, білім алушылардың өзара іс-қимылында және олардың оқу процесіне қатысуында.

3. Қашықтықтан оқыту нысандарының артықшылықтарын тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін ақпараттық, технологиялық, ұйымдастырушылық және коммуникациялық компоненттерді қамтитын заманауи оқыту инфрақұрылымы [1, 129-131 б.].

Бүгінгі таңда отандық және шетелдік педагогикада білім беру технологияларының жалпы қабылданған жіктемесі жоқ. Осы өзекті ғылыми-практикалық мәселені шешуге әр түрлі авторлар өз көзқарастарымен қарайды. Инновациялық процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан екінші жаңа жағдайға көшуі және жаңалықты енгізу процесіне басшылық жасау мәселелерін зерттеу маңыздылығы Н.В. Горбунова, М.В. Кларин, А.В. Лоренсов, М.М. Поташник, П.И. Пидкасистый, Л.И. Романова, В.И. Загвязинский, А.Я. Найн, Т.И. Шамова, О.Г. Хомерики, Н.Р. Юсуфбекова және т. б. зерттеулерінде қарастырылған. Қазақстанда білім беру саласындағы инновациялық технологиялар арқылы оқытудың мәселелерін Ш.Т. Таубаева, Н.Н. Нұрахметов, С.Н. Лактионова, Е.З. Батталханов, Қ.Қ.Қадашева, Т.О. Балықбаев, Ж.А.Қараев, Г.К. Нұрғалиева, К.Бұзаубақова, С.Д. Мұқанова, Н.И. Хван, Л.Е. Румянцева, З.У. Имжарова, М.М. Мұқаметқалиқызы және т. б. педагог-ғалымдар зерттеген.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында инновациялық бағыттарға немесе заманауи білім беру технологияларына мыналар жатқызған: дамыта оқыту; проблемалық оқыту; көп деңгейлі оқыту; ұжымдық оқыту жүйесі; міндеттерді шешу технологиясы; оқытудың зерттеу әдістері; оқытудың жобалық әдістері; модульдік оқыту технологиялары; оқытудың дәрістік-семинарлық-кредиттік жүйесі; оқытуда ойын технологияларын пайдалану (рөлдік оқыту.); ынтымақтастықта оқыту (топтық, топтық жұмыс); ақпараттық-коммуникациялық технология; денсаулық сақтау технологиясы. Басқа дереккөздерде: дәстүрлі технологиялар, сынып-сабақтық оқыту, ойын технологиялары, проблемдік оқыту, дамыта оқыту, шеберлік сыныптар, зерттеу мәселелерін шешу технологиясы, ынтымақтастық педагогикасы, белсенді оқыту әдістері, коммуникативтік технологиялар, портфолио технологиясы, сыни ойлауды дамыту, модульдік оқыту, қашықтықтан оқыту, дарынды балаларды анықтау және қолдау технологиясы, қосымша білім беру технологиясы және т.б. Бұл технологиялар мен әдістер қоғамдағы өзгерістер мен білім алушылардың қажеттіліктеріне жауап беру арқылы үнемі дамып отырады. [2, 129 б.] Осыдан оқытудың инновациялық әдістері - бұл дәстүрлі білім берудің озық, жетілген заманауи тәсілдері деп анықтаймыз. Олар сыни ойлауды, шығармашылық дағдыларды, сондай-ақ командада жұмыс істеу және өзін-өзі жүзеге асыруды дамытуға ықпал ететін жаңа технологияларды, идеялар мен тұжырымдамаларды қамтиды.

Қазіргі уақытта оқытушы заманауи инновациялық технологиялардың, білім беру ұйымдары идеяларының, тұжырымдамаларының кең спектрін басшылыққа алуы керек, бұрыннан белгілі бір нәрсені ашуға уақыт пен күш жұмсамауы керек. Бүгінгі таңда білім беру технологияларының барлық кең таңдалымын танымай педагогикалық сауатты маман бола алмайды. Өйткені қазіргі білім беру саласының оқытушы тұлғасына қоятын талабының өзі оқытушының инновациялық білім беру технологияларын қолданудағы кәсіби қызметін критерийлік бағалау болып табылады. Оқытудың инновациялық әдістері дәстүрлі оқытудан айырмашылығы ол негізінен студенттерге берлетін білім көлемін өлшеуге емес, студенттердің дидактикалық үрдіс кезінде сіз үйрететін білімнен не үйренетінін тереңірек түсінуге мүмкіндік беруге бағытталған [3, 34 б.]. Әлемде әдеттегі сыныптардан, топтағы оқудан онлайн және гибриді, аралас оқытуға көшу болуда.

Әр сабаққа ұқыпты әрі сапалы дайындалу арқылы білім алушылардың бойынан қызығушылық пен білімге деген құштарлықтарын ояту керек деп ойлаймын. Білім беруде ғылыми-коммуникативті дағдыларды қалыптастыру үшін оқытудың белсенді

стратегияларын қолдану маңызды. Соның ішінде: **Белсенді оқу** – білім алушыларға эксперимент жасауға, мағына құрып, түсінік қалыптастыруға, жаңа білім мен бұрынғы меңгерілген білімнің арасында байланыс орнатуға, барынша терең түсінуге жетелейді; **Бірлескен оқу** - құрылымдалған топтық жұмысқа жетелейді, тұлғааралық және қарым-қатынас дағдыларын жақсартады, білім алушылардың арасындағы кедергілерді жояды; **Саралау** – әр білім алушының оқудағы, ғылыми дамудағы жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру, түсінік пен дағдыларының дамуын қамтамасыз етеді; Өз күшіне сенім мен уәжді арттырады; Білім алушыларға идеяларды терең түсінуге көмектесе отырып шығармашылыққа ынталандырады; **Моделдеу** - сарапшы мысал келтіреді және оны көрнекі үдерістердің көмегімен түсіндіреді: Студенттерге пән мазмұнын зерделей отырып, сарапшы ретінде ойлануға жетелейді; Білім алушылардың барынша тәуелсіз болуына жағдай жасай отырып, тапсырманы кезеңдерге бөледі; Үдеріс барысында рефлексия жасауға ынталандырады. **Ғылыми оқу диалогтері** – студенттердің тақырып бойынша ой талқысы: ғылыми диалогке қатысуға өз үлесі бар екенін сезіндіреді; білім алушылардың өзара білімі мен дағдылар алмасуына жағдай жасайды; ақпарат пен мәселелерді барынша терең түсінуге ынталандырады; студенттердің өздерінің ілгерілеуі туралы рефлексия жасауына және әрі қарай не істеу керектігі туралы шешім қабылдауына мүмкіндік береді. Педагогикалық іс-тәжірибемде сабақ формасы мен әдістемесін заманауи түрлендірумен қатар, оқытушы жұмысының тиімділігін арттыратын жасанды цифрлық интеллект құралдарын екіжақты интеграциялап дидактикалық мақсатта қолданамын. Интерактивті сабақтар үшін Guripod, Lesson Up, Teach AI, кері байланысқа Report Genie, сауалнамалар мен сұрақ-жауаптар үшін Qwizbot, Gemini, цифрлық форматта таныстырылымдар үшін Canva, Flipbook, презентацияларды бірнеше минуттың ішінде жасанды интеллект арқылы дайындау үшін Gamma AI, Wepic презентациялар жасауға, студенттерге тапсырмаларды ойын арқылы беруге QwizWhizzer платформаларының мүмкіндіктерін пайдаланамын. Бұл өз кезегінде білім алушылардың болашақ маман ретінде цифрлық дағдыларын арттыруға, ал оқытушы үшін топтағы дәрістердің ұйымдастыру тәжірибеңізді өзгертуге мүмкіндік береді. Бұл инновациялық мүмкіндіктер білім беру процесіне айтарлықтай үлес қосады, бұл оны икемді етеді және білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделінеді. Олар педагогтерге білім алушылардың жетістіктері мен қажеттіліктерін дәлірек бағалауға мүмкіндік береді, сонымен қатар оқытушы мен студент арасындағы тығыз қарым-қатынасқа ықпал етеді. Бұл технологиялық процесс интерактивті және адаптивті оқыту жүйелерін құруда жаңа биіктерге жетуге мүмкіндік береді. Осы арада жасанды интеллектіні пайдалану оқу процесінің тиімділігі мен қолжетімділігін жақсарта отырып, жаңа перспективаларға жол ашады. Нейрондық желі технологиялары заманауи білім беру үшін өзекті болып табылатын оқытуды жекелендіру мәселесін шешуге мүмкіндік береді. Нейрожелі студентке қазіргі оқу мәселелерін жақсырақ шешуге көмектесу үшін белгілі бір материалдар мен тапсырмаларды ұсына алады. Кері байланыс ретінде нейрондық желілер студент жұмысының нәтижесі туралы ақпарат жинайды және студент материалды жақсы түсінуі үшін қандай материалды қосымша зерттеу немесе қайталау керектігін анықтай алады [4, 74 б.].

Google Classroom – оқу орындарында онлайн оқыту, сабақтар мен вебинарлар өткізу үшін қолайлы платформа. Жиі қолданып жүрген FLIPPED CLASSROOM әдісі да студент тұлғасында жаңа өзгеріс туғызатындығы қызықтырады. Әлеуметтік желі, онда жұмыс жасау мүмкіндіктерін пайдалану, подкаст, ғылыми диалог жүргізу студенттердің белсенділігін арттырудың бірден бір жолы. Дәрістер мен практикалық сабақтарда инстаграмм желісінің тікелей эфирінде мамандармен кездесу, дайректке сұрақ пен жауап, ұйтапсырмасынан сторис түсіру студенттерге ұй таспсырмасы мен дәріске тиянақты әрі шығармашылықпен әзірленуге серпін беретінін, өздерін тек тындаушы ғана емес белсенді қатысушы ретінде сезуге мүмкіндік бететінін байқаймын. Кейбір кездері берілген тақырыптың қырлары мен маңызын тиянақты және толық

меңгеру үшін подкаст желісінде ұйымдастырылған сабақ студенттер арасында қызу өтеді. Фейсбук парақшасына дәріс тақырыбы бойынша қысқаша пост дайындау тапсырмасы да студенттің ізденісін арттыра түседі. Кері байланысқа, топтық жұмыстарға, тапсырма бойынша үйден пікір алмасуға Padlet тақтасы да керемет құралдың бірі. Оқытудың технологияларын қазіргі білім беруге лайықтап нейрожелі қосымшалары мүмкіндіктерін интеграциялап қолдануды студенттер әбден үйренуі керек. Осындай түрленген, заманауи сабақ формаларын қолдану арқылы студент шығармашылығын, белсенділігін, командалық жұмысты, ғылыми ізденісін, қоғам талаптарына сай өзгерісті байқап отыруға деген қабілеттерін дамытамын деп ойлаймын

Ертеңгі келер күннің бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға жетелейтін құдіретті күш тек білімге ғана тән. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. ЖОО білім алушылары жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға тез бейімделуі тиіс. Осы процеспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек. Олай болса, білім беруді ізгілендіру, ақпараттандыру – бүгінгі заман талабы. Педагог үшін нәтижеге жету білім алушының білімді болуы ғана емес, білімді тереңінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Өйткені бүгінгі студент - ертеңгі маман, жаңа әлем.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А, 2015.
2. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. – //Қазақстан мектебі, №4, 2011.«Әлеуметтік әріптестік жағдайында техникалық және кәсіптік білім беру», Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы №2 (26) 2013.
3. Элейн Уилсон. Оқыту мен оқу сапасын арттыру үшін сабақтарда сандық технологияларды қолдану // Педагогикалық диалог. №2 (12) 2015.
4. Асмолов А.Г. Кризис современной педагогики// Вузовская педагогика в информационном обществе: материалы семинара 28–31 января 2018.–Голицыно, 2018.

УДК 811.111

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ, ОБУЧАЮЩИЕ ГОВОРЕНИЮ, НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

*Кужентаева Римма Максумовна
преподаватель английского языка, магистр
ЗКУ им.М.Утемисова
г.Уральск*

***Аннотация:** В статье рассматриваются инновационные методы преподавания английского языка, направленные на развитие навыков говорения у учащихся. В условиях современных образовательных технологий преподавание английского языка претерпевает значительные изменения, что требует внедрения новых методов и подходов. Особое внимание уделено методам, таким как геймификация, использование мобильных приложений, виртуальной и дополненной реальности, а также искусственного интеллекта (AI). Эти методы делают процесс обучения более интерактивным, мотивирующим и адаптированным к потребностям каждого ученика. В статье подчеркивается важность создания иммерсивной языковой среды, которая способствует активному использованию языка в реальных ситуациях общения. Также рассматриваются преимущества инновационных методов, такие как*

повышение мотивации, персонализированный подход к обучению и развитие уверенности в говорении. Внедрение таких подходов значительно улучшает качество обучения и помогает студентам развивать навыки общения на английском языке в более увлекательной и продуктивной форме.

Ключевые слова: *инновационные методы, преподавание английского языка, навыки говорения, геймификация, мобильные приложения, виртуальная реальность, дополненная реальность, искусственный интеллект, интерактивные технологии, мотивация, персонализированное обучение, языковая практика, обучение через игру, коммуникативные навыки.*

Обучение иностранным языкам, и особенно английскому, постоянно развивается благодаря внедрению инновационных методов и технологий. На сегодняшний день, в условиях глобализации и быстрого распространения информационных технологий, навыки говорения на английском языке становятся неотъемлемой частью повседневной жизни. Английский язык уже давно стал международным средством общения, и способность свободно и уверенно говорить на нем — это важный фактор для достижения профессиональных и личных целей. Традиционные методы обучения говорению, такие как повторение фраз, беседы и практические задания, все чаще заменяются инновационными подходами, которые делают процесс изучения более интерактивным, увлекательным и продуктивным.

Целью данной статьи является рассмотрение современных инновационных методов, применяемых на уроках английского языка для развития навыков говорения. Мы рассмотрим не только технологические новшества, но и педагогические методики, которые позволяют сделать уроки более эффективными и способствуют быстрому освоению речевых навыков.

1. Роль говорения в изучении английского языка

Говорение — это один из самых сложных и важнейших навыков при изучении языка. Он не только помогает улучшить способность воспринимать и производить речь, но и служит индикатором общего уровня знания языка. Однако для многих учащихся говорение — это одна из самых сложных частей обучения, поскольку требует практики в реальных ситуациях общения и использования языка в живой беседе.

Для эффективного развития навыков говорения важен не только грамматический и лексический аспект языка, но и культурное и социолингвистическое понимание. Важно учитывать, как правильно строить фразы в разных контекстах, выбирать подходящие слова в зависимости от ситуации и собеседника, а также поддерживать разговор.

2. Инновационные методы обучения говорению

2.1. Геймификация

Один из самых популярных и эффективных инновационных методов для обучения говорению — это геймификация, то есть использование игровых элементов в образовательном процессе. Геймификация помогает создать положительный эмоциональный отклик и повысить мотивацию учащихся. На уроках английского языка игры могут быть использованы для практики произношения, расширения словарного запаса и улучшения навыков говорения.

Например, студенты могут участвовать в ролевых играх, где они выполняют различные задания, используя изучаемый язык. Это может быть игра на тему «Поиск сокровищ», в ходе которой ученики должны задавать и отвечать на вопросы на английском, выполнять различные задания, чтобы продвигаться к цели. Система баллов, наград и уровней превращает обучение в увлекательное соревнование, мотивируя учащихся к активному участию и применению языка на практике.

2.2. Использование виртуальной реальности (VR) и дополненной реальности (AR)

Виртуальная реальность (VR) и дополненная реальность (AR) — это технологии, которые открывают новые возможности для обучения языкам. В контексте говорения, VR и AR позволяют создать иммерсивную языковую среду, которая максимально приближена к реальной жизни. Студенты могут общаться с виртуальными персонажами, которые говорят на английском, и тренировать разговорные навыки в контексте различных ситуаций.

Например, при помощи VR-технологий можно создать виртуальные экскурсии по англоязычным городам, где студенты взаимодействуют с носителями языка, обсуждают достопримечательности или выполняют практические задания, используя изучаемую лексику и фразы. Это помогает ученикам привыкнуть к живой речи и учит их действовать в реальных условиях.

Использование AR также позволяет создать интерактивные задания. Например, с помощью мобильных приложений можно накладывать виртуальные объекты на реальный мир, а учащиеся должны обсуждать их на английском языке, объяснять их назначение или описание. Такой подход помогает активизировать разговорную практику и создает условия для активного использования языка в живых ситуациях.

2.3. Интерактивные платформы и приложения для общения с носителями языка

Сегодня существует множество интерактивных онлайн-платформ, которые помогают студентам практиковать английский язык в реальных ситуациях общения. Программы, такие как HelloTalk и Tandem, предоставляют возможность общаться с носителями языка, используя текстовые сообщения, голосовые заметки и видеозвонки. Студенты могут находить партнеров по языковому обмену, что позволяет им тренировать не только грамматику, но и развивать навыки произношения и уверенности при разговоре на английском.

Подобные платформы создают для студентов возможность общаться с носителями языка, что является неоценимым опытом. Кроме того, онлайн-занятия с носителями языка могут значительно ускорить процесс освоения навыков говорения и уменьшить страх перед общением на иностранном языке.

2.4. Метод проектов

Метод проектов является еще одним инновационным подходом, который активно применяется на уроках английского языка для развития говорения. Этот метод предполагает, что учащиеся работают над проектами, которые требуют активного использования языка в реальных ситуациях.

Проекты могут быть разнообразными: создание презентаций на английском языке, организация мероприятий, разработка и съемка видеороликов, а также участие в дискуссиях и дебатах. Такие задания не только развивают навыки говорения, но и учат студентов работать в команде, слушать мнение других и аргументировать свою точку зрения. Важно, что проектная деятельность помогает применять язык в практических ситуациях, что делает обучение более осмысленным и актуальным.

Проекты, основанные на реальных событиях или проблемах, стимулируют студентов к поиску информации, обсуждению и нахождению решений на английском языке, что улучшает их навыки коммуникации.

2.5. Использование искусственного интеллекта (AI)

Искусственный интеллект также находит применение в обучении говорению. Системы на базе AI, такие как Rosetta Stone, Babbel и ELSA Speak, помогают учащимся улучшать произношение и грамматическую точность через автоматическую обратную связь. AI-алгоритмы могут анализировать произношение и ошибки учащихся, предлагая персонализированные задания и корректировки. Это помогает учащимся получать немедленную обратную связь, что особенно полезно для самостоятельной практики.

Современные инструменты на основе AI предоставляют студентам возможность тренировать говорение в любое время, а также дают рекомендации по улучшению их произношения, интонации и грамматической точности.

3. Преимущества инновационных методов в обучении говорению

Инновационные методы обучения говорению на уроках английского языка имеют ряд значительных преимуществ:

1. Мотивация и вовлеченность: Игровые элементы, использование технологий и реальных ситуаций общения делают процесс обучения более увлекательным и мотивируют студентов к активному участию.

2. Персонализированный подход: Технологии позволяют создавать индивидуальные образовательные траектории, что помогает каждому студенту работать на своем уровне и в своем темпе.

3. Развитие уверенности в говорении: Студенты, практикуясь в безопасной и поддерживающей среде (будь то виртуальные разговоры с носителями языка или проектная деятельность), быстрее преодолевают языковой барьер и развивают уверенность в своих силах.

4. Практическое применение языка: Интерактивные методики и реальные коммуникативные ситуации позволяют учащимся использовать язык в контексте, приближенном к реальной жизни, что способствует лучшему усвоению материала.

Инновационные методы обучения говорению на уроках английского языка значительно повышают эффективность образовательного процесса. Использование таких технологий, как геймификация, виртуальная реальность, искусственный интеллект и онлайн-платформы для общения с носителями языка, позволяет учащимся развивать навыки говорения в увлекательной и интерактивной форме. Эти методы помогают студентам не только улучшать свою речь, но и повышать уверенность в своих силах, что является ключом к успешному овладению языком.

С каждым годом инновационные подходы в обучении становятся все более доступными и разнообразными, что открывает новые возможности для преподавателей и студентов в освоении английского языка.

Список использованной литературы:

1. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Longman.

— Книга, рассматривающая различные методы преподавания английского языка, включая инновационные подходы к обучению говорению.

2. Thornbury, S. (2005). *How to Teach Speaking*. Pearson Education.

— Пособие, посвященное методам преподавания говорения, с акцентом на современные подходы и практические стратегии для преподавателей.

3. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.

— Статья, которая анализирует потребности студентов нового поколения в обучении, в том числе через использование цифровых технологий и инновационных методов.

4. Gee, J.P. (2003). What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. *Computers in Entertainment (CIE)*, 1(1), 20–20.

— Исследование, в котором рассматривается использование игровых технологий в образовательном процессе, включая развитие коммуникативных навыков через геймификацию.

5. Blake, R. (2013). Bridging the Language Gap with Technology: The Role of Mobile Devices in Language Learning. *The Modern Language Journal*, 97(1), 263–276.

— Статья, исследующая роль мобильных технологий в обучении языкам и их влияние на развитие навыков говорения.

6. Godwin-Jones, R. (2014). Emerging Technologies: Mobile Apps for Language Learning. *Language Learning & Technology*, 18(2), 2–11.
— Обзор современных мобильных приложений для обучения языкам, включая их использование для тренировки разговорных навыков.
7. Kukulska-Hulme, A., & Shield, L. (2008). An Overview of Mobile Assisted Language Learning: From Content Delivery to Supported Collaboration and Interaction. *ReCALL*, 20(3), 271–289.
— Исследование мобильных технологий для обучения языкам, с акцентом на их использование для улучшения навыков говорения.
8. Van Der Meijden, A., & Veen, G. (2015). Gamification in Language Learning: From Educational Game Design to a New Methodology for Teaching Languages. *Language Education in the Digital Age*, 16(2), 34–47.
— Обзор применения геймификации в языковом обучении, включая методы для развития разговорной речи.
9. Meskill, C., & Anthony, N. (2012). The Role of Virtual Environments in Second Language Learning: Opportunities and Challenges. *Language Learning & Technology*, 16(1), 36–59.
— Статья, посвященная использованию виртуальных сред и технологий для обучения иностранным языкам, включая улучшение навыков говорения.
10. Dörnyei, Z. (2007). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
— Книга, в которой рассматриваются стратегии мотивации в обучении языкам, включая использование инновационных методов для повышения вовлеченности студентов в процесс изучения языка.

ӘОЖ 371.2

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЈАЛАРЫ

Қашқынбаева Загира Қожабергенқызы

п.ғ.к., қауымд.профессор (доцент)

М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті,

«Педагогика және әлеуметтік ғылымдар» факультеті,

«Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру» кафедрасы

М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті

Аннотация: Жоғары білім берудің қазіргі тенденцияларының пайда болып және оның өзгеріп отыруы қоғамдағы экономиканың тұрақтылығы, азаматтардың әлеуметтік әл-ауқаты, сыртқы саясаттағы мемлекеттің мәртебесіне тікелей байланысты. Бұл біздің еліміздегі жоғары білім беруді дамытуды бірінші кезектегі міндеттер қатарына қояды. Жоғары білімнің тұрақты даму жағдайында екендігі оның жаңа сынақтарға тап болуында. Жоғары білім берудегі трендтердің пайда болуы немесе жаңа тенденцияның пайда болуы ақпарат негізінде процестің одан әрі дамуының жалпы векторын анықтауға мүмкіндік береді. Білім берудің бағыты, ой мақсаттың өсуі, даму бағыты, көзқарастағы немесе іс-қимылдағы бағыттылық жоғары білім берудің қазіргі тенденцияларын айқындайды.

Кілт сөздер: жоғары білім беру, қазіргі тенденциялар, трендтер, білім берудің бағыты, үздіксіз білім алу, әмбебеп дағдылар.

Қазіргі тез өзгеріп жатқан әлемде адамдар әлем туралы білімдерін үздіксіз кеңейтіп, тереңдетіп, жетілдіріп отыруы қажет. Мұндай дамудың негізгі тетігі-өткен ұрпақтардың мәдени тәжірибесін бейімдеу, жүйелеу, шығармашылықпен қайта өңдеу және игеру процестеріне негізделген жоғары білім беру жүйесі. Қоғамның экономиканың тұрақтылығы, азаматтардың әлеуметтік әл-ауқаты, сыртқы саясаттағы мемлекеттің мәртебесі-мұның бәрі білім берудің даму деңгейіне тікелей байланысты.

Бұл біздің еліміздегі жоғары білім беруді дамытуды бірінші кезектегі міндеттер қатарына қояды. Жоғары білімнің тұрақты даму жағдайында екендігі оның жаңа сынақтарға тап болуында.

Тенденция кез-келген саладағы өзгерістердің ауқымды таралуын сипаттайтын термин. Сонымен қатар, бағыт, ой мақсаттың өсу, даму бағыты, бейімділігі, ұмтылысы, көзқарастағы немесе іс-қимылдағы бағыттылық, ұмтылыс, белгілі бір құбылыстың салыстырмалы түрде даму барысындағы тұрақты бағыты. Тренд-ұзақ мерзімді перспективада салаға әсер ететін, технологиялық құрылыстардағы, экономикадағы, қоғамдағы, экологиядағы және т.б. өзгерістер процесі кезінде дамитын тұрақты құбылыс. Әсер оң немесе теріс болуы мүмкін. Жаңа технологияларды құру, заңнаманы және қоғамдық тәртіпті өзгерту көбінесе трендтің дамуына әкелуі мүмкін ашылатын мүмкіндіктер мен арандатушылық қауіптерге реакция болып табылады.

Қазіргі кезде әлемдегі білім беру тенденциялары негізгі төрт жағдайда дамуы тиіс: қазіргі кездегі білім берудің жайын саралау, дамудың алғышарты болу, оқу процесінде қолдану, заманауи инновациялық әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану.

Google компаниясының жаһандық зерттеуіне сәйкес соңғы екі жылда 24 елде әлемдік білім беруде қазіргі уақытта оның дамуын анықтайтын үш негізгі тренд басым.

Бірінші тренд: қазіргі еңбек нарығына қажетті дағдылардың өзгеруі. Ақпараттық технологиялар мен жасанды интеллект жүйелерінің қарқынды дамуы еңбек нарығы мен жұмыс орны ұғымын түбегейлі өзгертеді. Әлемде дәстүрлі білім беру жүйесі әлі ұсына алмайтын дағдыларға сұраныс артып келеді. Дүниежүзілік экономикалық форумның бағалауы бойынша, 2025 жылға қарай технологиялық өзгерістер Жұмыспен қамтудың 97 миллион жаңа түрін құруға әкелуі мүмкін, ал 85 миллион жұмыс түрі жойылады. Бұған қоса, алдағы онжылдықтарда әртүрлі әрекеттердің жартысы роботтандырылады.

Екінші тренд: күрделі технологиялық өзгерістерге бейімделу үшін әлеуметтік және эмоционалды оқыту бағдарламаларының маңыздылығы.

Өзін - өзі тану, шешім қабылдаудағы жауапкершілік, эмпатия, командада жұмыс істей білу және қарым-қатынас орнату-қазіргі қоғамдағы бұл дағдылар күрделі мәселелерді шешуге негіз береді. SEL (Social and Emotional Learning) бағдарламаларын енгізу және өмірлік, әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларды оқыту қазіргі білім беру үшін өте өзекті болып отыр.

Үшінші тренд: өмір бойы білім алу дағдыларды үнемі жаңартып отыру үшін негіз болады.

Өмір сүру ұзақтығының артуымен және әлеуметтік өзгерістердің жеделдеуімен өмір бойы білім алу сөзсіз қажеттілікке айналады. Сондықтан цифрлық платформалар негізгі ортаға айналуда

EdCrunch Reload 2022 сарапшылары әлемдік білім берудің болашағы болатын 5 трендті атап өтті. Олар: зерттеу бойынша оқыту, оқытуды жекелендіру, ойластырылған педагогикалық дизайн, нәтижелі оқыту, жобалық оқыту

Жоғарыда аталған тенденциялардан басқа, білім беру жүйесін дамытудың бірқатар басқа бағыттары бар. Осындай тенденциялардың бірі-білім беру мекемелерінің желісін дамыту және үздіксіз білім беру мүмкіндігін қамтамасыз ету, яғни әр түрлі жастағы және лауазымдағы адамдардың білімін үнемі толықтыру және кеңейту, біліктілігін арттыру мүмкіндігі. Нәтижесінде, әр адамның өмір бойы ешқандай шектеусіз білім алу, өзін-өзі жетілдіру және білім деңгейін көтеру мүмкіндігі бар.

Н.К.Алимова өзінің «Қазіргі заманғы жоғары білім беру жүйесі жүйесін дамытудың негізгі бағыттары» атты мақаласында жоғары білім беруді дамытудың келесі заманауи тенденцияларын атап көрсетеді, атап айтқанда: ақпараттандыру; демократияландыру; орталықсыздандыру (децентрализация); реттеусіздікке жол беру (дерегуляция); ұлттан жоғары; аксиологияландыру.

Әлемнің дамуының қазіргі жағдайлары педагогикалық білім беру сипатындағы күрделі жүйелердің жұмыс істеу процестерін қалыптастыру және ұйымдастыру туралы көзқарастарды қайта қарауды талап етеді. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындарының түлектерін даярлау ғылым, білім беру және әртүрлі өндірістік салалардағы интеграциялық процестер негізінде жүзеге асырылады. Бұл процесс ЖОО студенттерінің кәсіби қалыптасуымен байланысты. Бұл педагогикалық кадрлардың кәсібилігінің жоғары деңгейіне және оқыту мен тәрбиелеу технологияларының инновациясына байланысты.

Қазіргі күрделі әлеуметтік-мәдени жағдайда педагогтың жеке басына және қызметіне қойылатын өсіп келе жатқан талаптар мен мұғалімнің нақты дайындық деңгейі арасында қайшылық бар. Бұл қайшылықты шешу педагогикалық білім беру жүйесінен білім деңгейі мен сапасын арттыруға мүмкіндік беретін бірқатар мәселелерді шешуді талап етеді. Басқа да пәрменді шаралар кешенінде жоғары білім беру жүйесін жаңғырту жаңа мақсаттар мен міндеттерге сәйкес білім беру қызметінің дәстүрлі нысандарын сапалы өзгертуді көздейді, бірақ білім беру жүйесінде қандай өзгерістер жобаланса да, олардың тиімділігі әрдайым оқытушының кәсіби даму деңгейімен, қоғамда және білім беру жүйесінде қалыптасып отырған жағдайды ұтымды пайдалану мүмкіндіктерімен едәуір дәрежеде шартталатын болады.

Педагогикалық теория мен практика жоғары мектеп оқытушысының жеке басының проблемасына үлкен мән береді. Соңғы жылдардағы педагогикалық ғылым көптеген теориялық зерттеулермен, жеке тұлғаның шығармашылық қызметінің әртүрлі тұжырымдамаларын құру саласындағы зерттеулермен сипатталады, ал педагогикалық практика әртүрлі білім беру инновацияларының үлкен тәжірибесін жинақтады. Сонымен бірге білім беру субъектілерінің шығармашылық өзара әрекеттесуіне тән әртүрлі белгілер интеграциялық құндылық-семантикалық бағдарлар ретінде пайда болады. оның гуманистік, дамытушылық, серіктестік, бірлескен-белсенді, күнделікті, қиын, қатысушы, түсінуші, диалогтық, субъект-субъект, субъект-қатысушы сипат білім беру үдерісі субъектілерінің бірлесіп құру проблемасы ұжымдық қызмет проблематикасы, ТРИЗ идеяларын іске асыру, педагог пен білім алушылардың бірлескен жобалау қызметін жүзеге асыру, заманауи ақпараттық технологияларды, коммуникация құралдарын, шығармашылық қызметті жандандыру әдістемелерін тиімді пайдалану мүмкіндіктерін қамтамасыз ету контекстінде қаралады.

Қазіргі уақытта педагогтың кәсібилігі, ынтасы мен өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысы неғұрлым жоғары болса, осы қасиеттердің барлығы оның студенттеріне берілу мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады және алынған білім, дағдылар мен құзыреттердің сапасы оқытушымен өзара әрекеттесу кезінде бұлжытпай өседі. Мақсат студенттерге өздері оқығысы келетін, ең бастысы, одан үйренетін нәрсе беретін осындай оқытушыны ұсынуға деген ұмтылыс болуы керек.

Сондай-ақ, оқытушылық ортадағы салауатты бәсекелестік туралы айту керек. Оқытушы өз әріптестерімен бәсекеге түсуі үшін ол белгілі бір білім, дағдылар, құзыреттер, жеке және кәсіби қасиеттер, тілектер мен ұмтылыстар жиынтығына ие болуы керек. Өйткені, білім беретін адам өзі өзі терең білетін және студенттер үшін білімнің жаңартылатын көзі болуы керек.

Білім беруді дамытудың жалпы тенденцияларын көрсететін білім беруді дамытудың жетекші тенденцияларын ұстану қажет: әлемдік, ұлттық, аймақтық. Педагогикалық білім беруді дамытудың жетекші тенденцияларының қатарына мыналар

жатады: білім берудің үздіксіздігі; гуманизация және гуманитаризация; демократияландыру; интеграция; интенсификация.

Ізгілендіру бағытында педагогикалық білім беруді дамыту кең мәдени, ғылыми, әлеуметтік және кәсіби әлеуеті бар түлек тұлғасының қалыптасуын қамтамасыз ететін жеке, жеке, мәдениеттану, аксиологиялық және басқа да тұлғалық және кәсіби бағдарланған тәсілдер негізінде мұғалімді даярлауды жоспарлауды, ұйымдастыруды және іске асыруды көздейді.

ЖОО оқытушысы имиджінің негізгі функцияларына мыналар жатады :

- коммуникативті (білім беру процесіне қатысушылардың өзара байланысын жүзеге асырумен байланысты);

- ақпараттық (педагог пен студенттердің өзара түсіністігін қамтамасыз етеді);

- когнитивті (позитивті таным және студенттердің мұғалімнің бейнесін түсіндіруі субъект-субъектілік қарым-қатынас үшін қолайлы жағдай жасайды);

- эллютивті (оқытушы мен студенттердің өзара әрекеттесуінің эмоционалды фонын анықтайды);

- конативті (білім беру процесіне қатысушылардың өзара іс-қимылын үйлестіруді және үйлестіруді қамтамасыз етеді);

- шығармашылық (оқытушының оң имиджі есебінен студенттердің көзқарастарының, мінез-құлқының, жеке көзқарастарының өзгеруімен байланысты).

Имидждің өзгеруіне, ең алдымен, әлеуметтік-саяси және экономикалық сипаттағы әртүрлі факторлар әсер ететінін атап өту маңызды. Сонымен қатар, жаңа имидждік стандарттар мен шаблондардың пайда болуына басымдықтардағы, адамдардың құндылық бағдарларындағы, олардың дүниетанымындағы өзгерістер әсер етеді.

Қазіргі жоғары мектеп те айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда: білім беру парадигмасы өзгеруде, профессор-оқытушылар құрамы жаңартылуда. ЖОО аудиторияларына шығармашылығымен, өз әлеуетін барынша іске асыруға деген ұмтылысымен ерекшеленетін жас педагогтар келеді. Олар қандай имидждік қозғалыстарды қолданатынына байланысты студенттердің оқу материалын игеру сапасы, таңдалған мамандыққа деген құштарлық деңгейі, олардың әлеуметтік жетілуінің тиімділігі өзгереді.

Жоғары оқу орындарындағы негізгі тенденциялар: құзыреттілік тәсіл, ғылыми-зерттеу қызметін кеңейту, білім берудің үздіксіздігі, білім беруді ізгілендіру, тәжірибеге бағытталған оқыту әдістерін ауқымды енгізу, метапәндік білім беру бағдарламаларын жобалау.

Жоғары білім беру жүйесі қазір әр адамға қатысты. Үздіксіз оқыту үрдісі барған сайын танымал бола бастады. Әлем тез өзгеруде, көптеген процестер автоматтандырылуда, адамдарға жаңа дағдылар қажет, атап айтқанда экономиканы цифрландыру оларға қойылатын талаптарға сай болу үшін. Нәтижесінде цифрлық трансформацияны жүзеге асыруға көмектесетін техникалық мамандықтарға сұраныс артып, білім алуға қызығушылық танытатын адамдар саны артып келеді.

Әлем өзгеруде және тұрақты білім алу үшін жеке және кәсіби қажеттілік бар. Бұл тұрғыда біз білім беру саласында жұмыс істейтіндердің бәріміз осы тенденцияларға бейімделуіміз керек. Life-long learning тәсілі, адам үздіксіз білім алып, өз дағдыларын жетілдіре отырып, өмірге келеді. Егер бұрын жоғары білім негізінен ЖОО-ға мамандық алу үшін келген мектеп түлектеріне қатысты болса, қазір мансаптық тұрғыдан өткен адамдар да білім беру институттарына жүгінеді.

Осыған байланысты оқытушының ақпарат жеткізуші ретіндегі рөлі емес, рефлексия мен пайымдауға қатысатын адам ретіндегі рөлі артады. Осылайша, студент ақпаратты қабылдауды, оны түсінуді және оның негізінде әрекет етуді үйренеді, бұл тек профессорлармен және зерттеушілермен қарым-қатынас процесінде алуға болатын нәрсе. Бұл жағдайда білім беру процесі студенттер ретінде келетін адамдардың интеллектісін дамытуды мақсат етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Пирмаганбетова А. (2023). Қазіргі заманғы білім берудің негізгі тенденциялары мен міндеттері. Scientific Collection «InterConf», (150), 298–301. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2987>
2. Ерина И. А. Современные тенденции развития высшего образования // Мир науки, культуры, образования. 2022. №5 (96). - С. 130–131.
3. Алимova Н. К. Современные тенденции развития системы образования. // Науковедение. 2011. №4 (9). - С. 10.
4. Алексеева П. М. «Трансформация роли высшего образования в обществе: обобщение социальных процессов начала XXI века» // Современное педагогическое образование. 2023. №8. - С. 6–10.
5. Васильева М.М. Тенденции развития высшего образования // Ценности и смыслы. 2014. №5 (33). – С. 12-16.
6. <https://informburo.kz/stati/pyat-mirovyx-trendov-v-obrazovanii-za-kotorymi-budushhee>
7. Дугина С.Ю. Тенденции определяющие развитие системы высшего профессионального образования на современном этапе развития // Путь в науку. Современная национальная экономика: молодые ученые - новый взгляд: Материалы Всероссийской очно-заочной олимпиады студенческих научных проектов. 23–24 мая 2019 г. - Орёл: Орловский государственный университет им. И.С. Тургенева, 2019. -С. 33–36.
8. Шалаева Н.В. Реформа высшего образования: тенденции и перспективы развития // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. 2019. № 5(171). -С. 381–385.
9. Набокова Л.С., Загидуллина Ф.Р. Перспективы внедрения технологий дополненной и виртуальной реальности в сферу образовательного процесса высшей школы. Профессиональное образование в современном мире //ФГБОУ ВО Новосибирский ГАУ. 2019. Т. 9. №2. -С. 2710–2719.
10. Шмигирилова И.Б., Дарбаева Д.К., Рыбалко Н.А. Педагогический дизайн как средство повышения эффективности обучения в условиях цифровизации // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Педагогические науки». 2022. № 74, 2. -С. 46–53.

УДК 812'9

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В КАЗАХСКОЙ АУДИТОРИИ

Майгельдиева Жаннат Мусабековна,

доцент, к.ф.н.,

доцент ОП «Русский язык и литература»

Кызылординский университет имени Коркыт Ата,

г.Кызылорда

Аннотация. В вузовском учебном процессе преподаватель решает учебные, воспитательные, личностно-развивающие задачи. Совместная деятельность преподавателя и студентов становится способом реализации педагогического взаимодействия. В статье рассматриваются интерактивные методы обучения в

практике преподавания русского языка в казахской аудитории в целях организации совместной деятельности.

Ключевые слова: *совместная деятельность, интерактивные методы обучения, преподавание русского языка, в казахской аудитории.*

Как известно, в ходе учебного процесса преподаватель решает учебные, воспитательные, личностно-развивающие задачи. Совместная деятельность преподавателя и студентов становится способом реализации педагогического взаимодействия [1].

Совместной считается деятельность, при которой:

- ее задачи воспринимаются как групповые, требующие кооперации при решении;

- существует взаимная зависимость при выполнении работы, которая требует распределения обязанностей, взаимного сотрудничества и ответственности.

Сотрудничество становится продуктивным, если:

- осуществляется при условии включения каждого обучаемого в решение задачи не в конце, а в начале процесса усвоения нового предметного содержания;

- организовано как активное сотрудничество с преподавателем и другими обучаемыми;

- в процессе обучения происходит становление механизмов саморегуляции поведения и деятельности учащихся;

- осваиваются умения образования целей [1].

В моей практике преподавания русского языка в казахской аудитории в целях организации совместной деятельности используются интерактивные методы обучения [2]. Приведем примеры.

Метод «Займи позицию» помогает вести обсуждение спорного вопроса. Его можно использовать как введение к занятию, чтобы продемонстрировать существование противоречивых мнений по обсуждаемому вопросу. Это даст прекрасную возможность студентам высказаться, попрактиковаться в навыках общения. Например, студентам предлагаются выдержки из статей Закона о браке и семье и дается задание «Займите позицию»:

1. Семью необходимо создавать в студенческие годы, в 18-20 лет.

2. Семью необходимо создавать после 30 лет.

Схема проведения данного метода: во-первых, вывешиваются в противоположных углах аудитории два плаката с надписями «согласен», «не согласен» (или «за», «против»). Студентам предлагается встать около плаката, который соответствует их точке зрения на данную проблему. Им предоставляется возможность обменяться мнениями по выбранной позиции.

Группа может выбрать спикера, который выскажет общее мнение. Также, можно опросить каждого члена группы, стараясь охватить всех участников.

После того, как доводы высказаны, спрашиваем, кто из участников в ходе дискуссии изменил свою точку и хочет перейти из одной группы в другую. Если такие участники будут, то спрашиваем их, почему они заняли в обсуждении данной проблемы другую позицию. Просим участников каждой стороны назвать наиболее убедительные доводы, приведенные противоположной стороной [2].

Интересен, на наш взгляд, метод «Сократический семинар». Это метод с использованием заранее подготовленных вопросов.

В.1: преподаватель предоставляет студентам план семинара, список необходимой литературы. Все вопросы должны быть тщательно подготовлены, продуманы, должны быть открытыми. Чаще используется при проведении СРСП.

В.2: преподаватель раскладывает тему на 40-50 мелких вопросов, можно меньше или больше. Готовит карточки трех цветов: отлично, хорошо, плохо.

Обращаясь ко всем студентам, читает подготовленные вопросы, студенты. Применяя правило поднятой руки, или можно использовать мяч, отвечают. После ответа преподаватель с комментариями или без них вручает студенту карточку оценивания в зависимости от того, как он ответил. Если есть необходимость, то он может дать комментарий или же попросить аудиторию прокомментировать ответ. В конце занятия преподаватель просит подойти студентов с карточками и выставляет соответствующие баллы.

При применении этого метода: 1) увеличивается контроль над аудиторией, 2) темп занятия высокий; 3) все студенты вынуждены быть готовыми; 4) преподаватель заставляет аудиторию активизироваться; 5) возможность опросить большее количество студентов и по несколько раз; 6) студент обязан давать развернутые, аргументированные ответы.

Такое занятие можно проводить для повторения материала, освоения терминов, понятий, категорий и т.п.

Метод «разыгрывание ролей и моделирование ситуаций» [2].

Разыгрывание ролей – студенты чувствуют, думают, действуют друг на друга и разыгрывают определенную проблему или ситуацию.

Моделирование ситуаций – студенты реагируют на специфическую проблему в заданной ситуации.

Метод «работа в малых группах»: работая в малых группах, студенты получают больше возможности активно участвовать в занятии, играть ведущие роли, учиться друг у друга, ценить различные точки зрения [2].

Метод «работа с печатными материалами в малых группах». Может быть использовано для поиска необходимой информации и классификации теоретических знаний, для понимания теоретического материала. Аудитория делится на малые группы по 4-6 человека. Группы получают одинаковые газеты, журналы, фото и др., необходимые материалы: большой лист белой бумаги, ножницы, клей, маркеры, степлер. Преподаватель дает задание. Каждая группа получает задание, находит в газетах нужный материал, вырезает статьи, фото, наклеивает на плакат, делает соответствующие тексты-комментарии. Каждый из участников группы должен рассказать о подготовленной рубрике, а спикер (лидер) докладывает общую ситуацию. Другие группы задают вопросы, оценивают работу [2].

Метод «мозговой штурм». Это групповое генерирование идей по какой-либо проблеме, это путь к развитию творческого, нестандартного мышления. Принцип – группе ставится задача. Затем просите всех участников обсуждения высказывать свои мысли по поводу решения этой задачи. Никто не имеет права высказывать мнение об идеях других участников «штурма» или давать им оценку. Правила мозгового штурма следующие:

- выдвигаемые идеи не оцениваются и не критикуются
- работа нацелена на количество, а не на качество. Чем больше идей, тем лучше.
- любые идеи можно стараться расширить, развить как только возможно
- одобряются безумные, из ряда вон выходящие идеи
- все идеи записываются, хотя бы посредством ключевого слова, фразы
- время проведения мозгового штурма устанавливается четко и должно выдерживаться.

Метод «проективные техники» позволяет студентам спроецировать свои взгляды и отношение к определенным явлениям, среагировав на некоторый незавершенный стимул, например, их можно попросить дописать незаконченные предложения, или попросить придумать подпись к незаглавленной фотографии или карикатуре, написать или сыграть окончание незавершенной ситуации.

Метод «каждый учит каждого – только факты». Цель – дать студентам максимум информации за определенный промежуток времени. Каждому студенту

дается карточка фактов, каждая из которых содержит одну информацию. Желательно не допускать повторений. Раздав карточки, преподаватель просит ознакомиться с ней. Через 2-3 минуты преподаватель ставит следующую задачу – каждый должен «обучить» другого, т.е. передать полученную информацию собеседнику. Но одновременно учиться у одного учителя. Они должны успеть обучить каждого. Дается время. Затем проверяется, кто из студентов больше запомнил [2].

В целях активизации деятельности студентов при изучении русского языка использую групповую работу, благодаря которой учащиеся работают в сотрудничестве, дополняют друг друга, оказывают поддержку в изучении материала на неродном языке. Групповая работа способствует повышению мотивации к изучению русского языка, помогает преодолеть трудности, развивает устную и письменную речь учеников.

Таким образом, использование интерактивных методов в преподавании русского языка в казахской аудитории способствует продуктивному сотрудничеству, которое становится активным, улучшает уровень знаний о языке, развивает языковую и речевую компетенции у обучающихся.

Список использованной литературы:

1. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения или как интересно преподавать: Учебное пособие. – Алматы, 2009.- 528 с.

2. Майгельдиева Ж.М. О новых подходах в обучении морфонологическим чередованиям фонем русского и казахского языков // Сборник материалов XIV Международного Конгресса МАПРЯЛ «Русское слово в многоязычном мире». – апрель-май, 2019. – С.1461-1466

ӘОЖ 378.147

УНИВЕРСИТЕТТЕГІ ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

*Мақсат Гүлрайхан Тұрсынғалиқызы,
математика мен физика мұғалімдерін
дайындау БББ оқытушысы, магистр
М.Өтемісов атындағы БҚУ,
Орал қ.*

Аннотация: Бұл мақалада университетте физика пәнін оқыту үдерісінде заманауи ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолданудың тиімді әдістері қарастырылады. Мақала педагогикалық қызметкерлердің ақпараттық мәдениетін арттыру, олардың кәсіби деңгейін көтеру, педагогикалық және компьютерлік ақпараттық технологияларды пайдалану дағдыларын дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, педагогтердің белсенділігін, дербестігін және шығармашылық ізденісін ынталандыру, білім беру қызметінің сапасын арттыру, педагогикалық мамандықтың беделін көтеру үшін қажетті әдіс-тәсілдер ұсынылады. Зерттеуде қазіргі заманғы технологияларды қолданудың физика пәні оқытушылары үшін тиімділігі мен маңызы талқыланады.

Кілт сөздер: заманауи технологиялар, педагогикалық шеберлік, ақпараттық мәдениет, физика пәні, білім беру сапасы, педагогикалық дағдылар.

Қазіргі қоғамның жедел дамуы жоғары білім беру жүйесіндегі оқыту әдістерін жетілдіруді талап етеді. Оқытушылардың ақпараттық мәдениетін арттыру, олардың

педагогикалық және компьютерлік ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану қабілеттерін дамыту қажеттілігі күн тәртібінде тұр. Университеттегі физика пәні оқытушыларының алдына студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттыру, оқу материалының күрделі мәселелерін түсінікті етіп жеткізу, ғылыми ізденістерге деген ынтасын ояту секілді жауапты міндеттер қойылады. Мұндай міндеттерді жүзеге асыру үшін заманауи технологияларды қолдану үлкен маңызға ие. Заманауи ақпараттық технологиялар білім алушыларға дәстүрлі әдіс-тәсілдерден тыс жаңа тәжірибе алу мүмкіндіктерін ұсынып, танымдық қабілетін жетілдіріп, физикалық заңдар мен құбылыстарды терең түсінуге, физика пәнінің күрделі тұстары мен теориялық материалдарды жеңіл игеруге мүмкіндік береді.

Заманауи білім беру саласында сандық технологиялар физика пәнін оқыту процесінің ажырамас бөлігіне айналуға мүмкіндік береді. Мультимедиялық құралдар, виртуалды зертханалар және компьютерлік симуляциялар сияқты заманауи әдістер студенттердің оқу материалын толық меңгеруіне және оқыту процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Оқытушылар үшін де бұл әдістер тиімді: олар материалды студенттерге анық әрі тартымды түрде жеткізуге көмектеседі. Университет деңгейінде физиканы оқытуда виртуалды және толықтырылған шындық элементтерін қолдану физикалық құбылыстар мен процестерді нақты көрсетіп, олардың сипатын айқын түсіндіруге көмектеседі. Мысалы, атомның құрылымы немесе электромагниттік толқындардың таралуы сияқты күрделі тақырыптарды оқытуда виртуалды модельдеу әдісі қолданылса, бұл студенттерге тақырыпты жеңіл түсінуге көмектеседі. Осылайша, оқытушылардың ақпараттық және педагогикалық дағдыларын жетілдіру үшін сандық технологиялар оқу процесінің негізгі бөлігіне айналуы тиіс.

Қазіргі таңда физиканы оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану студенттердің ғылыми ізденісін ынталандырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға үлкен әсерін тигізеді. Виртуалды зертханалық жұмыстар студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады, тәжірибелік дағдыларын дамытады және оқу процесін жандандырады. Университет деңгейінде студенттерге физиканы зерттеуде виртуалды зертханаларды қолдану теориялық білімді практикамен ұштастырып, физикалық құбылыстарды өздігінен зерттеуіне мүмкіндік береді. Бұл тәсіл студенттерді ғылыми-зерттеу жұмыстарына баулиды, олардың мәселелерді өз бетінше шешу дағдыларын дамытады. Оқыту үдерісінде осындай заманауи технологияларды қолдану білім алушылардың білім деңгейін арттыруда тиімді әдіс болып табылады.

Сонымен қатар, заманауи технологияларды қолдану студенттердің креативтілік қабілеттерін дамытып, оқу материалына деген қызығушылығын арттырады. Интерактивті тақталар мен мобильді қосымшалар арқылы оқу материалын қызықты әрі түсінікті етіп жеткізу мүмкіндігі бар. Мысалы, интерактивті тақтада электромагниттік толқындардың таралуын немесе механикалық қозғалыстарды визуалды түрде көрсетіп, тақырыпты көрнекі түрде түсіндіруге болады. Мұндай тәсілдер студенттердің пәнді жеңіл әрі терең түсінуге, шығармашылық тұрғыда ойлауға мүмкіндік береді. Осылайша, оқыту үдерісінде интерактивті әдістерді қолдану оқу материалын меңгеруді жеңілдетіп қана қоймай, студенттердің логикалық және сындарлы ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Педагогикалық қызметкерлердің кәсіби деңгейін жетілдіруде оларды үнемі жаңа технологиялармен, оқыту әдістерімен таныстыру маңызды. Университет деңгейінде физика пәнін оқытуда қолданылатын заманауи әдістер студенттердің оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Мысалы, толықтырылған шындық және виртуалды шындық құралдары студенттердің оқу материалымен тереңірек танысуына және физикалық құбылыстарды өз көзімен көріп, бақылауына мүмкіндік береді. Бұл әсіресе нақты зертханалық тәжірибелерге қол жеткізу мүмкіндігі шектеулі жағдайларда өте тиімді. Осы әдістер арқылы студенттер өз бетімен эксперимент жүргізуге дағдыланып, ғылыми негізделген тұжырымдар жасау қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар,

оқытушылардың кәсіби деңгейін арттыру үшін сандық және ақпараттық технологияларды оқу процесінде қолдану жөнінде тұрақты түрде курстар, семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру қажет. Бұл шаралар оқытушылардың өз мамандығына деген қызығушылығын арттырып, оларды жаңа заманауи әдістерді қолдануға ынталандырады.

Физика пәнін оқытуда қолданылатын заманауи технологиялар педагогикалық мамандықтың беделін арттыруда да маңызды рөл атқарады. Жаңашыл педагогикалық тәсілдер мен технологияларды қолдану нәтижесінде студенттер физика пәнін терең түсініп қана қоймай, онымен байланысты ғылым салаларына қызығушылық танытады. Оқытушылардың заманауи технологиялармен жұмыс істеп, жаңа әдістерді қолдануы олардың кәсіби қызметінің сапасын арттырады, әрі педагогикалық беделін нығайта түседі. Әсіресе, цифрлық және мультимедиялық технологиялар арқылы сабақтарды жандандыру оқытушыларға студенттермен жаңа деңгейде қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде білім беру саласында жаңашылдық пен шығармашылықты қолдауға септігін тигізеді.

Зерттеулер көрсеткендей, сандық технологияларды тиімді қолдану студенттердің физика пәніне деген қызығушылығын арттыруға және олардың оқу нәтижелерін жақсартуға тікелей әсер етеді. Виртуалды зертханалар, интерактивті тақталар, мультимедиялық құралдар студенттердің өз бетінше ойлау, зерттеу және талдау дағдыларын дамытады. Бұл технологиялар оқу процесін тиімді етумен қатар, педагогикалық шеберлікті арттырып, оқытушылардың кәсіби деңгейін жоғарылатады. Білім беру саласында ақпараттық технологияларды қолдану студенттердің танымдық қабілеттерін және шығармашылық потенциалын дамытуда маңызды құрал болып табылады. Осы орайда, заманауи технологияларды оқу процесінде тиімді қолдану тек студенттер үшін ғана емес, сонымен қатар оқытушылардың кәсіби дамуына, олардың білім беру қызметінің сапасын арттыруға үлкен мүмкіндік береді.

Педагогикалық тәжірибені насихаттау мен тарату мақсатында заманауи технологияларды қолданудың табысты тәжірибелерін бөлісу өте маңызды. Университет деңгейіндегі оқытушылардың кәсіби біліктілігін арттыру үшін ақпараттық технологияларды қолданудың тиімді әдістерін кеңінен қолдану және олардың нәтижелерін ғылыми қауымдастықта бөлісу қажет. Педагогикалық тәжірибені насихаттау арқылы оқытушылар арасындағы ынтымақтастықты арттыруға, озық тәжірибелерді үйренуге және тәжірибе алмасуға мүмкіндік туады. Бұл білім беру саласында заманауи әдістер мен технологиялардың кеңінен қолданылуына ықпал етеді, сондай-ақ оқытушылардың кәсіби деңгейін көтеруге үлес қосады.

Қорытындылай келе, университетте физика пәнін оқытуда заманауи ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдану студенттердің білім алу процесін жандандыруға және олардың танымдық белсенділігін арттыруға оң ықпалын тигізеді. Бұл тәсіл оқытушылардың педагогикалық шеберлігін арттырып қана қоймай, олардың кәсіби деңгейін жетілдіруге, ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға және заманауи оқыту әдістерін меңгеруге мүмкіндік береді. Заманауи технологияларды тиімді қолдану оқытушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, ғылыми ізденістерге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, педагогикалық тәжірибені кеңінен тарату арқылы оқытушылардың өзара ынтымақтастығын нығайтуға және білім беру процесінің сапасын арттыруға болады.

Сондықтан, университеттегі физиканы оқытуда заманауи технологияларды қолдану арқылы педагогикалық қызметкерлердің ақпараттық мәдениетін арттыру, олардың кәсіби деңгейін дамыту, оқыту процесінің сапасын жоғарылату және педагогикалық мамандықтың беделін арттыруға ықпал етеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметов, Б.А. Педагогикалық шеберлікті арттыру әдістері. – Алматы: Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 256 б.
2. Назарова, С.Н. Педагогикалық қызметкерлердің ақпараттық мәдениетін дамыту: жаңа мүмкіндіктер. Жоғары білім саласы, 2021.-9(3).- 18-25 б.
3. Сапарбекова, А.К. Университеттік білім беру жүйесіндегі инновациялар. – Алматы: Ғылым, 2020. – 308 б.
4. Мырзахметова Ж.Н. Білім беруде заманауи технологияларды қолдану тәсілдері. Педагогикалық зерттеулер, 2020.- 12(1).- 22-27 б.
5. Кенжебеков М.С. Физиканы оқытудағы ақпараттық технологиялар. – М.: Высшая школа, 2018. – 320 б.

УДК 007.2

АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУШЫ ЖҮЙЕСІ

*Маннапова Торғын Мендикуловна,
магистрант, аға оқытушы.
М.Өтемісұлы атындағы БҚУ.
Орал қ.*

***Аннотация.** Білім беру үдерісінде Автоматтандырылған телекоммуникацияны қолдану және оның үлесі зерттелді. Бұл жұмыста оқытушының білім беру мақсаттарына қол жеткізу үшін мультимедиялық оқу құралдарын қолдануға ерекше назар аударылады. Мультимедиялық технологияларды пайдалана отырып, студенттердің оқу үрдісінде танымдық белсенділігі артады, олардың пәндерді оқуға деген қызығушылығының деңгейін арттырады, қажетті ақпаратты терең меңгеруге ықпал етеді, тәртіптілік, білім алушылардың жауапкершілігін тәрбиелейді және сол арқылы барлық білім беру процесінің тиімділігін жақсартады. Автоматтандырылған телекоммуникация күрделі оқу материалын түсінуге және есте сақтауға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Осының барлығы студент тұлғасының интеллектуалдық, шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді. Студенттің сыни, аналитикалық ойлауын дамытуға, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуге, өздігінен білім алу дағдыларына ықпал етеді. Мақалада ұсынылған нәтижелер практикалық маңызы бар және оқытушының мультимедиялық технологияларды пайдалана отырып, оқу үрдісінің тиімділігін арттырудағы әдістемелік нұсқаулары болуы мүмкін.*

***Кілт сөздер:** Автоматтандырылған телекоммуникация; Microsoft Class Server оқу платформасы, оқу үдерісі; оқытушы; пән; студент; техникалық оқыту құралы; технология.*

Автоматтандырылған телекоммуникациялық оқытушы жүйесінің мақсаттары

Автоматтандырылған телекоммуникациялық оқытушы жүйесінің (АТОЖ) негізгі мақсаты – білімді басқару және қызметші мамандықтарды жоғарылату. АТОЖ біліммен басқарудың және қашықтықтан оқытудың бағдарламалық–техникалық және ұйымдық-әдістемелік жүйелерін қарастырады.

АТОЖ келесі мақсаттарды шешеді:

- жобалар және бағдарламалармен басқаруға арналған білімдердің мақсаттық жүйелерін дайындау;

- қызметкерлерді қайта даярлау және мамандығын жоғарылатуды АТОЖ мультимедиялық курстарына қосып, шығындарды төмендету;
- автоматтандырылған режимде сабақтың дара жоспарын құру, жұмыстардың дара және топталған бақылау мүмкіншілігімен қызметкерлер мамандығын толассыз жоғарылату;
- АТОЖ-нің құралдарымен іскерлік сараптау жүйесінің (білімдерді тексеру жүйесіне қойылатын талап және қызметкерлерді жұмысқа қабылдау) бөлімі секілді тестілеу жүйесін дайындау;
- АТОЖ-нің әртүрлі құжаттарын қызметкерлердің басқарма құқымен қолдануды қамтамасыз ету;
- ұйымның кез-келген қызметкерін қосымша бағдарлама-ақпаратты орнатпай-ақ жұмыс жасау орнына тәуелсіз түрде АТОЖ-ге қосу (компьютерде техникалық және бағдарламалық талаптарға, және АТОЖ серверіне желі арқылы қосылу кезінде жауапты).

АТОЖ-дың ерекшеліктері

Менеджерлер үшін:

- автоматтандырылған кестелерді құрастыру;
- оқу жоспарларын тез жаңарту;
- оқу процесін және оларды басқарудың ыңғайлы, қарапайым бақылауы;
- кеңесшілер және студенттермен шапшаң байланыс.

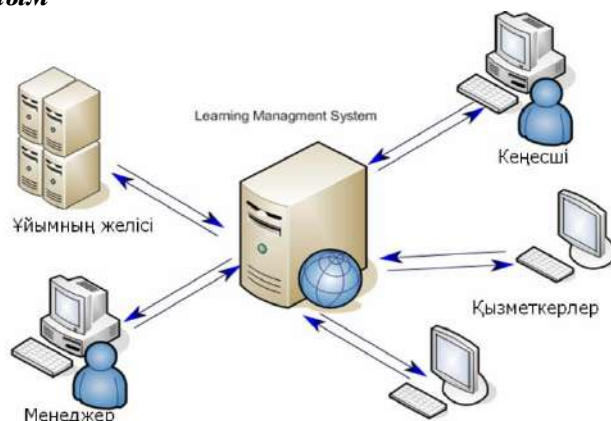
Кеңесшілер үшін:

- оқу-әдістемелік материалдарды тез жаңарту;
- жүйенің қолайлы уақытынан және тұрған жерінен тәуелсіз болатын жұмыстың ыңғайлы графигі;
- білімдерді бағалау жүйесінің толық жетілуі;
- тәжірбиелік, зертханалық және дәрістік жұмыстарда жұмысшы орындардың үлкен саны;
- жаңа оқу технологияларын енгізу;
- оқу нәтижелігінің статистикалық мәліметтері.

Студенттер үшін:

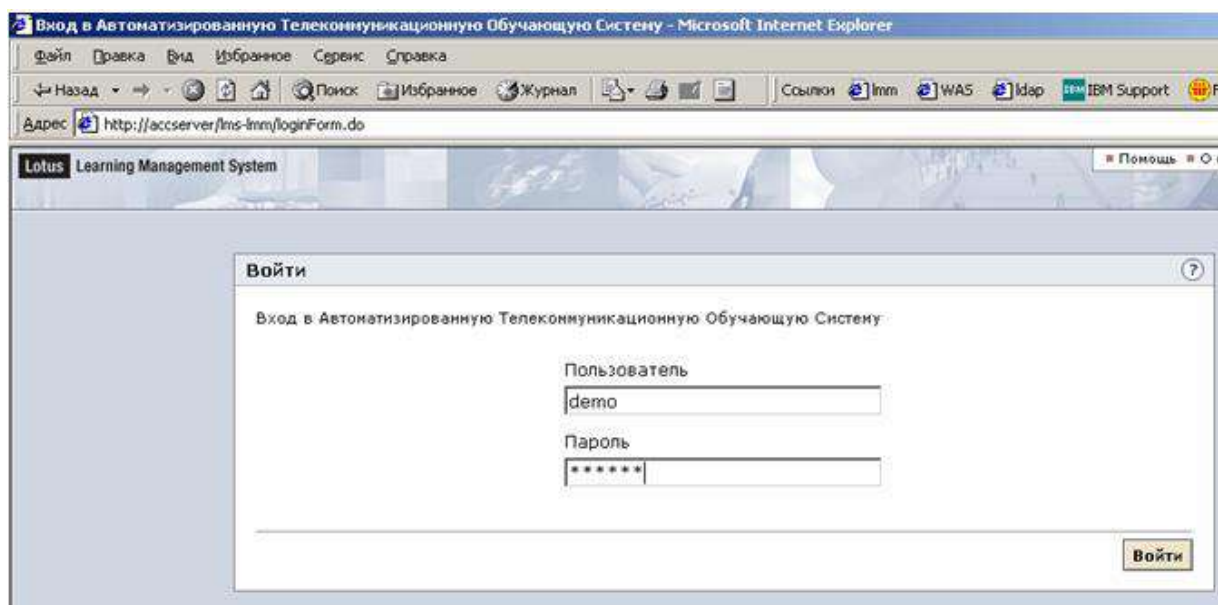
- қол жетерлік білімдерге уақыттан және орналасқан орындарынан тәуелсіздігі;
- нәтижелі оқудың дәрістік, тәжірбиелік және зертханалық жұмыстар материалын қайта-қайта қайталау мүмкіншілігі;
- алған білімдерін өзіндік тексеру;
- қосымша оқу (екінші мамандық немесе мамандандыруды алу) мүмкіншілігі;
- білім құнының субъективті төмендеуі.

Техникалық ұйым

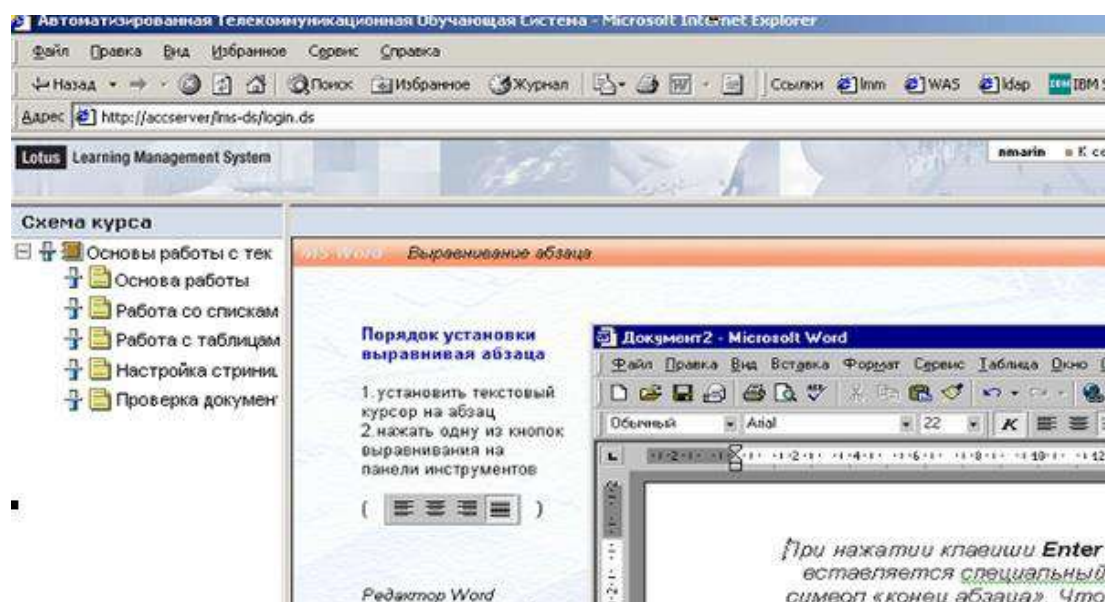

Ұйымда желі құрылымы алмастырылмайды, тек АТОЖ-дың бір сервері қосылады.

Жүйеге кіру - «Тіркеу» терезесі мәтіндік жолымен енгізілетін оқытылатын бірегей теңестірудің және пароль арқылы тіркелген қолданушылар жұмысының кезекті сеансының басы үшін арналған, ол тіркелген қолданушы туралы мәліметті анықтайды және жүйемен әрекеттестік процестердің дара статистикалық ақпараттарын жинастырады.

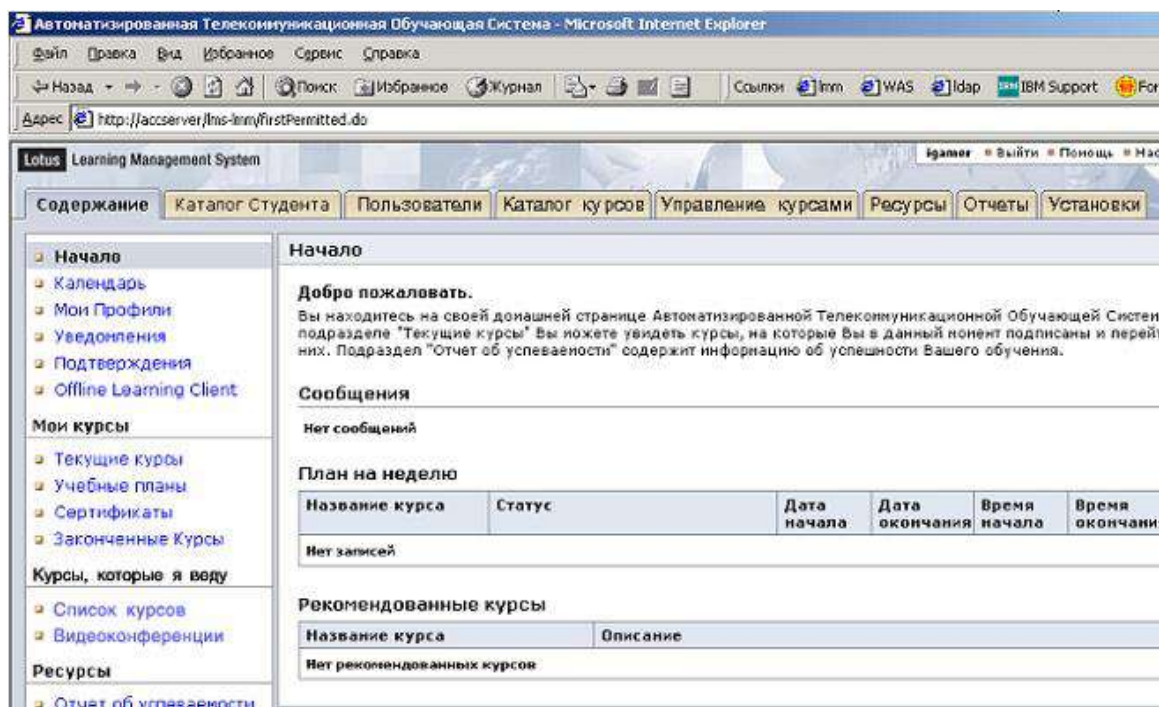
АТОЖ-дегі курс үлгісі - оқу элементінің (дәрістер, тәжірбиелік жұмыстар, тесттер) таңдалуы бірінші фрагменттен¹ басталады және ретпен орналасады.

Егер қандайда бір оқу элементінің үзіндісі қажет болып және басқасы қажет болмаса, онда басқарушы батырмалар көмегімен оған өтуге болады.

Фрагмент ([лат. fragmentum](#) — бөлінді, кесек, жарықшақ) — бүтіннің қандайда-бір бөлігі.

АТОЖ функционалы - Оқу курстарында администратор басқаруымен жүйеге әртүрлі функцияларды қоса салған басқару журналдары, үлгерім есептері, мультимедиа-қорлардың каталогтары бар.

Тесттік жүйе үзіндісі - Студенттердің білімдерін тесттік тапсырмалардың көмегімен бақылаулар бақылау мақсатын орындауды ұсынады. Әрбір мәтіндік тапсырмада дұрыс және дұрыс емес жауаптар есептеледі, ал нәтижелер үлгерім журналына тіркеледі.

АТОЖ-ні қолданушылардың жұмысы туралы толық есеп беру - Жүйе жұмысы администратордың және менеджерлер арқылы толассыз бақылау. 30-дан көп есеп берулер офистік қосымшалар форматында орналасқан. МБ сауалдардың негізінде кез-келген меншікті есеп беру нәтижелері жасалады.

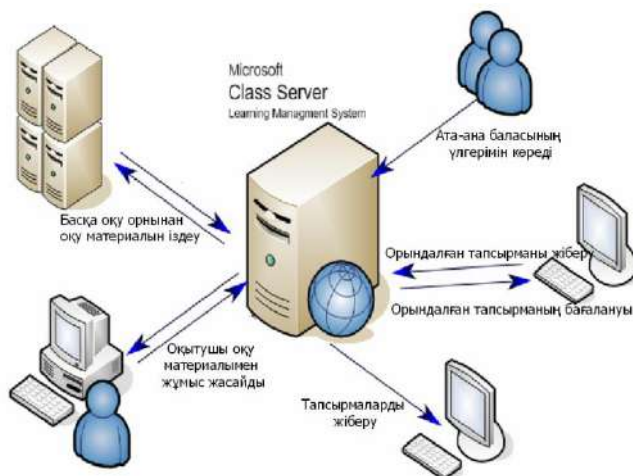
Microsoft Class Server оқу платформасы

Оқу платформасы Microsoft Class Server (MCS) оқуда негізгі процестерді автоматтандырады. Microsoft Class Server оқытушыларға арналған жаңа жоспарды, нәтижелі жоғарылауды ашады және жұмыстың жақсаруына оқу жоспары мен жаңа оқу әдістерін іске асырады.

Microsoft Class Server келесі функцияларды орындайды:

- **Оқу процесін жоспарлау.** Бұл жерде құрастырылмаған кесте немесе жүктеулер қарастырылады, ал оқу курсының жоспарлауға мазмұнды іріктеп алу, әдістемелерді талдау, стандарттар және т.б. жатады.
- **Оқу материалдарын және бақылау тапсырмаларын дайындау.** Түрлі бағдарламаларда жасалған материалдарды қолданумен қатар, бақылау тапсырмаларын дайындауға арналған қосымша аспаптарды қолдану, журналдарды толтыру, тексерулер және т.б.
- **Оқу материалдарын және тапсырмаларды тарату.** Оқытушының материалдарды экспорттау мүмкіншілігі бар, сондықтан әріптестерімен оларды алмастыра алады.
- **Білімді және үлгерім мониторингісін бақылау.** Студенттердің үлгерімін, олардың бақылау тапсырмаларын орындауын және т.б. есепке алуға болады. Нақты MCS-пен электронды журналға өтуге болады, осылайша ескішіл жұмыстан оқытушыны жарым-жартылай азат етеді.

Microsoft Class Server рамкаларында әрекеттестік сұлбасы - Нақты уақытта Microsoft Class Server-ді оқу мекемесінің автоматтандырылған басқару жүйесінің (АБЖ) кабинетіне құруға болмайды (ЖОО АБЖ, колледж АБЖ, мектептің АБЖ және т.б.).

Оларды құруға арналған перспективалы¹ платформа деп есептеу қажет, бірақ Microsoft-тың жаңа түрлері өзіне қашықтықтан оқыту білім жүйелерін, электронды оқу (e-learning) және парталдық шешімдерді біріктіреді.

Оқытушының жұмыс орыны (ең басты режим) - Microsoft Class Server оқу материалын және тапсырмаларды дайындауға, желімен студенттерге жіберуге, орындалған тапсырманы желімен алуға және оларды тексеруді орындауға көмектеседі. Бұл функциялардың автоматтандырылуы оқытушылардың уақытын босатады, сондықтан олар әрбір студентке көбірек назар бөледі.

Оқытушының жұмыс орыны (кеңейтілген режимде) - Интернет желісін белсенді қолданудың арқасында, Microsoft Class Server оқытушылардың қағаз жүзінде орындайтын көптеген администраторлық және кәсіпшілік тапсырмаларды орындауды автоматтандырады.

Административті интерфейс - Басқаруға арналған жүйемен арнайы администратор интерфейсі өңделген. Студенттерге берілетін стандарт және білім бақылауы аралығында талаптарға сәйкес байланыс орнатуға болады.

Студенттің тапсырмамен жұмысы - Жүйе әртүрлі үлгідегі тесттік тапсырмаларды жасайды. Тесттік тапсырмалар қайсыларына альтернативті² жауаптарды қоса жіберетін маңызды тапсырмалар (сұрақтардың) негізінде жасалады. Студент дұрыс жауап таңдауға, өз таңдауын дәлелдеуге тиісті. Сонымен қатар тесттік тапсырмаларда, студенттің жауап жазуына арналған тапсырмалар болады.

Оқу стандартын дайындау - Microsoft Class Server құрамына қосымша «Оқу стандарттардың редакторы» кіреді. Мұнда қажетті оқу стандарттарын тіркеп алуға болады. Стандартпен оқушы немесе студенттің жұмыс сәйкестігінде бірінен кейін бірінің ізін басу үшін авторлық стандарт дайындауға немесе ЖОО, орта немесе ең жақсы мектепке арналған базалық стандарт енгізуге болады. Сонымен қатар студентке немесе оқушыға берілетін бақылау тапсырмасы мен стандарттық талаптың аралық байланысын дайындауға болады.

1. Перспектива (фр. Perspective, лат. perspicio — анық көру) — денелердің пропорциялық бұрмалауы және формалары сияқты оларды көзбен шолу бақылау құбылысы

2. Альтернатива (лат. alter — екеуден біреуі) — екі заттан біреуін таңдау мүмкіншілігі; бұл сөз жиі қолданылады және екіден саны көбірек нұсқаларда.

Оқу материалын дайындау - Microsoft Class Server құрамына қорларды дайындау бағдарламасы кіреді. Бұл редактор – қарапайым және ыңғайлы. Материалға суреттер, flash және басқа объектілерді үстеп қосуға болады.

Тапсырма тағайындау - Көптеген тапсырмалар тапсырманы игеруді жеңілдететін және уақытты қысқартатын Шеберлер түрінде іске асырылған. Көркемдеуге тапсырмалар Шебері ұсынылады. Бұл қарапайым және мәлім интерфейс.

Берілген тапсырмалардың орындалуын бақылау - Студенттің жұмысын нақты уақытта байқауға болады. Тапсырма орындалғаннан кейін бақылау нәтижесі оқытушыға тапсырылады. Студенттерге қиындық тудырған сұрақтарды көріп шығуға және лайықты қабылдаулар жасауға болады.

Оқытушыға тапсырмалардың орындалғандығы туралы хабарлау - Жүйе тапсырмалардың орындалуын автоматты түрде бақылайды және оқытушыға тапсырмалардың орындалғандығы туралы хабар береді.

Шешім кезінде қиыншылық тудырған сұрақтарды қарастыру - Жүйе тесттік тапсырмалардың орындалу жұмысын сақтайды және шешім қабылдау кезінде қиыншылық тудырған тапсырмаларды қарауға және қайтадан тапсыруға рұқсат етеді.

Бағалаулар туралы есеп беру нәтижесі - Студенттің оқу нәтижелері үлгерім журналында сақталады. Журналды қарау қызметіне принтерден нәтижелерді шығару немесе Excel-де мәліметтер экспортының дайындаулары жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Есекешова М.Д., Алиханов Д.М., Гумаров Г.С., Маннапова Т.М. Кәсіптік білім беруде мультимедиялық технологияларды қолдану әдістемесі - С. Сейфуллина атындағы Қазақ агротехникалық университетінің баспасы. қ.Астана 2017. ISBN 9965-829-56-X. , оқу құралымы
2. Бөрібаев Б., HTML-тілінде Web-құжаттар жасау негіздері/ Б. Бөрібаев. – Алматы, 2004ж.
3. Мураховский В.И. Компьютерная графика/ В.И. Мураховский. –М: ООО «АСТ-ПРЕСС СКД»
4. Куртер, Дж. MS. Office/ Дж. Куртер. – СПб : Питер, 2000.
5. Борисенко А. Web-дизайн/ А.А. Борисенко. –М: Эксмо, 2008.

УДК 78.071.1

МҰХИТ МЕРАЛЫҰЛЫНЫҢ ӘНШІЛІК СТИЛІ

Мухамбетжанова А.А.,
М. Өтемісов атындағы
Батыс Қазақстан университеті
Орындаушылық өнер БББ
оқытушы-магистрі
Орал қ.

Аннотация: Қазіргі заман уақыты дәстүрлі орындаушы ұлттық қазақтың музыкасын қаз-қалпында бұзбай, өз бойына дәстүрлі музыка мәдениетінің рухани және эстетикалық құндылықтарды сіңірумен қатар нота мен еуропалық классикалық музыкасының мүмкіндіктерін білетін маман болуын және де оның қазіргі заманауи мәдениетінің әр түрлі қызмет формаларына бейімделуін қажет етеді. Мәдениеттің әр түрлі саласында өздерін көрсете алатын кәсіби тұлға тәрбиеленуі тиіс.

Қазақ халқының діні мен тілі, салт-дәстүрі бір бола тұра, ұлттық музыка өнерінде рухани мұрасының байлығын дәлелдей түсетін бірнеше аймақтық орындаушылық дәстүрлер бар екені белгілі. Ғасырлар бойы сабақтастығын жоймай келген мазмұны мен формасы жалпыхалықтық, жалпы қазаққа тән, бірақ бір-бірінен

орындаушылық стилі, мәнері өзгеше болып қалыптасып, Жетісу, Арқа, Батыс Қазақстан әншілік мектептеріне бөлінеді.

Қазақ ән өнерінің «алтын ғасыры» болып саналатын 19-ғасырда шырқау шыңына жеткен ауызша-кәсіби мәдениетімізде бастауын тереңнен алатын дәстүрлі ән өнерінің бірі - Мұхит сал есімімен байланысты.

Мұхит әншілік стилін үйреніп саралауда өте қарапайымнан күрделілікке бірте-бірте ауысу. Әншілік мектептегі домбыра сүйемелі мен қағыс қостау түрлерінің ерекшелігін ескеру. Дем қолдану әдістерімен дауыс ерекшеліктерінің өлшемі жайлы мағлұмат беру. Шәкірттің есту, есте сақтау қабілеттерін дамыту және әншілік өнерге құштарлығын, ынтасын арттыруға ықпал ету.

Кілт сөздер: Ренессансын әкелді, «айдай» әндер, «миксолидийлік» лад, диапазоны ундецима, мажорлық гексахорд, (a1-d2), регистр, өлеңді-аспаптық стиль, аймақтық стиль, эпикалық серпініс, қолдың ритмикалық әдісі, төкпе күй қағидасы, орама қағыс, қара қағыс, түйдек қағыс, айдай қағыс, ілме қағыс, алма кезек қағыс, теріс қағыс, суырып салма негізгі, ауызша-кәсіби мектеп.

Мұхит (Мұхамбеткерей) Мералыұлы (1841-1918) – Батыс Қазақстан кәсіби ән мектебінің негізгі тұлғасы, аймақтағы әншілік мектептің ірге тасын қалаған айтулы өнер иесі, дарабоз әнші, ақын, композитор. Мұхит салдың өзіндік әншілік стильдік ерекшеліктерін айта келе, сол уақыттағы белгілі тарихи оқиғалар мен мәдени шарттарға байланысты айқындалады.

Мұхит сал «тіршілікте өнерді бәрінен жоғары қойып, атақты, дәулетті ұрпақтан бола тұра өмірдің нарқын байлықтан, барлықтан іздемей, барша саналы өмірін өнерге бағыштады» [1, 29 б]. Батыс Қазақстанның ән өнерінің дамуына өзіндік Ренессансын әкелді [2, 69 б]. Өз аймағының өнерге тұнған ән мәдениетін және музыкалық-поэзиялық дәстүрін мұра еткен Мұхит, аймақтық ән өнеріне өзіндік жаңа леп қосып, жаңа шырқау шыңына көтерді. Өз дәуірінің болмысын ұғыну арқылы, оның өзіндік дүние танымы арқылы Мұхит сал ән өнеріне деген жаңа мазмұн, жаңа форма, жаңа орындаушылық әдістер әкелді. Бұл тұрғыда әнші-ұстаз С. Жанпейісова: «Мұхит әндерінің құрылысының өте күрделілігі, диапазон кеңдігі, рух биіктігі мен өлшем ырғақтары оның өзінше бөлек ән мектебі ретінде қарастыруға негіз болды» - дейді [3].

Мұхит әндері кәсіби дәстүрлі музыка қоғамына өзіндік жаңа орамын, өзіндік стилін белгіледі. Батыс Қазақстанның ән стилі анық, айқынды мөрі бар, қайталанбас өзіндік ерекшелігі қалыптасқан, басқада дәстүрлі музыкасынан айтарлықтай өзгешіліктерді байқатады. Осы тұрғыда Б. Тұрмағамбетова: «Мұхит әндері бүкіл өлке өнерін көз алдыңызға әкелетін сазгердің өскен ортасы ежелден жыраулардың, тарихтан белгілі айтыс ақындары мен жыршылардың ордасы болды әрі XIX ғасырда шырқау шыңына көтерілген даңқты күйшілік мектептерге тұспа-тұс келді. Осындай екі түрлі өнерден сусындап өскен Мұхит шығармашылығына бұл жанрлардың ықпалы зор болды. Композитор туындыларының құрылымынан, даму желісі мен әуендік-интонациялық бағытынан, ладтық түзілімінен осы қалыптасқан дәстүрлердің әсері айқын сезіледі» - дейді [4].

Ал біздің негізгі мақсатымыз, осы Мұхит әндерін, оның шығармашылығын, стильдік ерекшеліктерін барынша ажырата отырып, студенттерге қолайлы, түсінікті әдіс-амалдармен түсіндіру. Алдымен Мұхит өмірі мен шығармашылығын тереңірек талдап, зерттеп жүрген ғалым-зерттеушілер Б. Тұрмағамбетованың осы бағытта жасалған еңбектерімен, музыкатанушы М. Құрманғалиеваның «Мұхит-сал» атты Мұхиттың өмірі мен шығармашылығы жайлы еңбегіне тоқтап кеткенді жөн көріп отырмыз.

М. Құрманғалиеваның «Мұхит сал» атты еңбегіне келер болсақ, композитордың өмірі мен шығармашылық жолын үш кезеңге арнау әндер, философиялық тақырыптағы әндер және жоқтау тақырыбындағы әндерге бөліп, шығармаларын

соған сәйкес топтаған: «Первый этап творческого пути – песни-посвящения, молодежная мужская лирика. Второй этап – песни «осмысления» бытия, философские эссе, созданные под впечатлением жизненных обстоятельств, интересных встреч. Например, цикл песен, навеянных творчеством Бала Ораза (Айдай, «Үлкен айдай», «Көк айдай», и др)» - дейді [2, 21 б]. Дей келе, *арнау әндеріне*: «Алуаш», «Ақ Иіс», «Қилым», «Қилаш», «Күләй», «Айнамкөз», «Қоқыш», «Дәметкен», «Еркем», «Қол жетпес», «Дидар», «Ілгек», «Келіншек», «Паңкөйлек», «Бала Ораз» (Жылқышы). *Философиялық тақырыпқа*: «Айдай», «Көк айдай», «Кіші айдай», «Үлкен айдай», «Әриайдай», «Арна айдай», «Иіс», «Бейнем-ау», «Кербез қыз», «Жайма қоңыр», «Жантелім», «Жылой», «Көкжар», «Дөңасқан», «Ақсойқан». *Ал жоқтау әндеріне*: «Зәуреш», «Даған-ау», «Дүние-ау», «Қыпшақ», «Дүние», «Демалыс», «Қара қаншық», «Алпыс торы», «Мұхит сал» деп Мұхит шығармашылығын үш кезеңге бөлген. Ал осы тұрғыда зерттеуші Б. Тұрмағамбетова: «Зерттеушінің мұндай жүйеленуінде ән мазмұнының қарама-қайшы пікір туғызатын тұстары кездеседі» [1, 25 б] дей келе, М. Құрманғалиеваның кейбір тұжырымдарына қарсы пікірлер айтады. Мысалы М. Құрманғалиева «Көк айдайды» философиялық тақырыпқа топтаса, Б. Тұрмағамбетова ол тұжырымға қарсы пікір білдіртіп, «Көк айдай» әнін ғашықтық әнге жататынын айтады. Сондай-ақ, «Кербез қыз» әнінің мазмұнында да философиялық топқа енгізудің еш негізі жоқ екенін, ал осы философиялық топқа топтаған «Әриайдай» сөзінен махаббат сезімі анық көрінетінін айтқан. Осы философиялық топқа енгізген «Иіс» әнін, Б. Тұрмағамбетова әннің поэзиялық мазмұнына қарап философия емес, арнауға жақын екенін айтқан. Айта кететін жәйт, бұл ән туралы Ғ. Құрманғалмевтің шәкірті, Мұхит әндерін жалғастырушы, әнші Сағадат Рахметжановтың айтуынша бұл ән Ғ. Құрманғалиевтің орындауында жазылған аудио запись жоқ, жалпы көп орындалмай қалған әндерінің қатарына жатады дейді. Әннің поэзиялық мағынасына байланысты Б. Тұрмағамбетова философия емес, арнау әніне жүйелеу оның ішкі табиғатын нақты ашатынын айтады.

Сондай-ақ, М. Құрманғалиеваның «Демалыс» әнін жоқтау тақырыбына енгізген пікіріне Б. Тұрмағамбетова: «Бұл туындыда сал-серілер творчествосында жырланатын жастықты жоқтау, немесе досты, сүйген адамын іздеп сағыну, мұңаю, қайғы жоқ» [1, 25 б] деп, М. Құрманғалиеваның бұл тұжырымына да қарсы пікір айта келе, Мұхит шығармашылығындағы «айдай» атты цикл бар деп оған бөлек тоқталған.

М. Құрманғалиева «айдай» әндерін композитор өмірінің екінші кезеңіне жатқызып, Бала Оразбен байланыстырған: «Көк айдай», «Кіші айдай», «Үлкен айдай», «Айдай». Ал, Б. Тұрмағамбетова бұл пікірге қарсылық көрсетіп, жалпы «айдайларды» өмірге әр кезеңде келген шығармалар деген пікір айтады. Сөз тіркесіндегі «айдайлар» белгілі кәсіби авторлар шығармаларындағы «Хаулау», «Гәкку», «Хаудыр» сияқты болып аталатын лексикалық сөздердің бірі деген пікір айтады. Б. Тұрмағамбетованың көз қарасы бойынша «айдай» әндерін біріншіден музыкалық табиғатына қарап, екіншіден поэзиялық мәтін сөздеріне назар аударып олардың адамның өмірінің кезеңдеріне сәйкестендіріп (жастық, орта жас, және қарттық кезең) қай кезде шыққан туынды екенін қарастыруға болады дейді. Мысалы салыстырмалы түрде қарайтын болсақ, жоғарыда айтып кеткеніміздей М. Құрманғалиева Мұхиттың «Көк айдай» әнін философиялық топқа жатқызса, Б. Тұрмағамбетова бұл әннің музыкалық ырғағы сергек, батыл, ойнақы орындалуы, мазмұны адамның жас кезеңіне сәйкес суреттеледі деген пікір айтады. Және де поэзиялық мағынасына көңіл бөліп, махаббат, жастық сезімді жырлайтынын айта келе, бұл әнді композитордың жастық шағындағы әніне жатқызған. Келесі «Кіші айдай» әнін М. Құрманғалиева композитордың философиялық әніне топтаған болса, Б. Тұрмағамбетова бұл тұрғыда: «...мен кепіл өткен жастық келмесіне деген жолдардан жастық шағы өткен адамның, артта қалған дәуренді еске алу сезімі, яғни орта жастағы адам сөзіне келіңкірейді» - деген пікірде [1, 276].

Ал «Үлкен айдай» әнінің поэзиялық мағынасынан Мұхиттың өз туындасы деп таныстыра басталған әнді Б. Тұрмағамбетова *Мұхитың салады енді айдайына* деген жолдан автордың қолтаңбасы анық көрініп тұр дей келе, өмірдің жақсылығы мен шуағын өнеге етіп айтқан өсиеті сияқты қабылданады деген пікір айтады: «Мұнда ешқандай махаббаттың, жастық дәуреннің суреттелуі жоқ. Мәтініне қарап, адамның кемелденген шағында туған философиялық шығармаға топтауға болады» дейді [1, 27-28 б]. Бұл ән тұрғысынан да екі ғалым философиялық тұжырымға келгендерін байқаймыз.

Ал, «Мұхит сал» әні бойынша екі түрлі пікір айтылады: М. Құрманғалиева оны жастық шаққа (бірінші бөліміне) жатқыза, Б. Тұрмағамбетова бұл әнді мәтініне қарай және «автопортрет» ретінде «өмірінің соңғы бөліміне жатқызуға болады» деп жазады (28.б). Бұл пікір, біздің ойымызша, дәлелсіз сияқты, өйткені мәтіні бойынша, әннің қай кезде шыққаны анық емес. Ал, оның «Автопортретті» болғаны әншінің жасымен еш байланысы жоқ. Тағы бір жансақ ой әннің сазы (лад) бойынша айтылған. Б. Тұрмағамбетова мұны «миксолидийлік» деп жазады. Оны кілтте фа # жоқтығынан шығарған шығар (соль мажорда). Ал, шын мәнінде әннің әуенінде бірде бір фа немесе фа # ноталары мүлдем жоқ болғанымен, сүйемелдеуде фа # бар. Сондықтан миксолидийлік ладтың бояуы, әрине, естілмейді. Ендеше, әннің диапазоны ундецима болып тұрса да, лад толық октавалық емес (мажорлық гексахорд).

Мұхит әндері, поэзиялық тұрғыдан (тақырыб жағынан) алатын болсақ, ауқымды. Барлық әннен делік махаббат тақырыбы қамтылады. Ол қызға деген сезімімен қатар халқына деген, жеріне, өнерге деген махаббат, жастық шаққа деген махаббат т.б, жалпы ерекшелігінің бірі – әндерінің негізгі, махаббат тақырыбына келіп түйіседі. Мүмкін содан да шығар, композитордың әндерін нақты тақырыпқа бөлу, ғалымдар арасында кейбір қарама қайшылықтарды туғызады.

Жалпы пәнінің әдіснамасы бойынша, алдымен студентерге кәсіби әндерге қатысты әннің шығу тарихын анықтау болып келетін болғандықтан, оның шығу поэзиялық мәні, содан барып әннің ерекшелігі де шығады. Осы бағытқа байланысты, біздер композитор шағармаларының поэзиялық мағынасынан әннің шығу тарихы мен қатар өмірінің кезеңдеріне сәйкестендіріп – 1) *махаббат, сал-серілік* (ғашықтық және қыздарға арналған), 2) *кәмет шақтағы арнаулар, өзі және өнер туралы*, 3) *философиялық тақырыбындағы әндер* деп және музыкалық құрылымдарының күрделілігіне қарай жіктеуге тырыстық.

Композитордың махаббат және сал-серілік шағында шыққан әндер немес *ғашықтық және қыздарға арналған* әндер деп жүйелейміз. Поэзиялық мәтіндерінен анық көрініп тұрған: «Айнакөз», «Көк айдай», «Дәметкен», «Алуаш», «Жайма қоңыр», «Еркем», «Кербез қыз», «Қол жетпес», «Қилаш», «Әриайдай», «Қоқыш» әндерін осы аталған топқа енгіздік. Бұлардың ішінде шоқтығы биік әндерге әрине «Айнакөз» әнін жатқызамыз. Ән біріншіден диапазоны кеңдігімен (a1-d2) ерекшеленсе, екіншіден әншіден кәсіби орындау шеберлікті талап ететін композитордың күрделі шығармаларының бірі. Орындау барысында Мұхит мектебіне тән домбыраны екпінді және теріс қағыспен қара қағыстарды алма кезек алып ойнаумен қатар, әнге тән екпінділікті ұстап отыру қажет. Бұл тұрғыда әнші-ұстаз С. Жанпейсова: «Айнакөз – анау-мынау әншіге шаужайынан ұстата салатын арзан дүние емес. ...бұл әннің қиындығы – Батыстың домбыра сүйемелі негізінде бір деммен үзбей, шырқап айтылуында жатыр» [3, 8 б].

Мұхит Мералыұлының шығармашылығын қолайлы, түсінікті және жетімді болу үшін диапазон және тақырып жағынан саралап қарауды ұсынамыз:

	Биік регистрдегі әндер	Орта регистрдегі әндер	Төменгі регистрдегі әндер
<i>Махаббат және</i>	«Айнакөз»,	«Дәметкен»	«Алуаш»

<i>сал серілік</i> (ғашықтық және қыздарға арналған)	«Көк айдай»	«Қоқыш» «Қиладш» «Жылқышы» «Жантелім»	«Жайма қоңыр» «Қол жетпес» «Еркем» «Кербез қыз» «Әриайдай»
<i>Кәмелет шақтағы арнаулар, өзі және өнер туралы</i>	«Паңкөйлек» «Мұхит сал» «Кіші айдай» «Үлкен айдай» «Зәуреш»	«Ақ иіс»	«Демалыс» «Иіс»
<i>Философиялық тақырыпта</i>	«Дүние-ау» «Қара қаншық»	«Көкжар»	«Дүние» «Дағанау» «Дөңасқан»

Мұхит стилін тек әншілік деп айту қиын. Ол – өлеңді-аспаптық стиль. Мұхит әнін орындаушы алдымен шебер домбырашы, одан кейін кең диапазонды орындаушы болуы қажет. Сондай-ақ, копозитордың ән орындаудағы бірден бір техникасы – домбыра қағысы. Ол оң қол буыны арқылы іске аспақ. Және де сол қолғада ерекше ойнау техникасын қажет етеді, қазіргі кезде аталған аймақтың көптеген әншілері үшін күрделі мәселе. Егер орындаушының сол қолы екпінді түрде ыңғайлы позицияда домбыра сағасында әннің ырғағына байланысты ойнауға тырасса, ал оң қолы ұдайы, тоқтаусыз аймақтық стильге тән қағыстарын ойнап, әнге жалынды, жігерлі эпикалық серпініс береді.

Оң қолдың ритмикалық әдісіне келер болсақ, яғни «қағыс» техникасына, жоғарыда айтып кеткендей, ол әдіс ең алдымен аймақта қалыптасқан төкпе күй қағидасында болмақ. Осы тұрғыда М. Құрманғалиева: «Основные штрихи домбровой партии, используемые в песнях Мухита: орама қағыс, қара қағыс, түйдек қағыс, айдай қағыс, ілме қағыс, алма кезек қағыс, а также теріс қағыс. Некоторые из них, как, например, адай қағыс – относятся к верхсложным [5, 88 б]

Барлық айтылған жанырлар, орнықты, бикем суырып салма негізгі тірегі бар ауызша-кәсіби мектеп орнатты. Қайталанбас үлкен мектеп пен өзіндік қағидалар қалыптасқан Мұхит Мералиевтің бүгінгі күнгі жалғастығынан аңғарамыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Тұрмағамбетова Б.Ж. Қазақстанның Батыс аймағының ән мәдениеті. – Алматы: «Тау-Самал», 2009.
2. Құрманғалиева М. Мұхит сал. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005.
3. Жанпейсова С. // Батыс қазақстан облысы, Қаратөбе ауданында Мұхит кесенесінің ашылуына арналған Республикалық конференцияда жасалған баяндама. Қыркүйек, 2006 ж.
4. Тұрмағамбетова Б.М. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты. // Түркістан газеті . 25 сәуір 2013. №16.
5. Құрманғалиева М. Диссерт.жумыс. 2009.

Х.СҮЙІНШӘЛИЕВТІҢ «ҚОРҚЫТ АТА КІТАБЫ» ЗЕРТТЕУ ЕҢБЕГІ: ТАНЫМДЫҚ-ҒИБРАТТЫҚ МӘНІ ЖӘНЕ ҚОРҚЫТ КІТАБЫНЫҢ РУХАНИ МАҢЫЗЫ (ТАРИХИ-САЛЫСТЫРМАЛЫ, ТИПОЛОГИЯЛЫҚ ТАЛДАУ)

Мутиев Зинулла Жаксылыкович
Ф.ғ.к., доцент, БҚУ профессоры,
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті,
Орал қ.

***Аннотация:** Смарт технологиялардың білім беру процесінде, оның ішінде сабақтарда қолданудың тиімділігі зор. Әлемдік білім беру жүйесінде цифрлық құралдар мен смарт технологиялардың кеңінен қолданылуы оқыту мен оқуды жетілдіруге үлкен мүмкіндік беруде. Мақалада смарт тақталар, интерактивті платформалар, виртуалды оқыту құралдары және басқа да инновациялық технологиялардың сабақ барысында магистранттардың білімін тереңдету, шығармашылық қабілеттерін дамыту және оқу процесін қызықты ету үшін қалай пайдаланылатыны қарастырылады. Смарт технологияларды тиімді қолдану арқылы оқытушы мен магистранттар арасындағы кері байланыстың жақсаратыны, оқу материалдарының көрнекі түрде ұсынылуы және магистранттардың пәнге деген қызығушылығы артатыны көрсетіледі. Сонымен қатар, автор білім беру мекемелерінде смарт технологияларды енгізудің кейбір қиындықтары мен оларды шешу жолдарын да талқылайды. Мақала білім беру жүйесіндегі заманауи технологиялардың мүмкіндіктері мен артықшылықтарын көрсетуге бағытталған.*

***Кілт сөздер:** смарт-технология, жасанды интеллект, семинар, «Қорқыт ата кітабы, типологиялық талдау, салыстырмалы-тарихи талдау.*

Филология факультетінде өтіп жатырған «Тәжірибе алаңы: филологиялық білім берудегі смарт технологиялар мен әдістемелер ресурсы» тақырыбындағы әдістемелік айлықтың аясында «Қазақ тілі мен әдебиеті», «Филология: қазақ тілі» мамандықтарында оқитын 1-курс магистранттарына (М ҚТӘ-11, М ФИЛ-11 топтары) «Әдебиет тарихын дәуірлеудің теориялық негіздері» пәнінен «Ханғали Сүйіншәлиевтің «Қорқыт ата кітабы» зерттеу еңбегі: танымдық-ғибраттық мәні және Қорқыт кітабының рухани маңызы (тарихи-салыстырмалы, типологиялық талдау)» тақырыбында екі жұп (пар) семинар сабақ (смарт технологияны пайдалану әдісі) өткізілді.

Сабақта магистранттардың жаңа технологияны игеруге деген қызығушылықтары мен құштарлықтары ерекше байқалды. Үш топқа бөлінген шәкірттер смарт технологияның түрлі ресурстарын практикалық сабақта қолдану жолдарын айқындап, белсенділік танытты.

Мәселен, 1-топ Х. Сүйіншәлиевтің «Қорқыт ата кітабы» мақаласын тарихи-салыстырмалы тұрғыдан талдап қана қоймай, сабақ барысында «D-ID: AI Video Generator» [2] бағдарламасы арқылы Х.Сүйіншәлиевтің бейнесін сөйлетті. Бұл технологияның маңызы мынада: Жасанды интеллект арқылы авторлар мен кейіпкерлердің ойларын тыңдай отырып, әдебиет немесе тарихты тереңірек түсінуге болады. ЖИ арқылы кейіпкерді немесе авторды «сөйлету» сабақты тек біржақты тыңдау процесінен интерактивті диалогқа айналдырады, тіл мен әдебиет сабақтарында бұл әдіс диалогтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Жасанды

интеллект автордың немесе кейіпкердің көзқарасы мен мінез-құлқын нақты және жан-жақты аша алады. Бұл әсіресе әдеби шығармаларды талдау кезінде маңызды: кейіпкердің әрекеттері мен сөздерін түрлі аспектерден қарастыруға мүмкіндік береді. ЖИ кейіпкердің немесе автордың сөздерін сол заманның контекстінде немесе оның көзқарасы бойынша жеткізе алады. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға көмектеседі. «Қорқыт ата» кітабын сатуға арналған сайт құрастырды. Сайттың жоспарын «ChatGPT» [3] жасанды интеллектісімен құрды, сайт құрастыруға арналған «Tilda Publishing» [4] платформасын шебер қолдана білді.

Өз кезегінде 2-топ магистранттары тақырыптың танымдық-ғибарттық мәніне тоқталып, шығарма сюжеті бойынша «ArtGeneration» платформасымен жыр кейіпкерлерінің суретін жасады және олардың іс-әректтерін қысқаша сипаттап, оқырман қиялындағы әдеби образды жасанды интеллект арқылы кескіндеп берді. ART Generation — жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін шығармашылық және өнер платформасы, оның басты мақсаты — пайдаланушыларға жоғары сапалы өнер туындыларын автоматты түрде жасауға мүмкіндік беру. Платформа негізінен бейнелеу өнері, графика, иллюстрациялар, әуендер мен мәтіндер сияқты шығармашылық контенттерді генерациялайды. Платформаға кірген пайдаланушы өз шығармашылық идеяларын немесе тапсырмаларын енгізе алады, мысалы, белгілі бір стильде сурет салу, музыка немесе мәтін генерациялау сұранысы. Пайдаланушының енгізген деректері (сипаттамалар, тақырыптар, сөздер, үлгілер және т.б.) жүйе үшін бастапқы нүкте болады. Жасанды интеллект жүйесі енгізілген мәліметтерді өңдей отырып, бірнеше шығармашылық әдістерді қолдана отырып, жаңа туынды жасайды. Мұнда нейрондық желілер мен алгоритмдер тек визуалдық, мәтіндік немесе дыбыстық сипаттамаларды ғана емес, сонымен қатар стилистикалық элементтерді, композицияны және басқа да эстетикалық аспектілерді ескеріп, туындыны қалыптастырады. Платформа пайдаланушыдан кері байланыс алуға да мүмкіндік береді, мысалы, пайдаланушы дайын жұмысты өзгерту, түзету немесе қосымша элементтерді енгізу сұранымдарын бере алады. Бұл процестер ЖИ алгоритмдерін одан әрі жетілдіруге және туындыны дәл бейімдеуге септігін тигізеді. Осылайша, ART Generation [5] платформасы шығармашылық қызметке негізделген тапсырмаларды автоматтандырып, қолданушыларға өнер туындыларын жасау барысында уақыт пен күшті үнемдеуге мүмкіндік береді, сонымен қатар оларды жаңа және ерекше идеялармен таныстырады.

Сонымен бірге, 3-топтың білім алушылары «Қорқыт ата кітабына» әдеби типологиялық талдау жасап, Қорқыт ата жырларын «SOTA» [6] бағдарламасымен ән ретінде ұсынып, көрерменге тыңдатты. Ізденушілер бұл платформаны қолдану арқылы Қорқыт ата жырларын жаңа форматта меңгеруге болатынын аңдатты.

Sota бағдарламасының жұмыс жасау принципі: Sota — қазақ тіліндегі жасанды интеллект (ЖИ) негізінде жұмыс істейтін мәтіндерді өңдеу және сөйлесу жүйесі. Оның басты мақсаты — табиғи тілде сұрақтарға жауап беру, мәтіндермен жұмыс істеу және түрлі тапсырмаларды орындау. Sota бағдарламасы қазақ тілін түсіну мен өңдеуге бағытталған, сонымен қатар басқа тілдерде де қолданыла алады. Sota әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. Мысалы:

1. Сұрақтарға жауап беру — пайдаланушының қойған сұрағына қазақ тілінде мәнді әрі дәл жауап береді.

2. Мәтіндерді генерациялау — белгілі бір тақырып немесе сұраныс бойынша жаңа мәтіндер жазып береді.

3. Мәтіндермен жұмыс жасау — мәтіндерді өңдеп, түзетіп, қорытынды жасайды, ақпаратты жинақтайды. Сөйлеу синтезі — тексттен сөйлеуге ауыстыру (текстті дауыстап оқу). Sota бағдарламасының негізгі ерекшелігі — қазақ тіліндегі мәтіндер мен сұрақтарды дәл әрі түсінікті түрде өңдеуде. Бұл ЖИ жүйесі қазақ тілінің ерекшеліктерін ескере отырып, тілдік құрылымдарды және мәдени контекстті дұрыс қолдануға тырысады.

Жинақтай айтқанда Sota бағдарламасының жұмыс принципі — қолданушының тілдік сұраныстарына жауап беру, қазақ тілін түсіну және өңдеу қабілетіне негізделген. Ол нейрондық желілер мен табиғи тілде өңдеу технологияларын қолдана отырып, адамның қарым-қатынасына жақын, тиімді және дәл жауаптар беру арқылы білім мен ақпаратты жеткізу міндетін атқарады.

Семинар сабақтың қорытынды бөлімінде оқытушы магистранттарға «Quizizz» [7] қосымшасы арқылы тест өткізіп, алған білімдерін бағалауды жарыс түрінде ұйымдастырды. Quizizz — онлайн тестілеу және білімді тексеру үшін қолданылатын танымал платформа. **Куиздердің артықшылықтары:**

1. **Белсенді оқыту** – Куиздер белсенді түрде оқу процесіне тартуға көмектеседі. Олар тек пассивті тыңдаушы емес, тапсырмаларға жауап беру арқылы өз білімдерін тексеріп, оны бекітеді. Бұл оқушылардың ақпаратты ұмытпай, ұзақ уақыт есте сақтауына ықпал етеді.

2. **Жылдам кері байланыс** – Куиздер арқылы өз жауаптарын бірден тексере алады, бұл олардың қатесін тез түсініп, дұрыс жауапты табуға мүмкіндік береді. Оқытушы үшін де магистранттардың білім деңгейін жылдам бағалауға жағдай жасайды.

3. **Магистранттардың-мотивациясын арттырады.** Куиздер жеңіл әрі қызықты тапсырмалар арқылы шәкірттерді ынталандырады. Тесттік тапсырмаларды шешу кезінде оларға «балл жинау», «нәтиже көру» сияқты элементтер қолдау көрсетіп, оқуға деген қызығушылығын арттырады.

4. **Мазмұнды Һәм нәтижелі бағалау.** Куиздер оқытушыға әрбір тақырып немесе бөлім бойынша оқушылардың білім деңгейін тексеруге мүмкіндік береді. Бұл арқылы оқу материалының қай бөлігі қиын болғанын анықтап, келесі сабақтарды соған сәйкес жоспарлауға болады.

5. **Магистранттардың өз-өзін бағалауы.** Куиздер магистранттарға өз білімдерін бағалауға мүмкіндік береді. Олар тапсырмаларды орындау арқылы өздерінің күшті және әлсіз жақтарын анықтап, алдағы уақытта қандай бағытта жұмыс істеу керектігін біледі.

5. **Топтық жұмыс үшін ыңғайлы.** Куиздер командалық жұмысқа да қолайлы. магистранттар топпен бірігіп, жауап беріп, бір-бірінен үйренеді. Бұл әдіс өзара тәжірибе алмасуға, коммуникативті дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

6. **Қысқа мерзімді нәтижелер.** Куиздер уақытты үнемдей отырып, нәтижелерді жылдам көрсетеді. Әдетте, олар қысқа мерзімді білімді тексеруге арналған, сондықтан магистранттың нақты қай жерде қиындық тудыратынын бірден көруге болады.

7. **Оқытуды ойынға айналдыру** - Куиздер ойын элементтерін енгізу арқылы оқу процесін жеңіл әрі қызықты ете алады. «Балл жинау», «сұпайлар жүйесі» немесе «лидерлер тізімі» сияқты мотивациялық құралдар магистранттардың қызығушылығын арттырады.

Ашық сабаққа факультет ұстаздары, әдіскер мамандар қатысты. Куиз тестіге магистранттармен бірге факультет деканының оқу-әдстемелік жөніндегі орынбасары, жас ғалым, магистр Нәби Әли Ғаббасұлы да қатысып, қызығушылық танытты. Сабақ соңында университеттің әдістемелік жұмыс және білім беру технологиялары бөлімінің әдіскері Ермекбаева Лаура Жасұзаққызы, аға оқытушы, Тіл мен әдебиет мұғалімдерін дайындау БББ жетекшісі Тұрғаналиева Ганмиркүн Ганмирханқызы қатысып, сабақтан алған әсерлерімен бөлісті, пән оқытушысы мен магистранттарға шығармашылық табыс тіледі, сабақтың өз мақсатына жетуімен құттықтады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сүйіншәлиев Х. Қорқыт ата кітабы. Кітапта: А.С. Еспембетов, А.С.Ақтанова, А.Қ. Жундибаева. Әдебиет тарихын дәуірлеудің теориялық негіздері: оқу құралы – Алматы: Бастау. 2019-360 бет.

2. UR: <https://www.d-id.com/> (Қаралған уақыты: 30.10.2024)
3. URL: <https://chatgpt.com/g/g-mzFm1dKjW-chat-gpt>. (Қаралған уақыты: 01.11.2024)
4. URL: <https://tilda.cc/ru/> (Қаралған уақыты: 01.11.2024)
5. URL: <https://artgeneration.me/> (Қаралған уақыты: 01.11.2024)
6. URL: <https://sotaai.in/> (Қаралған уақыты: 01.11.2024)
7. URL: <https://quizizz.com/join/?locale=ru> (Қаралған уақыты: 01.11.2024)

ӘОЖ 316.7

ПОРТРЕТ ЖАЗУ БОЙЫНША НЕГІЗГІ ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Отаров Мэлс Тасқалиұлы,
*М.Өтемісов атындағы
Батыс Қазақстан университеті,
Мектептегі көркем еңбек және дизайн
мұғалімдерін, сән және дизайн мамандарын
даярлау БББ - ның аға оқытушысы, ҚСО мүшесі
Орал қ.*

***Аннотация:** Мақалада портреттік кескіндеме орындаудың әдістемелік ұсыныстары қарастырылған. Педагог өз іс-тәжірибесін негізге ала отырып, портрет жазудың әдіс-тәсілдеріне жан-жақты талдау жасаған.*

***Кілт сөздер:** Портрет, кескіндеме, пропорция, портрет шынайылығы, бет элементтері, образ, түс реңктері, майлы бояу, портрет этюдi, палитра.*

Портреттік кескіндеме. Ол суретшінің алдына көптеген қызықты да күрделі міндеттерді қояды. Сергей Иванович Калмыковтың күнделігіндегі ойларын еске алып көрелік: «Жоқ! Жұрт көре білуді, түсіне білуді үйренгені жөн». Әрбір бояу өзгеше бір ырғақ. Ең әсем сан алуан ырғақтарды бізге кескіндеме ғана береді [1, 38 б.].

Бастапқыда сыртқы ұқсастықты жеткізе алған кезде қандай жағымды сезімге бөленесіз. Бейнеленуші адамның көңіл-күйін жеткізе білу, оның пропорциялық ерекшеліктерін табу, портрет мазмұның аша түседі. Бұл портреттің шынайы жазылуына сеп болады. Бастың бұрылысы, бет элементтерінің (көз, мұрын, ерін) қайталанбас ерекшеліктерін айшықтау арқылы, адамның ішкі көңіл-күйін, образын ашуға болады.

Портрет жаңадан бастаған суретші үшін ең тартымды жанрлардың бірі болса керек. Бірақ суретші үшін портрет жазуды кәсіби меңгеру бір қарағаннан әлдеқайда қиындау. Оқу жоспарында портрет жазудың тәсілдерін, ерекшеліктерін және заңдылықтарын меңгеруге көмектесетін тапсырмалар тізімі берілген. Тапсырмаларға гризаль техникасында жұмыстарды орындау, нобайлар, нақты тапсырмалар, әртүрлі жастағы адамдардың қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді портреттік этюдтерін орындау жұмыстары беріледі. Жоспарланған тапсырмаларды орындау барысында студенттер кейбір мәселелерге тап болады. Атап айтқанда: «тері түсін» іздестіру, бас пішінін берудегі түс пен реңк қатынасы, фон түсінің натурщиктің тері түсіне әсер етуі, кескіннің тұтастығы.

Жұмыс тәжірибеме сүйене отырып, кескіндеме пәнінің оқытушысы ретінде портреттік кескіндемеде осы мәселелерді шешуге көмектесетін кейбір әдістемелік жұмыс әдістерімен бөліскім келеді. Тері реңктерін бояуын іздеу портрет орындау

сабақтарының бірінші және ең күрделі міндеттерінің бірі болып табылады. Жаңадан бастаған кескіндемеші палитрамен жұмыстануда, дайын қоспаларды өз жұмысында қолдану, теріге сәйкес дайын түстерді пайдалану арқылы міндетін «жеңілдетеді». Бұл қазір өнер салондарының ассортиментінде бар ақшыл қызғылт, ақшыл қоңыр реңктердің барлық түрлерінің тізімі. Бірақ мұндай қоспалармен жұмыс істеу белгілі бір тәжірибені қажет етеді. Онсыз, студент кенепте портреттің жансыз түсініксіз, күңгірт, ағартылған нұсқасын алады. Көптеген студенттер бейнеленген адамның тері реңктерінің даралығын (оның бозғылт, қоңырқай немесе ақшыл қызылт өңі) ұмытады. Бұндай түстермен жазылған портреттік кескіндемешінің сапасын қатты нашарлатады.

Портрет жазуға кіріспес бұрын, адамның әртүрлі тері реңктерін беруге мүмкіндік беретін, аз мөлшерде бояумен жұмыс істеу дағдыларын меңгеруге бағытталған жаттығулар орындау ұсынылады. Бұл охра, умбра, сиенна, марс, күйген сүйек сияқты бояуларын қолдану ұсынылады [2, 64 б.]. Түс реңктерін аясын кеңейтуді меңгергеннен кейін, жоғарыда аталған түсті белиламен, ультрамарин түстерін араластыру арқылы студент ағартылған дайын қоспаларға жүгінбей, жұмысты осы түстер жиынтығымен оңай жаза алады. Сондай-ақ, алғашқы портреттік этюдтерде осы бояуларды палитрада қолданған дұрыс болады. Сонымен қатар, әрине, жалпы реңдік қатынасты табуға бағытталған қысқа мерзімді эскиз-долбарлардың орындалуын да назардан тыс қалдыруға болмайды. Қысқа уақыт ішінде (20 - 30 минут) орындалатын портрет этюдтері, ұсақ бөлшектерді елемей, негізгіні анықтап, жалпы бастың реңдік қатынастарын анықтауға үйренуі тиіс.

Бастың кескіндемедегі түс пен реңк қатынасын беру - портреттің ең күрделі міндеттерінің бірі. Түс реңнің дұрыс қолданылмауынан портрет өзінің мәнерлілігін жоғалтады, ол жансыз, не болмаса лас түс реңінде көрінеді. Дұрысында портретте түстің тазалығы мен қанықтылығын сақтап жазу керек. Сондықтан тірі модельді жазуға кіріспес бұрын, көлемді форманың негізгі заңдылықтарын меңгеру қажет. Модельдің пропорциялық қатынасын табу үшін, оның көлемін құрайтын қарапайым формаларды анықтап алу керек [3, 52 б.].

Бастапқы кезеңде қосымша ұсақ-түйекке алданып қалмай, жалпыдан жекеге қарай жұмыс істеу қиындық тудырады. Көрінгенді жаппай көшіру үлкен көлемді жалпылап қарауға кедергі тудырады. Сол себепті портрет түрлі-түсті бояу дақтардың жиынтығына айналады. Бұл тым шашыраңқы немесе мүлдем түсініксіз болып көрінеді. Бұндай қателіктерге жол бермеу үшін натурщиктің қасына қиық басты (обрубровка) қосымша үлгі ретінде қойып, «гризайль» техникасында жұмыс орындау қажет. Бұл салыстыру мақсатында бастың жазықтықтарға бөлінуі мен реңдік қатынасын дұрыс анықтауға септігін тигізеді. Мозаика техникасында үлкен көлемді ашуға бағытталған этюдтерді гризаль техникасында, кейін түсті шешімде орындау қажет. Бұл мозаика техникасы біріншіден, бастың көлемін түсінуге, екіншіден пішінді модельдеу кезінде рең мен түсті байланыстыруға көмектеседі. Бұл кезеңде мұғалімнің жұмыс барысын бақылауы өте маңызды, өйткені жаңадан келген жас суретші бұл тапсырманы тым бөлшектеп орындайды. Бөлшектерді белгілей отырып, бет бөлшектерінің құрылымының егжей-тегжейіне үңіле отырып, олардың өзара байланысын, тұтастығын сақтап жазу қажет. Ізденіс жұмыстарын түрлі ракурстардан, түрлі бағыттан жарық көздерін түсіру арқылы портрет этюдтерін орындаған жөн.

Портрет этюдін жазуда палитрамен жұмыс, өте маңызды рөл атқарады. Әдетте, портретті жазуды алғаш бастағанда, палитрадан бояуды кенепке тез жазуға асығып тұрады. Нәтижесінде қате табылған реңктер қайта сан мәрте түзетіледі. Этюд түсі ластанған, түсініксіз болып шығады. Мұндай жағдайды болдырмау үшін, палитрадағы негізгі реңктерді алдын-ала табудан бөлек, кенеп бетін негізгі түсті құрайтын ақшыл боз реңді түспен жауып алған жөн [4, 34 б.].

Кескіндемені түспен бастамас бұрын, бастың көлемді жазықтықтарының реңдік құрылымын кенептегі түс реңктерінің байланысын анықтап алу қажет. Жаңадан

бастаған суретшінің алдында тұрған келесі мәселе – фон түсінің натурщиктің тері түсіне әсер етуіне назар аударту. Көбінесе жұмыс процесінде шағылысу әрекетінен, көрші заттардан, жазықтықтардан шағылған түс әсерінен жергілікті түстің өзгеруіне жеткіліксіз көңіл бөлінбеуінен, фонмен өзара байланыс болмай қалады.

Палитрамен жұмыстануда «дұрыс тері түсін» тапқаннан кейін, студент бұл қоспамен басқа реңді бөліктерін де жазуды жалғастыра беруі мүмкін. Бұндай қателіктерді болдырмас үшін, түспен жұмысты бастамас бұрын, натурщиктегі түс реңінің ерекшелігін мұқият анықтауды ескерту керек. Түс теориясын, түс туралы ғылым негіздерін еске түсіру. Бұрын орындалған этюдтерді жаңа қойылыммен салыстыру. Айырмашылықты анықтау. Палитрадағы түсті кенепке тез түсіре салмай, тиісті реңдік қатынасын табуға дағдыланғаны дұрыс. Бағдарламада түрлі түсті реңктегі қойылым этюдтары қарастырылады. Табиғи жарық көзі арқылы жылы және салқын фондағы натурщик басының этюдтерін жазу арқылы түс колоритінің алауан түрін табуға ықпал етеді. Көлемді форматта жұмыс бастамас бұрын, шағын форматтағы бірнеше портрет этюдтерін орындау қажет. Бұл этюдтер жұмыс барысында қосымша көмек қызметін атқарады.

Кескіндеме жазуда палитрамен сауатты жазуды меңгеру мақсатында шеберлердің портреттік туындыларынан көшірме жасау өзінің оң нәтижесін береді.

Сондай-ақ, жасанды жарық көзін қолдану арқылы портрет этюдін жазу, ондағы жарықтың әсеріне рефлекс тері түсіне айқын байқалады. Рефлекс түссіз бетке емес, терінің өзіндік табиғи тері түсі бетіне түсетінін ұмытпау керек. Көлеңке бөлігінде тері түсінің белгілі бір дәрежеде реңін сақталатынын естен шығармау керек. Ақшыл терідегі түс рефлекстері күрең түсті теріге қарағанда мүлдем басқа реңк пен түсте болады. Тері өңіне түстің әсерін «тебуі», дұрыс анықтап дәл таба білу шығарманы күрделендіріп оны мәнерлі етеді. Сайып келгенде, көптеген студенттер үшін ең қиын міндет портреттің тұтастығын сақтау, оны дұрыс аяқтау.

Портрет жазудың құпияларын меңгеру үшін, өнер мұражайларына баруды және белгілі суретшілердің шығармаларын зерттеуді ұсынған дұрыс. Бірқатар көркем шығармаларды мұқият қарап шыққаннан кейін авторлардың көптеген маңызды емес детальдарды әдейі жалпылама жазып, оның мәнерлілігіне, характерлік ерекшеліктерін арттыратын әдістерді қолданғанына көз жеткізгені жөн.

Портрет орындауда бірден көздің егжей-тегжей бөліктерін, еріннің элементтерін, шаштың жылтырлығын көрсетуге кіріспеу керек. Бұлай егжей-тегжейлі жазылған жұмыс портреттің көркемдік әсерін жоғалтады. Сондықтан жалпылама түрде жазуды үйрену үшін модельді тұтас көріп жазуға үйрену керек, ол үшін бірқатар тапсырмаларды орындау керек. Біріншіден, модельді бір қырынан көруді үйрену қажет, яғни бетке тура емес, сәл қырынан қарағаны дұрыс. Бұл ретте этюдтер натурщиктің жанына қойылады. Осы этюдтерден салыстра қарау арқылы жіберілген қателіктер анық көрінеді, яғни түс дақтары реңдік қателіктер. Сонымен қатар шағын форматта 30-40 минут ішінде сурет кескінін салмай, түстік дақтардан қысқа мерзімді этюдтер орындау, ұсақ элементтерге көңіл бөлмеуге үйретеді. Студенттің бір детальді егжей-тегжейлі көрсетуге уақыты болмайды. Әрейне мұндай әдістерді қолдану, портрет жазуда біраз тәжірибе жинағаннан кейін қолдану ұсынылады.

Портреттік кескіндемені меңгерудің бастапқы кезеңінен ақ, тұтас қабылдаудың маңыздылығына, жарықтың бір қырынан түсуін қадағалау керек. Натурщиктің беті екі жартыға бөлінеді - ашық және көлеңке бөлікке. Бір бүйірінен түске жарық бөлігінде бет элементтері контрасты ал, орта бөлігі бәсендеп, көлеңкеге ауысқандағы бөлігі түстің қою реңдік байланысын тудырады [5, 16 б.].

Этюд орындау үшін негізінен бір сеанстық уақыт бөлінеді, бұл беттегі кіші детальдарды шығаруға көңіл бөлмей, оның тұтастығын сақтауға мүмкіндік береді. Жұмыс барысында студент кенептен алыстап мүмкіндігінше жиі қашықтан бақылап отыру, жұмыстың тұтас жинақы шығуына алып келеді. Тұстану негіздерінен алған

білімдерін, әртүрлі кескіндеме материалдарымен жұмыс істеуде, жұмыстың шыңайлығы мен әсерлі жазылуы және басқа да теориялық материалдарды игеру, студенттің кәсіби дағдыларын қалыптастырудың құрамдас бөлігі болып табылады.

Тәжірибе көрсеткендей, студенттің көптеген ізденіс жұмыстары, эксперименттер, қателіктер мен оны түзетуге деген нық ұстаным болмай оқу процесінде портретті меңгеру өте баяу және қиын жүреді. Оң нәтижелерге қол жеткізу, портреттің күрделі мәселелерін шешу тек өз жұмысында жүйелілікті ұстанып, өзін-өзі бақылау және бейнелеу өнерінің осы түріне қызығушылық танытқанда ғана мүмкін болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бучинская В.С. Сергей Калмыков. - Алматы: Өнер, 1991. – 161 с.
2. Киплик Д.И. Техника живописи. - М.: Искусство, 1950. – 502 с.
3. Кипиани Н.В. Творчество как сущность активности психики и основа ее развития: М., 2003. – 357 с.
4. Смирнова Т.И. Развитие творческой активности студентов в процессе педагогической практики: Киев, 2000. - 179 с.
5. Молдабекова Ә. Гуманитарлық пәндерді оқыту барысында болашақ өнер мамандарының кәсіптік біліктілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.- Алматы, 2007. – 168 б.

УДК 81'243

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Полянина Ольга Геннадьевна
старший преподаватель
ЗКУ им. М.Утемисова
г. Уральск

***Аннотация:** Статья посвящена рассмотрению современных методов обучения иностранным языкам студентов высших учебных заведений. В ней анализируются новейшие подходы, такие как коммуникативный, проектный и игровой методы, использование цифровых технологий, а также межкультурный подход. Представленные методы направлены на повышение уровня владения языком, развитие навыков общения и культуры восприятия иностранной речи. В статье акцентируется внимание на необходимости комплексного подхода, адаптации методов под конкретные образовательные потребности и предпочтения студентов.*

***Ключевые слова:** Обучение иностранным языкам, высшее образование, современные методы, цифровые технологии, коммуникативный подход, проектный метод, межкультурная компетенция.*

В условиях глобализации и интенсивного взаимодействия культур знание иностранных языков становится обязательным для профессионального и личностного развития студентов. Высшие учебные заведения играют ключевую роль в подготовке специалистов, владеющих иностранными языками на высоком уровне, способных к межкультурной коммуникации. Современные методы обучения направлены на всестороннее развитие языковой компетенции, учитывают психологические и педагогические аспекты, а также поддерживаются технологическим прогрессом. Они учитывают специфику образовательного процесса, психологические и возрастные

особенности студентов и предлагают гибкие подходы для повышения эффективности обучения. Рассмотрим наиболее популярные методы, которые успешно применяются в современном образовательном процессе.

Одним из основных методов является **коммуникативный подход**, который нацелен на развитие практических навыков общения и восприятия языка в естественных условиях. Этот метод предполагает акцент на значении высказываний и их адекватное использование в контексте. Коммуникативный подход включает интерактивные упражнения, ролевые игры и обсуждения, которые помогают студентам научиться понимать и реагировать в различных ситуациях. Благодаря этому подходу, студенты могут быстрее преодолеть языковой барьер, не концентрируясь исключительно на грамматике, а погружаясь в реальное общение. Этот метод создает благоприятные условия для свободного выражения мыслей и восприятия иностранной речи на слух [1, с. 99-100].

Другим эффективным методом является **проектный метод**, который предоставляет студентам возможность применять знания на практике через работу над проектами. Такой подход способствует развитию исследовательских навыков, умению структурировать информацию и представлять результаты на иностранном языке [2, с.62-63]. Студенты могут создавать презентации, анализировать статьи, проводить интервью и писать отчеты. Этот метод также развивает навыки работы в команде и креативность. Важной частью проектного метода является связь теоретических знаний с их практическим применением, что позволяет студентам глубже погружаться в процесс изучения. В результате проектного обучения студенты углубляют свои знания языка и получают возможность расширить словарный запас, а также уверенно использовать его в различных профессиональных и академических ситуациях [3].

Игровой метод также активно используется для повышения мотивации студентов. Разнообразные языковые игры, квесты и соревнования делают процесс обучения более увлекательным и снимают напряжение. Игры способствуют легкому усвоению новых слов и выражений, а также развитию памяти и внимания. Игровой метод особенно эффективен для младших курсов, когда студенты только начинают освоение языка. В игровой форме они легче преодолевают барьеры и получают положительные эмоции от учебного процесса, что благоприятно сказывается на результатах. Игры также помогают быстрее усвоить новый материал и развивают креативное мышление.

Современное образование невозможно представить без **использования цифровых технологий**. Технологии открывают большие возможности для интерактивного обучения. Программы для изучения языков, мобильные приложения, онлайн-курсы и видеочаты с носителями языка значительно расширяют возможности студентов. Среди наиболее популярных цифровых инструментов выделяются платформы для видеоуроков, языковые обмены и приложения для контроля произношения. Такие программы как Duolingo, Babbel и Lingoda, предоставляют интерактивные упражнения, направленные на развитие всех аспектов языковых навыков: чтения, письма, аудирования и говорения. Видеоуроки, конференции и онлайн-вебинары создают условия для живого общения, что позволяет практиковаться в естественной речевой среде. Технологии позволяют сделать обучение гибким и персонализированным, предоставляя студентам возможность самостоятельно выбирать темп и формат обучения. Использование таких ресурсов повышает мотивацию студентов и результаты обучения [4, с. 137-139].

Межкультурный подход помогает студентам развить навыки межкультурной коммуникации и понимание культурных различий. Этот метод включает знакомство с историей, культурой и традициями, что способствует развитию межкультурной компетенции. Студенты, погружаясь в культурный контекст, получают не только языковые, но и социальные знания, что помогает чувствовать себя уверенно в

многонациональной среде. Важно понимать, что язык — это не просто слова и правила, но и выражение культуры. Студенты могут участвовать в культурных мероприятиях, обменных программах, читать литературу, смотреть фильмы и изучать национальные особенности поведения. Понимание культурного контекста помогает студентам чувствовать себя увереннее в международной среде и снижает риск культурного шока. Межкультурный подход помогает студентам избежать стереотипов и расширить кругозор, что становится особенно полезным в условиях глобализации.

Эффективное обучение требует не только разнообразия методов, но и их комплексного применения. Совмещение различных подходов и технологий дает возможность охватить все аспекты языкового обучения: грамматику, лексику, аудирование, произношение и культурные особенности. Это требует от преподавателя гибкости и умения адаптировать материал под уровень и интересы конкретных студентов. Комплексный подход позволяет каждому студенту найти свой путь к языковому успеху, что делает процесс более результативным. Данный подход, основанный на сочетании различных методик, является важной составляющей процесса, поскольку каждый метод имеет свои сильные и слабые стороны, и только их синергия может обеспечить всестороннее развитие языковой компетенции [5].

При проведении своих занятий я часто использую ранее перечисленные методы. Студенты с интересом принимают участие в разнообразных видах работы выражая искреннюю заинтересованность. Данные виды работы вызывают не только мотивацию студентов, но и значительно улучшает их уровень владения языком. В качестве примера приведу разработку открытого занятия «Fashion week» со студентами ОП «Иностранные языки».

«Fashion week»

Teacher:

Dear ladies and gentlemen! We are glad to see you here at our Fashion Show. Today we have gathered together firstly to get positive emotions, to see how fashion is developing. Fashion is not constant, it is changing together with people, with their views and attitude to life. Nowadays, people may prefer not the same thing as they wanted to have even one year ago. There are a lot of young guys and girls who are involved in the industry of fashion. And they are rather good at it and even may achieve success in making people lives better.

Today our Fashion Show will be concentrated on a new collection of one Kazakhstani designer. This person is rather new in this sphere of activity, but he's rather promising. The collection he and his models are going to present today is called "Elements of Change" and will be concentrated on the need for change for the sake of nature. The name of our young, modern and promising designer is Zharalgasov Azilkhan.

(One model after another walks along the runway with their presenter and later on talk about the idea of their outfit creation)

The first model and her presenter

"We're excited to present this unique outfit made by Mr.Zharalgasov, which may surprise you—it's made entirely from repurposed garbage bags. This look is more than just fashion; it's a message about sustainability. Using materials that would otherwise end up in landfills helps reduce waste and encourages creativity in rethinking what we already have around us. By transforming everyday items like garbage bags into wearable art, we can help reduce our environmental footprint. This outfit shows that with a little imagination, even the simplest materials it can make a bold statement for the planet. It's all about reusing and reducing waste, and proving that sustainable fashion can still be fabulous. Together, we all can protect nature. Let's make waste-free fashion the future!"

The second model and her presenter enter the podium

“This outfit is perfect for urban life. This style is getting popular, especially in Northern countries., because these outfits are very convenient and warm. Mr. Zharalgasov used dark colors and structured silhouettes to capture the intensity and excitement of urban landscapes. He is passionate about streetwear, so you’ll see a lot of oversized jackets and graphic patterns. The goal was to combine comfort with a strong visual impact. We want people to feel empowered, like they can take on anything. It’s about confidence, strength, and embracing the dynamic energy of modern life.”

The third model and the presenter

“Good afternoon! This look is called Sustainable Future. We believe fashion should be both stylish and responsible. This outfit is about functionality and style, inspired by the idea of convenience anywhere and anytime. The scarf transforms into a bag when you need it, which frees up your hands and allows you to keep your most important things close at hand, whether it's your phone, keys or a small bottle of water. It's perfect for those who are always on the move and appreciate comfort. The jacket, on the other hand, has handy pockets that allow you to carry light snacks, chocolates or even a small notebook. This design is a reminder that fashion can not only be decorative, but also useful.

The fourth model and the presenter

“With our outfit Mr. Zharalgasov dares to challenge conventional wisdom and invites you to envision the future where trash bags take center stage on the runway. The concept of clothes made from trash bags may seem unconventional at first, but we are here to explore the profound reasons why such a trend could become the vanguard of fashion in the future. Trash bag fashion celebrates resourcefulness and innovation. It encourages both designers and wearers to think outside the box, transforming the ordinary into the extraordinary. It is a testament to the human ability to create beauty from the most unexpected sources.”

The fifth model and the presenter

“My outfit today is a designer's tribute to nature and art. This image is created from newspapers, which in skillful hands find a new, unexpected embodiment. Each layer of paper is folded like a peacock's feathers to demonstrate that even simple materials can be used to create something incredibly beautiful. The peacock symbolizes beauty and renewal, and this outfit is a call to renew and revitalize what seems to have outlived its usefulness. It's not just clothing, it's a movement towards conscious consumption and resource conservation.”

The sixth model and the presenter

“Today I am presenting an outfit inspired by the elegance and minimalism of Japanese culture. My look is a harmony of simplicity and depth, featuring a kimono made from recycled fabrics and an obi belt created from recycled paper. In Japanese culture, beauty is in the details, and every detail of this outfit is a reminder of the importance of respecting nature. We strive for a balance that supports and nourishes the world around us. Let this image remind everyone that our clothing can not only beautify, but also carry deep meaning and respect for what surrounds us.”

The seventh model and the presenter

“This image is bold and mysterious, like nature itself. I represent Catwoman, and every element of my outfit is made of cardboard, and my cape is a combination of recycled materials that have found new life. This outfit is a reminder that we can be bold and stylish without damaging the planet. Cardboard is one of the simplest and most readily available materials, but it is also a symbol of rebirth and recycling. This image is a message that style doesn't have to do harm, but instead can be a way to express care for the world. Let each piece remind us that in recycling and reusing lies our strength.”

(At the end of the presentation of all the items and the stories of their creation, the models gather on the stage showing the whole collection of the promising designer Azilkhan Zharalgasov.)

Teacher: After the completion of our Fashion Show, I have an idea of interviewing different people. One of them is our great designer, the second is his model and the third is a person from the public. She has watched the whole show and is here to share her opinion.

The first question I'd like to address to our model. Why did you decide to participate in this show?

Model Hinata: My name is Hinata and I came from Japan. Today I have participated in this show. It has been my dream since childhood to be on runways. Mr.Zharalgasov invited me to participate in his Fashion Show today to present his new collection and I gladly accepted his offer.

Teacher: Thanks a lot! The next question is to our spectator. Please, tell us, how did you like the show?

The spectator: My name is Muratova Madina. I'm truly fascinated by this show and the creativity of the Kazakhstani perspective fashion designer Mr. Zharalgasov. His new collection was captivating and inspiring.

Teacher: Thank you for sharing your impressions. And, of course, how can we do without our designer. He has got a lot of plans going ahead and I'd like to know about your perspectives and plans for future.

Designer Azilkhan Zharalgasov: Thank you for participating in today's Fashion Show. I was very pleased. Of course, I have a lot of plans. Firstly, I would like to put this show on abroad, especially in Paris and Milan, and invite a lot of celebrities and models around the world. Also, I would like to sell the items of my brand to celebrities and people who will be interested in my outfits.

Teacher: Let's wish good luck to our great designer and express our gratitude to the people who participated in this show.

В заключении хотелось бы отметить, что современные методы обучения иностранным языкам предоставляют преподавателям и студентам широкие возможности для всестороннего развития языковых навыков. Использование разнообразных методов при обучении иностранному языку помогает сделать процесс обучения более интересным и эффективным. В условиях быстрого развития технологий и меняющихся потребностей студентов важно внедрять разнообразные и адаптивные методы, чтобы повысить уровень языковой подготовки и развить навыки, востребованные на мировом рынке труда.

Рис. 1. Фрагменты урока "Fashion week"

Список использованной литературы:

1. Иванова, Е. А., Миронова, О. П. Интерактивные методы преподавания иностранных языков в высшей школе // Вестник высшего образования. – 2021. – №4. – С. 98-104.
2. Романова, Л. А., Киреева, И. Ю. Проектная деятельность как средство развития языковой компетенции студентов // Университетское образование. – 2022. – №3. – С. 59-66.
3. Cheng, A., Edwards, E. Digital Learning and Teaching in Higher Education. – London: Routledge, 2022.
4. Зуева, М. В., Сидорова, А. А. Цифровизация образования: использование онлайн-платформ для изучения иностранных языков в вузе // Педагогические науки. – 2022. – №1. – С. 134-140.
5. Brown, H. D., Lee, H. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. 4th ed. – New York: Pearson Education, 2021. <https://octovany.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/12/ok-teaching-by-principles-h-douglas-brown.pdf>

ӘОЖ 82 -3(575)

ӘҢГІМЕ ЖАНРЫН ТАЛДАУДЫҢ ҒЫЛЫМИ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Сұлтанғалиева Рита Бекжанқызы,
М. Өтемісов атындағы БҚУ-дың
қауымдастырылған профессоры, ф.ғ.к.
Орал қ.*

Аннотация: Мақалада әңгіменің жанрлық ерекшеліктерін айқындау және классикалық әңгіме жанрындағы оқиганың баяндау тәсілі, композициялық-сюжеттік құрылысы, кейіпкерлер жүйесі, өмір шындығын қамту, адам мінезін ашу мүмкіндіктерін, қаламгердің бейнелеу тәсілдерін саралау және модерндік, постмодерндік бағыттағы әңгіме жанрындағы жаңашыл ізденістерді айқындау, заманауи қазақ әңгімесінің моделін көрсету мақсатына сай жүргізілген сабақ үлгісі талданады.

Әңгіменің жанрлық ерекшеліктерін ғылыми теориялық зерттеу еңбектеріндегі ғылыми талдаулар мен көркем шығарманың мәтінін толыққанды жан-жақты талдау арқылы классикалық әңгіме жанрындағы оқиганың баяндау тәсілі, композициялық-сюжеттік құрылысы, кейіпкерлер жүйесі, өмір шындығын қамту, адам мінезін ашу мүмкіндіктерін, қаламгердің бейнелеу тәсілдері ашылады және модерндік, постмодерндік бағыттағы әңгіме жанрындағы жаңашыл ізденістер сараланады, заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрының басты ерекшеліктері айқындалып, сабақ барысында қолданылған әдіс-тәсілдер мен ресурстарға сипаттама беріледі.

Кілт сөздер: әңгіме жанры, көркемдік құрылымы, жанрлық ерекшеліктер, бейнелеу тәсілдері, заманауи қазақ әңгімесінің моделі, ресурстар, әдіс-тәсілдер.

Тобы: «Қазақ тілі мен әдебиеті», «Филология» БББ-ның 1-курс магистранттары

Мақсаты: Әңгіме жанрын талдаудың ғылыми мәселелерін айқындау арқылы заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрындағы жаңашыл ізденістерді жан-жақты талдау, заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрының басты ерекшеліктерін ашу.

Міндеттері: Әңгіменің жанрлық ерекшеліктерін айқындау және классикалық әңгіме жанрындағы оқиганың баяндау тәсілі, композициялық-сюжеттік құрылысы,

кейіпкерлер жүйесі, өмір шындығын қамту, адам мінезін ашу мүмкіндіктерін, қаламгердің бейнелеу тәсілдерін саралау және модерндік, постмодерндік бағыттағы әңгіме жанрындағы жаңашыл ізденістерді айқындау, заманауи қазақ әңгімесінің моделін көрсету.

Күтілетін нәтиже: Әңгіменің жанрлық ерекшеліктерін ғылыми теориялық зерттеу еңбектеріндегі ғылыми талдаулар мен көркем шығарманың мәтінін толыққанды жан-жақты талдау арқылы классикалық әңгіме жанрындағы оқиғаның баяндау тәсілі, композициялық-сюжеттік құрылысы, кейіпкерлер жүйесі, өмір шындығын қамту, адам мінезін ашу мүмкіндіктерін, қаламгердің бейнелеу тәсілдері ашылады және модерндік, постмодерндік бағыттағы әңгіме жанрындағы жаңашыл ізденістер сараланады, заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрының басты ерекшеліктері айқындалады.

Қолданылған әдістер мен тәсілдер: семинар сабақта төңкерілген сынып, ауызша сұрақ, салыстыру, мәтіндік талдау, топтық талдау, «ҰПС» техникасы, постер арқылы топтық презентация жасап қорғау қолданылды.

Сабақ құрылымы кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды бөлімге негізделген.

Әдеби шығарманы оқуға, талдауға құмар жан үшін кедергі жоқ. Әр сабақты түрлендіре беруге болады. Ізденген жанға әдіс те көп. Бұл сабақта магистранттармен топпен жұмыс жасалды.

Тақырып әңгіме жанрын талдаудың ғылыми мәселелеріне арналды. Тақырып аясында таңдалған әдеби хабарлардың бірі «Abai.tv» телеарнасындағы «Сана» бағдарламасындағы «Заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанры» [1] тақырыбына арналған хабар болды. Сабақтың кіріспе бөлімінде тек үзіндісі бойынша магистранттар бір сөзбен хабардың тақырыпқа қатысын анықтап, қысқаша ғана пікір білдірді.

Аталған хабардың толық нұсқасы сақталған сілтеме осы семинардың алдындағы дәріс сабағынан кейін үйге қарауға ұсынылған болатын.

Сабақтың негізгі бөлімінің алғашқы бөлігінде төңкерілген сынып әдісі бойынша тапсырма берілді. Әдеби сұхбатта айтылған ойлар мен пікірлер бойынша магистранттар топ болып қорытынды жасады, бір-бірін толықтырды, бір-бірін өзара бағалады да. Бұл бөлімде магистранттар топқа бөлінді. Топтың өзі бөлінуінде оқу мақсатына жету мақсатында әңгіме жанрын жан-жақты талдау үшін, аға қаламгерлер мен жас жазушылар тобы болып бөлінді.

Сол сұхбат аясында көтерілген бүгінгі заманауи қазақ әңгімесі жайында пікірлері «Padlet» тақтасы арқылы ортаға ашық талқыға салынды. Магистранттарға топқа бөлінуге де, көшбасшы тағайындауда да еркіндік берілді. Көшбасшылар тағайындап, тұжырымдарын қорғады. Сұхбатта талқыланған заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанрында байқалған ерекшеліктерге тоқталып, бірі 1991 жылдан бастау алады десе, енді бірінің 2000 жылдардан бастау керек деген ғалымдар тұжырымдары бойынша өз ойларын ортаға салды. Заманауи қазақ әңгімесінде социалистік қоғамнан капиталистік қоғамға ауысу кезеңі көрініс тапқанын, «Мәдени құбылыс» болып келгенін, посмодернистік сипат көрініс тапқанын, бұл кезеңдегі әңгімелер ұзақ сонар баяндауды азайтқанын, баяндаудан гөрі кейіпкерлердің іс-әрекетіне көп жүк артылғанын, минимализмге мән берілгенін, идеяға көп мән берілгені, симулякр элементтері көрініс тапқанын, фантастикалық, детективтік элементтер көбірек көрініс тапқанын, мифтік элементтер, мистикалық сарын басым болғанын, кеңістікте болып жатқан құбылыстарды қабылдамаған, мойындамаған кезде фольклорға, мифке жүк арту басым болғанын, идеяны астарлап жеткізу, дәстүрлі баяндау тәсілінен бас тарту, футуристік бейнелеу көрініс тапқанын, жаңа формаларды әкелгенін, ұлттық культтің өзгеше сипатталғанын, қоғамдық қатпарлы мәселелерге еркін барғанын, мәселені аллегориямен беру кеңінен көрінгенін, сонымен қатар осы сұхбатта айтылған тіл мәселесі: тіл жұтандығының бірі кемшілік, бірі ерекшелік деп қабылдау барын және қателіктер де (сөз қолданыстарында) орын алатынын жеткізсе, магистранттар сұхбатта осы талқыланған мәселелердің барлығын табуға тырысты.

Әдебиеттанушы жас ғалымдар Айнұр Ахметова мен Айнұр Төлеудің, жазушы-драматург Әлішер Рахаттың пікірлері, ойлары ұнағанын ашық жеткізді.

Электронды тақтада екі топтың «Padlet» тақтасындағы жауаптары жүктелді. Магистранттарға «Padlet» тақтасының сілтемесі ұялы телефондарына жіберілді, ұялы телефондары арқылы жіберілген жауаптары ашық экраннан шығып отырды. Үшінші бөлігінде магистранттар өз жауаптарын салғаннан кейін, осы сұхбатта қамтылған мәселелер бойынша толық жауаптар қамтылған оқытушының дескрипторы ұсынылды. Магистранттар топ бойынша бір-бірін бағалағаннан кейін, дескриптор бойынша өздерін де бағалап отырды.

Осы сұхбатта айтылған келелі ойлар мен пікірлер, әдеби, ғылыми талдаулар сабақтың негізгі бөлімінің екінші бөлігінде әдеби шығармаларды, тақырып бойынша әңгіме жанрын талдауда көп көмегі болғаны айқын. Сабақтың негізгі бөлімінің алғашқы бөлігі аталған сұхбат бойынша талдау жұмысын жасаса, сабақтың екінші бөлігінде бүгінгі заманауи қазақ әңгімесінің моделін постер арқылы қорғап көрсетті.

Магистранттармен семинар сабақта «Білім беру мазмұнын модернизациялау» [2] жобасы аясында финляндиялық білім берудегі тәжірибелер ескерілді.

Екі топ бірі аға буын өкілдерінің шығармалары бойынша қорытынды жасаса, келесі топ жас буын өкілдерінің әңгімелері бойынша постер қорғап, шығармашылық жұмыстарымен жалғастырды. Ғылыми-теориялық зерттеулер [3], мәтіндік талдаумен шектелмей, сурет өнері арқылы да беруге тырысты. Бұл бөлімде тәуелсіздік кезеңі бойынша әңгімелер жан-жақты талданды. Сұхбат барысында талданған әңгімелерден тыс жаңа әңгімелер талдауға талап қойылды.

Сабақ үдерісінде тапсырмаларды орындау, әдеби шығармаларды таңдауға еркіндік берілді. Бағалау топпен де, өздерін бағалау, оқытушы бағалау үштігі арқылы жүзеге асырылды. Постер қорғау нәтижесінде теориялық зерттеулердің міндетті түрде болуы, ғылыми зерттеулер аясындағы ғалымдар тұжырымдар, ағылшын тіліндегі әдеби теориялық зерттеу еңбектерінен де пікірлер [4,5], мәтіндік талдау, әр әңгіме бойынша қорытынды жасап, қаламгердің әңгіме жанрындағы жаңашылдық ізденістері мен заманауи қазақ әңгімесінің жанрлық ерекшеліктерінің толық ашылуы, өз тұжырымдарының болуы сынды бағалау критерийлері ескерілді. Сабақ мазмұны білім алушы магистранттарға бағытталып жасалған, шығармашылық еркіндікке бағытталған, ғылымға бағытталған тапсырмалар беріліп, аталған тақырып көтерілген пән арқылы ағылшын тілді дереккөздер табу арқылы шет тілін меңгертуге талпыныс жасау, компьютерлік технологияларды қолдану талаптары ескерілген.

Дереккөздер: пәннің силлабусында көрсетілген тақырыпқа қатысты дереккөздердің барлығы берілген. Отандық, орыс әдебиеттануы, әлемдік әдебиеттанудағы теориялық зерттеу еңбектер, ғылыми мақалалар, тәуелсіздік кезеңінде жарық көрген қаламгерлердің әңгімелер жинақталған шығармалар жинақтары, әдеби порталдардан әңгіме жанрына қатысты зерттеу материалдары пайдаланылды. «Заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанры» тақырыбындағы сұхбат ұсынылды. «Сана» бағдарламасы. «Abai.tv» телеарнасы. Сілтеме: <https://www.youtube.com/watch?v=E8ZoUWCABOM>.

Ашық семинар сабағының соңында сабақ талданса, пікірлер айтылды. Білім беру бағдарламасының жетекшісі Ж.Ө. Мұхамбетова, факультет деканы А.А. Акбулатов, әдістемелік бөлімнің маманы арнайы қатысып, қорытынды жасады. Оқу мақсатына, бағалау критерийлеріне сай, құрылымы жүйелі, әдіс-тәсілдер сабақтың әр бөлігіне сай құрылған, компьютерлік технологияларды қолдану, сонымен қатар финдік білім беру мазмұнының құрайтын талаптар да ескерілгендігін атап өтіп, жоғары бағалады.

Ұсынымдар: Тәжірибе бөлісу мақсатында, университет сайтына, әлеуметтік желіге, облыстық не республикалық басылымдарға осы сабақ туралы материал жариялау туралысы ұсыныстар айтылды.

Аталған сабақ жөнінде және магистранттардың осы ашық семинар сабағында әңгіме жанрындағы талдаулары республикалық «Qalamger.kz» әдеби порталында жарияланды. Сілтемесі: <https://qalamger.kz/literature/debiet/b-gingi-proza-gime-bizde-de-bar-bir-pikir/1064>. Сонымен қатар сабақты тәжірибе алмасу және сабақты тарату міндетін орындау мақсатында республикалық «BilimLand» порталында жарияланды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Заманауи қазақ әдебиетіндегі әңгіме жанры». «Abai.tv» телеарнасындағы «Сана» бағдарламасы. Сілтеме: <https://www.youtube.com/watch?v=E8ZoUWCABOM>.
2. «Орта білім беруді модернизациялау» жобасының маңызы. ҚР ҒЖБМ баспасөз орталығы. 15.12.2023.
3. Сұлтанғалиева Р.Б. Бүгінгі проза: әңгіме. Бізде де бар бір пікір... Qalamger.kz. <https://qalamger.kz/literature/debiet/b-gingi-proza-gime-bizde-de-bar-bir-pikir/1064>.
4. Райан Майкл. Әдебиет теориясы: Кіріспе. – Алматы. «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 292 бет. (Гуманитарлық жүз жаңа оқулық).
5. Әдебиет теориясы: Антология. 1-том. / Джули Ривкин мен Майкл Райанның редакциясымен. Кіріспе. – Алматы. «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 568 бет. (Гуманитарлық жүз жаңа оқулық).

УДК 378.147

НЕКОТОРЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

*Усенко Мария Сергеевна,
преподаватель ГОП «Право»,
факультет истории, экономики и права,
ЗКУ им. М. Утемисова,
г. Уральск*

***Аннотация:** Современное высшее юридическое образование направлено на подготовку специалистов, обладающих не только теоретическими знаниями, но и развитыми профессиональными навыками, необходимыми для работы в условиях практики. В этой статье рассматриваются методические аспекты преподавания юридических дисциплин в высшей школе, а также особенности внедрения инновационных технологий, интерактивных методов обучения и адаптации преподавания к современным требованиям образовательного процесса. На основе анализа современных методик подчеркивается необходимость в дидактическом обновлении процесса преподавания юридических дисциплин, что позволит готовить компетентных специалистов, готовых к решению актуальных профессиональных задач.*

***Ключевые слова:** методика, преподавание, юриспруденция, высшая школа, обучение.*

Система высшего юридического образования в Казахстане претерпевает значительные изменения, направленные на повышение качества подготовки будущих специалистов в области юриспруденции. Например, одна из важнейших дисциплин

«Гражданское право» в Республике Казахстан занимает ключевое место в системе юридического образования, так как оно регулирует основные правоотношения в обществе. В связи с адаптацией правовой системы к международным стандартам и увеличением объемов правоприменительной практики возникает необходимость совершенствования методики преподавания данной дисциплины. Преподавание гражданского права требует от студентов понимания казахстанской правовой системы, а также умения ориентироваться в источниках гражданского законодательства, которое часто реформируется в контексте экономического развития республики.

Таким образом в последние годы на первый план выходят вопросы внедрения инновационных методов обучения, которые могут повысить практическую подготовленность выпускников юридических факультетов и институтов. Современные подходы к преподаванию права ориентированы на повышение уровня вовлеченности студентов в учебный процесс и развитие у них практических навыков, что особенно актуально в условиях современной правовой системы. Как отмечают Макаренко и Крюкова, использование таких методов, как кейс-методы и деловые игры, способствуют активизации познавательной деятельности студентов и позволяют формировать у них навыки анализа правовых ситуаций и принятия обоснованных решений [1]. Метод конкретных ситуаций (МКС), или кейс-метод, используется в юридических учебных заведениях Западной Европы и США уже несколько десятилетий и зарекомендовал себя как эффективный инструмент для обучения будущих юристов. В казахстанской системе образования этот метод также приобретает популярность, особенно в вузах, ориентированных на подготовку юристов, готовых к решению сложных практических задач. Например, в контексте преподавания гражданского права деловые игры должны включать моделирование судебных процессов, где студенты исполняют роли истца, ответчика, судьи или адвокатов. Такие упражнения помогают им погружаться в реальные правовые ситуации, развивать аналитические способности и навыки аргументации.

В казахстанских вузах внедрение игровых методов, таких как судебные заседания и арбитражные разбирательства, стало эффективным инструментом для формирования правовых компетенций у будущих юристов. Эти методы способствуют развитию у студентов навыков юридического анализа и выработки аргументированной правовой позиции. К примеру, метод ролевой игры, предполагающий участие в смоделированном судебном процессе, позволяет студентам глубже понять процедуры и принципы гражданского судопроизводства в Казахстане. Преподаватели используют данный метод для обучения студентов навыкам судебной речи, проведения допросов и анализа доказательств.

Также нужно отметить, что одним из ключевых аспектов современной методики преподавания юридических дисциплин является активное использование информационных технологий. В условиях цифровизации образования, такие инструменты, как электронные учебники, интерактивные доски и программы для тестирования знаний, электронные юридические законодательные базы становятся необходимым элементом учебного процесса. Герман подчеркивает, что цифровые технологии позволяют расширить доступ студентов к учебным материалам, а также повысить эффективность преподавания за счет использования интерактивных форм обучения [2]. Информационные технологии помогают преодолеть пространственные и временные ограничения и предоставляют студентам возможность самостоятельно углублять знания.

Дистанционные технологии особенно актуальны в условиях больших территориальных масштабов Казахстана. Электронные ресурсы и онлайн-платформы способствуют развитию самостоятельной работы студентов, предоставляя им доступ к актуальным правовым базам и учебным материалам. Это позволяет студентам не только осваивать теоретические знания, но и учиться работать с различными

правовыми инструментами, что особенно важно для гражданского права. Здесь можно привести примеры таких электронных законодательных баз, как «Информационная система “Параграф”», которая является крупнейшей справочной системой в республике Казахстан и включает в себя информационную систему «Юрист» [3] и «Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет» [4]. Обе эти системы предоставляют доступ к актуальным законодательным актам Республики Казахстан в различных сферах правоотношений. Также на сайте «Әділет» представлены различные документы ООН, научные обзоры и библиотека исследований.

Также используя информационные технологии, например, портал органов правовой статистики будущие юристы учатся работе с электронными данными, работать в сфере правовой статистики, анализу правоохранительной деятельности. На портале есть доступ к различным географическим картам в разрезе уголовных правонарушений, что позволяет студентам создавать анализ преступной деятельности по категориям, например: карта лиц привлеченных к уголовной ответственности за совершение преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних; карта аварийности и другие. Используя данные портала, студенты могут развивать свои способности в области превентивной деятельности, а так же в области защиты прав и законных интересов граждан [5].

Стоит отметить, что эффективное преподавание юридических дисциплин требует не только современных методик преподавания, но и постоянного самосовершенствования самого педагога. То есть преподаватель должен обладать не только глубокими знаниями в области юриспруденции, но также и познаниями в области педагогической подготовки, которая позволяет правильно организовать учебный процесс и найти подход к каждому студенту. Например, Никитина акцентирует внимание на том, что курс "Методика преподавания в высшей школе" должен стать обязательной частью подготовки преподавателей юридических дисциплин, что позволит им освоить основные методы и приемы, необходимые для эффективного донесения знаний [6]. В связи с этим считаем актуальным систематическое повышение квалификации педагогов, в том числе с применением онлайн технологий. Потому что отсутствие педагогической подготовки у преподавателей нередко приводит к снижению качества усвоения материала студентами, что, в свою очередь, может сказаться на их профессиональной подготовке.

Также считаем необходимым ведение психолого-педагогических дисциплин в программу повышения квалификации преподавателей, которое должно быть направлено на развитие у них умений адаптировать подачу материала к специфике юридических дисциплин и способствовать созданию благоприятной образовательной среды, ориентированной на потребности студентов. Что позволит наиболее продуктивно использовать интерактивные методы, такие как «мозговой штурм», дебаты и ролевые игры, которые создают условия для активного участия студентов в процессе обучения. Эти методы основаны на принципах партнерского взаимодействия и способствуют развитию критического мышления, аналитических навыков и способности к работе в команде. Как отмечает Осавелюк, активное использование интерактивных методов позволит преподавателю выйти за рамки традиционных лекционных форм и создать более динамичную и продуктивную образовательную среду, способствующую формированию профессиональных навыков у будущих юристов [7].

Кроме того, интерактивные формы обучения предполагают развитие коммуникационных навыков, что крайне важно для юристов, работающих с клиентами, представителями судебной власти и коллегами. Таким образом, использование интерактивных методов позволяет студентам применять полученные знания на

практике, моделируя ситуации, с которыми они могут столкнуться в профессиональной деятельности.

Методические аспекты преподавания юридических дисциплин в высшей школе включают широкий спектр подходов, направленных на активизацию учебного процесса, развитие профессиональных компетенций и адаптацию к современным условиям рынка труда. Использование инновационных и интерактивных методов, информационных технологий и повышение педагогической подготовки преподавателей создают условия для эффективной подготовки будущих юристов, готовых к решению актуальных правовых задач. Внедрение этих подходов позволит создать гибкую и адаптивную образовательную систему, ориентированную на формирование профессионально подготовленных специалистов.

Список использованной литературы

1. Макаренко Г.И., Крюкова Н.В. «Инновационные методы преподавания юридических дисциплин в высшей школе» - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnye-metody-prepodavaniya-yuridicheskikh-distsiplin-v-vysshey-shkole> (дата обращения 02.11.2024)
2. Герман Е.С. «Методика преподавания юридических дисциплин в вузе: проблемы и перспективы» - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-prepodavaniya-yuridicheskikh-distsiplin-v-vuze-problemy-i-perspektivy/viewer> (дата обращения 02.11.2024)
3. Информационная система «Юрист» - URL: <https://online.zakon.kz/> (дата обращения 03.11.2024).
4. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет» - URL: <https://adilet.zan.kz/rus> (дата обращения 03.11.2024).
5. Портал органов правовой статистики и специальных учетов - URL: <https://qamqor.gov.kz/> (дата обращения 03.11.2024).
6. Никитина В.К. «Методика преподавания в высшей школе» - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-prepodavaniya-v-vysshey-shkole/viewer> (дата обращения 02.11.2024)
7. Осавелюк А.М. «О роли правовых основ регулирования образовательного процесса и методики преподавания конституционного права» - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-pravovyh-osnov-regulirovaniya-obrazovatel'nogo-protsessa-i-metodiki-prepodavaniya-konstitutsionnogo-prava/viewer> (дата обращения 02.11.2024)

ЯЗЫК ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ КАК ОБЛАСТЬ СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И КАК ЧАСТЬ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ (НА ПРИМЕРЕ ОБУЧЕНИЯ ДЕЛОВОМУ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ)

Утемисова Эльмира Климовна
Старший преподаватель, магистр
ЗКУ имени М. Утемисова
г. Уральск

***Аннотация:** Статья посвящена изучению языка делового общения как важной области современного английского языка, а также рассмотрению его роли в учебном процессе языковых вузов. В статье анализируются ключевые аспекты и особенности делового английского, включая терминологию, стилистические характеристики и коммуникативные стратегии, востребованные в международной деловой среде. Особое внимание уделено методам и подходам к обучению деловому английскому языку, таким как развитие навыков ведения переговоров, деловой переписки, презентаций и других форм делового общения. Автор рассматривает педагогические принципы, которые способствуют эффективному усвоению профессионального лексикона и формированию необходимых навыков для успешной профессиональной коммуникации. В результате, статья подчёркивает значимость делового английского как средства для подготовки студентов к будущей карьере в международной среде, а также необходимость его интеграции в образовательные программы языковых вузов.*

***Ключевые слова:** деловой английский язык, язык делового общения, обучение профессиональному английскому, коммуникативные стратегии, терминология, международная деловая среда, профессиональная коммуникация, языковые вузы, методика преподавания, навыки делового общения.*

Язык для специальных целей является объектом изучения многочисленных национальных и международных объединений. На основе обобщений последних исследований в этой области четко выделяется тенденция смещения в изучении деловой коммуникации от узко терминологических исследований к функционально-синтагматическому подходу и интернационализации [1, с. 199], в результате чего все чаще возникает вопрос об определении языка делового общения. Традиционно язык делового общения рассматривается как один из разделов языка для специальных целей. Он может охватывать большое число профессионально-ориентированных подрегистров языка в зависимости от специализации и детализации современных технологий производства, торговли и финансовой деятельности. Кроме этого, язык делового общения тесно переплетается с разговорно-бытовой лексикой, так как используется в процессе трудовой деятельности, которая предполагает широкий спектр ситуаций: от неформально-бытовых до узкопрофессиональных. Поэтому существует множество подходов в научном изучении и методическом обеспечении языка делового общения. Язык деловой коммуникации характеризуется спецификой дискурсных особенностей текста. В деловой коммуникации присутствует большой разброс текстов от неофициального общения до сложных операций с графиками и цифрами, от несложных деловых переговоров до трудоемких технических описаний, от шаблонных контрактов до сложных экономических и финансовых докладов и отчетов. Так как само понятие текста охватывает огромное множество специфически организованных отрезков речи,

соответствующих различным ситуациям коммуникации, определение понятия языка делового общения представляется весьма сложным.

Язык делового общения как область современного английского языка подразделяется на общий (General Business English) и специальный или профессиональный (Professional Business English). Общий деловой английский используется как профессионалами, так и непрофессионалами в процессе общения в самых разнообразных ситуациях и обстоятельствах. Т.С. Самохина пишет, что даже с точки зрения словарного запаса общий деловой английский не представляет собой обособленной области внутри лексической системы современного английского языка, а за словами и контекстами закрепляются специальные значения и функции, соответствующие деловым контекстам [3, с. 186-190]. Специальный деловой английский требуется специалистам в конкретной области при осуществлении трудовой деятельности и содержит специальные термины, профессионализмы. Одной из важнейших проблем в исследованиях специфики деловой коммуникации является передача национальной социокультурной информации, а именно, стереотипов поведения, индивидуальных и общественных особенностей ведения бизнеса, национального этикета и национальных речевых характеристик, общественной и индивидуальной психологии, языка жестов и манеры одеваться, общего уровня образованности и т.п. Характерной чертой официально-делового текста является ситуативная мотивированность, которая напрямую связана с мировидением народа – носителя языка, поэтому необходимо учитывать их национальную специфику и культурную коннотацию. По определению В.Н. Телия, «культурная коннотация – это интерпретация образно мотивированного аспекта значения в категориях культуры» [4, с. 214]. Система единиц официально-делового языка связана с материальной, социальной и духовной культурой языковой общности и, поэтому, является отражением её культурно-национального опыта. Зачастую содержание устойчивых выражений не мотивировано для непосвященного, а потому не прозрачно для него. Использование делового языка гармонирует с соответствующим ему кодом культуры и, если коммуниканты являются субъектами единой культуры, её код осознанно или бессознательно распознаётся в тексте. В противном случае возникают «культурные лакуны» [2, с. 225]. Понимание того, что все в языке пронизано национально-культурной спецификой, стало мощным стимулом в развитии современных лингвистических исследований и активизации процесса накопления фактического материала и его дидактической обработки. Появилось множество исследований, посвященных различным проблемам аккультурации, среди которых исследования Городецкого (1985), Гудкова (1999). В настоящее время считается общепринятым тезис о том, что в стандартных ситуациях большинство говорящих на каком-либо языке ограничиваются запоминанием и воспроизведением таких языковых единиц, которые уже до них были образованы и приняты языковым коллективом. «Языковая сокровищница является неистощимым запасом готовых мыслей, шаблонов, фраз, образов и оборотов и охотно снабжает ими своих клиентов, которые в большинстве случаев просто повторяют услышанное» [5, с. 5]. Это относится и к языку делового общения. В целом, вопрос о соотношении творческого и нетворческого в деловой коммуникации решается в пользу преобладания нетворческих элементов. Общение с использованием готовых "блоков", застывших языковых образований является характерным для всех типов дискурса, которые имеют место в деловой коммуникации. Важно отметить, что все единицы блокового характера имеют параллели в других языках, как пишет Юршева (2001). Блоковость проявляется не только на уровне словосочетаний и предложений, но и на уровне целых текстов (презентационные материалы, банковские документы, деловая переписка). Даже неофициальная диалогическая речь между участниками общения, как правило, не выходит за рамки стандартных, формальных, клишированных единиц синтаксиса.

Данное утверждение представляется нам не совсем правильным, так как для любого речевого процесса необходимо творческое мышление, творческий подход нужен даже к простому отбору тех или иных единиц. Различные речевые ситуации требуют разных стратегий общения, предполагающих правильный выбор средств для их реализации. Универсальных моделей для эффективного общения, приемлемых для всех случаев, не существует. Клишированность устного делового общения оправдана только относительно построения некоторых речевых ситуаций, таких как диалогов на разговорно-бытовую тематику: «Установление контакта», «Телефонные разговоры». Воздействие на партнера в деловой коммуникации осуществляется не через создание оригинальных творческих языковых единиц, а через средства оформления высказываний, т.е. через стиль и тональность высказывания, поэтому правильный выбор модальности, а также соответствующей тональности является его необходимым условием. Например, фразы «он сейчас занят», переведенной как “he is busy now”, и «его сейчас в городе нет» “he is away” имеют грубый и резкий оттенок для носителя английского языка, для английской речи же является характерной фраза “I’m afraid he is not in / busy now” с более вежливой стилистической окраской. В данном случае осуществляются основные функции языка деловой коммуникации: информационная и контактоустанавливающая. На основании этих двух функций деловая коммуникация связана с репродуктивным характером речеобразования и функцией сообщения, а выбор формы ее выражения строго определен и варьируется в пределах нейтральной и формальной тональностей. Медведева Н.Ф. пишет, что во всем мире давно успешно разрабатываются методики преподавания делового английского, а в России данному курсу уделялось мало внимания [Медведева, 2005]. Только в последнее время начали появляться работы, где язык делового общения рассматривается многоаспектно: как учебная дисциплина, как объект изучения функциональной стилистики, как собственно язык. Также она подчеркивает необходимость усовершенствований в области обучения деловому английскому языку и трудоемкость подготовки для его преподавания. Комплексная цель обучения деловому английскому языку конкретизируется в следующих положениях: 1) Воспитание качеств, помогающих эффективно трудиться, находить наиболее безошибочные решения в ситуациях, связанных с практической деятельностью; 2) Развитие речемыслительной деятельности и делового стиля мышления, опирающихся на умения: оперировать необходимыми понятиями и суждениями, использовать для решения жизненно важных деловых задач анализ, сравнение, синтез, обобщение; 3) Развитие речетворческой деятельности; 4) Осознание общечеловеческих ценностей, развитие межличностных взаимодействий школьников в общении, расширение фоновых знаний; 5) Подготовка к будущей профессиональной деятельности, связанной со сферой деловой коммуникации.

Курс делового английского реализует потребность учащихся в межличностной, межкультурной, межнациональной коммуникации с носителями языка и людьми, владеющими этим языком как средством общения. Этот курс стимулирует социокультурную компетенцию учащихся, информируя их об особенностях общения в стране изучаемого языка, что способствует предотвращению возможного лингвокультурного барьера в будущем, готовит будущих бизнесменов к деловому диалогу с зарубежными предпринимателями. Конечно, не все учащиеся будут работать в области бизнеса, но знания делового общения необходимы в любой сфере деятельности. Таким образом, курс делового английского служит достижению требуемого уровня коммуникативной компетенции. Ядром такой компетенции выступает сформулированная способность к овладению иноязычной речью в ее устных (аудирование, говорение) и письменных (чтение, письмо) формах, а также переводом как видом речевой деятельности. Причем овладение этими формами общения, как было установлено ранее, должно происходить параллельно и равноценно. Знать значение слов и грамматику недостаточно, чтобы пользоваться языком как средством общения.

Обучаемые должны знать: а) когда сказать / написать, как, кому, при ком, где; б) как данное значение / понятие, данный предмет мысли живет в реальности мира изучаемого языка. Результатом формирования коммуникативной компетенции являются умения заданного уровня в пяти видах речевой деятельности. Содержание данного вида обучения английскому языку также отражает тематику и сферы общения, наиболее значимые для формирования необходимых предметно- и профессионально-направленных речевых умений. Приоритетными являются следующие сферы общения: а) профессионально-ориентированная; б) предметно-научная; в) социальная. Коммуникативно-деятельностный подход в обучении деловому английскому способствует применению в учебном процессе групповых форм, включающих различные учебные игры, в том числе деловые. Актуальность деловых игр именно в том, что они позволяют ее участникам раскрыть себя, научиться занимать активную позицию, испытывать себя на профессиональную пригодность и совершенствоваться в профессиональной компетенции. Деловая игра направлена на развитие профессиональной значимости личности.

Деловая игра предполагает процесс постепенного перехода от традиционного обучения к новому типу обучения знаковоконтекстному (термин А.А. Вербицкого), который воссоздает предметный и социальный контексты будущей профессиональной деятельности. Организация ролевого общения, ролевой игры является оптимальной формой включения единиц речевого этикета, так как, когда учащийся строит свое поведение, опираясь на социальные правила и культурные знания носителей английского языка, у него формируются навыки планирования речевого и неречевого взаимодействия. Ролевая организация учебной ситуации позволит «приучить учащихся к соблюдению правил социально-речевого этикета, которые учитывают не только относительный социальный ранг, но и относительный возраст, пол, степень знакомства» [39, с. 69]. Нормы, заключенные в проигрываемой учащимися роли, могут стать в процессе ее проигрывания источником развития адекватного речевого поведения школьников при общении на английском языке. Таким образом, учащиеся приобретают опыт пользования типовыми высказываниями, закрепленными национально-культурными и языковыми традициями в данном языковом коллективе. Так осуществляется формирование «личности на рубеже культур». Учащиеся усваивают некоторые нормы и эталоны социальных отношений, определенные стереотипы общения, которые носят общечеловеческий характер. Поскольку деловая игра – трудоемкая форма обучения, то применять ее следует лишь тогда, когда нельзя достигнуть тех же целей более простыми способами. Языковые же игры можно использовать практически на каждом уроке. Они помогают усвоить различные аспекты языка (фонетику, лексику, грамматику), и делятся на фонетические, грамматические и лексические. Это деление условно, так как невозможно усвоить лексику без фонетики, грамматику без лексики и наоборот. Разнообразить учебный процесс можно с помощью фонетической зарядки, для проведения которой можно использовать английские поговорки и пословицы деловой направленности. Примеры пословиц приведены в практической части. Ориентированность на обучаемого, по-нашему мнению, является одним из главных принципов преподавания делового английского языка. Также важным аспектом преподавания является создание чувства партнерства на занятиях, что увеличивает мотивацию обучающихся, а, следовательно, обучение будет более эффективным. Другой важный принцип обучения деловому английскому языку – использование кейсового метода, при котором происходит работа с аутентичными материалами (деловая документация, статьи из газет, примеры диалогов), в которых представлена определенная проблема. Учащимся нужно решить эту проблему и подготовить либо устное высказывание, либо выполнить письменное задание. Соблюдение этих принципов приведет к выработке у учащихся необходимых умений и навыков для эффективной межкультурной коммуникации. Таким образом, реализуется

функция обучения деловому английскому языку как средства преодоления лингвокультурного барьера.

Комплексные цели обучения деловому английскому как средству общения способствуют обучению учащихся собственно общению, обусловленному сферами общения и темами: официально-деловому, профессионально-направленному, неофициально-деловому, повседневному. В настоящее время существует масса учебных материалов по деловому английскому языку. Учебные материалы можно разделить на четыре категории: а) учебные материалы, в которых широко представлена специальная, профессиональная лексика; б) учебные материалы, в которых делается упор на развитие коммуникативных навыков и умений; в) учебные материалы, в которых уделяется особое внимание на использование аутентичных источников; г) учебные материалы, сочетающие в себе особенности всех вышеперечисленных учебников. Выбор учебника зависит от цели курса, от потребностей и интересов обучающихся. Также необходимо учитывать, какое представление имеют обучаемые о сфере бизнеса. Поэтому в процессе обучения деловому английскому большая роль отводится использованию аутентичных материалов. Это могут быть тексты из учебников, книг, газет, журналов, видеоматериалы телевизионных передач, даже такие реалии, как билеты, меню, географические карты, расписание движения транспорта. Причинами эффективности использования этих материалов, по-нашему мнению, следующие: во-первых, они часто обладают свойствами, не присущими текстам и диалогам, специально разработанным для обучения деловому английскому. Материал не упрощен и не искажен попытками включить в него строго обязательные для изучения лексико-грамматические структуры. Иначе говоря, это тот тип языка, который потребуется учащемуся в будущем. Во-вторых, материал содержит информацию о ситуациях и событиях реальной жизни. Она более точная, достоверная и современная, нежели та, которая представлена в некоторых учебниках делового английского языка. Вследствие вышеназванных причин информация вызывает особую заинтересованность у обучаемых и способна заполнить пробелы в материалах, составленных для изучающих деловой английский язык. Такой материал может быть использован частично или как дополнение к основному курсу.

Пути и способы использования аутентичных форм находятся в зависимости от его содержания. Его успешное применение должно соотноситься с потребностями обучаемого, его умениями, уровнем владения языком, интересами.

Выделяют следующие формы аутентичного материала:

1. Текстовые материалы представляют собой одну из моделей аутентичной письменной речи. Текст может быть представлен в оригинальном виде или адаптированным с подобранными к нему упражнениями. Задания составляются преподавателем исходя из того, в какой степени обучаемому нужно владеть данным лексическим материалом. Но не нужно делать акцент на активное владение лексикой, встречающейся в основном только в письменном виде, в противном случае, как уже упоминалось ранее, будет развиваться только один вид речевой деятельности.

2. Графики, диаграммы, рисунки являются следующей разновидностью аутентичной формы, которую можно использовать при обучении. При данном виде работы рекомендуется организация обучения в парах.

3. Аудио- и видеоматериалы представляют модель аутентичной устной речи, которая во многом отличается от письменной. Однако часто разработанные материалы для обучения деловому английскому, иногда не являются естественной речью и имеют много общего с письменным языком: строго грамматически и структурно оформленные предложения (нет повторений, инверсий, перефразирований, грамматических ошибок, пауз). В средствах массовой информации естественная речь звучит в основном в ситуациях интервью. Профессионально записанный аутентичный материал обеспечивает хорошую аудио практику, и на его основе можно разработать большое

количество упражнений на развитие навыков устной и письменной речи. Нужно помнить, что речь, используемая в аутентичных аудио- и видеозаписях направлена прежде всего на носителей языка, поэтому зачастую слишком сложна для восприятия учащихся с языковым уровнем ниже среднего. Видеозаписи могут быть просмотрены без звука, что дает возможность строить смысловые догадки о происходящем на экране. Это особенно эффективно в контексте обучения деловому английскому языку для развития страноведческих, социально-культурных познаний. Таким образом, необходимыми условиями обучения деловому английскому как средству межкультурной коммуникации является ориентированность на обучаемого, использование коммуникативно-деятельностного подхода, кейсового метода, аутентичных форм на занятиях, правильный подбор учебного материала.

Список использованной литературы:

1. Чернова, Н.А. Учебник английского языка [Электронный ресурс]: учеб. / Н.А. Чернова, З.М. Кузнецова. — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2014. — 464 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/51837> — Загл. с экрана
2. Шевелева С.А. Деловой английский [Электронный ресурс]: учебное пособие для вузов / С.А. Шевелева. — 2-е изд. — Электрон. текстовые данные. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2017. — 382 с. — 978-5-238-01128-8. — Режим доступа: <http://www.iprbookshop.ru/71767.html>. — ЭБС «IPRbooks»
3. Рябцева, Н.К. Научная речь на английском языке: руководство по научному изложению: словарь оборотов и сочетаемости общенаучной лексики [Электронный ресурс]: слов. — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2013. — 598 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/44173> — Загл. с экрана
4. Ерофеева, Л.А. Modern English in Conversation [Электронный ресурс]: учеб. пособие — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2016. — 341 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/85875> — Загл. с экрана
5. The Business 2.0 B1 Pre-Intermediate Student's Book: [учебно-методический комплекс] / [comp.] Allison John, Paul Emmerson. - London: Macmillan Building, 2014. - 159с.: ил., фот. + 1 бр. + 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). - Загл. прил.: Workbook
6. Дубовский, Ю.А. Английская коммуникативная фонетика [Электронный ресурс]: учеб. пособие — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2014. — 559 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/52000> — Загл. с экрана
7. Колесникова, Н.Л. Деловое общение. Business Communication [Электронный ресурс]: учеб. пособие — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2016. — 152 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/84358>. — Загл. с экрана.
8. Колесникова, Н.Л. Деловое общение: пишем и говорим. Tips for business writing and speaking skills (reference and exercise book) [Электронный ресурс]: учеб. пособие — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2016. — 152 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/89885> — Загл. с экрана
9. Яшина, Т.А. English for Business Communication. Английский язык для делового общения [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Т.А. Яшина, Д.Н. Жаткин. — Электрон. дан. — Москва: ФЛИНТА, 2016. — 110 с. — Режим доступа: <https://e.lanbook.com/book/84337> — Загл. с экрана.

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

Алғы сөз.....	3
---------------	---

I БӨЛІМ БАЛАБАҚША – ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМНІҢ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҒЫ

Билялова Б.К. Современные педагогические технологии дошкольного образования.....	4
Дуйсенова Ж.Р. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы акт-ның тиімді қолданылуы.....	10
Сахметова А.У. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық іс-әрекетін суға тәжірибе жасау арқылы дамыту.....	13
Тасимова А.Т. Мнемотехника арқылы балалардың тілін дамыту.....	15
Хабадашева Г.К. Кішкентай қолдармен үлкен өнер әлеміне.....	18

II БӨЛІМ ЖАҢАШЫЛ МҰҒАЛІМ –ЗАМАН ТАЛАБЫ

Атшыбаева Г.К. Биология пәнінен заманауи технологиялар мен әдіс-тәсілдерді пайдалану.....	21
Барова Т.А. Су-джок терапия в работе педагога-психолога, как метод профилактики и укрепления психологического и психического здоровья детей дошкольного возраста.....	26
Батырова Г.Қ. Білім беру ұйымдарында ата-аналарды педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастырудың әдістемелік тәсілдері. Позитивті тәрбие.....	30
Бекболат А.Б. «Lesson study» - кәсіби өсу арқылы білім сапасын арттырудың тиімді жолы.....	35
Бектиярова Ж.Е. Цифрлық технологиялар мен жи қолдану арқылы оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылықтарын арттыру.....	38
Бисенова Г.Т. Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын қызықты әдіс-тәсілдер.....	41
Битингалеева Д.А.	

Оқушылардың функционалдык сауаттылығын арттыруда stem технологиясын қолдану.....	44
Дручинина Ж.В.	
Педагогические условия развития исследовательских умений учащихся в образовательном процессе начальной школы.....	47
Еспосинова И.Б.	
Сандық білім беру ресурстары арқылы химияны оқыту тәсілдері.....	51
Каракулова А.С.	
11 сыныпқа арналған «алгебра және анализ бастамалары» оқулығы бойынша жұмыс дәптерін қолданудың білім мен білікті дамытудағы маңызы.....	53
Кенжетәева А.А.	
Сабақ беруде қолданылатын әдіс-тәсілдер мен заманауи технологиялар.....	57
Кенжетәева А.А.	
Физика сабағында әдіс-тәсілдерді қолдану: білім негізі.....	60
Кобзина А.В.	
Использование здоровьесберегающих технологий на занятиях логопеда.....	63
Максимова Н.М.	
Физиканы оқыту процесінде сынып оқушыларының оқу-танымдық құзыреттілігін қалыптастыру.....	66
Муханбетова Р.Т.	
Дәстүрден тыс әдістер арқылы балалардың қиялы мен шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, балаларды еңбекке баулу.....	71
Мыжиканова С.Ж.	
Ағылшын тілі сабағында жаңа технологияларды қолданудың тиімділігі.....	73
Нурланова Д.С.	
Как научить детей начальных классов эффективно работать с текстом.....	76
Орашбаев М.Т.	
Математикалық бағдарламалар кітапханасын сабақ процесінде пайдалану.....	79
Шефер И.Е.	
Использование активных методов обучения на уроках русского языка и литературы.....	82

III БӨЛІМ

КӘСІПТІК-ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ – КЕЛЕШЕК КЕШІЛІ

Арутюнян Е.Г.	
Формирования мотивации к обучению игре на фортепиано	86
Бактиярова М.В.	

Этапы обучения фортепиано на начальном этапе в рамках предмета «Обязательное фортепиано».....	89
Бахтиярова Р.Ж.	
Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда белсенді әдістерді, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың ерекшеліктері.....	92
Комекова Ж.А.	
Сын тұрғысынан ойлау технологиясының ең басты өлшемі – оның тиімділігі, нәтижелігі, жаңашылдығы.....	96
Кумарова А.Б.	
Инновациялық технологияларды пайдалана отырып, студенттердің негізгі құзыреттілігін қалыптастыру.....	101
Лукпанова Д.У.	
Білім сапасын арттыруда интеллект картасын қолдану әдістемесі.....	103
Мухамбетова Н.Ж.	
Мәдени-демалыс бағдарламасының сценарийімен жұмыс жасаудың негізгі кезеңдерінің технологияларын қолдану.....	106
Нурланбаева Н.Е.	
Мұғалімнің кәсіби дамуы – сапалы білімге жол ашады.....	110
Рахимгазиев А.К.	
Визуализация на уроках специальных дисциплин.....	115
Секенова И.К.	
Бастауыш сыныптың қазақ тілі мен әдебиеттік оқу сабақтарындағы инновациялық технологиялар.....	119
Сериккалиева Г.У.	
Өмір бойы оқу – жетістікке жетудің жолы.....	123
Түлеушева К.Б.	
Дәстүрден тыс бейнелеу тәсілдерін қолдану арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілетін дамыту.....	124
Шаймерден Қ.С.	
Интерактивные методы обучения по дисциплине анатомия человека.....	130

IV БӨЛІМ

ЖОО-ДА ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЖАҢАШЫЛ БАҒЫТТАРЫ

Алибаева Н.А.	
Салыстырмалы тарихи әдіске негізделген этимология.....	133
Багисов Ж.Ж.	
Сауда кәсіпорындарындағы тауарлық операцияларды есепке алу және құжаттарды рәсімдеу әдісі.....	138
Байғалиева Ж.Г.	
Іскерлік қарым-қатынас және басқарудағы шиеленістер.....	143

<i>Иксебаева Ж.С.</i>	
Разработка и реализация проекта по созданию чат-бота на основе метода машинного обучения для применения в образовании.....	147
<i>Калкенова Г.Б.</i>	
ЖОО-ның білім беру үдерісіндегі педагогикалық өзара іс-қимылдың ақпараттық-коммуникативтік негіздері.....	150
<i>Кужентаева Р.М.</i>	
Инновационные методы преподавания, обучающие говорению, на уроках английского языка.....	153
<i>Қашқынбаева З.Қ.</i>	
Жоғары білім берудің қазіргі тенденциялары.....	157
<i>Майгельдиева Ж.М.</i>	
Использование интерактивных методов обучения в преподавании русского языка в казахской аудитории	161
<i>Мақсат Г.Т.</i>	
Университеттегі физиканы оқытуда заманауи технологияларды қолданудың тиімді әдістері.....	164
<i>Маннапова Т.М.</i>	
Автоматтандырылған телекоммуникациялық оқытушы жүйесі.....	167
<i>Мухамбетжанова А.А.</i>	
Мұхит мералыұлының әншілік стилі.....	172
<i>Мутиев З.Ж.</i>	
Х.Сүйіншәлиевтің «Қорқыт ата кітабы» зерттеу еңбегі: танымдық-ғибраттық мәні және қорқыт кітабының рухани маңызы.....	177
<i>Отаров М.Т.</i>	
Портрет жазу бойынша негізгі әдістемелік ұсыныстар.....	180
<i>Полянина О.Г.</i>	
Современные методы обучения иностранным языкам студентов высших учебных заведений.....	183
<i>Сұлтанғалиева Р.Б.</i>	
Әңгіме жанрын талдаудың ғылыми мәселелері.....	188
<i>Усенко М.С.</i>	
Некоторые методические аспекты преподавания юридических дисциплин в высшей школе.....	191
<i>Утемисова Э.К.</i>	
Язык делового общения как область современного английского языка и как часть учебного процесса в языковом вузе.....	195

«Педагогтің кәсіби шеберлігі»

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарының арасында
өткізілген республикалық байқаудың жинағы

Компьютерде беттеген және дизайн

Компьютерная верстка и дизайн

Кужалиева В.М.

Техникалық редакторлар

Технические редакторы

Сахметова С.К.

**АВТОРЛАРДЫҢ ТҮПНҰСҚАСЫНАН БАСЫЛЫП ШЫҚҚАН
ОТПЕЧАТАНО С ОРИГИНАЛОВ АВТОРОВ**

Көлемі 25,3 б.т. Таралымы 500 дана. Офсет қағазы. Тапсырыс №25

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің

Редакциялық баспа орталығы.

Орал қаласы, Достық даңғылы, 162.